

Педагогічний ВІСНИК

2023
№4

ДОРОГІ КОЛЕГИ – ОСВІТЯНИ!

Вітаємо вас з Новим 2024 роком і бажаємо здоров'я, добробуту, творчого неспокою, вагомих досягнень у професійній сфері.

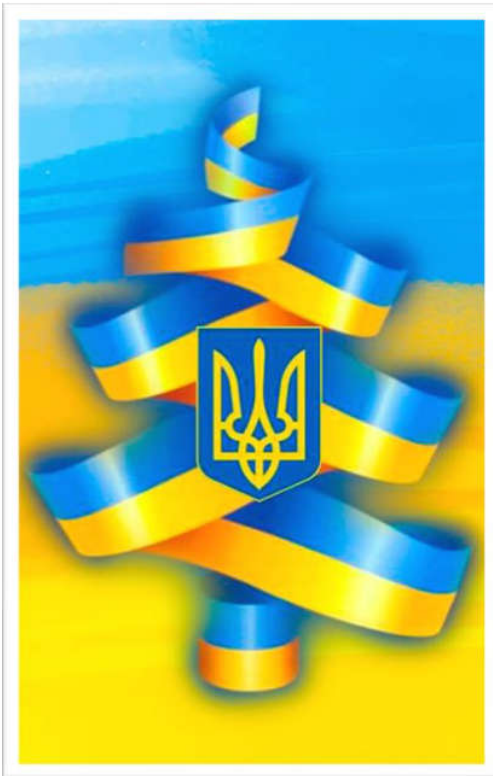
Основна місія учителя закладу освіти наразі, як трактує Нова Українська Школа, – це психологічна підтримка учнів, формування у них емоційного інтелекту, наскрізних навичок та компетентностей. А основне завдання освітянських видань – розповсюджувати педагогічний досвід. Тож, як завжди, редакція часопису «Педагогічний вісник» чекає на ваші розробки уроків, виховних заходів, статті із досвіду роботи.

Маємо надію, що паперові і електронні сторінки журналу у новому році зарясніють актуальними інноваційними темами з теорії та методики навчання, виховання; корекційної, дошкільної педагогіки. Нас цікавить робота з онлайн-ресурсами, виконання дітьми вправ та завдань, що передбачають психологічне розвантаження, техніки врегулювання емоційного стану.

Чекаємо на інформативні, змістовні професійні статті. Превалює щира відверта розмова із читачем про шкільні проблеми і способи їх подолання.

За Східним календарем 2024 рік опиниться під заступництвом Зеленого Дерев'яного Дракона. Перш за все, він символізує енергію і міцність. Сподіваємося, що саме цей рік додасть нам сили і витримки у боротьбі із російським агресором, принесе довгоочікувану перемогу та мир на українській землі!

Головний редактор журналу,
ректор КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти
педагогічних працівників Черкаської обласної ради»,
кандидат педагогічних наук, Заслужений працівник освіти України,
доцент **Наталія ЧЕПУРНА і члени редакційної колегії**

Засновник журналу:
**Черкаський обласний інститут
 післядипломної освіти педагогічних
 працівників**

Рестраційне свідоцтво
ЧС № 1034 ПР від 20.09.2018

Журнал видається з березня 1995 року
 щоквартально

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Н. М. Чепурна, ректор КНЗ "Черкаський
 обласний інститут післядипломної освіти
 педагогічних працівників Черкаської обласної
 ради", кандидат педагогічних наук, Заслужений
 працівник освіти України, доцент
 (головний редактор)

Г. А. Назаренко, проректор
 з наукової-методичної роботи інституту,
 доктор педагогічних наук, професор
 (науковий редактор)

К. М. Криворот (заступник головного редактора)

Н. І. Лісова, проректор з питань зовнішнього
 незалежного оцінювання та моніторингу якості
 освіти інституту, доктор педагогічних наук

Ю. І. Завалевський, заступник директора
 Державної наукової установи
 «Інститут модернізації змісту освіти»,
 доктор педагогічних наук, професор

Т. В. Черкашина, доктор
 педагогічних наук

Т. К. Андрищенко, доктор
 педагогічних наук, професор

С. А. Гаряча, кандидат педагогічних наук

О. В. Крутенко, кандидат
 педагогічних наук

Ю. М. Зоря, кандидат
 педагогічних наук

Технічна редакція та комп'ютерна верстка

В. М. Шемшур

Відповідальний за друк **В. М. Шемшур**

Думка редакції не завжди збігається
 з думкою автора

Редакція рукописів не рецензує
 і авторам не повертає

За достовірність фактів, цитат, власних імен,
 географічних назв та інших відомостей
 відповідають автори публікацій

Рекомендовано до друку
 вченою радою ОПОПП
 Протокол №4 від 16.11.2023
 Підписано до друку 10.12.2023
 Папір друкарський №1

Умовн. друк. арк. 4,75

Зам. № 1675

Тираж 1000 пр.

Адреса редакції:
 18003, Черкаси, Бидгощська, 38/1,

КНЗ "ЧОПОПП ЧОР",

т. +380-472-64-21-78

e-mail: redaktor6@ukr.net

Зміст

ОСВІТА ХХІ СТОЛІТТЯ
Гаряча С.А. Сторінками всеукраїнського конкурсу
 "Учитель року".....2
Добровольська Л.Н., Кириленко В.М. Діяльнісний
 підхід у початковій школі в реаліях сьогодення. Про
 навчання регіональних тренерів THE LEGO
 FOUNDATION.....4

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ ОСВІТИ
Дога Т.В. Діджиталізація освіти – найкращий шлях до
 підвищення ефективності уроків німецької мови.....6
Вейлерт Ю. К. Застосування інтерактивних
 технологій у процесі навчання дітей з особливими
 освітніми потребами.....8
Артеменко Т. Б. Соціально-емоційне навчання
 педагогів у контексті компенсації освітніх втрат.....10
Сільвейструк Н.А. Інтеграція елементів
 медіаосвіти під час вивчення хімії.....14
Толочна О.І. Цікаве із життя математики. Розробка
 stem-проєкту для учнів середнього шкільного віку.....16
Томенко Н. В. Практичні аспекти використання
 паличок Джорджа Кюїзенера.....19
Лук'яненко А. Ю. Картопляні чипси – користь
 чи шкода для здоров'я? Розробка stem-проєкту
 для учнів старшого шкільного віку.....23

МЕТОДИКА ДОСВІД
Сіренко Л.В. «Лицар на білому коні». Розробка уроку
 з української літератури для дітей середнього та
 старшого шкільного віку. (До роковин із дня смерті
 Василя СИМОНЕНКА).....26
Швидка В.П. Підвищення ефективності уроку
 шляхом впровадження сучасних технологій.
 Із досвіду роботи учителя-предметника.....31
Курінна Л. В., Сотник С. В., Кошова С.І. Атомна
 енергетика України. Розробка інтегрованого уроку з
 фізики та хімії. 9 клас.....33
Майстер В.В. Підвищення мовленнєвої
 активності молодших школярів шляхом активізації
 компенсаторних умов розвитку дитини.....37
Носова В. Ю., Бережна Н. Г. Орфографічний
 практикум з української мови (згідно з Правописом –
 2019).....39
Яценко І.П. Навчальні карти як інноваційний метод
 викладання навчального матеріалу.....42
Гамлії Д.С. Австралійський союз. Розробка
 дистанційного уроку з географії для учнів.....44
Кецкало Н.М. Сталий розвиток дошкільників через
 туристичну діяльність.....48
Фоміна В.О. Види сучасних персональних
 комп'ютерів. Розробка уроку інформатики. 5 клас.....51
Гевці Л.П. Вивчення творчості Лесі Українки у
 початковій школі. Розробка інтерактивного уроку з
 літературного читання. 3 клас.....53
Головня А.М. Птахи - пернаті друзі людини. Розробка
 інтегрованого уроку з української мови та предмета.
 «Я досліджую світ». 2 клас (за програмою початкової
 освіти під редакцією Р. Б. Шияна).....57
Корж Н.М. Задачі за сюжетами українських народних
 казок. Методичний матеріал для учнів 1 класу.....60
Фурса І.О. Роль музейної педагогіки у формуванні
 громадянської освіти старших дошкільників.....63

ПОРАДИ ПСИХОЛОГІВ ПЕДАГОГАМ
Теслюк П.В. Психологічний зміст емоційних розладів
 педагогічних працівників в умовах сьогодення.....67
Дон А.П. Як допомогти дитині подолати стрес в
 тривожний час.....70

ВИХОВНІ ЗАХОДИ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ
Сідельнікова О. П. «Стоїть Україна чорна, як вдова,
 або війна забрала щастя...». Сценарій вистави для
 шкільного театру.....72
Макарова О.М. Формування довіри. Методичні
 розробки виховних годин.....74

С.А. Гаряча,

завідувач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», кандидат педагогічних наук

СТОРИНКАМИ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО КОНКУРСУ «УЧИТЕЛЬ РОКУ»

«...Повторімося у наших вихованцях прекрасними рисами національної культури, патріотичним духом любові до свого народу, любові до вищої якості людини – творчості». Слова Народного Вчителя, видатного педагога-новатора Олександра Антоновича Захаренка влучно передають призначення вчителя. Зробивши вибір стати вчителем, людина перетворюється на незвичайну неординарну особистість. Адже, щоб стати найкращим, наймудрішим, найрозумнішим, треба неабиякі вміння і надзвичайну силу духу, тим паче, в нинішніх умовах.

Уже традиційно щороку 28 років поспіль на виконання Указу Президента України від 29 червня 1995 року №489 «Про всеукраїнський конкурс «Учитель року», постанови Кабінету Міністрів України від 11 серпня 1995 року №638 «Про затвердження положення про всеукраїнський конкурс «Учитель року» проводиться відповідний конкурс на Черкащині.

Під час відкриття X обласного року конкурсу професійної майстерності було зазначено, що всеукраїнський конкурс є одним із заходів реалізації Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття»).

Завданням конкурсу є піднесення ролі вчителя в суспільстві, підвищення престижу цієї професії, виявлення і стимулювання професійної майстерності, підвищення професійної компетентності, популяризація педагогічних здобутків учителів. Участь педагогічних працівників у Конкурсі здійснюється на добровільних засадах.

Кожного року вчителі з усіх регіонів Черкащини підтверджують думку про те, що випадкових людей у цій професії не буває. Обласний тур конкурсу «Учитель року» збирає володарів безсумнівного педагогічного таланту, високого рівня професійних знань і надзвичайно цікавих неординарних людей. Перші конкурси були характерні тим, що їхні учасники презентували особистісні здібності і таланти: читали вірші, співали, танцювали, демонстрували фахові знання. Поступово змагання переходили в більш професійне русло: демонстрація власної педагогічної ідеї, проведення уроків, творчі завдання, майстер-класи.

За умовами конкурс проводився у три тури: I (районний), II (обласний) і III – (всеукраїнський). До оргкомітету II (обласного) туру педагоги надсилали свої творчі доробки. За результатами опрацювання конкурсних матеріалів журі визначало найкращі роботи в кожній номінації. Критеріями оцінювання конкурсних робіт були: якість опису досвіду реалізації науково-методичної теми, мультимедійної презентації, розробленої серії уроків, кількість учнів – переможців олімпіади та конкурсів, власних професійних досягнень та авторських друкованих робіт.

Під час II (обласного) туру конкурсанти проходили тестування на знання педагогіки, психології та фаху, презентували свій досвід роботи, проводили конкурсні уроки в школах м. Черкас, демонстрували рівень володіння різними освітніми технологіями та інтерактивними формами під час проведення майстер-класу.

У 2016 році центральним комітетом Конкурсу був затверджений Етичний кодекс учасника всеукраїнського конкурсу «Учитель року», за яким конкурсанти доводять свій професіоналізм, дотримуючись педагогічної етики і моралі, поважають права, законні інтереси, честь і гідність та почуття інших, дотримуються культури мовлення та ділового спілкування.

З 2017 року педагогічні працівники закладів загальної середньої, професійно-технічної освіти, закладів вищої освіти I-II рівнів акредитації, які виявили бажання взяти участь у першому турі конкурсу особисто проходять **реєстрацію на офіційній сторінці всеукраїнського конкурсу в розділі «Реєстрація учасників» а сайті МОН України.**

Щороку учасники конкурсу представляли заклади освіти, що розташовані в обласному центрі, містах, селищах міського типу та селах. Як свідчать результати, перемога в конкурсі обумовлена професійною майстерністю учителя-конкурсанта, а не типом і розташуванням закладу, у якому він працює. З 2018 року почали представляти своїх учасників територіальні громади (першою представила Тальнівська ТГ учасника конкурсу «Учитель року-2018»).

На жаль, під час проведення конкурсу спостерігається гендерний дисбаланс, урахувавши, що все менше чоловіків обирають педагогічну професію.

Останні три роки з дотриманням законодавства України в частині забезпечення заходів безпеки запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, а з початком повномасштабного вторгнення російської федерації на нашу землю, із запровадженням правового режиму воєнного стану в Україні, конкурс проводиться за дистанційною формою. Під час проведення конкурсу за дистанційною формою здійснюється відеоспостереження за виконанням конкурсних випробувань учасників. Також конкурсант/конкурсантка записує за допомогою програми OBS Studio (<https://obsproject.com/uk/download>) та надсилає запис кураторам відповідної номінації одразу після завершення конкурсного випробування.

Наші педагоги під час конкурсних змагань виявляють глибоку обізнаність із особливостями психологічного супроводу навчальної діяльності учнів, змістом та завданнями відповідних навчальних дисциплін, а також демонструють досконале володіння інформаційно-комунікаційними технологіями, використання різних онлайн-платформ та онлайн-інструментів для навчання, тим самим реалізуючи E-learning та didital learning для сучасних дітей.

У зв'язку з епідеміологічною ситуацією в Україні III тур всеукраїнського конкурсу «Учитель року – 2020» було відмінено, а з 2021 року конкурс проводиться у два тури: I (обласний) і II (всеукраїнський).

За два роки (2021–2022) проведення конкурсу за дистанційною формою маємо хороші результати в II турі:

- **«Учитель року-2021» один переможець – Молодик Катерина Юрївна**, учитель української мови та літератури Черкаського гуманітарно-правового ліцею Черкаської міської ради Черкаської області і **два**

дипломанти: *Левченко Алла Василівна*, учителька математики Тальнівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 2 Тальнівської міської ради Черкаської області та *Цимбал Микола Петрович*, учитель трудового навчання Черкаської гімназії № 9 ім. О.М. Луценка Черкаської міської ради Черкаської області;

- **«Учитель року-2022» лауреат – Бондаренко Ліна Миколаївна**, учитель інформатики комунального закладу «Черкаська санаторна школа Черкаської обласної ради» і **три дипломанти: Довгаль Людмила Володимирівна**, учитель біології Черкаської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів № 3 Черкаської міської ради Черкаської області; *Муковіз Тетяна Валеріївна*, учитель мистецтва Уманської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 11 ім. М. П. Бажана Уманської міської ради Черкаської області, *Ворона Анна Сергіївна*, учитель основ правознавства Смілянського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І ступеня-гімназія імені В.Т. Сенатора» Смілянської міської ради Черкаської області.

Непростою була участь педагогів Черкащини у всеукраїнському конкурсі «Учитель року - 2023»: перенесення конкурсних випробувань, коли лунають сигнали повітряної тривоги, аварійні відключення електроенергії, збої в інтернет-мережі. Проте наші вчителі, попри всі випробування воєнного часу, показали під час конкурсу свою витримку, самовладання, стійкість, завзятість і наполегливість, доводячи, що вони – потужна спільнота вмотивованих педагогів з високим рівнем духовності, які вміють відповідати на виклики сьогодення і планують відбудову країни після Перемоги, щоб наше підростаюче покоління жило під мирним небом України.

На всеукраїнській платформі реєстрації учасників Конкурсу, яка проходила з 28 листопада по 12 грудня 2022 року, зареєструвались 112 освітян Черкащини, а саме у номінаціях: «Захист України» – 7 педагогів, «Фізична культура» – 35 осіб, «Початкова освіта» – 54 вчителів початкових класів, «Основи здоров'я» – 16 педагогів.

I тур Конкурсу було проведено на базі КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради» у два етапи:

- 17–20 січня I (відбірковий) етап Конкурсу (номінації: «Захист України», «Фізична культура», «Початкова освіта»);
- 24–27 січня I (відбірковий) етап Конкурсу (номінація «Основи здоров'я»);
- 07–10 лютого – II (фінальний) етап Конкурсу номінації: «Захист України», «Фізична культура», «Початкова освіта»);
- 14–17 лютого – II (фінальний) етап Конкурсу номінація «Основи здоров'я».

Учасники усіх номінацій пройшли конкурсні випробування під час I (відбіркового) етапу – «Тестування», «Практична робота».

За результатами I (відбіркового) етапу у номінації «Захист України» було визначено 7 педагогів, у номінаціях «Основи здоров'я», «Фізична культура», «Початкова освіта» по 10 (десять) учасників, які були запрошені до участі у II (фінальному) етапі.

Під час II (фінального) етапу учасники пройшли конкурсні випробування «Майстер-клас», «Дистанційний урок» та «Методичний практикум». Також членами журі було оцінено відеореозею учасників Конкурсу.

За рішенням журі на основі результатів конкурсних випробувань визначено по одному переможцю та по 2 лауреати (II і III місця) з кожної номінації.

Переможці представлятимуть Черкащину в II турі всеукраїнського конкурсу «Учитель року - 2023».

За пройдений час існування цього престижного конкурсу маємо такі результати:

– понад 7500 тисяч освітян Черкащини продемонстрували свою фахову майстерність у районному (міському) турі конкурсних змагань;

– понад 2400 педагогів представили свої творчі здобутки в обласному турі конкурсу;

– 129 кращих вчителів вибороли право представляти нашу область у всеукраїнському турі конкурсу, більшість яких стала його лауреатами та дипломантами, підтвердивши високий рівень освіти Черкащини.

Серед конкурсантів із Черкаської області є вісім абсолютних переможців Всеукраїнського туру конкурсу:

– *Падалко Олег Федорович*, учитель англійської мови Першої міської гімназії Черкаської міської ради (1997 рік);

– *Макаренко Володимир Миколайович*, учитель української мови та літератури Вознесенської ЗОШ І-ІІІ ступенів Золотоніської районної ради (1999 рік);

– *Левченко Алла Валеріївна*, учитель музичного мистецтва ЗОШ І-ІІІ ступенів № 1 Маньківської районної ради (2005 рік);

– *Лиса Світлана Олександрівна*, учитель англійської мови НВК «ЗОШ І-ІІІ ступенів – гімназія» Маньківської районної ради (2009 рік);

– *Криворучко Марьяна Володимирівна*, учитель біології Смілянського НВК «Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів» № 15 Смілянської міської ради (2012 рік);

– *Бурлака Олена Вікторівна*, учитель історії Городищенського економічного ліцею Городищенської районної ради (2016 рік);

– *Гладка Ольга Миколаївна*, учитель предмета «Християнська етика» Смілянського навчально-виховного комплексу «Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 15» Смілянської міської ради Черкаської області (2018 рік);

– *Молодик Катерина Юріївна*, учитель української мови та літератури Черкаського гуманітарно-правового ліцею Черкаської міської ради Черкаської області (2021 рік).

16 жовтня 2023 року завершилась реєстрація учасників усеукраїнського конкурсу «Учитель року – 2024». Цьогоріч учителі з усієї України змагатимуться в 4 номінаціях: «**Географія**» (13 педагогів), «**Образотворче мистецтво**» - 10, «**Українська мова та література**» - 28 та «**Фізика**» - 24.

Конкурс проходитиме у два тури: I тур – **27 листопада – 08 грудня 2023 року** – I (відбірковий) етап, **05 – 16 лютого 2024 року** – II (фінальний) етап; II тур – **квітень – травень 2024 року**.

Учасники усіх номінацій пройдуть конкурсні випробування під час:

- I (відбіркового) номінація «**Географія**» («Тестування», «Дослідження», «Практична робота»); номінація «**Образотворче мистецтво**» («Тестування», «Аналіз твору мистецтва», «Практична робота»); номінація «**Українська мова та література**» («Тестування», «Аналіз поетичного твору», «Написання есею»); номінація «**Фізика**» («Тестування», «Методичний практикум», «Я так роблю»);

- II (фінального) етапу номінації «**Географія**», «**Образотворче мистецтво**», «**Українська мова та література**» - («Майстерка», «Урок»); номінація «**Фізика**» («Фізичний експеримент», «Урок»).

Усі матеріали Конкурсу висвітлюються на сайті інституту «Черкаський освітянський портал».

Визнання того, що Вчитель працює: добросовісно і творчо, не дивлячись на якість життя і війну в країні, що рівень його майстерності й духовних якостей надзвичайно високий, НЕЗАПЕРЕЧНЕ. Педагоги Черкащини демонструють свій незламний дух і підтверджують, що в умовах війни **ШКОЛА ЖИВЕ, ПРАЦЮЄ І ВИХОВУЄ СПРАВЖНІХ ПАТРІОТІВ СВОЄЇ ДЕРЖАВИ.**

Л.Н. Добровольська,

завідувач відділу початкової освіти комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»;

В.М. Кириленко,

методист відділу початкової освіти комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ

ПРО НАВЧАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ТРЕНЕРІВ THE LEGO FOUNDATION

Окупанти визначили своїми ворогами культуру, освіту та людяність. І не шкодують для них ні ракет, ні бомб. Україна, яка прагне бути конкурентоспроможною в сучасному світі, має визначити освіту та науку своїми стратегічними сферами.

Володимир Зеленський, Президент України

У таких реаліях сьогодення освітня галузь зазнала значних змін. Війна негативно вплинула на організацію освітнього процесу. Це зумовило потребу в гнучкій трансформації діяльності освітньої сфери. Передусім постала необхідність забезпечення учасників освітнього процесу і збереження життя.

Реалії поставили перед педагогами завдання – постійно реагувати на вимоги часу, поглиблювати і вдосконалювати свої професійні компетенції, долати освітні втрати. Дистанційна освіта, яка стала основою під час карантину, як в Україні так і в усьому світі, привела до розвитку нових її форм, нових підходів до навчання під час нинішньої ситуації у країні.

Організація якісного освітнього процесу, визначення та подолання освітніх втрат, формування і розвиток компетентностей молодших школярів – це основні напрямки діяльності учителів початкової школи. Зокрема, учителі початкових класів Черкаської області зосередили свою увагу на:

- створенні безпечних комфортних умов для здійснення освітнього процесу, використовуючи очне чи змішане навчання. Застосування відповідних ігор під час перебування дітей в укритті. Для цього використовуються ігрові активності, розроблені організацією «RIGHT TO PLAY», яка допомагає дітям у найскладніших і найнебезпечніших місцях на Землі отримувати освіту, розвиватися та зцілювати душі, травмовані війною;

- турботливому ставленні до дітей, адже кожна дитина має відчувати себе захищеною. Психосоціальна підтримка розвитку і навчання учнів/учениць в умовах надзвичайних ситуацій є одним із провідних завдань діяльності педагогічних працівників. Використання рутин (щоденних практичних дій), дотримання режиму дня, розкладу уроків, правил класу, ігрових активностей тощо сприяє створенню позитивного соціально-інтерактивного середовища, у якому діти почувають себе безпечно і захищено.

- проведенні ранкових (денних) зустрічей перед початком уроків (10-15 хвилин), що забезпечує позитивну доброзичливу атмосферу, формує почуття приналежності до класної спільноти, розвиває у молодших школярів навчальні та соціальні навички,

поєднуючи емоційний, інтелектуальний та соціальний розвиток кожної дитини.

Враховуючи реалії сьогодення і те, що сьогодишнє суспільство потребує людей, які вміють творчо і креативно мислити, застосовувати набуті знання в складних, часто нестандартних ситуаціях, швидко розв'язувати проблеми, створювати нове, працювати в команді, для формування такої особистості треба використовувати в освітньому процесі школи діяльнісний підхід.

Впровадження діяльнісного підходу в освітній процес початкової школи, як «школи мислення», «школи питань», «школи творчості та креативності» є основою якісного оновлення освітнього простору для кожного учителя, учня та батьків. Тому актуальним наразі є підвищення кваліфікації учителів початкової школи з цього питання.

У зв'язку із цим **12-13 жовтня 2023 року тренерами the LEGO Foundation** здійснено навчання регіональних тренерів щодо реалізації програми підвищення кваліфікації учителів початкових класів «Діяльнісний підхід у початковій школі в реаліях сьогодення». Захід пройшов у межах підтримки відновлення освіти України the LEGO Foundation і меморандуму про взаєморозуміння між Міністерством освіти і науки України та the LEGO Foundation.

У творчому колі зустрілися представники Київської, Миколаївської та Черкаської областей – тренери, які будуть здійснювати навчання своїх колег – учителів початкових класів. Під час зустрічі учасники аналізували проблеми освіти в Україні, розглядали питання освітніх втрат та розривів, пропонували рішення для їх подолання.

Саме діяльнісний підхід в освітньому процесі є одним із ефективних інструментів подолання проблем і практичної реалізації викликів сьогодення. Робота в парах, групах, командах, цікаві завдання, які задовольняють пізнавальні інтереси учнів, спонукають до самостійного пошуку, спостереження, дослідження, надають можливість пробувати знову і знову, експериментувати, продукувати та реалізовувати свої ідеї, пропонувати власні рішення, – це ті ключові інгредієнти діяльнісного

підходу, які вже довели свою ефективність, і це той підхід до навчання, якого потребує освіта України сьогодні

Програма підвищення кваліфікації **«Діяльнісний підхід у початковій школі в реаліях сьогодення»** розроблена на основі принципів системного, особистісного, компетентісного, андрагогічного й середовищного підходів, а також діяльнісного підходу (the LEGO Foundation) та, відповідно до Меморандуме про взаєморозуміння між Міністерством освіти і науки України та the LEGO Foundation, підписаного 13.10.2023, має на меті максимально охопити навчанням учителів 1–4 класів закладів державної та комунальної форм власності протягом жовтня 2023 року – квітня 2024 року. Метою підготовки є забезпечення неперервного професійного розвитку вчителів початкових класів закладів загальної середньої освіти з реалізації діяльнісного підходу у початковій школі задля сталості імплементації реформи Нова українська школа в умовах воєнного та повоєнного часу.

Під час тренінгів будуть реалізовані такі завдання:

- забезпечення розвитку ціннісного ставлення педагогів до реалізації діяльнісного підходу у початковій школі в умовах воєнного та повоєнного часу;
- поглиблення й розширення знань учителів початкових класів з ефективних стратегій реалізації діяльнісного підходу у початковій школі в умовах воєнного та повоєнного часу;
- удосконалення вміння вчителів початкових класів упроваджувати в освітньому процесі діяльнісні методи навчання, зокрема спрямовані на підтримку психосоціального благополуччя дітей, подолання освітніх розривів і втрат;
- забезпечення розвитку загальних і професійних компетентностей учителів початкових класів;
- активізація розвитку значущих професійних якостей педагогів, зокрема, агентності, гнучкості мислення, психологічної стійкості, рефлексивності, мотивації до професійного самовдосконалення, самоменеджменту в умовах сьогодення.

Виклики суспільства сьогодення вимагають від сучасної освіти підвищення її якості, визначення та подолання освітніх втрат і розривів, забезпечення рівного доступу до якісної освіти усіх здобувачів незалежно від їхнього місцезаребування.

Діяльнісний підхід в освітньому процесі початкової школи – це ефективний інструмент, який допоможе справитися з усіма викликами. За визначенням у Вікіпедії «діяльнісний підхід в освіті – спрямованість освітнього процесу на розвиток ключових компетентностей і наскрізних умінь особистості, застосування теоретичних знань на практиці, формування здібностей до самоосвіти і командної роботи, успішну інтеграцію в соціум і професійну самореалізацію. Ідея діяльнісного підходу пов'язана з діяльністю, як засобом становлення і розвитку суб'єктності. Тобто, у процесі і результаті використання форм, прийомів і методів освітнього процесу народжується не робот, навчений і запрограмований на чітке виконання певних видів дій і операцій, а особистість, яка обирає, оцінює, програмує і конструює різні види діяльності, що задовольняють потреби в саморозвитку й самореалізації».

На відміну від традиційного навчання, де здобувачі освіти є пасивними учасниками, яким дають готові знання, діяльнісний підхід до навчання пропонує учням діяти, бути активними. Під час діяльнісного навчання учні здобувають нові знання і вміння у цікавій формі, спостерігають, досліджують, порівнюють, експериментують, аналізують, трансформують, розмірковують, продукують варіанти вирішення проблеми, доводять власну точку зору, переконують, прогнозують тощо.

Саме діяльний підхід в освітньому процесі молодших школярів сприяє формуванню ключових

компетентностей (вільне володіння державною мовою, математична компетентність, компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, інноваційність, екологічна компетентність, інформаційно-комунікаційна компетентність, навчання протягом життя, громадянські та соціальні компетентності, культурна компетентність, підприємливість та фінансова грамотність та наскрізних умінь (читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати позицію, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами). Оскільки основою формування ключових компетентностей є досвід здобувачів освіти, їх потреби, які мотивують до навчання, знання та вміння, які формуються в різному освітньому середовищі (школі, родині), різноманітних соціальних ситуаціях та обумовлюють формування ставлення до них, то діяльнісне навчання допоможе вирішити поставлені у Державному стандарті початкової освіти завдання.

В основі діяльнісного навчання лежать відкриті запитання, які спонукають учнів до самостійного пошуку відповіді, розвивають критичне та системне мислення, проблемні завдання, які не передбачають однозначного готового шаблонного рішення.

Цінним також є можливість організувати навчання в парі, групі (команді), адже спільне вирішення завдань, пошук варіантів вирішення, та визначення найбільш оптимального робить навчання активним, дієвим, захопливим. Завдяки використанню діяльнісного підходу в освітньому процесі молодших школярів повноцінно забезпечується досягнення мети початкової освіти, зазначеної у Державному стандарті початкової освіти, а саме: «всесторонній розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості».

Діяльнісний підхід в освітньому процесі початкової школи забезпечує гармонійний розвиток дитини, оскільки пропонує активності, які відповідають таким характеристикам, як

- **активна**, оскільки учні не просто пасивно споглядають, слухають, а фізично і ментально діють;
- **радісна**, бо приносить дітям насолоду відкриття, радість спілкування, піднесення, захоплення, задоволення, занурення в ситуацію успіху;
- **мотивуюча**, так як спонукає досягати результату, пробуючи знову і знову, не боятися помилятися, діяти не за шаблоном, а шукати різноманітні шляхи вирішення завдання; змінювати, експериментувати;
- **соціальна**, оскільки дає можливість взаємодіяти, співпрацювати один з одним чи учителем, спільно знаходити рішення, аргументовано переконувати, підтримувати;
- **значуща**, тому що відповідає запитам учнів, збагачує їхній життєвий досвід.

Тренери the LEGO Foundation запропонували термін «педагог-дизайнер», оскільки учитель, розуміючи інтереси учнів свого класу, усвідомлюючи свою роль у побудові якісного освітнього процесу, що відповідає викликам сьогодення, зможе вибудовувати взаємодію з дітьми відповідно до їхніх потреб, талантів і здібностей з урахуванням освітнього контексту. Під час тренінгів учителі отримають новий погляд на можливості розвитку наскрізних умінь, агентності та креативності дитини в початковій школі в умовах оновленого освітнього ландшафту, методичні матеріали і ресурси діяльнісного підходу від the LEGO Foundation.

Одним із важливих ефективних інструментів діяльнісного підходу є проектна діяльність, оскільки сприяє розвитку ключових компетентностей, наскрізних умінь молодших школярів та їхнього творчого потенціалу.

Позитивними сторонами проєктного навчання є те, що учні:

- із задоволенням виконують запропоновані завдання;
- відчують почуття гордості за результати роботи;
- навчаються доказово мислити, продукувати ідеї;
- вчать співпрацювати у колективі, поважати думку товариша;
- знають як і де знаходити потрібну інформацію, аналізувати її, корисно працювати з електронними пристроями;
- вміють планувати свою роботу, формулювати мету і ставити завдання для її досягнення;
- створюють певний продукт, аналізують результати своєї праці.

Робота над проєктами у початковій школі сприяє розширенню знань дітей з різних освітніх галузей, розвитку критичного мислення, дослідницьких умінь (виявлення проблем, збір інформації), спостережливості, уміння висувати гіпотези, самостійно шукати оптимальні шляхи вирішення проблеми; забезпечує єдність інтелектуального, емоційного і морального розвитку учнів, їх природних здібностей і задатків.

Як результат – підвищення особистої впевненості у кожного учасника проєкту, формування і розвиток комунікативної компетентності учнів.

Важливим модулем, який буде опрацьовуватися під час тренінгів, є «Психосоціальна підтримка благополуччя дітей та педагогів: дієві інструменти і практики». Вплив надзвичайних умов життєдіяльності на розвиток і навчання дітей, взаємозв'язок діяльнісного навчання і благополуччя дитини, потенціал діяльнісного навчання у збереженні здоров'я дітей та дорослих, інструменти діяльнісного підходу для створення психологічно безпечного освітнього середовища – ці та інші питання сьогодні є наріжним каменем освіти в Україні і відповіді на ці виклики вчителі початкових класів будуть знаходити під час навчання.

Вважаємо, що тренінг «Діяльнісний підхід у початковій школі в реаліях сьогодення», розроблений тренерами the LEGO Foundation з метою підвищення кваліфікації учителів початкових класів закладів загальної середньої освіти та проведений регіональними тренерами, принесе практичні результати і збагатить професійну скарбничку педагогів новими цікавими ідеями, прийомами, методами.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гра по-новому, навчання по-іншому : метод, посіб. / Упорядник О. Рома. The LEGO Foundation, 2018. 44 с.
2. Державний стандарт початкової освіти (ЗАТВЕРДЖЕНО постановою Кабінету Міністрів України 21 лютого 2018 р. № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF>
3. Дистанційне навчання: посібник з дистанційного навчання. The LEGO Foundation. URL: <https://drive.google.com/file/d/1oFDbqoXJoT80YxntOsGdEFf1ZPCQuhdu/view?usp=sharing>
4. Діяльнісний підхід. Вікіпедія. URL: <https://cutt.ly/ewQEAh0C>
5. Навчання через гру та діяльнісний підхід: огляд доказів. Біла книга. The LEGO Foundation, 2017. URL: <http://surl.li/btwkw>
6. Нейронаука та навчання через гру: огляд доказів. Біла книга. The LEGO Foundation, 2017. URL: https://inee.org/sites/default/files/resources/neuroscience-review_web_ukrainian_0.pdf
7. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / za zag. red. H. M. Bıbık. Kyıv: Lıtera LTTD, 2018. 160 c.
8. Паркер Р., Томсон Б.С. Діяльнісний підхід у школі. The LEGO Foundation. 2019. URL: https://drive.google.com/file/d/1Zc-gBNockXlmj0qdlZwl0S_QlI9bYrOe/view
9. Упровадження концепції Нової української початкової школи в Запорізькій області: перші кроки: колективна монографія / відп.ред. Т.Є.Гура; КЗ «ЗОІППО» ЗОР, КЗ «ДСШ І-ІІІ «Талант» ВРР ЗО. Запоріжжя: ФОП К.С.Советнікова, 2019. 260 с.
10. ШІСТЬ ЦЕГЛИНОК в освітньому просторі школи: метод, посіб. / Упор. О. Рома. The LEGO Foundation, 2018. 32 с.
11. IASC. Керівництво МПК з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в умовах надзвичайної ситуації, 2017. URL: https://inee.org/sites/default/files/resources/iasc_mhps_guidelines_ukrainian_0.pdf
12. LEGO Foundation. URL: <https://learningthroughplay.com/>

Т.В. Дога,

учитель німецької мови Черкаської гімназії №9 ім. О.М.Луценка Черкаської міської ради Черкаської області

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ОСВІТИ – НАЙКРАЩИЙ ШЛЯХ ДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УРОКІВ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Стрімкий розвиток цифрових технологій створює нові можливості в освіті й стає невід'ємною частиною життя молодого покоління, незважаючи на війну. На часі також необхідність переосмислення навчальних методик та освітніх цілей. Гармонійне поєднання традиційного навчання й використання передових технологій під час дистанційного освітнього процесу стає нагальною необхідністю.

Діджиталізація проникає всюди й змінює всі громадські та особисті сфери життя, у тому числі й процеси навчання та викладання. Така тенденція посилюється завдяки широкому використанню мобільних пристроїв та відповідних застосунків. Вони є важливим засобом не тільки спілкування та розваг, але також успішно можуть використовуватися з навчальною метою, тобто, активізувати пізнавальну

діяльність учнів, сприяти їхньому інтересу до вивчення іноземних мов, формувати компетентність вільно комунікувати іноземною мовою між собою та з носіями мови за кордоном.

Одним із найпоширеніших мобільних приладів серед молоді є *смартфони*. За статистикою з кожним роком кількість користувачів мобільних пристроїв збільшується [1], а серед молодих людей їхню популярність узагалі важко переоцінити. Саме тому ігнорувати мобільні пристрої на уроках іноземної мови недопустимо. З огляду на це постає питання, як раціонально та ефективно можна використовувати мобільні телефони, смартфони, планшети на уроці, адже вони дають безліч можливостей креативно організувати уроки німецької мови. Доповнюючи роботу з підручником, гаджети вдосконалюють традиційні форми навчання. Зміна ж форм роботи на уроці із застосуванням мобільних пристроїв позитивно впливає на мотивацію учнів. Завдяки цифровим компонентам індивідуальне та колективне навчання приносить більше задоволення, а освітній процес стає більш наочним. Дигітальні технології включають у себе:

- підручники з цифровими додатками;
- інтерактивні онлайн-вправи;
- автентичні матеріали: онлайн-статті, рекламні ролики, інтерв'ю, фільми;
- власні мобільні пристрої;
- фотокамери, відеокамери та диктофони.

Відомі німецькі видавництва Hueber Verlag, Cornelsen Verlag, Klett Verlag пропонують сучасні цифрові підручники з німецької мови як іноземної. Вони орієнтовані на нові Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти й передбачають використання смартфонів для виконання дидактично доцільних креативних завдань, допомагають викладачам, оскільки всі медійні засоби об'єднані в одну програму-комплекс. У цьому році Goethe-Institut надав можливість учителям українських державних шкіл узяти участь у проєкті «Цифрові підручники для шкіл» й отримати ліцензію на підручник Beste Freunde A1-B1. Оскільки авторська школа «Гімназія успішного українця» дбає про компетентнісний підхід у навчанні, я не змогла не долучитися до цієї роботи. Обов'язковою умовою успішної реалізації проєкту стала участь у трьох навчальних вебінарах, під час яких я дізналася, як працювати з цифровим підручником. Структура посібника прозора, тому учням та вчителям дуже легко орієнтуватися в ньому. Коротенькі лекції вносять різноманітність у навчальний процес, а чітка послідовність завдань спрощує планування уроків. До підручника додатково видається дигітальний медіапакет з інтерактивними завданнями для кожного уроку. Найпопулярнішими серед них є такі вправи:

- „мето“– гра для тренування пам'яті;
- кросворди;
- пропуски в E-Mail-текстах;
- лексичні та граматичні вправи на поєднання слів.

Ці завдання можна виконувати онлайн.

Часто на уроках я використовую сайт інтерактивних завдань **Liveworksheets**. З цим ресурсом ознайомила нещодавно, беручи участь у тренінгах, організованих Goethe-Institut. Тут є певна база вправ, готових до використання. Для створення власних завдань є як письмове пояснення послідовності дій, так і відео, на якому наочно видно, які кроки потрібно виконати. Так, наприклад, на сайті можна знайти бланк з теми «Deutschland». Тут знаходяться картинки: німецькі речі, визначні місця, елементи одягу та список назв, які необхідно дібрати до цих картинок. Учні отримують можливість самостійно опрацювати матеріал на своєму гаджеті та перевірити кількість правильних відповідей, натиснувши на опцію «Finish». Завдання такого типу я даю гімназістам як для активізації їхніх знань на

початку уроку, присвяченого вивченню країнознавчого матеріалу, так і для перевірки знань учнів наприкінці такого заняття. Усі вправи збираю в інтерактивний зошит, який зберігається на сайті. Цей сервіс зручний тому, що в ньому є зворотний зв'язок: учень може самостійно перевірити помилки, які допущено у вправі, або ж надіслати результат на електронну адресу вчителя. Крім того, інтерактивні робочі аркуші використовують усі переваги нових технологій: звук, відео, вправи перетягування, об'єднання стрілками, множинний вибір, навіть мовленнєві вправи, які учні повинні робити за допомогою мікрофона.

Cepvic Wordwall застосовую не тільки для активізації лексичного матеріалу на уроці, а й для розвитку мовленнєвих умінь, узагальнення та систематизації знань, підбиття підсумків уроку та рефлексії, контролю знань. Оскільки учні краще засвоюють матеріал через гру, цей ресурс допомагає внести елементи гейміфікації в процес навчання. Він може використовуватися для запам'ятовування правильного написання слів при вивченні німецької мови, створенні та відгадуванні кросвордів, складанні речень. Цінним у сервісі є те, що навчальні ресурси укладаються за шаблоною системою у форматі ігрових технік. Тому процес створення завдань не вимагає багато часу та зусиль. Якщо вчитель сам не може створити вправу, можна скористатися вже готовими завданнями, адже вони розміщені на сайті. Ігри зі словами й зображеннями, вправи на відповідність, вікторини, кросворди, перенесені в цифровий світ, де легко змінюється дизайн та шаблон завдання, – це вдала альтернатива традиційним формам навчання, яка вмотивує сучасне «ігрове покоління» до вивчення німецької мови.

З метою формування й розвитку ключових компетентностей пропоную гімназістам виконувати завдання на **освітній платформі Voki**. Цей безплатний сервіс дозволяє створювати власного персонажа – *персональний аватар*. Він може розмовляти голосом, записаним учнем за допомогою мікрофона. Можна надрукувати свій текст – і аватар його озвучить. Персонажі Voki налаштовуються так, щоб вони мали вигляд тварин, героїв мультфільмів, історичних осіб і навіть самих учнів. Створені аватари можна надіслати електронною поштою або розміщувати на вебсайтах. Така робота дуже подобається учням. Вони із задоволенням тренуються в говорінні й аудіюванні, фантазують над створенням свого персонажа, складаючи тексти.

Ще один цікавий сервіс, який я пропоную для роботи з учнями, – **це Mind Map** – ментальна карта. Використовуючи створення ментальної карти на уроках німецької мови, можна опрацьовувати нові слова до теми або повторювати вже відому лексику. Цей метод також застосовується при роботі з текстом. Так, наприклад, учні читають текст „Umweltschutz“. Потім з допомогою мобільного застосунок створюють ментальну карту до цього тексту. Така карта є ніби планом і дає змогу учням без проблем розповідати про забруднення навколишнього середовища, що робити зі сміттям, як його сортувати й де можна придбати контейнери для роздільного збору твердих побутових відходів. Застосування інтелект-карт на уроках німецької мови дозволяє організувати також індивідуальну, групову та колективну діяльність. Створюючи Mind Map, учні навчаються користуватися словниками та довідниками. Ментальна карта розвиває логіку та креативність мислення, сприяє кращому запам'ятовуванню. Хочу наголосити, що така робота мотивує гімназістів до оволодіння іноземною мовою як засобом спілкування.

Технічні можливості гаджетів, а саме вмонтована камера, дають змогу запропонувати учням завдання, що сприятимуть розвитку комунікативної компетенції.

Це може бути запис інтерв'ю або створення власного фоторепортажу. Учні фотографують на смартфони визначні місця міста. Потім на уроці в довільній формі презентують ці фото. Таким чином вони навчаються описувати об'єкти, тренуються ставити запитання й відповідати, опрацьовують і повторюють лексичний матеріал. А під час вивчення теми „Die ukrainische Küche“ можна запропонувати учням зняти фільм. Готуючи національну українську страву, вони повинні записати на камеру смартфона з поясненням крок за кроком процес приготування. На уроці гімназисти показують знятий фільм.

На етапі підбиття підсумків надаю перевагу **сервісу Mentimeter**. Він слугує для створення та проведення опитувань. У кілька кліків завантажую на сайт одне чи декілька запитань. Потім даю учням посилання з кодом доступу або можливість сканувати QR-код. Визначаю, скільки часу клас має на те, щоб відповісти. Також є можливість обрати, у якому вигляді хочу отримати відповіді: просто кількість голосів, співвідношення у відсотках, діаграма, «хмара слів». Далі учні відповідають зі своїх смартфонів. Варто наголосити: учитель не бачить, хто і як відповідає, тому для оцінювання успішності цей сервіс не підходить. Однак він дає можливість проаналізувати динаміку засвоєння матеріалу та допомагає формульованню оцінюванню. Позитивним фактором також є те, що учні відповідають більш розкуто, бо знають, що відповіді не оцінюються.

Отже, ми бачимо, що використання мобільних пристроїв пропонує широкий спектр можливостей для організації уроків німецької мови. Робота зі смартфонами дає змогу працювати з автентичними підручниками, спонукає гімназистів до творчості, мобільності, гнучкості мислення. Завдання сприяють розвитку комунікативної, лінгвокраїнознавчої та соціальної компетентностей. Інноваційна діяльність позитивно впливає на результативність роботи учнів. Звісно, запропоновані сервіси не можуть повністю замінити ні якісного підручника, ні ґрунтовного пояснення вчителя, однак практика доводить, що діджиталізація освітнього процесу є однією з умов формування успішного гімназиста третього тисячоліття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Власюк І. В. Мобільний телефон – невід'ємна новітня технологія навчання на заняттях іноземної мови. *Молодий вчений*. 2018. №7. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/7/13.pdf>
2. Кількість користувачів смартфонів в Україні зросла на 150%. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2016/09/12/605197/>.
3. Спільник Т. М., Мокрій Я.О. Можливості практичного використання смартфонів і планшетів на занятті з іноземної мови у вищому навчальному закладі. *Педагогічні науки*. 2017. №4. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/141498866.pdf>

Ю. К. Вейлерт,

методист ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Сьогодні одним із пріоритетним напрямком роботи педагогів є застосування інтерактивних методів у навчанні дітей з особливими освітніми потребами. Визначимо, які конкретно інтерактивні методи можуть використовувати педагоги в інклюзивних класах; розглянемо, які є можливості впровадження інтерактивного устаткування в процес розвитку дітей з особливими освітніми потребами та з якою метою вчителям потрібно використовувати у своїй роботі інтерактивні методи.

Технологія є загальною частиною нашого повсякденного життя і все більше змінює наш навчальний досвід. Нові інструменти створюють нові можливості і нові виклики. Останнім часом все більшої популярності набуває **змішане навчання (blended learning)**, тобто, поєднання традиційної форми викладання навчального матеріалу з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, що дозволяє будувати індивідуальну траєкторію навчання.

Окремої уваги потребує процес освіти дітей з особливими освітніми потребами. Основною складовою інклюзивного навчання для дітей з особливими освітніми потребами є **сучасні інтерактивні технології**. Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний

процес відбувається тільки шляхом постійної, активної взаємодії (дивіться табл. 1).

Таблиця 1

Квінтет освітніх технологій

Соціалізація	Комунікація, співпраця, обмін
Мобільність	Можливість навчатися та творити де завгодно та коли завгодно
Візуалізація	Матеріалізація абстрактних концепцій
Розповідь історій	Інтеграція та передача знань
Ігри	Зворотний зв'язок та формульованню оцінювання

Розглянемо класифікацію моделей змішаного навчання від дослідників Гезер Стейкер та Майкла Горна. Учені виділяють чотири моделі **змішаного навчання**:

1. Ротаційна.
2. Гнучка модель.
3. Модель самостійного змішування.

4. Поглиблена віртуальна модель.

Ротаційна модель

У **ротаційній моделі** учні чергують онлайн- та офлайн-навчання за певним графіком чи вказівками педагогів. Ці частини можуть охоплювати роботу в невеликих групах чи цілим класом, групові проекти, індивідуальну роботу з педагогами та письмові завдання.

Ротаційна модель має чотири підвиди.

Ротаційна станція

→ **Про модель:** учні працюють у класі або в аудиторії і за визначеним графіком проходять окремі станції. Тобто, чергують різні види діяльності:

- онлайн - навчання;
- фронтальну роботу з педагогом/педагогінею;
- групову роботу й роботу над проектом.
- Ротація за лабораторіями

→ **Про модель:** схожа на ротацію за станціями, проте в ній учні змінюють станції не в межах класу, а в межах закладу освіти. Однією зі станцій є не просто робота онлайн, а робота в окремому приміщенні — лабораторії.

Перевернутий клас

→ **Про модель:** учні за визначеним графіком вивчають онлайн-частину вдома та офлайн-частину в закладі. Тобто, вдома вони засвоюють теоретичний матеріал і переглядають лекції. А в аудиторії працюють із педагогом/-инею над практичними завданнями та проектами.

Індивідуальна ротація

→ **Про модель:** учні працюють у закладі й проходять окремі станції за індивідуально визначеним графіком. Відмінність цієї моделі від ротації за станціями в тому, що не обов'язково проходити всі станції.

Гнучка модель

→ **Про модель:** учні отримують особисті інструкції через інтернет. У них гнучкий графік, який змінюється відповідно до їхніх потреб у конкретних темі та курсі.

Модель самостійного змішування

→ **Про модель:** учні можуть вивчати певний курс цілковито онлайн і прослуховувати його вдома. За таких умов педагоги також працюють з учнями дистанційно. Ця модель відрізняється від онлайн - навчання тим, що дистанційно вивчають тільки один предмет. Натомість інші предмети учням викладають у закладі освіти.

Поглиблена віртуальна модель

→ **Про модель:** учні самостійно розподіляють курси на онлайн- та офлайн- частину. Онлайн-частину можна прослуховувати як у навчальному закладі, так і поза ним. Вона відрізняється від моделі самостійного змішування тим, що охоплює всі курси, а не є вибірковою. А від перевернутого класу — тим, що учні не щодня відвідують школу. [2]

Одним із найбільш популярним засобом навчання є онлайн-дошки, завдяки яким можна обмінюватися ідеями та роботами в режимі реального часу.

Explain Everything (Створіть захоплюючі уроки, призначайте заняття та завдання. Записуйте інструкції та проводьте інтерактивні презентації).

Lino (Робіть нотатки прямо зараз, де б ви не знаходилися. Поділіться своїми ідеями з текстами та картинками).

Padlet (Збирай колекції, організуй контент та роби презентації за допомогою гарних дошок).

Оцінювання під час змішаного чи дистанційного навчання завжди викликає чимало питань. Тому давайте розглянемо, як перетворити цей процес на один із улюблених.

1. **Wordwall** (Вправи можна задавати учням та ученицям як завдання. Результати всіх учнів та учениць зберігаються і стають доступними для вчителя).

2. **Socrative** (Освітоорієнтований сервіс для створення і проведення опитувань, тестів, голосувань, формативних завдань).

3. **ClassDojo** (Глобальна спільнота вчителів та сімей, які збираються разом, щоб ділитися найважливішими моментами навчання дітей у школі та вдома – за допомогою фото, відео, повідомлень та багато іншого).

4. **Goformative.com** (Інструмент формуючого оцінювання, який дозволяє в режимі реального часу відстежувати процес роботи учнів і будь-якої миті коментувати їхню роботу та надавати зворотний зв'язок).

Кожен учитель початкової чи середньої школи прагне знайти круті інструменти, щоб побудувати процес змішаного та дистанційного навчання як цікавий марафон чи гру. Є безліч безкоштовних, зручних, гейміфікованих і водночас простих інструментів, а саме:

1. **TOONTASTIC 3D** (оригінальний додаток, за допомогою якого ви зможете створювати власні мультфільми та історії).

2. **VIZIA** (Цей інструмент дозволяє залучити аудиторію до активного перегляду запису – глядачі можуть відповідати на питання про те, що відбувається, голосувати, ділитися думкою).

3. **ПІКСЕЛЬ** (Може бути як елементом індивідуальної роботи, так і великим груповим проектом. Мета – створити серію малюнків, об'єднаних однією темою).

4. **ВІЗУАЛІЗАЦІЯ МУЗИКИ** (Дає змогу поєднати музичне і образотворче мистецтво). [4]

5. **Marvelous Designer** (Це програма моделювання, симуляції та анімації одягу. За її допомогою з нуля можна створити одяг і різні текстильні вироби будь-якої складності).

6. **Ornament Name** (Онлайн-конструктор для створення унікального національного українського орнаменту з літер українського алфавіту).

7. **Текстова вишивка** (Онлайн-конструктор дає змогу автоматично створювати орнамент зі слів чи речень, вибирати кольори та варіанти вишивки).

8. **Pattern Maker for Cross-Stich v4.04** (Програма призначена для перегляду, створення й редагування схем для вишивки хрестом у форматі xsd).

9. **Classcraft** (Це командна рольова онлайн-гра із сучасною графікою і великим освітнім функціоналом).

10. **Coggle та Google Earth** (Вивчайте супутникові знімки, рельєф та 3D будівлі. Збільште зображення, щоб розглянути свій будинок чи інше місце).

Використання інтерактивних технологій у навчанні дозволяє значно підвищити рівень взаємодії між викладачем та учнем, що сприяє посиленню пізнавальної діяльності та їх успішної соціалізації у сучасному світі, а саме [1, с. 13].

Tricider (Інструмент формуючого оцінювання, який дозволяє в режимі реального часу відстежувати процес роботи учнів і будь-якої миті коментувати їхню роботу та надавати зворотний зв'язок).

TIMETOAST (Сервіс для створення онлайн «стрічки часу», дозволяє розміщувати події у хронологічному порядку).

Timeline.JS (Цікава тим, що є єдиним програмним засобом, який дозволяє створювати україномовні тайм-лайни).

Time.Graphics (Онлайн-сервіс, який призначений для створення інтерактивних часових стрічок із додаванням фото, аудіо та відеоматеріалів).

Ourboox (Проста платформа для створення електронних книг з ілюстраціями).

iLearn (Освітня онлайн-платформа з навчальними відеокурсами, вебінарами і тестами для всіх, хто бажає підготуватися та успішно скласти національний мультипредметний тест та зовнішнє незалежне оцінювання).

Недостатня професійна готовність кадрів є основною проблемою щодо використання засобів інтерактивних технологій в інклюзивній освіті. Тому з метою поліпшення обізнаності педагогів можна використовувати такі платформи:

GoLab / Graasp

(Спільнота яка об'єднує вчителів та експертів, а також навчальні заходи та допоміжні ресурси для навчання STEM). [3]

Більше інформації за скан кодом/

LIVEWORKSHEETS

(Це ресурс, який дозволяє педагогам будь-яких напрямів "оживити" ті матеріали, які існували до цього у друкованому вигляді).

IEARN (дає можливість вчителям та учням спільно працювати в режимі он-лайн, використовуючи Інтернет та інші комунікаційні технології).

FLIPGRID (Це програма, за допомогою якої викладачі можуть створювати безпечні групи, щоб брати участь у навчальній програмі, використовуючи короткі відео, текстові та аудіо повідомлення).

Blgger (Відкрите джерело та одна з найпростіших платформ для ведення блогів).

Wizer.me (Дозволяє створювати інтерактивні робочі аркуші, які можна використовувати при дистанційному навчанні, для домашніх робіт, для роботи в класі на інтерактивній дошці).

Є багато освітніх програм, де вже створені корекційні завдання, різні заняття, відеоуроки, які є доцільним для використання в роботі з дитиною з особливими освітніми потребами:

- LearningApps.org
- Childdevelop.com.ua
- www.pedpresa.ua/vu
- www.erudyt.net
- www.osvita-omr.gov.ua
- ua.mozaweb.com
- www.ranok.com.ua

- Prometheus.org.ua
- Beclever.cc (багато завдань, особливо для початкової ланки)
- Pecs.in.ua (можна завантажувати пєс для дітей з аутизмом, роздруковувати їх, або перемальовувати)
- Edugames.rozumniki.ua

До інтерактивного навчання не можна ставитися як до універсального засобу викладання й прагнути переведення всього процесу навчання на «інтерактивні рейки». Отже, метод інтерактивного (комунікативно-проблемного) навчання можна поєднувати з груповою роботою на уроці й застосовувати на різних етапах вивчення тем. Його можна застосовувати одразу ж після викладу вчителем нового матеріалу, на початку нового уроку замість опитування, на спеціальному уроці, присвяченому застосуванню знань, умінь та навичок, або як фрагмент повторювально-узагальнюючого уроку.

Отже, використання засобів інтерактивних технологій в інклюзивній освіті уможлиблює для дитини з особливими освітніми потребами інтеграцію до освітнього процесу, сприяє їхньому інтерактивному навчанню та основі використання інтерактивних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. М. Ю. Кадемїя, Г. Б. Гордійчук Використання засобів ІКТ із метою здійснення інклюзивної освіти URL: http://ito.vspu.net/repozitarium/Kademii/stati/%D0%9Aademia_Hordiutchyk_Vuk_IKT_16.pdf
2. Інститут Клейтона Кристенсена URL: https://www.christenseninstitute.org/results/?_sft_topics=k-12-education
3. Методичні рекомендації для вчителів Go-Lab URL: http://storage.eun.org/resources/upload/809/20180622_165137226_809_Go-Lab%20D6.6_USM_UK.pdf
4. Ідеї для уроків мистецтва: метод «Піксель» та метод «Візуалізація музики» | ОНЛАЙН-КУРС БЕРИ Й РОБИ URL: <https://youtu.be/X4qMGBethY>

Т. Б. Артеменко,

методист навчально-методичного центру психологічної служби комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ПЕДАГОГІВ У КОНТЕКСТІ КОМПЕНСАЦІЇ ОСВІТНІХ ВТРАТ

Нині освітяни розробляють національну стратегію компенсації освітніх втрат. Війна завдала руйнівного впливу на освітній процес та похитнула емоційне благополуччя вчителів, учнів і батьків. Очевидно, що відновлення навчальних і емоційних втрат має будуватися на ефективних і доказових стратегіях. Як ж **стратегії відновлення підтримують учителі?**

Згідно з даними Звіту Всесвітнього економічного форуму 2022 опитані освітяни обрали такі стратегії для подолання втрат у навчанні:

1. Підвищення кваліфікації вчителів щодо методик прискореного навчання — 45%.
2. Допомога у покращенні психологічного здоров'я вчителів — 43%.
3. Інтеграція цифрових технологій в освіту та розвиток дистанційного навчання — 39%.

4. Забезпечення інноваційними технологіями дистанційного навчання — 38%.

5. Надання гаджетів та забезпечення доступу до інтернету учням із малозабезпечених родин — 37%.

6. Збільшення кількості учителів для додаткового навчання — 35%.

7. Індивідуальне навчання для тих, хто потребує додаткової підтримки — 35%.

8. Розвиток соціально-емоційної компетентності учнів — 30%.

9. Скорочення навчальної програми — 27%.

10. Ретельний відбір учителів, підвищення престижу професії шляхом надання пільг — 24% [12].

Проблема освітніх компенсацій знаходиться в центрі уваги ЮНЕСКО. Варіанти того, як можна ефективно надолужувати прогалини, викладені в

документі «Рамкові програми для відновлення шкіл», який підготували ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, Світовий банк і Всесвітня продовольча програма. Основні пункти зібрані у звіті «Відновлення втраченого навчання: що можна зробити швидко та масштабно» [2]. Ми розуміємо, що можемо використати ці поради для компенсації освітніх втрат, що їх понесла українська освіта внаслідок війни.

Насамперед, вкажемо на **соціально-емоційні наслідки освітніх втрат**.

Говорячи про кризу та пов'язані з нею шкільні складнощі, зазначимо, що вони впливають як на навчання, як це відмічають Vogel and Schwabe (2016) та Diamond (2013) (цит. за [2]), так і на самосвідомість та соціальну обізнаність учасників освітнього процесу, які можуть зазнавати значних утруднень. В умовах кризи та стресу ми можемо спостерігати відсутність здатності будувати та підтримувати стосунки, бути ефективним та демонструвати адаптивну поведінку. Це стосується як дітей, так і дорослих. Щоб відновлення навчання було успішним, варто зробити акцент на соціальних уміннях, позитивній саморегуляції та ефективному застосуванню ментальних функцій.

Підтримка благополуччя учня та вчителя стоїть у центрі уваги. Будь-яка послідовна відповідь на освітні втрати має виходити за межі класу, фізичного чи віртуального. В Італії освітня політика є основою зусиль, спрямованих на відновлення після пандемії та розвиток стійких систем. В Еквадорі загальносуспільний підхід опирався на міжміністерську комунікацію та державно-приватну співпрацю, щоб мінімізувати перебої в навчанні. Ця координація дозволила країні надавати соціальну та емоційну підтримку студентам та їхнім родинам.

Багато країн запровадили спеціальні заходи для підтримки добробуту учнів і вчителів. Канада та Португалія приділяли особливу увагу психічному здоров'ю та соціальному благополуччю студентів у рамках своїх освітніх заходів щодо COVID-19. Інші країни визнали зв'язок між благополуччям і результатами навчання, зазначивши, що інвестиції в благополуччя є ключовими для того, щоб учні були стійкими та здатними справлятися з труднощами, а отже, надолужувати втрачене навчання. Усвідомлюючи наслідки освітніх втрат для психічного здоров'я дітей та молоді, країни доклали особливих зусиль для надання прямої психосоціальної підтримки учням, наприклад, шляхом виділення додаткових шкільних консультантів (Японія), створення гарячих ліній психологічної підтримки (Вірменія), застосовуючи спеціальну політику благополуччя школи (Квебек/ Канада), забезпечення доступу учнів до соціальних послуг у школах (Конго, Венесуела) та навчання вчителів щодо підтримки здоров'я та благополуччя учнів (Аргентина, Габон, Ангола, Куба, Науру) [2, с. 5].

Перш ніж досліджувати **варіанти реалізації програм відновлення**, менеджери, які формують освітню політику, повинні розглянути **п'ять найважливіших пріоритетів**:

- 1) оцінити навчальні потреби;
- 2) скорегувати педагогіку;
- 3) визначати пріоритети, навчати та підтримувати вчителів;
- 4) підкреслити соціально-емоційне навчання (SEL);
- 5) забезпечити інклюзію та гендерну рівність.

Ці елементи слід розглядати у зв'язку один з одним, оскільки кожен є ключовою складовою для забезпечення ефективності стратегій відновлення навчання [2, с. 9-10].

Зупинимось детальніше на тезі **визначення пріоритетів, підготовці вчителів і наданні їм підтримки**.

Вчителі знаходяться на передньому краї розробки та впровадження програм навчання з надолуження освітніх прогалин, і для ефективної роботи їм знадобиться цілеспрямований професійний розвиток і постійна наставницька підтримка. Буде важливо навчити вчителів використовувати діагностичне оцінювання для визначення рівня навчання учнів, виявити прогалини у знаннях і навичках, а також відповідно адаптувати навчання завдяки методам постійного формувального оцінювання. Однак у більшості країн вчителі не проходять формальної підготовки з адаптивного викладання, і їм потрібен високоякісний і відповідний професійний розвиток, щоб забезпечити ефективне надання адаптивного навчання [1].

Важливо, що оскільки невизначеність, пов'язана з військовими діями, продовжується, вчителям знадобиться підготовка для організації та проведення дистанційного та змішаного навчання.

Вчителі теж переживають стрес через катастрофічні події в Україні. Тож, окрім підтримки благополуччя своїх учнів, їм знадобляться підтримка та ресурси, щоб керувати власним психічним здоров'ям і благополуччям [2, с. 11].

У зв'язку з цим зробимо **акцент на соціально-емоційному навчанні**.

Відомо, що спостерігається збільшення випадків насильства, жорстокого поводження та нехтування дітьми через закриття шкіл та інші соціальні негаразди (Petrowski та ін., 2020, цит. за [2, с. 11]). Раннє виявлення та направлення будуть необхідними для учнів та студентів, яким може знадобитися додаткова психічна або психосоціальна підтримка, щоб переконатися, що їхня освіта не зазнає подальшого негативного впливу. Успішними програмами корекції та надолуження будуть ті, які поєднують академічні та соціально-емоційні втручання. Разом з тим, зазначимо, що у програмах SEL (соціально-емоційного навчання) відносно мало знань і досліджень щодо того, як SEL можна влити в навчальні предмети.

Більшість вчителів потребуватимуть спеціалізованої підготовки щодо відповідного розвитку SEL та стратегій пом'якшення наслідків (ЮНЕСКО, 2021b, цит. за [2, с. 12]). Програми професійного розвитку вчителів на основі усвідомлення, які спеціально розроблені для подолання стресу вчителя та соціальної та емоційної компетентності в контексті класу, покращили самопочуття вчителя, зменшили психологічний стрес і покращили якість взаємодії в класі [1; 3].

Ефективні програми SEL будуть реалізовуватися через загальношкільний підхід. Реалізація SEL вимагає трьох чітких, і разом з тим, взаємопов'язаних вимірів: навчального контексту, SEL дітей, учнів і студентів, і SEL вчителів. Ефективні програми SEL мають бути розроблені таким чином, щоб орієнтуватися на конкретні, чітко визначені компетенції; вони повинні характеризуватися хорошим балансом когнітивних, внутрішньо особистісних і міжособистісних компетенцій, а також бути емпірично обґрунтованими, розвивальними за своєю природою та враховувати культуру (Chatterjee Singh and Durairappah, 2020, цит. за [2, с. 12]). Дослідження показують, що **найефективніші програми SEL включають чотири елементи**:

- 1) послідовні дії, які скоординовано та зв'язано ведуть до розвитку навичок;
- 2) активні форми навчання, які дозволяють дітям практикуватися та оволодівати новими навичками;
- 3) спеціально виділений час, витрачений на розвиток однієї чи кількох соціальних та емоційних навичок;

4) чітке визначення та націлювання на конкретні навички.

Програми SEL є найбільш успішними тоді, коли вони реалізуються у сприятливих умовах, що передбачають практичне їх втілення та встановлення просоціальних норм в освітньому середовищі. Успішні програми передбачають створення такого середовища, яке активно сприяє здоровим стосункам, надає навчальну підтримку та включає позитивне керівництво класом. Програми вчать будувати партнерські стосунки між сім'єю, школою та громадою та можуть підтримувати дітей вдома та в інших позашкільних закладах, сприяючи культурним вимогам і задовільняючи потреби практики (Chatterjee Singh and Duraiappah, 2020; цит. за [2, с. 12]).

Щоб програми відновлення були успішними, школам і вчителям потрібна підтримка не лише для зміцнення їхньої професійної спроможності, але й для покращення їхнього психосоціального здоров'я, благополуччя, мотивації та відданості справі.

Якщо говорити про підтримання благополуччя вчителів у часи кризи, то варто зазначити, що ті, хто розвинув власні психосоціальні навички та має доступ до регулярних професійних дебрифінгів та навчальних сесій із внутрішніми консультативними службами, краще підготовлені для надання психосоціальної підтримки своїм учням і більш успішно допомагають їм подолати невизначеність і тривогу, що супроводжують кризу.

Підтримка вчительських ініціатив і практичних спільнот призведе до ефективнішого реагування на кризу: вчителі в усьому світі підкреслюють важливість співпраці та професійних стосунків з колегами для покращення практики викладання. Незважаючи на те, що через характер нинішнього навчання педагогам складно брати участь у заходах віч-на-віч з колегами, є багато прикладів, коли вчителі об'єднуються віртуально, щоб підтримувати один одного через професійну та психосоціальну підтримку, включаючи мобільний коучинг і наставництво [4, с. 4].

Отже, **висновки**, які можуть слугувати основою для подальших роздумів і обговорень стосовно ефективної політики та практик для відновлення освітніх втрат, можуть обертатися навколо чотирьох аспектів: здобуття знань, адаптація, формування психоемоційної стійкості та організація колегіальної взаємодії вчителів, що в цілому спрямоване на зміцнення системи освіти загалом [2, с. 18].

У надзвичайних ситуаціях освіта є одним з головних факторів психічного та фізичного захисту дітей. Освітній процес має здійснюватися таким чином, щоб створити для учнів безпечно та стабільне середовище у розпал кризи, допомогти відновити відчуття нормальності, гідності та надії, забезпечуючи як безперервність навчання, так і соціально-емоційну підтримку.

У контексті реалій та викликів воєнного часу **постала необхідність підготувати педагогів до роботи з наслідками травматичного досвіду**. Зокрема, вчителі мають не лише вміння розпізнавати симптоми травми, але й надавати школярам підтримку за допомогою консультацій (на які діти можуть бути запрошені разом з батьками) та за допомогою практик у класі (Панок В., 2015; Богданов С., 2015, 2021; Ройз С., 2022; Арцимеєва Д. та ін., 2022; цит. за [6; 11; 13]). Це допоможе учням засвоїти практики саморегуляції та застосовувати їх за потреби для опанування негативних емоцій (гніву, злості, смутку). Для цього важливо організувати комфортну міжособистісну взаємодію між учителем та учнем, що допоможе дитині подолати психічний, емоційний або психологічний стрес, а також

забезпечить для неї відчуття особистої безпеки, страх втратити яку був викликаний жахіттями війни.

Робота педагогічного працівника в закладі освіти відрізняється значними зусиллями, необхідними для опрацювання різних за складністю та емоційною напругою ситуацій, які виникають під час освітнього процесу. Особливість цієї роботи полягає в тому, що педагоги кожного дня стикаються із сильними почуттями, іноді з дуже складними та неприємними. Це людський біль, агресія, безсилля, безпомічність тощо. Педагогам необхідно постійно приділяти увагу потребам учнів, інколи досягаючи меж своїх емоційних можливостей і професійної компетентності. Реформа Нової української школи (НУШ) також вимагає від педагогічних працівників гнучкості в опануванні новими підходами до навчання і відповідними педагогічними компетенціями. Війна на території нашої держави, масове розповсюдження гострої респіраторної хвороби, спричиненої коронавірусом Covid-19, негативно впливають на загальний емоційний стан освітян та викликають сильні почуття занепокоєння і тривоги за майбутнє.

Багато енергії забирають виконання дрібних розпоряджень, ведення документації, формалізація діяльності загалом. Педагоги намагаються вирішувати освітні проблеми самотужки чи звертаються за допомогою до колег чи керівництва закладу. Однак, поряд з цим, вчителі часто висловлюють невдоволення своєю комунікацією у педагогічному колективі. Негативний досвід накопичується, стрес стає хронічним і призводить до професійного вигорання.

Актуальною виявляється задача надання допомоги освітянам у налагодженні системи покрової та дієвої підтримки на робочому місці, створення умов розвитку педагогічних та соціально-емоційних навичок. Завданнями з реалізації основної мети можуть бути такі:

- 1) отримання основних знань з теорії стресу та його психофізіологічного впливу;
- 2) опанування алгоритму дій і розвиток хелс-орієнтованих компетенцій у кризових ситуаціях;
- 3) створення професійно дружнього, сприятливого для професійного зростання середовища [6, с. 5-10].

Вивчення типових стресових ситуацій у роботі педагогів і способів їх подолання дозволило виокремити **розповсюджені стратегії, до яких вдаються українські вчителі**. Умовно можемо поділити процес опанування стресу на п'ять етапів. Перший — це власне критична ситуація, другий — самопомічність [5], третій — пошук неформальної підтримки з боку колег, четвертий — пошук формальної підтримки з боку адміністрації чи працівників психологічної служби, і останній, п'ятий, — період після отримання допомоги, який триває декілька місяців і характеризується саморефлексією і поверненням до аналізу ситуації та її вирішення.

Зазвичай, стресову ситуацію педагоги намагаються розв'язати самотужки. Це викликано необхідністю швидко опанувати себе. Наступним кроком стає звернення до колег, яким довіряють. При цьому багато фахівців указують на проблеми довіри і труднощі у взаєморозумінні з колегами. Тому педагоги вибирають обговорювати свої складнощі з подругами чи своїми близькими поза закладом освіти. Якщо неформальної підтримки недостатньо, педагоги звертаються за допомогою до фахівців. Це може бути психолог, соціальний педагог чи адміністрація. Також невіршена ситуація може бути винесена на педраду. Разом з тим, сама педагогічна нарада є стресом настільки

ж інтенсивним, як і сама проблемна ситуація, і педагоги, як правило, нервують чи почуваються дискомфортно, коли вимушені виносити свій запит на загальне обговорення. Слід зазначити, що можливість взяти участь у тренінгах і отримати фахову супервізію поза шкільним середовищем дуже цінується педагогами і пов'язується переважно з позитивним досвідом.

Таким чином, інтерв'ю з педагогами, проведені доктором Сергієм Богдановим, психологом Оксаною Залеською та іншими членами команди проекту «Безпечний простір», дозволили сформулювати мету і завдання **Програми емоційної підтримки і професійного розвитку педагогів**, а саме: 1) стабілізуватись та відновитись, актуалізувати емоційний ресурс, який необхідний для вирішення стресової ситуації; 2) поспілкуватись з тими, з ким у педагога є довірливі стосунки, поділитись емоціями та разом пошукати рішення; 3) отримати своєчасну підтримку в процесі вирішення ситуації; 4) залишити конфіденційним своє звернення та інформацію щодо ситуації; 5) отримати глибше розуміння схожих ситуацій на основі сучасних наукових здобутків педагогіки, психології, нейрофізіології; 6) зняти довготривалу напругу; 7) покращити свої комунікативні навички у взаємодії з учасниками освітнього процесу; 8) розвивати вміння організовувати майданчики для діалогу між педагогами, де за допомогою методу фасилітації можна разом розробити план дій або рекомендації щодо вирішення певних проблем; 9) звертатися за допомогою до фахівця супервізора.

Програма професійного зростання та емоційної підтримки є навчальною програмою для викладачів закладів освіти з протидії емоційному вигоранню в освітньому процесі та набуття базових навичок для подолання стресу на робочому місці. Програма складається з чотирьох кроків: 1) навчитися долати стрес самостійно; 2) допомагати колезі долати стрес; 3) організовувати обговорення у формі діалогів у закладі освіти; 4) звертатися за супервізією, інтервізією та професійним коучингом [6].

Як бачимо, робота за програмою побудована саме за таким принципом – підсилення горизонтальної професійної складової у закладі освіти, що дає змогу розв'язувати складні професійні питання безпосередньо у середовищі колег. Ідея цієї програми враховує не лише операціональну частину професійної діяльності, тобто, відповідь на питання «що робити?», а й значним чином емоційну і соціальну складову, адже професійна допомога і підтримка рівного за досвідом і статусом колеги сприймається працівником набагато краще, ніж методичне чи адміністративне втручання особи, у підпорядкуванні якої педагог перебуває. Таким чином, ідея співпраці в освіті на протигагу звичайній практиці підпорядкування має на меті знизити емоційне навантаження на вчителя й у без того непростий, складний період його праці [8]. Така програма є хорошим інструментом для реалізації стратегії компенсації освітніх втрат педагогів саме в ключі соціально-емоційного навчання.

Прикладом застосування різних підходів та інструментів компенсації освітніх втрат слугують державні та недержавні проекти [7], які наразі набувають популярності у середовищі освітян та серед громадськості.

Варто зазначити, що педагоги області, починаючи ще з 2015 року, а саме першого року агресії російської федерації, активно залучаються до різних програм SEL та набувають необхідних навичок і компетенцій у роботі з дітьми та в педагогічному колективі [14]. Практика групових

супервізій та інтервізій [9; 10], започаткована навчально-методичним центром психологічної служби комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради» та працівниками психологічної служби області, стала вже впізнаваним способом для вирішення складних професійних ситуацій. Вважаємо, що таку практику необхідно продовжувати, а також поглиблювати емоційну складову професійних активностей у вигляді самопідтримки (self care) та самопізнання (self discovery).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Kaufman Peter, Schipper Janine. Teaching with Compassion: An Educator's Oath to Teach from the Heart. Rowman & Littlefield Publishers, 2018. 168 p. URL: <https://cutt.ly/v7gKwW6>
2. Recovering lost learning: what can be done quickly and at scale? UNESCO COVID-19 Education Response. Education Sector issue notes. Issue note n 7.4. June 2021. URL: <https://cutt.ly/C7gKo55>
3. Srinivasan Meena. Teach, Breathe, Learn: Mindfulness in and out of the Classroom. Parallax Press. Illustrated, August 10, 2014. 224 p.
4. Supporting teachers and education personnel during times of crisis. UNESCO COVID-19 Education Response. Education Sector issue notes. Issue note no. 2.2. April 2020. URL: <https://cutt.ly/W7gKgj8>
5. Thomas, D.A., and Morris, M.H. Creative Counselor Self-Care. Vistas Online Journal, 2017, pp. 1-11. URL: <https://cutt.ly/G7gKvdz>
6. Богданов С. О., Залеська О. В., Федорець О. В., Ключко К. Є., Флярковська О. В. Професійне зростання та емоційна підтримка педагогів : навч.-метод. посіб. Київ : Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ. 2021. 54 с. : іл., табл. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/726816/1/psix71.pdf>
7. Вимірювання та компенсація освітніх втрат українських дітей. Osvita.ua. 2022, квітень, 11. URL: <https://osvita.ua/school/88257/>
8. Дегтярьова О., Дрожжина Т., Калужна Г. та ін. Я (практикую) СЕЕН. Посібник для створення професійної спільноти: навч.-метод. посібник / за заг. ред. О. Елькіна, О. Марущенко, О. Масалітіної. Київ: Видавничий дім «Перше вересня», 2021. 48 с. URL: <https://cutt.ly/f7h9wl3>
9. Зцілення травм війни: психосоціальний аспект / автор-упор. Т. Артеменко. Черкаси: КНЗ «ЧОІПОПП Черкаської обласної ради». 2022. 80 с. URL: <https://cutt.ly/47h3MOZ>
10. Керівництво з проведення інтервізій та супервізій / автор-упорядник Т. Артеменко. Черкаси: КНЗ ЧОІПОППЧОР, 2021. 42 с. URL: <https://cutt.ly/t7h8Ymv>
11. Коли світ на межі змін: стратегії адаптації. Психологічна підтримка вчителів та дітей у часи війни : посібник для вчителів / Арцимеєва Д. та ін., Київ. 2022. 52 с. URL: <https://cutt.ly/77gKEsx>
12. Розвантажувальний рік чи додаткові заняття: чого потребують українські учні? *Освіторя*, 2022. URL: <https://cutt.ly/a7gKQJl>
13. Тренінг Світлани Ройз: відновлення вчителя в стресових умовах війни (конспект та допоміжні матеріали), Ч2. 23 Вересня. 2022. URL: <https://cutt.ly/Q7gKFdB>
14. Харитоновна С., Артеменко Т., Брайченко Т., Якухіна Н. Кризова підтримка учасників освітнього процесу: форми, методи роботи. *Педагогічний вісник*. 2022. № 4. С.8-10. URL: <https://cutt.ly/A7h3cYB>

Н.А. Сільвейструк

викладач хімії, голова методичної комісії з природничо-математичної підготовки Кропивницького вищого професійного училища, спеціаліст вищої категорії, старший викладач

ІНТЕГРАЦІЯ ЕЛЕМЕНТІВ МЕДІАОСВІТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ХІМІЇ

З самого моменту народження дитина здатна реагувати на світло, потім її починає інтригувати рух і звук, згодом вона дивиться на образи на екрані, мультфільми, кіно, відео, використовує інтернет та його простір. Можна сміливо стверджувати про появу медійної фази культурного життя.

Медіа – будь-яке джерело візуальної або звукової інформації: книжки, преса, радіо, телебачення, інтернет-медіа, кінематограф, різні види реклами (зокрема слова або картинки на одязі, упакуванні їжі, постери, флаєри тощо)[4].

Медіа – це щось, що є посередником між тим, хто надає інформацію, і тим, хто її отримує. Це канали та інструменти, які використовують, щоб зберігати, передавати й подавати інформацію [7].

Для успішного процесу набуття та вдосконалення знань, навичок, переконань за допомогою різноманітних форм пізнавальної діяльності та різних форм навчання у сучасному світі не можна залишати поза увагою таку особливість як медіапростір.

Хімія – це наука про таємне, про невидиме, про приховане. Її секрети вчені розкривають кожного дня. Вивчаючи хімію, необхідно формувати у здобувачів освіти уявлення, що значна більшість знань у ній як науці отримані в результаті експериментів і дослідів.

Навчання хімії, зокрема у закладі П(ПТ)О, зорієнтовано на досягнення державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки здобувачів освіти. Ідеться не лише про засвоєння хімічних понять, законів, теорій, а й про осмислене використання знань одержаних учнями, формування ними оцінених суджень, виявлення власного ставлення у різних життєвих ситуаціях. Якщо досліджувати нормативні документи то ми побачимо, що в них говориться про необхідність розвитку професійної освіти з метою підготовки кваліфікованих фахівців.

Щоб зробити предмет хімії привабливим для здобувачів освіти П(ПТ)О, викладачі вдаються до свідомого конструювання його медіа іміджу, залучення до інформаційного простору. Проте педагогам необхідний селективний активний вибір елементів медіаосвіти при вивченні хімії.

Сучасне інформаційне життя спонукає педагогів надавати повну, вичерпну й оновлену інформацію.

Медіаосвіта – частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні (комп'ютерно опосередковане спілкування, інтернет, мобільна телефонія) медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій [5].

У документах ЮНЕСКО вказується, що медіаосвіта – це навчання теорії та практичним умінням для опанування сучасними мас-медіа, які розглядаються як частина специфічної, автономної галузі знань у педагогічній теорії та практиці; її слід відрізняти від використання медіа як допоміжних засобів у викладанні інших галузей знань, таких як, наприклад, математика, фізика, хімія чи географія [6].

Медіаосвіта пов'язана з усіма видами медіа (друкованими, графічними, звуковими, візуальними, тощо) і різними технологіями та забезпечує знання того, як:

1) аналізувати, критично осмислювати і створювати медіатексти;

2) визначати джерела медіатекстів, їх політичні, соціальні, комерційні, культурні інтереси, їх контекст;

3) інтерпретувати медіатексти і цінності, що розповсюджують медіа;

4) добирати відповідні медіа для створення та розповсюдження власних медіатекстів та набуття зацікавленості в них аудиторії;

5) отримання можливості вільного доступу до медіа як для сприйняття, так і для продукції [6].

Ефективність інтеграції елементів медіаосвіти під час вивчення хімії в закладах П(ПТ)О буде визначена здатністю здобувачів освіти застосовувати своє критичне мислення у нових ситуаціях.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови зазначається, що «інтеграція – це об'єднання в ціле будь-яких окремих частин; об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи; процес упорядкування, узгодження та об'єднання структур і функцій у цілому організмі» [1].

Сьогодні, в умовах змішаного навчання, при викладанні хімії не обійтися без складових медіадидактики в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Педагоги активно використовують сучасний медіаконтент на уроках, добирають широкий спектр медіа і створюють власну медіапродукцію. Завдяки онлайн-застосункам втілюють ідеї, розвивають власну інноваційність і креативність, навчають здобувачів освіти дозовано споживати інформацію, використовувати медіа.

Медіадидактика відкриває значні можливості в навчанні хімії. Вона дає змогу зробити освітній процес інтерактивним, різноманітним, психологічно збалансованим, сформувати мотивацію саморозвитку особистості, що стимулює учнів позитивно ставитися до вивчення предмета [3].

Медіавправи, представлені в даній статті, дозволяють здобувачам освіти працювати з медіатекстами, декодувати їх; бути мобільними, критично мислити, створювати та презентувати власний медіапродукт, приймати обґрунтовані рішення, менше залежати від впливів, охоплювати і передавати великий обсяг інформації швидко та своєчасно; підтримувати атмосферу творчості, креативності, довіри та взаємної поваги на уроці. Використання даних прикладів медіавправ можливе на різних етапах уроку та позаурочний час, при цьому можливе поєднання індивідуальні, групові та фронтальні форми роботи.

Медіавправа «Графічний дизайн». Під час проведення уроку з теми «Полімери» на етапі узагальнення, систематизації та самостійного застосування учнями знань і навичок у різних ситуаціях можна використати медіавправу «Графічний дизайн. Цікаві факти про пластикові гроші». Учні діляться на групи і готують буклети, їх можна створити у застосунку Publisher, Canva і т.д. Для врахування міжпредметних зв'язків хімії з предметом професійної підготовки, подібне завдання можна дати здобувачам освіти, які навчаються за професією «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних; контролер у банку».

Canva – платформа графічного дизайну, яка дозволяє користувачам створювати графіку, презентації, афіші та інший візуальний контент для соціальних мереж.

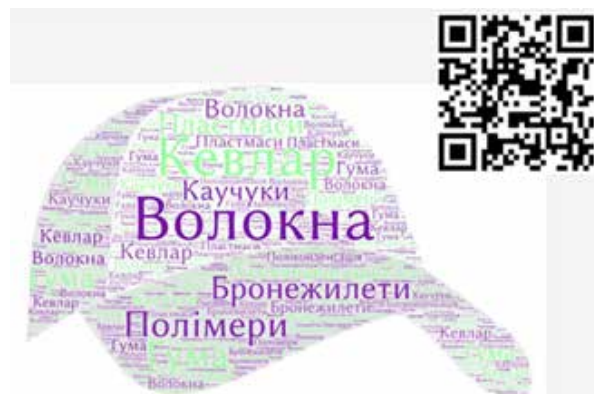
У подібному застосунку можливо створити ще одну медіавправу «Фішбоун» (Скелет риби), яку можна використати під час актуалізації і корекції опорних знань учнів, тема «Каучуки, гума».

Медіавправа «Створення лепбуку». Вивчаючи хімію, можна реалізувати проекти, наприклад, «Карбонові кислоти», «Альдегіди» у вигляді лепбуку. **Lapbook** – це багатофункціональна розкладна папка, що містить кишеньки та кріплення для різноманітного дидактичного матеріалу. Лепбук як форма організації навчання привертає тому що:

- розвиває творчі здібності;
- допомагає систематизувати і краще зрозуміти новий матеріал;
- дозволяє вибрати завдання різної складності і врахувати всі особливості групи;
- прищеплює самостійність і вчить раціонально розпоряджатися своїм часом;
- забезпечує спільну діяльність дитини і дорослого.

Медіавправа «Віртуальна дошка». На будь-якому занятті чи позакласному заході педагог має можливість попрацювати з учнями, користуючись інтерактивними онлайн-сервісами **Linoit, Padlet, Scrumblr** тощо. На дошках можна розмістити та поширити наліпки, нотатки, зображення та відео; розміщувати навчальну інформацію або завдання для її пошуку; створювати групи; є можливість працювати над полотном спільно, здійснюючи проектну діяльність.

Медіавправа «Хмарина слів», створена за допомогою сервісу Word Art. Під час вивчення теми

«Волокна» на актуалізації і корекції опорних знань учні розглядають хмару тегів, виділяють слова, з якими вже знайомі, дають їм визначення і зазначають, які з них потрібні для їхньої професії.

Медіавправа «LOAD-AND-GO» (перекл. з англ. - завантажуй та йди!)

Під час формування нових знань здобувачі освіти, які навчаються за професією «Оператор з обробки інформації та програмного забезпечення; адміністратор», віртуально подорожують містами України, користуючись електронною мапою сервісу Google Maps, знаходять маршрут «Таємниці волокон» (сканують QR-код або переходять за посиланням). Їхній маршрут складається із зупинок:

Зупинка 1. Чорнухинський літературно-меморіальний музей Г. С. Сковороди" (Волокна та їхня класифікація).

Зупинка 2. "ТОВ "УКРКОРД". Виробництво штучних і синтетичних волокон (Характеристика волокон).

Зупинка 3. "Київський національний університет технологій та дизайну" (Застосування синтетичних волокон).

Зупинка 4. "Кропивницьке вище професійне училище" (Волокна майбутнього).

Використання **віртуальної хімічної лабораторії** дозволить здобувачам освіти провести лабораторні роботи у віртуальному режимі і певною мірою освоїти техніку проведення експерименту та більш наочно уявити зміни, що відбуваються з речовинами в результаті хімічних реакцій.

В учнів викликає захоплення мультиплікаційне перетворення хімічних сполук. Проте, не потрібно забувати, що при віртуальній демонстрації дослідів викладач має попередити здобувачів освіти, якщо якийсь дослід є небезпечний.

Реалізація можливостей медіавправ на уроках хімії сприяє покращенню ефективності освітнього процесу. Інтеграція медіаосвіти в предмети природничого циклу значно розширює межі уроку, дає змогу подати актуальний зміст, використовуючи можливості інформаційного простору, перетворити процес читання з інструменту отримання знань у спосіб створення власного медіапродукту.

Результатом медіаосвіти є медіаграмотність. Медіаграмотність – це життєво необхідний навик, який дозволяє розвинути критичне мислення та фільтрувати усе, що поширюється в Інтернеті. Це – антибіотик проти усього неправдивого і маніпулятивного контенту.

Компетентності з медіаграмотності можна умовно поділити на чотири групи – розуміння медіа, використання медіа, комунікація за допомогою медіазасобів та вміння досягати власних цілей, застосовуючи медіа.

Для здобувачів освіти, які навчаються за професією «Радіомеханік з обслуговування та ремонту радіотелевізійної апаратури; налагоджувальник контрольно-вимірвальних приладів та автоматики» також доречно використовувати **тести та задачі для формування медіаграмотності учнів.**

1. *Вкажіть молекулярну формулу етанолу, що використовують для обезжирення контактів під час пайки:*

- A. $C_2H_6O_2$ Б. C_2H_6O
B. C_3H_8O Г. C_2H_6

2. *Забороненим консервантом в ЄС, який в свою чергу застосовують у виробництві полімерних матеріалів для виготовлення деталей радіоапаратури, кабельної ізоляції є:*

- A. Оцтова кислота E 260
B. Формальдегід E 240
B. Сорбінова кислота E 200
Г. Фумарова кислота E 297

3. *Виберіть кислоту, яка використовується одночасно як лікарський препарат і речовина для обезжирення контактів при паянні:*

- A. Ацетилсаліцилова кислота
B. Оцтова кислота
B. Лимонна кислота

4. *В журналі "Радіо" в 80-х рр. було опубліковано пораду, що для зняття емалевої ізоляції з проводів типу ПЕВ як їдкою кислоти (від розірітого жала паяльника) зручно використовувати такий синтетичний лікарський препарат:*

- A. Хлорофіліпт Б. Йод
B. Пеніцилін Г. Аспірин

5. *Етанол, який використовують для обезжирення (протирання) контактів під час пайки, у харчовій промисловості тощо, об'ємом 30 мл (густина 0,79 г/мл) нагріли з надлишком броміду натрію і сульфатної кислоти. З реакційної суміші виділили брометан масою 42,3 г. Обчисліть масову частку виходу брометану.*

Впровадження медіаосвіти та досягнення медіаграмотності як її результату, критичного погляду на мас-медіа мають велике значення для розвитку української медіаосвіти. Саме тому одним із пріоритетних напрямів розвитку в нашій країні дієвої системи медіаосвіти є поширення практики інтеграції медіаосвітніх елементів у вивчення навчальних дисциплін, що, в свою чергу, стосується і вивчення хімії в закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

Якщо сучасний викладач хімії умітиме моделювати віртуальний освітній простір, використовувати медіазасоби й медіаджерела, онлайн-екскурсії та віртуальні хімічні лабораторії, то він сприятиме мотивації та активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти, формуванню їхньої інформаційної культури, самостійної роботи з різними джерелами інформації, спільному вирішенню дослідницьких, проблемно-пошукових завдань тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови/укладач і голов. ред. Бусел В.Т. Київ: Ірпінь ВТФ «Перун», 2005.
2. Виселко І. В. Медіапростір як соціокультурне явище: теоретичні розвідки та практичні наслідки. Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Філософія. Психологія. Педагогіка. 2011. № 1. С. 41-46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_fpp_2011_1_8.
3. Корицька Г., Богдзівич С. Можливості інтеграції елементів медіадидактики у шкільну мовно-літературну освіту. *Критичне мислення в епоху токсичного контенту*: збірник статей Восьмої міжнародної науково-методичної конференції. Київ : Центр Вільної Преси, Академія української преси, 2020. 494 с.
4. Григорович О. Медіаграмотність на заняттях з хімії. Навчальне видання/ за ред. Волошенюк О., Іванов В. Київ : АУП, ЦВП, 2020. 53 с.
5. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція)/ за ред. Л. А. Найдьонової, М. М. Слюсаревського. Київ, 2016. 16 с.
6. Іванов В., Волошенюк О., Кульчинська Л., Іванова Т., Мірошніченко Ю. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд. 2-ге вид., стер. Київ: АУП, ЦВП, 2012. 58 с.
7. Сільвейструк Н.А. Завдання для викладання хімії з професійним спрямуванням. Хімія: наук.-метод. журн. Харків: Основа. 2018р. № 23-24 грудень (419-420).
8. Ціперко Т., Сільвейструк Н. Впровадження інноваційних технологій у викладанні хімії у закладах професійної (професійно-технічної) освіти : методичний посібник. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2022. 100 с.
9. Янкович О. Медіаосвіта в загальноосвітній школі : навчально-методичний посібник. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2016. 160 с.

О.І. Толочна,

учитель математики Новоукраїнського навчально-виховного комплексу «Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня школа І– ІІ ступенів» Чорнобаївської селищної ради Черкаської області

ЦІКАВЕ ІЗ ЖИТТЯ МАТЕМАТИКИ РОЗРОБКА STEM–ПРОЄКТУ ДЛЯ УЧНІВ СЕРЕДЬНОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року [1] визначає зміну освітньої парадигми в Україні з огляду на перехід до компетентнісного та особистісно орієнтованого навчання, де діяльність учителя і учня має бути спрямована на розвиток компетенцій через інноваційні освітні технології.

Саме тому на етапі модернізації освіти для задоволення запитів суспільства на наукоємну освіту, формування актуальних на ринку праці компетентностей, визначено пріоритетність розвитку STEM– освіти.

Серед методів навчання в STEM – освіті особливе місце займають методи проектно–орієнтованого навчання, які залучають учнів до процесу формування компетентностей з допомогою дослідницької діяльності.

Метод проєктів був відомий ще у 20-ті роки ХХ сторіччя. На основі концепції прагматизму американського педагога Дж. Дьюї (1859– 1952), який запропонував будувати навчальний процес на активній основі, спираючись на цілеспрямовану діяльність учнів з урахуванням їх особистості та зацікавленості в цих знаннях. Американці змогли конструктивно підійти до суті методології й усвідомити величезні переваги нових підходів.

Саме тому з часу появи технології на арені педагогічної думки і дотепер вона активно використовується у практиці шкільної освіти.

Зважаючи на змістові особливості курсу математики і час, відведений на виконання програмових вимог, доцільно організовувати навчальний проєкт з цього предмета. По-перше, навчальний проєкт допоможе урізноманітнити діяльність учнів у разі їхнього успішного просування в засвоєнні основного змісту, по-друге, метод проєктів сприяє створенню навчальних ситуацій, які актуалізують проблему математику, згуртовують учнівську молодь та дають можливість для творчості та формуванню відповідних компетентностей.

Розглянемо приклад навчального проєкту, який педагогіки можуть запропонувати учням.

Учнівський дослідницький проєкт з математики "Видатні математики та математичні відкриття" дає можливість учням здійснити аналіз навчально–

методичної літератури і знайти цікаві відомості про видатних математиків і ті відкриття, які дали розвиток даній науці і дозволили вирішити раніше поставлені в цій галузі питання.

Актуальність. Без математики в наш час не можуть обійтись ні історики, ні археологи, ні астрономи... Історик М. О. Струве згадує: « У школі я теж не любив математику, займався історією. Я вже був науковим співробітником коли мені запропонували розшифрувати папірус. У папірусі було 25 давніх задач з арифметики, алгебри, геометрії, стереометрії. Я пошкодував , що не дружив з математикою».

У дев'ятому томі зібрання творів п'ятидесяти томника Франка вміщені виконані ним переклади поетичних творів визначних математиків античного світу: Піфагора, Архімеда, Евкліда.

Математика з'явилася одночасно з прагненням людини вивчити світ навколо себе. Спочатку вона входила до складу філософії – матері наук – і була виділена як окрема дисципліна нарівні з тією ж астрономією та фізикою. Проте з часом ситуація змінилася.

Знань людей накопичувалося дедалі більше що призвело до поділу точних наук. Кожна наука пішла своїм шляхом, розвиваючись, зміцнюючи фундамент теорією та підкріплюючи її практикою. Здавалося б, яку практика може мати математика, найабстрактніша з наук? Цей предмет здатний описати абсолютно всі процеси, що відбуваються на нашій планеті та за її межами, а знання явищ природи дозволяє робити висновки та прогнози.

Мета проєкту: сформувати пізнавальний інтерес учнів до вивчення математики; ознайомити з життям і науковою діяльністю видатних математиків; формувати в учнів почуття національної свідомості, патріотизму, гордості за співвітчизників.

1. Видатні математики. Біографія.

Евклід (бл. 365– 300 до н. Е.) – грецький математик. Про життя цього вченого майже нічого не відомо. До нас дійшли лише окремі легенди про нього. Деякі біографічні дані збереглися на сторінках арабського рукопису XII століття: «Евклід, син Наукрата, відомий під ім'ям «Геометра», вчений старого часу, зі свого

походження грек, за місцем проживання сирієць, родом з Тиру». Його називали «Батьком Геометрії». Відкриття математики: алгоритм Евкліда.

Відома праця Евкліда – «Початки» (по-іншому «Елементи»). Всі книги Евкліда ґрунтуються на аксіомах – твердженнях, які не потребують доказів. Саме Евклід сформулював закон прямолінійного поширення світла та закон відображення, а також теорему про поділ із залишком.

Архімед (близько [287 до н. е.](#)) за допомогою математичних розрахунків сконструював силу–силенну всіляких механізмів, що допомогли у війні проти римлян при облозі Сіракуз до такої міри, що Марцелло вимушений був сказати: «треба припинити війну проти Геометра». Пізніше тільки зрада допомогла римлянам ввійти до Сіракуз. Через давність років історія життя Архімеда тісно переплелася з легендами про нього. Вони почали виникати ще за життя науковця, приводом для них служили його вражаючі винаходи, які здійснювали приголомшливу дію на сучасників.

Піфагор (570 до н. е.). Відомо, що своїм учням він викладав три головні предмети: математику, музику і вчення про переселення душ. Разом вони й склали єдину науку про космос і космічні гармонії. Число, на його думку, складало основу всіх речей. За Піфагором, душа є безсмертною та перевтілюється після смерті в інші живі істоти, зокрема, у тварин. Грецький філософ Ксенофан висміював це бачення. Одного разу Піфагор проходив біля людей, які знущалися з собаки. «Не бийте його. Це душа одного мого друга. Я впізнав її по голосу.»

Гіпатія Александрійська жила близько 370–415 років до нашої ери. Жінка–філософ, математик і астроном, дочка Александрійського математика Теага. Під керівництвом свого батька Гіпатія здобула блискучу освіту. Вона була надзвичайно розумна, красномовна і вродлива. Гіпатія не прийняла нової релігії своїх предків–язичників і за це, головний її ворог – Александрійський єпископ Кришо підмовив організувати над нею розправу. Гіпатію вбили, а потім спалили на вогнищі.

Блез Паскаль (1623–1662, Париж) – французький учений – математик, фізик, філософ, письменник. Його іменем названо одну з фізичних одиниць. Коли хлопцеві було три роки, померла його мати. Він ніколи не відвідував школи, і, крім батька, у нього не було інших учителів. Тату, а що таке геометрія? – спитав якось він. Той замислився. Він бачив синове майбутнє у вивченні мов і не хотів, щоб хлопець відволікався на інше. Як тобі пояснити... Це спосіб викреслювати правильні фігури та знаходити відношення, що існують між ними. Але й такого пояснення цілком вистачило, щоб збудити дитячу цікавість. На підлозі в своїй кімнаті син вугіллям креслив різноманітні фігури і вивчав їх. Він навіть не знав загальноживаних геометричних термінів і називав пряму – «паличкою», коло – «ко– лесом», а паралелограм – «довгим квадратом». Коли батько випадково застав Блеза за одним із таких самостійних уроків, він був вражений: хлопчик, який не знав навіть назв фігур, самостійно довів теорему Евкліда про суму кутів трикутника.

Ісаак Ньютон (1643–1727) – британський фізик. Ісаак Ньютон народився в селі Вулсторп (англ. Woolsthorpe, графство Лінкольншир) напередодні громадянської війни. 1661 року Ньютон успішно закінчив школу і вирушив продовжувати освіту в Кембриджський університет. Наприкінці 1664 року Ньютон став бакалавром, а в 1668 – став магістром. Ньютон став знаменитий і в січні 1672 був обраний членом Королівського товариства. 28 квітня 1686 року перший том «Математичних засад» був представлений Королівському товариству. Усі три томи вийшли 1687 року. З 1699 р. він став керуючим («майстром») Монетного двору. У грудні 1701 року він офіційно пішов у відставку з усіх своїх постів у Кембриджі. Ісаак Ньютон помер у 1727 році під час епідемії чуми. Відкриття математики: універсальна арифметика, теорія нескінченних рядів.

Михайло Остроградський (1801–1862). Михайлу Остроградському належить одне з найпочесніших місць в історії світової математичної науки. Непересічний талант, сміливий і гострий розум, висока математична ерудиція, знання сучасного природознавства дозволили Михайлу Васильовичу зробити першорядні відкриття в багатьох галузях математики і механіки. Діапазон наукової творчості Остроградського надзвичайно широкий: диференціальне та інтегральне числення, алгебра, теорія чисел, диференціальна геометрія, теорія ймовірностей, математична фізика, варіаційне числення, аналітична механіка, теорія удару, балістика тощо. 200– річчя з дня народження славетного українського математика за рішенням ЮНЕСКО у 2001р. відзначила міжнародна наукова громадськість.

Михайло Пилипович Кравчук (1892–1942). М. Кравчук – автор понад 180 робіт, в тому числі 10 книг із різних розділів математики (алгебра і теорія чисел, теорія функцій дійсної і комплексної змінних, теорія диференціальних та інтегральних рівнянь, теорія ймовірностей і математична статистика, історія математики тощо.) Ці наукові праці увійшли до скарбниці світової науки. Тепер існують на сторінках наукових досліджень члени Миколи Кравчука, моменти Кравчука, осцилятори Кравчука. А ось від 2001 р., завдяки пошукам Івана Качановського, українського науковця зі США, виявилось, що наукові твори М. Кравчука прислужилися і до винаходу першого в світі електронного комп'ютера!

Микола Боголюбов (1909–1993). Україна по праву може пишатися таким своїм вихованцем, як академік Микола Боголюбов. Народився він у Нижньому Новгороді, але через рік сім'я переїхала в Україну. До 1918 р. жив у Києві. Під час громадянської війни доля закинула родину Боголюбових до с. Велика Круча Полтавської обл., де Микола закінчив семирічку. Після повернення родини до Києва вивчав самостійно курси вищої математики та фізики. Тринадцятирічному хлопцеві, з огляду на його здібності, дозволяють відвідувати лекції в Київському університеті, а з 1923 р. його заняттями з математики керує відомий учений Микола Крилов. У сімнадцять років Микола Боголюбов мав уже такі результати з теорії варіаційного числення, за які йому присудили кандидатський ступінь, а Болонська академія наук (Італія) відзначила спеціальною премією. Докторський ступінь йому присвоїли через два роки без захисту дисертації спеціальним рішенням Пленарного зібрання ВУАН за поданням академіка Дмитра Граве. У 1928–1973 рр. працював в АН УРСР, 1936–1950 рр. – професор Київського і Московського університетів, а з 1949 р. працював у Математичному інституті ім. Стеклова АН СРСР, одночасно в Об'єднаному інституті ядерних досліджень. За видатні заслуги в розвитку математики, механіки, теоретичної фізики, академік Микола Боголюбов удостоєний звання двічі Героя Соціалістичної Праці (1969, 1979), лауреата Ленінської (1958) та трьох Державних премій СРСР (1947, 1953, 1984).

Юрій Львович Далецький (1926–1997). Юрій Львович Далецький – всесвітньо відомий математик, гордість вітчизняної науки. Основні праці вченого присвячені дослідженню сучасних проблем математичного аналізу, теорії ймовірностей, теорії диференціальних рівнянь і математичної фізики. Ним написано біля 200 наукових праць, серед них значну частину складають ґрунтовні статті та монографії, які перекладено англійською мовою. До скарбниці світової літератури з математики і теоретичної фізики увійшла важлива формула Далецького–Троттера про мультиплікативне представлення еволюційного інтеграла. За вагомий внесок у розвиток національної освіти академіку НАН України Ю. Л. Далецькому присвоєно почесне звання – Заслужений діяч науки і техніки України.

Юрій Олександрович Митропольський (1917–2008). Ю. О. Митропольський – дійсний член Національної академії наук України, Російської академії наук;

іноземний член заснованої в 1711 році Болонської академії наук (Італія). Ю.О.Митропольський по праву вважався керівником школи з нелінійної механіки, родоначальниками якої в 30–ті роки ХХ сторіччя були академіки М.М.Крилов та М.М.Боголюбов. Він автор більш ніж 750 наукових праць, серед яких 53 монографії, виданих багатьма мовами світу; підготував 100 кандидатів та 25 докторів наук. Неможливо охопити той величезний внесок у розвиток сучасної науки, що мають ідеї та результати досліджень, які провів Юрій Олександрович. За роки своєї майже 60-річної наукової діяльності Ю.О.Митропольський отримав фундаментальні наукові результати в галузі асимптотичних методів нелінійної механіки, якісного аналізу нелінійних систем диференціальних рівнянь при збуреннях, дослідженні коливних процесів у нелінійних системах.

«Математика у творчості»

Байку видатного українського письменника та поета Леоніда Глібова «Лебідь, щука і рак» можна пояснити з точки зору математики:

Колись – то Лебідь, Рак та Щука приставить хуру узялись.

От троє разом запряглись, смикнули – катма ходу...

Що за морока? Що робить? А й невелика, бачся, штука,

– так Лебідь рветься підлетіть,

Рак упирається, а Щука тягне в воду.

Хто винен з них, хто ні – судить не нам, та тільки хура й досі там.

Розв'язання: додавання векторів руху лебедя щуки виконуємо за правилом паралелограма. Діагональ паралелограма буде сумою двох векторів. Вектор руху рака буде направлений в протилежну сторону, значить сума цих векторів буде дорівнювати нулю. Тому віз не зрушить з місця.

А чи знаєте Ви, що...

Для побудови геометричного плану Гробниці фараона Стародавнього Єгипту Менеса було використано елементи пропорції, яку ми зараз пов'язуємо із золотим перерізом.

Працюючи над картиною «Боярина Морозова», російський художник Василь Суриков мав викликати у глядача ілюзію руху саней, в яких везуть (Розділ 2 Математика у творчості 39) розкольниці. Саме пропорції «золотого перерізу» пояснюють таємницю емоційного впливу картини «Боярина Морозова» на глядача, таємницю «чарівної сили» живопису.

На картині І. І. Шишкіна «Корабельний гай» кожний із фрагментів картини побудований за принципом: довжина картини до кожного елемента картини відноситься як менша відстань елемента до більшої.

Якщо придивитись до картини Рафаеля Санті «Побиття малят», то у центрі бачимо жінку з лівої сторони, що закриває дитину своїм тілом від удару. Якщо провести подумки лінію: руки – голова дитини – голова жінки – голова ката – нога жінки – ще одна жінка – піднята для удару рука – побачимо «золоту спіраль Архімеда».

Картини американського художника Джексона Поллока написані в стилі дріпінгу – зустрічається під назвою «метод спонтанного автоматизму», коли на полотні, розстеленому на підлозі, розбризкують, виливають фарбу, що створює несподівані ефекти. З'ясовано, що ці картини художника мають чітку фрактальну розмірність.

Фігура Мадонни в картині італійського художника і вченого Леонардо да Вінчі «Мадонна Літта» вписується в правильний трикутник. Завдяки цьому мати і дитина виявляються в центрі уваги, як би висуваються на передній план. Голова Мадонни поміщається між двома симетричними вікнами на задньому плані картини. Художник використовує і асиметрію в зображенні тільки дитини. Симетрія

проявляється і в іншій картині Леонардо да Вінчі «Таємна вечерея». Вся композиція строго симетрична і строго врівноважена щодо вертикальної осі, що проходить через головну точку картини. Групи апостолів справа і зліва від вчителя вписуються в прямокутник.

Прикладом «золотого перерізу» в живописі служить портрет «Мони Лізи (Джоконди)». Композиція малюнка заснована на золотих трикутниках, які є частинами правильного зірчастого п'ятикутника.

Сальвадор Далі в деяких своїх творах також використовував математичні ідеї. В картині «Розп'яття» художник зобразив гіперкуб, а на картині «La visage de la Guerre» – послідовність облич, що зменшуються.

Іштван Орос в картині «Перехрестя» (1999) використав зображення мостів, що не можуть існувати в тривимірному просторі. Наприклад, на цій картині мости відображаються у воді, але ці відображення не можуть бути вихідними мостами.

Шведського художника Оскара Реутерсварда називали «батьком» неможливих фігур, який за роки своєї творчості намалював тисячі таких фігур.

Висновки. Математика – це не тільки формули, закони і графіки, але й люди, їхнє життя, почуття, доля. Кожен період історії математики багатий на видатних учених. Одні зажили слави і безсмертя ще за життя, іншим судилося пройти складний шлях і розділити трагічну долю свого народу. Багато визначних математиків стали зразками патріотизму й щирої відданості науці.

Математична компетентність є однією з 10 ключових компетентностей Нової української школи. Згідно з реформою загальної середньої освіти, випускник нової української школи має бути сформованим як цілісна всебічно розвинена особистість, яка здатна до критичного мислення. В педагогічній літературі обґрунтовується, що успішне мислення неможливе без синтезу критичності й креативності, тому навчання критичному мисленню має бути доповнене навчанням мисленню творчому (як і навпаки). Математика, як навчальна дисципліна, має потужні можливості для формування мислення, і взагалі розвитку учнів засобами математики. А це означає, що місце і роль учителя математики в формуванні особистісних якостей учнів нового покоління залишаються вагомими.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бевз Г. П. Поетика математики. Харків: Вид. група «Основа», 2016. 126 с.
2. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року / Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти в Одеській області, 03 лютого 2017 р. URL : <http://www.nmc.od.ua/wp-content/uploads/2017/02/КОНЦЕПЦІЯ.pdf> (дата звернення: 24.11.2018)
3. Математика України. Електрон. дані. URL: <http://www.refine.org.ua/pageid-2962-2.html>. Загол. з титул. екрану. Мова: укр. Перевірено: 16.01.2009.
4. Матяш О. І., Терепя А. В. Математика у творчості. Творчість у математиці: монографія. Вінниця: 2018. 283 с.
5. Elaine J. Hom. What is STEM Education? // LiveScience, 2014, February 11. URL: <https://www.livescience.com/43296-what-is-stem-education.html> (дата звернення: 26.11.2018).
6. Федоренко В.П. 3 життя математиків. URL: http://www.tpal.com.ua/spase/osnnapr/zagpid/doc/prymat/zshyt_vid_mat.pdf
7. Відомі українські математики URL: <http://discovery.4uth.gov.ua/d/mathematics/vidomi-ukraienski-matematiki>

Н. В. Томенко,

вихователь дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №72
«Струмочок» Черкаської міської ради Черкаської області

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ПАЛИЧОК ДЖОРДЖА КЮІЗЕНЕРА

Сьогодні, у період реформування вітчизняної системи освіти, пріоритетною є особистісно-орієнтована модель навчання, заснована на дбайливому, чуйному ставленні до дитини та особливостей її розвитку. Нагальною є система індивідуально-диференційованого навчання та корекційної роботи з дітьми.

Одне із провідних місць інновацій в усіх галузях розвитку суспільства, в освітній у тому числі, посідає STREAM-освіта.

STREAM-освіта – новий інтеграційний підхід до розвитку, виховання і навчання дітей. Цей напрямок освіти інтегрує в собі завдання з формування в дитини загальних, наукових уявлень про світ; ознайомлення їх з інформаційно-комунікаційними технологіями; розвиток уміння експериментувати, конструювати; навчати дітей основ опрацювання змісту тексту, грамоти, математики, а також різних видів мистецтва. Тож маємо в тісному взаємозв'язку розвивати здібності дошкільників до точних та гуманітарних наук.

У фокусі означених особливостей початок ХХІ століття став визначним для наукових пошуків у теорії та методиці розвитку математичних уявлень у дітей дошкільного віку. Розробка і впровадження в практику ефективних дидактичних засобів, розвиваючих методів дозволяє педагогам урізноманітнити заняття з дітьми, знайомити зі складними, абстрактними математичними поняттями в доступній малюкам формі. Тому в педагогічній практиці сучасного закладу дошкільної освіти кольорові палички Кюїзенера з їх орієнтацією на індивідуальний підхід мають посідати чільне місце.

Джордж Кюїзенер (1891–1976) – бельгійський математик, учитель початкової школи, автор унікальної методики, ім'ям якого вона і була названа. У 1952 році він опублікував книгу «Числа і кольори», присвячену своїй методиці. Палички Дж. Кюїзенера (Cuisenaire rods) називають ще «кольоровими паличками», «кольоровими числами», «кольоровими лінійками», «рахунковими паличками» [2].

Ефективне застосування паличок Дж. Кюїзенера можливо в поєднанні з іншими засобами, дидактичними матеріалами (наприклад, з логічними блоками), а також і самостійно. Палички, як і інші дидактичні засоби розвитку математичних уявлень у дітей є одночасно знаряддями професійної діяльності педагога та інструментом розвитку навчально-пізнавальної діяльності дитини. Значну роль даний дидактичний матеріал посідає в реалізації принципу наочності, поданні складних абстрактних математичних понять у доступній формі, в оволодінні способами дій, необхідних для формування у дітей елементарних математичних уявлень. Необхідними «кольорі числа» є і для накопичення чуттєвого досвіду дитиною, поступового переходу від матеріального до матеріалізованого, від конкретного до абстрактного, для розвитку бажання оволодіти числом, лічбою, вимірюванням, простими обчисленнями, вирішення освітніх, виховних, розвивальних завдань та ін.

Палички Дж. Кюїзенера як дидактичний засіб в повній мірі відповідають специфіці та особливостям елементарних математичних уявлень, сформованих у дошкільнят, а також їх віковим можливостям, рівню розвитку дитячого мислення, в основному наочно-дієвого

і наочно-образного. У мисленні дитини відбивається, перш за все те, що спочатку відбувається в практичних діях з конкретними предметами. Робота з паличками дозволяє перевести практичні зовнішні дії у внутрішній стан, створити повне, чітке і в той же час досить узагальнене уявлення про поняття.

Виникнення уявлень як результат практичних дій дітей з предметами, виконання різноманітних практичних (матеріальних і матеріалізованих) операцій, вироблення навичок лічби, вимірювання, обчислення створюють передумови для загального розумового і математичного розвитку дітей.

Із математичної точки зору, «палички Дж. Кюїзенера» – це певний простір, в якому легко утворюються відносини еквівалентності і порядку. Використання «чисел в кольорі» дає змогу розвивати у дошкільнят уявлення про число на основі рахунку і вимірювання. Як відомо, саме таке уявлення про число є найбільш повноцінним.

Класичний набір містить 241 паличку; кожна паличка являє собою прямокутний паралелепіпед з поперечним перетином, рівним 1 см². У наборі містяться палички десяти кольорів. Палички різних кольорів мають різну довжину – від 1 до 10 см. Кожна паличка – це число, виражене кольором і величиною, тобто довжиною у сантиметрах. Близькі один одному за кольором палички об'єднуються в одне «сімейство», або клас.

Підбір паличок в одне «сімейство» (клас) відбувається не випадково, а пов'язаний з певним співвідношенням їх за величиною. Наприклад, у «сімейство червоних» входять числа, кратні двом; «сімейство зелених» складається з чисел, кратних трьом; числа, кратні п'яти, позначені відтінками жовтого кольору. Кубик білого кольору («сімейство білих») ціле число, а число 7 позначено чорним кольором, утворюючи окреме «сімейство».

Довжина і кольори, в які забарвлені палички, залежать від числових відносин, обумовлених простими числами першого десятка натурального ряду чисел. За допомогою кольорових паличок, дітей також легко підвести до усвідомлення співвідношень «більше-менше», «більше-менше на ...», навчити ділити ціле на частини і вимірювати об'єкти.

Як дидактичний матеріал «кольорові числа» дають можливість малюкам опанувати арифметичні дії додавання, віднімання, множення і ділення, організувати роботу по засвоєнню таких понять, як «зліва», «справа», «довше», «коротше», «між», «кожен», «який-небудь», «одного кольору», «однакові за довжиною» та ін.

Палички дають можливість виконувати вправи і в горизонтальній і у вертикальній площині на одному і тому ж місці, наприклад на столі, в той час як смужки розміщуються або на столі (горизонтальна площина), або на магнітній дошці «фланеле графе» (вертикальна площина).

Слід зазначити, що у роботі з «кольоровими числами» можливі різні варіанти їх поєднання: застосування тільки смужок або тільки паличок, введення спочатку смужок з подальшою заміною їх паличками і, наприклад, чергування того й іншого набору, надання можливості дитині вибрати за бажанням дидактичний засіб, враховуючи характер завдання.

Існують різні варіанти і модифікації наборів паличок. Наприклад, існує і угорський варіант паличок (Будапешт). Комплект виконаний з пластмаси і містить 119 паличок дванадцяти кольорів. Всі вони, маючи однакові підстави у вигляді квадрата розміром 1 см², легко укладаються в ряди різними способами. Найменша паличка в наборі має довжину 1 см і є кубиком. Білий кубик – це одиниця. Рожева паличка у два рази довша, ніж білий кубик, що має форму прямокутного паралелепіпеда і є числом 2. Блакитні палички, тобто числу 3, відповідають три кубики або білий кубик і рожева паличка.

Існує і плоский варіант паличок, що складається зі смужок 2x2 см, 2x4 см, 2x6 см, 2x8 см, 2x10 см, 2x12 см, 2x14 см, 2x16 см, 2x18 см, 2x20 см. Виготовляються смужки із щільного кольорового картону або пластику. Забарвлюються вони так само, як і палички. Кольорові смужки прості і зручні в роботі. На відміну від паличок, вони масивніші, стійкіші, виготовлення їх не вимагає особливих витрат, а навчальні можливості і ефективність анітрохи не менше, ніж у паличок. Їх доцільно пропонувати на початку роботи і молодшим дітям.

Отже, із зазначеного вище матеріалу, зрозуміло, що дидактичні «палички» можуть відрізнятися. Але в кожному з наборів діє правило: чим більше довжина палички, тим більше значення того числа, яке вона виражає. Кольори, в які забарвлені палички, залежать від числових співвідношень, що визначаються простими числами першого десятка натурального ряду чисел. Кожна паличка – це число, виражене кольором і величиною. Підбір паличок в одне «сімейство» (клас) відбувається не випадково, а пов'язаний з певним співвідношенням їх за величиною.

Серед завдань, які вирішуються в роботі з дидактичними паличками Дж. Кюізенера, виокремлено наступні:

- ознайомлення з поняттям кольору (розрізняти колір, класифікувати за кольором);
- ознайомлення з поняттям величини, довжини, висоти, ширини (уміння в порівнянні предметів по висоті, довжині, ширині);
- ознайомлення дітей з послідовністю чисел натурального ряду;
- засвоєння прямого і зворотного рахунок;
- ознайомлення зі складом числа (з одиниць і двох менших чисел);
- допомагають опанувати арифметичні дії додавання, віднімання;
- вчать ділити ціле на частини і вимірювати об'єкти;
- розвивають творчі здібності, уяву, фантазію, здатність до моделювання та конструювання;
- розвивають просторову уяву (ліворуч, праворуч, вище, нижче та ін.);
- розвивають логічне мислення, увагу, пам'ять;
- виховують самостійність, ініціативність, наполегливість в досягненні мети [16].

На сьогодні у наукових дослідженнях теоретиків і практиків описано безліч моделей роботи з «кольоровими числами». Але основні принципи роботи з дидактичним матеріалом можна розподілити за наступними етапами, а саме:

1. **Ознайомлення з «кольоровими числами»**, наприклад:
 - знайди і покажи таку ж паличку, як у мене;
 - знайди довгу або коротку паличку;
 - з паличок яких кольорів, побудований будинок, дорога, тин та ін.
2. **Виучення кольору**, наприклад:
 - побудуй квадрат зі червоних паличок, а потім – з блакитних, який більший;
 - виклади палички за схемою: червона, жовта, червона, жовта;
 - покладіть кілька паличок перед дитиною і через кілька секунд приберіть одну, а потім запитайте, палички якого кольору не вистачає.

3. **Завдання на вимірювання**, наприклад:
 - попросіть дитину знайти будь-яку паличку, коротшу синьої, але довшу за жовту;
 - з декількох паличок потрібно скласти таку ж по довжині, як червона або синя;
 - з допомогою будь-якої палички виміряйте довжину олівця, книги, ніжку стола;
 - з закритими очима знайди дві однакові довгі, а потім короткі палички;
 - побудуйте з паличок дорогу, свідомо пропускаючи палички різного розміру, і попросіть дитину заповнити прогалини.

4. **Завдання на побудову**, наприклад:
 - попросіть дитину побудувати предмет, використовуючи шаблон.

5. **Завдання на склад числа**, наприклад:
 - попросіть дитину знайти велику паличку, яка дорівнює сумі двох маленьких.

6. **Логічні завдання з паличками**, наприклад:
 - розташуй палички так, щоб була біла між червоною та синьою, а синя поруч з чорною.

Користь від занять з дидактичними паличками Дж. Кюізенера, справді неоціненна. Заняття з «кольоровими числами Дж. Кюізенера» повинні відбуватися у вигляді чарівної гри, яка сприяє розвитку інтелектуальних і творчих здібностей особистості дитини, допомагає робити багато відкриттів, ставити мету і досягати результату.

Кольорові числа Кюізенера є універсальним дидактичним матеріалом, який дозволяє «через руки» дитини формувати поняття числової послідовності, складу числа, понять «більше – менше», «право – ліво», «між», «довше», «вище», сприяє розвитку дитячої творчості, фантазії і уяви, пізнавальної активності, дрібної моторики, уваги, просторового орієнтування, сприйняття, конструкторських здібностей.

Палички цікаві тим, що грати і займатися з ними зможуть діти різного віку, тому у європейських сімей такі палички давно стали лідерами серед розвиваючих іграшок.

Проаналізувавши навчально-методичну літературу та досвід практиків щодо використання даного дидактичного матеріалу, вважаємо за доцільне у нашому дослідженні описати приклади ігор і занять з дітьми дошкільного віку з використанням «кольорових чисел Кюізенера» [6].

Ігри підготовчого етапу.

«Знайди і покажи»

Мета: розвивати уміння порівнювати палички і кольори; знаходити найкоротшу і найдовшу паличку, називати їх кольори; вибирати дві палички і знайти серед них довгу/коротку.

Матеріал: картка, набір рахункових паличок.

Завдання:

1. Знайди і покажи паличку таку ж за кольором і довжиною!
2. Відбери всі червоні (сині, жовті та ін.).
3. Відбери по одній паличці різного кольору.
4. Перерахуй всі кольори всіх паличок на столі.
5. Розфарбуй кульку так, щоб її колір і палички були однаковим/різним).
6. Порівняй палички одночасно за кольором і довжиною. «Синя паличка коротше помаранчевої, але довше всіх інших» та ін.

«Море хвилюється»

Мета: закріплювати вміння дітей слідувати заданим алгоритмом; точно виконувати словесну інструкцію; закріплювати навички вимірювальної діяльності.

Матеріал: картка, набір рахункових паличок.

Опис. Педагог пропонує дітям згадати гру «Море хвилюється» і зобразити руками руху морських хвиль. Після цього діти слухають інструкцію вихователя і складають хвилі.

Візьміть по дві не дуже довгі палички і зробіть з них хвилю.

Наступну хвилю викладіть поруч, але вона повинна бути вище першої. Повторіть викладання хвиль ще два рази.

Запитання:

1. Скільки хвиль вийшло?
2. Яка хвиля довша – перша чи друга? Як це можна дізнатися? (Виміряти.)
3. На скільки друга хвиля довше першої? На скільки перша хвиля коротше другий?
4. Яке число позначають палички, що утворюють першу хвилю?
5. Яке число позначають палички, що утворюють другу хвилю?

Робота парами

- Порівняй висоту хвиль.
- Яке число позначають палички, що утворюють хвилі?
- Які палички по висоті?

Ігри, що сприяють засвоєнню кольору.

«Будуємо доріжку»

Дитині пропонується вибрати колір і будувати доріжку (білу, блакитну) та ін.

Мета: вчити розрізняти і групувати палички за кольором, засвоїти кольори і їх назви, використовувати слова: така ж, однакові, однакові за кольором і довжиною, різні, коротша та ін.; вчити розуміти і виконувати поставлене завдання, формувати навички самоконтролю і самооцінки.

«Будуємо дах для будиночка»

Мета. Закріпити назви кольорів, навчити розпізнавати та називати їх.

Опис. Дітям пропонується викласти будиночки в порядку збільшення їх розмірів і підібрати до кожного будиночка дах-паличку.

«Собачка»

Мета. Розвивати уміння дітей відтворювати предмети по поданням; порівнювати предмети за величиною; знаходити подібності та відмінності між предметами.

Матеріал. Кольорові рахункові палички; картка.

Опис. Вихователь загадує дітям загадку:

У дворі не ловить гав,
Каже грізно: «Гав-гав-гав!»
Пильно дім охороняє,
Кицю Мурку захищає,
Бачить з буди двір увесь...
Хто це, дітки? Звісно, ... (Пес)!

Далі пропонує дітям викласти відгадку з паличок/ Кожна дитина самостійно відбирає потрібні палички, називає їх колір і кількість, складає собачку.

Вивчаємо поняття «високий-низький», «широкий – вузький», «довгий – короткий», «тонкий – товстий».

«Потяг»

Мета: розвивати уявлення про довжину, уміння порівнювати смужки за довжиною, знаходити короткі/ довгі.

Опис. Кожна дитина буде потяг: приєднує до паровоза, починаючи з найдовшого (або навпаки – з короткого).

«Місток через річку»

Мета. Розвивати уявлення про висоту, про довжину, порівнювати предмети за висотою і довжиною.

Опис. Кожна дитина обирає, в якому саме місці річки буде будувати місток, і підбирає для нього палички відповідної довжини, щоб їх довжина перекривала ширину річки.

«Будуємо паркан»

Мета: вчити дітей будувати ряд відповідно заданим алгоритмам; переносити моделі з горизонтальної площини у вертикальну; формувати навички рахунку. Закріпити знання про те, що число предметів не залежить від розташування їх у просторі.

Матеріал. Для вихователя: магнітна дошка (фланелеграф), кольорові рахункові палички (рожеві,

блакитні, жовті). Для дітей: кольорові рахункові палички (рожеві, жовті, блакитні); картка.

Опис. На дошці є зображення паркану: по вертикалі жовта паличка, праворуч рожева по горизонталі, наступна блакитна по вертикалі і рожева по горизонталі. Усі палички стоять в ряд без інтервалів. Вихователь пропонує дітям викласти парканчик з таких же паличок, як на дошці, і повторити цей малюнок два рази.

Запитання:

1. У якому паркані більше дощечок: паркані, зображеному на дошці, або паркані, викладеному на столі?
2. Яких «дощечок» більше – блакитних або рожевих?
3. Скільки в ряді паличок одного кольору?
4. Зробіть так, щоб всі дощечки були однієї висоти.
5. Якого кольору дощечки треба додати, щоб вони стали однаковими по висоті?

Розвиток у дітей кількісних уявлень

«Як розмовляють числа?»

Мета: вчити оперувати числовими значеннями кольорових паличок, познайомити дітей зі знаками $>$, $<$. Вчити читати записи: $3 < 4$, $4 > 3$.

Опис. Педагог говорить дітям про те, що числа вмійють розмовляти не словами, а знаками. Пропонує взяти в ліву руку паличку червоного кольору, а в праву – блакитного.

- Які числа у вас в руках?
 - Що потрібно робити, щоб порівнювати ці числа?
- Запитаннями підводить дітей до висновку про те, що для того, щоб порівнювати ці числа, потрібно докласти палички один до одного або накласти один на одного.

«Склади фігуру»

Мета: закріплювати вміння дітей складати геометричні фігури з паличок; назви геометричних фігур (трикутник, ромб, прямокутник, трапеція, чотирикутник); розрізняти кількісний і порядковий рахунок, правильно відповідати на питання: скільки, який за рахунком?

Матеріал: кольорові рахункові палички: 5 блакитних, 9 червоних, 1 жовта.

Запитання і завдання:

1. Відрахуйте три червоні палички і зробіть з них трикутник.
2. Відрахуйте чотири червоні палички і зробіть з них чотирикутник.
3. З чотирьох паличок блакитного кольору зробіть ромб.
4. З інших паличок зробіть трапецію.
5. Скільки всього фігур?
6. Який за рахунком прямокутник?
7. Як можна назвати одним словом ромб, трапецію, прямокутник?
8. Назвіть четверту фігуру. Назвіть першу фігуру.
9. Яке число позначає блакитний колір?
10. З яких паличок складається трапеція? Які вони по довжині?

Склад числа

«Торт»

Мета: вчити дітей ділити ціле на рівні частини; показувати і називати частини: одна друга, одна четверта, дві чверті, половина; закріплювати поняття «Частина менше цілого, ціле більше частини».

Матеріал: кольорові рахункові палички: 16 білих паличок; картка.

Опис. Вихователь каже дітям: «Жодне свято не відбувається без смачного торта. Давайте і ми зробимо торт. У вас є білі палички-кубики. Складіть нижній корж з чотирьох кубиків, розташованих в ряд. Зробіть з інших кубиків такі ж коржі і покладіть їх один над одним».

Запитання і завдання:

1. З скількох коржів складається торт?
2. Який форми кожен корж?
3. Як по-різному можна назвати форму кожного коржа? (Чотирикутник, багатокутник.)

4. У нас вийшов торт. Розділіть його навпіл. скільки частин вийшло?
5. Що більше – половина або ціле?
6. З'єднайте всі частини разом. А тепер розділіть торт на чотири частини.
7. Які вийшли частини за величиною? (Рівні, однакові за величиною.)
8. Якщо у нас вийшло чотири шматки, то скільки чоловік можна буде ними пригостити?
9. Покажи дві четверті частини? Які частини за величиною? Скільки всього частин показали?
10. Чи можна розділити торт по-іншому? Спробуйте це зробити.
11. Якої форми вийшли шматки торта?
12. З'єднайте всі частини разом.
13. Скільки людей можна пригостити цим тортом, якщо кожному дістанеться ось такий шматочок? (Показує дітям білий кубик) [15].

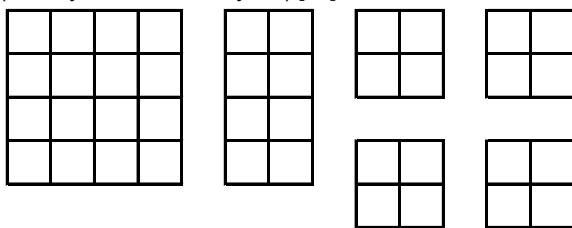

Рис.1. Схема до гри «Торт»

«Кольорова серветка»

Мета: закріплювати вміння дітей складати візерунок згідно інструкції дорослого, закріплювати назви геометричних фігур; вміння складати число 6 з двох менших чисел.

Матеріал: кольорові рахункові палички: 5 фіолетових, 3 жовтих, 3 червоних, 3 блакитних, 3 рожевих, 3 білих; картка.

Опис. Вихователь дає дітям завдання: «Покажіть паличку, яка, позначає число шість».

- Якого вона кольору? (Фіолетового.)
- З паличок фіолетового кольору зробіть квадрат.
- Скільки вам знадобилося паличок для виготовлення квадрата?
- Як по-різному можна назвати квадрат? (Чотирикутник, багатокутник.)

Сьогодні ви будете робити кольорові серветки. Ви зробили кайомку серветки. Вона вийшла квадратної форми. Перший ряд всередині зверху «вишиємо» білими «нитками». Другий ряд «вишиємо» жовтою і білою «нитками».

Третій ряд – червоною і рожевою, четвертий – блакитною.

Якими нитками потрібно «вишити» наступний ряд? (Рожевою і червоною).

І останній ряд? (Білою та жовтою «нитками»). Вийшла кольорова серветка.

Запитання:

1. Яке число позначає жовтий колір? Червоний? Блакитний? Рожевий?
2. Як ви склали число шість? (П'ять і один буде шість. Чотири і два буде шість. Три і три, і разом шість. Два і чотири, і разом шість. Один і п'ять, і разом шість.)
3. Яке число ви склали?
4. Скільки всього рядів паличок вийшло у вас у серветці?

Вимірювання за допомогою паличок Кюізенера «Телевізор»

Мета: закріпити вміння вимірювати за допомогою умовної мірки, моделювати предмети в обмеженому просторі.

Опис. Педагог пропонує зробити екран телевізора, одна сторона якого складається з однієї палички, а інша з декількох. Доведіть, що палички однакової довжини. Потім діти викладають з паличок будь-яку картину «2 футболісти з м'ячем», «3 деревця», «2 собачки» і розповідають історію, що транслюється на каналі.

«Кораблик»

Мета: закріпити вміння вимірювати за допомогою умовної мірки, розвивати навик моделювання за задумом.

Опис. Вихователь пропонує дітям зробити спочатку один кораблик на картці, а потім зробити інший кораблик так, щоб він відрізнявся від першого за довжиною.

- Що можна сказати про довжину корабликів?
- На що це впливає?
- Як ти побудував довший кораблик?

Отже, враховуючи вище викладений матеріал, доходимо висновку, що дидактичні палички Джорджа Кюізенера виконують роль наочного матеріалу, який змушує працювати дитячу логіку і виробляти навички рахунку, вимірювань, розвивають просторову уяву, логічне мислення, увагу, пам'ять, виховують самостійність, ініціативність, наполегливість в досягненні мети. І відповідно, навчившись розуміти все це, у дитини закладається міцна основа для подальшого розвитку.

Отже, на сучасному етапі розвитку суспільства відбуваються зміни в освітньому процесі: акцентується увага педагогів дошкільної освіти на розвитку творчих та інтелектуальних здібностей дітей, корекції емоційно-вольової та рухової сфер; на зміну традиційним приходять нові методи навчання і виховання, що передбачають активізацію пізнавального розвитку дитини.

Всебічний розвиток особистості дитини – важлива передумова для реалізації пріоритетного завдання – розбудови дошкільної освіти в період осучаснення її змісту.

Велика роль в активізації пізнавальної активності дошкільнят належить розвивальному математичному матеріалу. Зокрема, іграм, вправам і завданням логічного спрямування, які розвивають спостережливості, уяву, пам'ять, мислення, мовлення, сенсорні орієнтації дітей у розмірах, формах, кольорах, максимально використовують інтелектуальний потенціал у пізнанні світу і себе. До такого матеріалу і відносяться кольорові числа Кюізенера.

Саме заняття з дидактичними паличками Дж. Кюізенера прискорюють процес інтелектуально-творчого розвитку, допомагають вчитися фантазувати, тренують пам'ять і розвивають дрібну моторику, виховують самостійність, ініціативність, наполегливість в досягненні мети. Діти набувають умінь міркувати, думати і перемагати, приймати рішення, розвивають емоційний інтелект. Все це і є важливою складовою роботи педагогів з дітьми, головний результат якої – гармонійний розвиток особистості дитини, формування підґрунтя до подальшого навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція). URL: <http://osvita.kr-admin.gov.ua> Назва з екрану.
2. Закон України «Про дошкільну освіту» (із змінами від 24.12.2015 №911-VIII). URL: <http://zakon.kadrovik01.com.ua/regulations/460914/>
3. Козакова Н. Б. Реалізація компетентнісного підходу в навчанні молодших школярів URL: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/31210/
4. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні : наук.-метод. посіб. / наук. ред. О. Л. Кононко. Київ: Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2003. 243с.
5. Нікітченко С. Вивчаємо математику з паличками Кюізенера. *Дошкільне виховання*. 2012. № 3. С. 16-19.
6. Нікітченко С. Палички Кюізенера на заняттях з математики. *Палітра педагога*. 2012. № 2.12-14.
7. Пасічна К. Кольорові числа – ключ до засвоєння математичних знань : практичні аспекти використання паличок Джорджа Кюізенера. *Дитячий садок* (Шкільний світ). 2016. № 19 (жовтень). С. 4-41.
8. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» [нова редакція]. У 2 ч. Ч. II. Від трьох до шести [семи] років / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова [та ін.]; наук. кер. О. Л. Кононко. Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. 452 с.

А. Ю. Лук'яненко,

учитель біології та хімії Черкаської загальноосвітньої школи
I-III ступенів №25 Черкаської міської ради Черкаської області

КАРТОПЛЯНІ ЧИПСИ – КОРИСТЬ ЧИ ШКОДА ДЛЯ ЗДОРОВ'Я?

РОЗРОБКА STEM-ПРОЄКТУ ДЛЯ УЧНІВ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Після 10 днів харчування чіпсами щури стали неуважними, не могли концентруватися, погано справлялися із завданнями, ослабли. За дослідженнями шведських вчених картопляні чіпси містять величезну кількість канцерогенів. Так що любителі чіпсів практично приречені на онкологічні захворювання...

НДІ харчування РАМН

Будь-яка особистість на даний час повинна розвивати здатність в найкоротші терміни адаптуватися до змін і готовності розвивати свої знання та навички впродовж усього життя. Це створює нові виклики, що постають перед сучасною освітою. Одним із актуальних напрямів інноваційного розвитку системи освіти є проєктна діяльність на засадах STEM-орієнтованого підходу. Адже саме проєктно-орієнтоване навчання залучає учнів до процесу формування компетентностей за допомогою дослідницької діяльності.

На вітринах наших магазинів кожен з нас помічає яскраві упаковки з чіпсами. Ця продукція завоювала велику популярність, особливо серед молоді та дітей. Вживаючи у харчуванні цей продукт, люди не замислюються про те, як вони впливають на їх здоров'я.

Реклама ж постійно твердить про те, що вживання чіпсів не причиняє шкоди організму і здатне утамувати голод. Чи так це?

Мета дослідження – виявити вплив різних компонентів чіпсів на функції органів людини, здійснити якісний аналіз чіпсів, визначити калорійність цих продуктів харчування, розвинути у дітей здатність аналізувати інформацію про склад даних продуктів, виховувати старанність, працелюбність, бережне ставлення до здоров'я.

ЗАВДАННЯ:

1. Дослідити літературу з означеної проблеми.
2. Провести якісні реакції, що визначають хімічний склад чіпсів, визначити калорійність цього продукту.
3. Розробити рекомендації щодо вживання даного продукту харчування.

Об'єкт дослідження – чіпси. Предмет дослідження – споживання чіпсів.

Гіпотеза дослідження. Якщо ми дізнаємося більше інформації про досліджуваний продукт харчування, то зможемо зберегти своє здоров'я.

Результат дослідження полягає у тому, що дані проєкту можуть бути цікавими для будь-якої людини, яка прагне зберегти своє здоров'я та здоров'я близьких. У шкільному курсі «Біологія» під час вивчення системи травлення людини проєктні дослідження

дадуть змогу зрозуміти, яку шкоду завдає нашому організму неправильне харчуванням.

РОЗДІЛ 1. Опрацювання теоретичного матеріалу

1.1. Історія виникнення чіпсів. У 2011 році виповнилося 158 років від дня винаходу картопляних чіпсів. Перш ніж досліджувати продукт харчування під назвою "чіпси", ми вирішили дізнатися, а що це таке? І звідки взявся такий продукт, схожий на смажену картоплю?

Під терміном «чіпси» (від **англ. «chips»** – скибочка, шматочок) слід розуміти плоскі формою продукти, отримані відрізанням від цілого. Тонкі картопляні чіпси з'явилися 1853 року. За легендою їх винайшов Джордж Крам, кухар одного американського курорту.

Один із відвідувачів постійно надсилав його французьку картоплю назад на кухню, кажучи, що вона дуже поріzana. Тоді кухар Крам тонко нарізав картоплю, обсмажив її у великій кількості олії до хрускоту та посолив. У результаті вийшли дуже тонкі, хрусткі шматочки – картоплі чіпси. Відвідувач захопився новою стравою і під час перебування на курорті із задоволенням поїдав хрусткі картопляні скибочки.

У 1890 році чіпси зробили крок із ресторанів на вулицю. Торговець із міста Клівленда Вільям Теппенден мав закусочну, у якій готував та продавав чіпси.

У 1926 році було зроблено другий важливий крок, коли було винайдено фірмову упаковку для чипсів. А у 1929 р. було винайдено першу машину для промислового виготовлення чипсів. Її винахідником-самоучкою Фріман Макбет.

Спочатку чипси були привілеєм еліти і подавалися лише у дорогих ресторанах. Пізніше хрустка картопля стала з'являтися в демократичних закладах і поступово перейшла в розряд фастфуду, де припала до смаку дітям. А сьогодні дієтологи занесли чипси до списку забороненої їжі.

У нашій країні теж існував схожий продукт, щоправда, він дуже відрізнявся від американського. Перші чипси в СРСР з'явилися в блокадному Ленінграді. Щоб якось урізноманітнити дітям убогу їжу, їм давали так зване печиво – тонкі та солоні пластівці картоплі, підсушені на печі.

1.2. Технологія виготовлення чипсів

Чипси роблять двома способами. Один з них – традиційний, коли картоплю нарізають скибочками товщиною 1,5-2 мм, промивають, обсмажують у маслі, солять-перчать і постачають смаковими добавками. Такі овальні шматочки чипсів легко впізнати в упаковці: різних розмірів, трохи скручені і з трохи обгорілими краєчками. Однак зараз у продажу зустрічається хрумкий продукт, приготований не з картоплі, а з борошна чи пластівців. Виробники купують сухий напівфабрикат – картопляні гранули або пластівці, потім роблять тісто-пюре, розкачують його і надають виробу будь-якої форми – від рівних млинців однакового розміру (чипси) до зірочок, черепашок, смужок та трикутників (снеки). Потім готові шматочки чекає та сама процедура, що й традиційні, – смаження у фритюрі та добавка ароматизаторів, в основному – глутамат натрію. Адже глутамат натрію може перетворити саму несмачну їжу на таку, яку захочеться їсти знову і знову, не думаючи при цьому про її справжню цінність. За такою технологією можна робити снеки не лише з картоплі, а й з інших культур. У Центральній та Південній Америці їх часто готують із кукурудзи, а у Південно-Східній Азії – з рису.

1.3. Склад чипсів. Чипси – шкідливо та небезпечно!

«Картопля зі смаком огірків». Чого тільки не пишуть на пачках із чипсами: із сиром, із беконом, із крабами та червоною ікрою тощо.

До складу всіх чипсів входять: картопля, найчастіше генномодифікована, тому що її бульби великі, рівні та непошкоджені – адже від них усі шкідники тікають; рослинна олія; сіль; глутамат натрію (E621), який може спричинити алергію, астму, порушення серцевої діяльності, головний біль; лимонна кислота (E330) – може викликати злоякісну пухлину; лактоза (додається в усі чипси та сухарики і іноді після вживання чипсів буває нудота, спазми – причиною цього може бути непереносимість лактози); натуральні та ідентичні натуральні ароматичні речовини; добавка, що перешкоджає комкуванню (E 551); барвник натуральний жиророзчинний (E160C).

Жир, що накопичується у чипсах, призводить до утворення «поганого» холестерину – а це атеросклероз, тромбофлебіти та інші небезпечні захворювання. Чипси у процесі готування так просочуються жиром, що, з'ївши навіть трішки, ми отримуємо цього жиру цілих 30 г, адже часто одним 100-грамовим пакетиком справа не обмежується. Начебто півчашечки жиру випили на закуску.

Також необхідно пам'ятати, що смажена картопля та чипси містять акриламід – речовину, яка може призвести до розвитку ракових захворювань, ураження нервової системи та безпліддя.

Акриламід – це органічна сполука, яка має канцерогенну дію. Кілька років тому у чипсах було знайдено гліцидамід, брат акриламіду, здатний не лише викликати виникнення ракових пухлин, а й руйнувати ДНК. А крім цих вже знайдених речовин, скільки ще токсинів, що утворюються при приготуванні чипсів..?

А проведені досліді з пацюками, яких годували чипсами, показали, що щури вмирали на 20-й день від цирозу печінки.

Якщо малюк важить 30 кг, з однією пачкою він з'їдає більше цієї речовини, ніж його організм повинен отримати за цілий день. Надлишок жирів загрожує проблемами із травленням, ожирінням та загальмовуванням розумової діяльності. Крім того, всі чипси дуже солоні, а надлишок хлориду натрію заважає нормальному зростанню кісток, порушує обмін речовин та викликає проблеми із серцем. Використані барвники та ароматизатори можуть спричинити алергію у дитини.

РОЗДІЛ 2. Методика дослідження користі та шкоди споживання чипсів (практична частина)

2.1. Результати анкетування «Чи ви всі знаєте про чипси?»

Учні 8 класу вирішили з'ясувати, наскільки часто і в якій кількості учні 5-11 класів нашої школи вживають чипси. Усього було опитано 28 осіб.

Проаналізувавши отримані відповіді, учні дослідили:

- люблять страви з картоплі – 28 учнів;
- смажену картоплю їдять часто – 14 учнів, іноді – 13 учнів, ніколи – 1 учень;
- варену картоплю споживають – 15 учнів школи часто, 13 учнів – іноді;
- вживають чипси – 27 учнів;
- чипси присутні в раціоні щодня у 7 учнів, 2-3 рази на тиждень в 11-ти учнів, 1-2 рази на місяць у 10-ти учнів.

На запитання «Чипси корисні чи шкідливі?» учні відповіли так:

7 учнів сказали що «корисні», 10 учнів відповіли «швидше корисні, ніж шкідливі», 5 учнів наголосили, що «скоріше шкідливі, ніж корисні» та 6 учнів ніколи не замислювалися про це.

Проаналізувавши анкети, учні дійшли висновку, що більшість учнів відносять чипси до здорової та незамінної їжі та у складі не знаходять шкідливі домішки.

2.2. Наступним етапом дослідження було експериментальне виявлення якісного складу чипсів.

Учнями 8 класу було обрано та порівняно 3 зразки чипсів. Для спрощення запису було прийнято такі умовні скорочення:

№1-чипси «Люкс»; №2-чипси «Lay's»; №3 – чипси «CHIPS».

Якісне визначення жирів

Методика проведення дослідження: покласти великий чіпс на фільтрувальний папір і зігнути його навпіл, розчавивши зразок на згині паперу. Видалити шматочки чипсу з фільтрувального паперу і подивитися на світло.

Висновок: папір вкрився жирними плямами. Найбільша інтенсивність плями на фільтрі зразка №3. Чим більше жиру містить продукт, тим

більше розмір плями, що пропускає світло. З цього випливає висновок, що вміст жиру в чипсах «CHIPS» вищий, ніж в інших учасників експерименту.

Якісне дослідження крохмалю. Методика проведення дослідження: учні взяли 1-3 чипси і перенесли шматочки в чашку з вмістом 1-2 мл дистильованої води і 2-3 краплями 3% спиртового розчину йоду. Учні побачили яскраво-синє фарбування розчину та самого шматочка.

Висновок: хімічний аналіз визначення крохмалю у всіх досліджуваних зразках показав зміну забарвлення розчину йоду на фіолетовий, що говорить про наявність крохмалю. У зразка за №3 спостерігалось більш інтенсивне посиніння розчину, що дало змогу дійти висновку, що вміст вуглеводів вищий, ніж у зразках №1 і №2.

Визначення калорійності продукту. З цією метою учні порівняли калорійність чипсів з даними на упаковці, і дійшли висновку, що калорійність даного продукту занадто велика. На куплених пачках позначена харчова цінність: 525 ккал, 510 ккал, 538 ккал відповідно.

Марка чипсів	Білки	Жири	Вуглеводи	Калорійність продукту на 100 гр
«Люкс»	5,7	33,5	51,5	525
«Lay's»	6,62	30,47	53,0	510
«CHIPS»	2,20	37,60	49,30	538

Що отримує дитина з пачкою чипсів у середньому?

Мінімум 510 ккал – тобто, одну п'яту денної норми (норма школяра 2500-3000 ккал), 0,7 г кухонної солі, а за день можна з'їсти не більше 2 г, 30 г насичених жирів (канцерогени) та 10% корисних речовин – білки, вуглеводи.

Барвники та ароматизатори. Для приготування всіх видів чипсів використана картопля, обсмажена на олії з додаванням спецій, ароматизаторів, барвників та підсилювачів смаку. Всі харчові добавки, що використовуються при виготовленні чипсів, є дуже шкідливими, а деякі навіть заборонені для використання.

У результаті теоретичного дослідження складу чипсів було встановлено, що містяться як корисні (білки, вуглеводи і жири), так і шкідливі речовини (ароматизатори, канцерогени, небезпечні харчові добавки). На основі різних даних учні провели дослідження та дізналися, що вони дійсно становлять небезпеку, оскільки негативно впливають на людський організм і порушують роботу шлунково-кишкового тракту.

Після теоретичного аналізу складу чипсів було проведено експериментальне дослідження деяких зразків, що підтверджує наявність у чипсах різних шкідливих речовин.

Дослідження якісного складу цих чипсів показало, що у всіх випадках у складі присутні небезпечні харчові добавки, які можна побачити, оскільки вони підкреслені хвилястою лінією. Однак у чипсах №3 небезпечних речовин більше. У складі всіх видів чипсів є важливі органічні речовини-білки, вуглеводи та жири. Але у чипсах №2 та №3 кількість білків і вуглеводів більша, ніж у чипсах №1. Зразок №3 у ході дослідів виявився набагато жирнішим і калорійнішим за інші зразки.

2.3. Рекомендації. За результатами учнівських експериментів можна зробити висновок, що чипси – жирна висококалорійна смажена їжа з додаванням барвників та ароматизаторів. Така їжа не може приносити користь людському організму.

Отримані дані дозволяють нам сформулювати наступні рекомендації:

- щоб уникнути можливих негативних впливів на здоров'я: доречно відмовитися від вживання чипсів зовсім;
- вживати замість чипсів хрусткі хлібці, які рекомендовано для здорового харчування;
- якщо і виникає потреба у купівлі чипсів, то їх слід купувати лише у міні-пакетиках, вживати лише після їжі і робити це не частіше 1 разу на три місяці;
- важливо звертати увагу на маркування та термін придатності продукту;
- в організації харчування має бути все в міру, безпечно та по можливості різноманітно;
- віддавайте перевагу свіжим овочам та фруктам.

Завдання для самостійного опрацювання: перегляньте відеолекцію про користь та шкоду чипсів на каналі YouTube за посиланням <https://www.youtube.com/watch?v=IL05iuqvpZ4>.

Після перегляду зробіть постер з рекомендаціями здорового харчування для своїх однокласників.

Отже, питання здорового способу життя, використання натуральної сировини і готової продукції, що не містить шкідливих добавок набувають все більшої актуальності в багатьох галузях розвитку особистості, в освітній зокрема. Адаже постійна зайнятість та насиченість подіями сучасного способу життя ведуть до того, що серед учнівської молоді та дорослого населення великою популярністю користуються такі продукти швидкого харчування як сухі сніданки, снеки, картопляні чипси, тощо. Даний проєкт дає змогу підростаючому поколінню усвідомити склад чипсів та вплив різних їх компонентів на функції органів людини, розвиває у дітей здатність аналізувати інформацію про склад даних продуктів та виховує старанність, працелюбність, бережне ставлення до здоров'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дослідження складу чипсів та їх впливу на організм людини. URL: <https://e-kolosok.org/naukova-robota-doslidzhennia-skladu-chypsiv-ta-ikh-vplyvu-na-orhanizm-liudyny/>
2. Огороднійчук М. В. Вплив здорового способу життя на конкурентноспроможність особистості у сучасному суспільстві URL: <http://eprints.zu.edu.ua/26860/1/%D0%9E%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96%D0%B9%D1%87%D1%83%D0%BA%20%D0%9C.%D0%92.pdf>
3. Педенко О. А. Здоров'язбережувальний простір як багаторівневе соціально організоване виховне середовище. *Основи здоров'я*. 2016. № 2. С. 27-31.
4. Роль засобів масової інформації та інших джерел у формуванні здорового способу життя молоді/ О. Яременко, О. Балакирева, Н. Бутенко, О. Вакулєнко та ін. Київ: Український ін-т соціальних досліджень, 2000. 111 с.
5. Сучасна школа – інтелектуальна сила суспільства. URL: <http://infosvit.if.ua/suchasna-shkola>
6. Шмотолоха О.Р. Проєкт з теми «Пізнаємо навколишній світ через STEM-знання». Водяно-Лорине. 2020. 33 с.

Л. В. Сіренко,

учитель української мови та літератури Червонослобідського закладу загальної середньої освіти I-III ступенів № 1 Червонослобідської сільської ради Черкаської області

«ЛИЦАР НА БІЛОМУ КОНІ»

РОЗРОБКА УРОКУ З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ТА СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ (ДО РОКОВИН ЗІ СМЕРТІ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА)

Тема. Василь Симоненко – «лицар на білому коні» в українській літературі. «Лебеді материнства».

Мета: поглибити знання дітей про життєвий і творчий шлях Василя Симоненка, проаналізувати його поетичний твір «Лебеді материнства», звертаючи увагу на його ідейно-художній та символічний зміст, жанр, образи; розкрити поняття «ліричний герой»; формувати особистісні риси громадянина Української держави; виховувати почуття патріотизму, любові до Батьківщини, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків, успадкування духовних надбань українського народу, повагу й синівську вдячність матері.

Обладнання: портрет Василя Симоненка, виставка книжок з творами поета, картини, фотознімки із зображенням матері і дитини, словник – ключ до поезії В.Симоненка, підручник, фото хати, де народився В.Симоненко; презентація, відеозаписи, мультимедійний проектор, екран, комп'ютер.

Міжпредметні зв'язки: музика, образотворче мистецтво, кінематограф.

ХІД УРОКУ

Скільки б не судилося страждати,
Все одно благословлю завжди
День, коли мене родила мати
Для життя, для щастя, для біди.

В.Симоненко

I. Організаційний момент

(Слайд 2. Перегляд відео з живим голосом Симоненка)

II. Актуалізація опорних знань

(Слайд 3). Вступне слово вчителя.

Василь Симоненко – це народна совість в українському красному письменстві. Не судилося його таланту розкритися вповні, але те, що він створив нетлінне. Слово його – коштовне надбання. Воно сяє всіма мальовничими гранями. Симоненко не думав про літературну славу – вона прийшла до нього посмертно й утвердилася навіки.

Його поезія витримала випробування протягом кількох десятиліть. Чим же бере за живе Симоненко? Простотою, щирістю вислову, глибоким проникненням у душу людини, в її зачарований світ, самотньою образністю поетичної мови, патріотичним звучанням своєї музи.

(Слайд 4). Олесь Гончар зазначав: «Серед літераторів трапляються й такі, без яких їхня доба могла би спокійно обійтися, нічого істотного не втративши. А є такі, що стають виразниками свого часу, живими нервами його драм і борінь, відтворюють у собі самий дух епохи – її кровообіг проходить крізь них. Є такі, чия творчість стає мовби часткою нашого буття, часткою повітря, яким ми дихаємо... Симоненко такого типу поет!»

Мікрофон

1. Які твори художньої літератури В.Симоненка вам відомі?

(Казки «Подорож у країну Навпаки», «Цар Плаксієв та Лоскотон»)

2. Чим вони запам'яталися?

(Цікавим напруженим сюжетом, своєю повчальністю)

3. Чому твори Василя Андрійовича є популярними і цікавими для сучасного читача?

(Проблеми, які розкриває у своїх казках поет, є і сьогодні, тому твори письменника є актуальними для сучасного читача)

III. (Слайд 5). Оголошення теми, мети уроку

Тема уроку: Василь Симоненко – «лицар на білому коні» в українській літературі. «Лебеді материнства».

(Слайд 6). Сьогодні ми поглибимо знання про життя і творчість Василя Симоненка, проаналізуємо його поезію «Лебеді материнства».

У зошиті запишіть тему уроку та епіграф, що є рядками поезії письменника.

IV. Мотивація навчання школярів

Мозковий штурм

1. Чому в цих рядках автор пише, що мати народила дитину не лише «для життя, для щастя», а й «для біди»?

2. Хіба не для добра народжується дитина?

3. Чому авторові треба було писати ще й про біду в житті?

V. Вивчення нового матеріалу

Прегляд презентації паралельно з розповіддю про життя і творчість поета заздалегідь підготованими учнями.

Біографія

Аукціон знань

(Слайд 7). Псевдоніми – В.Щербань, С.Василенко, Симон.

(Слайдиф 8, 9). Народився поет 8 січня 1935 року в селянській сім'ї в Біївцях Лубенського повіту на Полтавщині. Дитинство припало на роки війни, було важким, голодним, зростав Василь без батька, який залишив родину. Але хлопець ніколи не був обділений материнською любов'ю та ласкою. Допомогали дідусь та бабуся, які любили свого кмітливого онука. Дідусеві присвятив сердечного вірша «Дід умер» та «Дума про діда».

(Слайд 10). Від матері, Ганни Трохимівни, та діда Федора малий Василько брав перші уроки життя, уроки доброти, любові, невтомну жагу знань. Дід був неписьменним, не ходив до школи, але самостійно навчився грамоти, багато читав, розповідав онукові про минуле, давав корисні поради Василеві.

(Слайд 11). Писати хлопець почав ще у шкільні роки, писав вірші для шкільної стіннівки.

(Слайд 12). До школи дорога була не близька – 9 км. Мати згадує: «Повоєнні роки були люті й сніжні. А пальто у Васі – пошарпане, чоботи – діряві. Тільки ніколи, ні разу він не запізнився на урок. Було, питаю його: «Важко тобі, Васю?..» А він весело відказує: «Та чого там важко? Доки дійду до школи, то всі уроки повторю, а як назад вертаюся, то всі пісні переспіваю».

(Слайд 13). У 1952 році Василь Симоненко вступив на факультет журналістики Київського університету імені Т.Шевченка. Студентське життя було багате на дружбу, на мрії про майбутнє. У роки навчання Симоненко продовжує писати, але з друком своїх

творів не поспішає. Згодом почав активно працювати в університетській літературній студії, де його обрали старостою.

(Слайд 14). По закінченню університету Василь працює в газетах Черкащини. Його замітки, нариси, репортажі, статті відзначалися глибоким змістом та гостротою, безкомпромісністю, а це не завжди подобалося начальству.

Журналістська діяльність. «Щоденник».

(Слайд 15). У цей же час, як і до кожної молодої людини, до нього завітало кохання. У творчості відкрилась ще одна грань. І полилися зізнання тій єдиній, яка пізніше стала йому дружиною, народила сина Олеса.

Василь умів любити так широко, так ніжно, так самозречено, як, мабуть, ніхто на землі. Син Олесик був найбільшою любов'ю останніх років життя Симоненка. З його народженням з'являються у поета найлагідніші, жартівливі, мудрі казки.

Але умів він і ненавидіти підлість, сваволу, лицемірство. У той час побільшало цькування, наклепів, звинувачень. Лише одному щоденникові звіряв Симоненко свої болісні сумніви, тривоги, жалі. Лише йому сповідався.

(Слайд 16). Василь Симоненко був справжнім журналістом. І тому весь час прагнув матеріалу. Прагнув розкриття жаклих фактів сталінського терору.

(Слайд 17). Василь Симоненко прилучився до комісії, котра мала перевірити чутки про масові розстріли й розшукати місця потаємних поховань. Разом з молодією художницею Аллою Горською вони обходили десятки прикиївських сіл, опитали сотні мешканців, виявили урочища, де, за свідченням селян, більшовицькі кати ховали сліди своїх злочинів. Саме за участю Симоненка для людства були відкриті таємні братські могили жертв сталінізму. За участю поета був написаний і відправлений до Київської міської ради Меморандум з вимогою оприлюднити ці місця. Цей вчинок Симоненка слід вважати громадянським подвигом і водночас власноручним смертним вирокком.

(Слайд 18). Незабаром дізнався про звіряче вбивство Алли Горської. І в щоденнику від 3 вересня 1963 з'явився запис: «Друзі мої принишкли, про них не чути й слова. Друковані органи стали ще більше бездарнішими й зухвалішими. Журнал «Україна» знущується над віршами. Кожен лакей робить, що йому заманеться».

(Слайд 19). Щоденниковий запис 22 липня 1963 року: «Мабуть, почалося моє згасання. Фізично я майже безпорадний, хоч морально ще не зовсім виснажився. Думаючи про смерть, не почуваю ніякого страху, можливо, це тому, що вона ще далеко? Дивна річ: я не хочу смерті, але й особливого жадібності до життя не маю. Десять років для мене – більше, ніж достатньо».

(Слайд 20). Доля розпорядилася інакше. Менше як через 5 місяців, об 11 годині вечора 13 грудня 1963 року, на лікарняному ліжку в Черкасах навіки зупинилося Симоненкове серце.

(Слайди 21-24). Довгі роки все, що відбувалось в останній рік його життя, було оповите плітками й легендами.

А суть цього секрету полягає в тому, що Симоненка по-звірячому побили охоронці правопорядку. Трапилося це все так.

Влітку 1963 року, коли Симоненко їхав до іншого міста у відрядження, він зайшов до привокзального буфета станції Черкаси. Буфетниця відмовилась продати йому цигарки, оголосивши обідню перерву. Василь обурився, на що буфетниця здійняла галас.

Прийшли чергові міліціонери. Побачили, що перед ними відомий журналіст і поет (такий птах!).

Невідомо чому, але цієї ночі Василь Андрійович опинився аж за 30 км від Черкас, у м. Сміла у лінійному відділі міліції.

Грюкав дверима, вимагаючи, щоб його відпустили. За таке «неподобство» йому зв'язали руки, прив'язали до дерев'яної лави і били товстими шкіряними палицями, наповненими піском. Симоненко писав: «Били так, що щось обірвалось усередині». Визволили поета колеги. З цього часу почав хворіти. Помер у лікарні міста Черкаси. Йому було всього 28 років. Офіційна версія – важка, невиліковна хвороба.

(Слайди 25-27). Перша збірка поезій «Тиша і грім» побачила світ у 1962 році, другу книгу «Земне тяжіння» опубліковано в 1964 році, вже після смерті поета.

Слово вчителя

(Слайд 28). Навіки зупинилося його молоде серце, що преболіло усіма людськими болями і кривдами. Та остання Симоненкова дорога не зупинилася біля його могили у Черкасах. Адже лишилася ще одна дорога у людське безсмертя, де буде звучати Симоненків заповіт:

Можна все на світі вибирати, сину,
Вибрати не можна тільки Батьківщину.

(Слайд 29). Звучить аудіозапис поезії.

Теорія літератури. Поняття «ліричний герой»

Слово вчителя. Читаючи вірші Василя Симоненка та інших поетів, складається враження, що з тобою спілкується сам автор. У ліричних творах автор живе своїм життям у новій художній дійсності – у світі ідей, думок, образів, переживань, створених ним самим. Тут виявляється ніби друге ліричне «Я» поета. У літературознавстві це друге ліричне «Я» називають ліричним героєм.

Робота з підручником

Знайти і зачитати, хто такий ліричний герой.

(Слайд 30). (Варіант учнівської відповіді)

Ліричний герой – це особа, думки й почуття якої виражаються в ліричних творах.

Ліричний герой – це умовне літературознавче поняття, яким позначається коло ліричних творів певного автора, форма втілення його осяянь, думок, переживань. Ліричний герой не ототожнюється з поетом, з його душевним станом, як було сказано вище, він живе своїм життям у новій художній дійсності).

Слово вчителя. Які почуття характерні ліричному герою цієї поезії? Ми зможемо визначити це, проаналізувавши поезію.

Ідейно-художній аналіз поезії «Лебеді материнства»
Особливості назви поезії

(Слайд 31). Проблемне запитання:

Чому письменник дав саме таку назву поезії? Чому не «Лебеді батьківства» або «Батьківські дороговкази»?

(Мати – найдорожча у світі істота. Її несе людина болі й радощі, сумніви й успіхи, помилки й гріхи. З нею хочеться порадитись, поділитись турботами, покаятись їй у гріхах. І хіба може бути присутній при цій сповіді хтось третій? Бодай навіть брат, сестра, чи батько? Ні – з матір'ю на самоті. Такою була для Василя, як ви зрозуміли, «побувавши» у музеї, мама, ганна Федорівна Симоненко-Щербань. Людина з щирою поетичною душею, закохана у народну пісню, передала все це синові, виховувала його за мудрими заповідями народної педагогіки. Природа наділила літературними здібностями і саму Ганну Федорівну. Був у неї зошит «Перлини поміж людей», куди збирала вона прислів'я, приказки у рідних Бівцях. Багато серед них придуманих матір'ю поета. І багаті вони на гумор і глибину думки, що тривожили її свідомість. Саме образ мами є основним у творі).

(Назва поезії романтична. В.Симоненко знайшов яскраві образи, щоб передати силу любові до Батьківщини, до рідної української землі. Почуття патріотизму – найсвятіше почуття людини. Кожен із нас любить землю, де він народився, виріс, може, вперше почути з уст матері, вулицю, на якій зростає.

Любить сильно, щиро. А от найти слова, щоб висловити любов, – важко. В. Симоненко знайшов такі слова. Він зумів передати у поезії глибину любові до рідної матері, її любов до прекрасної неньки нашої – України у простих і щирих словах).

(Слайд 32). Виразне читання поезії учнями.

Метод «Ланцюжок»

Опрацювання змісту поезії за запитаннями
Перевірка сприйняття тексту (фронтально).

Мозковий штурм

1. У якій формі побудований вірш? (Монолог матері, звернення матері до сина, напутнє слово матері до сина)

2. Про який вибір ідеться в поезії? (Вибір життєвого шляху)

3. Який твір за жанровою своєрідністю нагадує поезія «Лебеді материнства»?

4. (Колискову)

5. Про що співає мати дитині? (зачитати 7-14 дворядки). Що мала на увазі жінка під «приспаними тривогами»?

6. Яке значення для кожного з нас має батьківська хата?

7. У яку дорогу має вирушити син, коли виросте? (У життєву)

8. Від чого застерігає мати свою дитину?

Дослідження літературознавчих понять

Тема

Сформулюйте тему твору. (Материнська любов до дитини, турбота за її долю)

Ідея

• Яка ідея твору? (Уславлення материнської любові, яка буде супроводжувати її дитину протягом життя).

Основна думка

• У яких рядках виражається основна думка вірша?

(«Можна все на світі вибирати, сину, вибрати не можна тільки Батьківщину»).

Жанр

• А як називається пісня, яку співає мати над колискою немовляти? (Коліскова)

Вчитель: Отже, вірш-пісня написаний у жанрі колискової.

Композиція

• У чому оригінальність побудови (композиції)? (Вірш можна умовно поділити на дві частини.

Перша частина закінчується словами: «лоскотали марево золотим сузір'ям».

Початок поезії подібний до народної колискової, любляча мати вимірює щасливу долю своїй дитині. Тут чується перегук з народними побажаннями добра, любові, щастя. Поет зібрав золоті розсипи із рідної мови – образні словосполучення (епітети, метафори, порівняння), вдихнув у них таку магічну силу, ми проймаємося тим дивовижним казковим світом).

Про що друга частина поезії ?

(Палка материнська молитва піснею злітає в темносинє вечорове небо аж до зір – до самого Бога, прохаючи щастя-долі своїй дитині.

Та виросте син, і життя поставить перед ним нові вимоги.

Але за сином завше будуть мандрувати «очі материнські і білява хата». У ній непомітно образ матері переростає в образ України, що теж схилилася над колискою улюбленого сина, бажає йому добра, але водночас повчає і хоче застерегти).

• В чому ж ця пересторога? Знайдіть у тексті ці рядки.

Сюжет

- Символічні образи поезії
- Пригадайте, що таке символ?

(Слайд 33). (Символом називають умовне позначення якогось предмета, поняття чи явища.

Символи можуть бути різні: державні, художні, наукові, народні, фольклорні та інші)

(Слайд 34). Які образи-символи є в поезії? Поясніть їх роль. Скористайтесь словничком-ключем.

• Що вам відомо про лебедів-птахів? Чому, на ваш погляд, поезія має таку назву?

(Слайд 35). У творі є буквальний і символічний зміст. Слів-образів, що мають символічне значення, багато. Вони сприяють розумінню тексту

Лебеді – символ чистоти, милосердя, Діви Марії. Тобто у вірші це – птах матері.

Зорі – присутність божества, ангела-посланця Бога, надія. Оскільки у християнстві зорі означають божественне благе ставлення, то вданій поезії мова йде про благе ставлення Бога до дитини.

Лимани (вода) – символ народження; символ мінливого людського життя.

Мати є символом усіх духовних речей. «Материнська добра ласка в неї за плечима»: мати – джерело духовності, усього доброго і ніжного.

Півень у праукраїнців вважався передвісником зорі, а отже, пробудження життя.

Національна символіка (верби і тополі) постає надійним оберегом українців, хоч би де вони опинилися, навіть якщо на чужину їх закинула доля.

Художні особливості вірша

(Слайд 36). Знайти художні засоби (епітети, метафори, уособлення і т.д.), які використав автор у поезії.

(У вірші багато різних зображувальних засобів. Надзвичайно яскраві епітети. Письменник чимало застосовує уособлень і метафор)

1. «Заглядає в шибу казка сивими очима». Це уособлення.

2. «Завше будуть мандрувати очі материнські і білява хата». Дане уособлення застосоване поетом, щоб довести, що мати завжди поруч з дитиною, відчуває її проблеми, готова допомогти. Та й спогади про рідний дім, близьких людей постійно з людиною.

3. Таке ж значення має і уособлення «прийдуть з України верби і тополі, стануть над тобою, листям затріпочуть».

4. «Темряву тривожили криками півні». Це метафора. У ній образно письменник каже, що дитину захищають сили добра – «півень» – від сил зла, «темряви».

5. Метафора «танцювали лебеді в хаті на стіні. Лопотіли крилами і рожевим пір'ям» підкреслює, що в стінах рідної домівки дитина може сподіватися на підтримку і добро.

Порівняння «лебеді, як мрії».

(Слайд 37). Багатство мовних особливостей представлено різними фігурами мови.

У вірші чимало риторичних звертань: «припливайте до коліски, лебеді, як мрії, опустіться, тихі зорі, синові під віі». Звертання вжиті у множині, перше непоширене, друге поширене. Надає мові виразності.

Двічі у тексті вживається звертання «сину». Воно більш конкретне. Називає не просто сина, а дитину – батькову, дитину України.

Звукова анафора «в» – «виростеш», «вирушиш», «виростуть» – підкреслює майбутній час, те, що чекає на дитину.

Алітерація звука «р» у фразі «темряву тривожили криками півні» передає крик півня.

Алітерація звука «л» у фразі «лопотіли крилами і рожевим пір'ям, лоскотали марево золотим сузір'ям» надає просторовості, уяви ПОЛЬОТУ.

Градація «друзі» – «дружина» – «Батьківщина»; «друг» – «по духу брат» – «мати». Підсилюється створене враження морального вибору, яке є в кожній людини.

Заперечення «виробити не можна тільки Батьківщину», «не можна рідну матір вибирати» експресивно виражає в розповідному реченні неможливість даної дії.

Уміло застосована інверсія в кількох реченнях сприяє виразності слів, які опиняються в кінці речення. «За тобою завше будуть мандрувати очі материнські і білява хата». «...Прийдуть з України верби і тополі». «Будуть тебе кликати у сади зелені хлопців чорно чубих диво-наречени».

(Слайди 38, 39). Перегляд відеокліпу за піснею «Виростеш ти, сину» у виконанні Ірини Стиць.

Яке враження особисто на вас справило це відео?

(Слайди 40, 41). Повідомлення здобувача освіти «Симоненко в музиці»

(Цікава ритмічна будова, яскрава образність, близькість до народної коліскової привабливі відомого композитора й диригента композитора Анатолія Пашкевича. Його пісні «Степом, степом...», «Мамина вишня в саду», «Лебеді материнства» знають, певне, всі українці. Із Житомира в 1965 році він переїхав до Черкас, де й познайомився з Василем Симоненком. Спочатку він був диригентом, а потім і художнім керівником Черкаського державного заслуженого українського народного хору. Удостоєний звання народного артиста та ордена «За заслуги» III ступеня.

Це не єдиний вірш Василя Симоненка, покладений на музику. Справжніми народними піснями стали «Задивляюсь у твої зіниці» — невідомого композитора, «Похід козаків» — композитора Андрія Гавура, «Ти знаєш, що ти людина», «Український лев» — І. Морозова. На вірші В. Симоненка написані також пісні «Синові» А. Пашкевича, «Крізь століття» О. Чекаля, «Там у степу схрестилися дороги» бандуристів Василя та Миколи Литвинів. А композитор О. Винокур за мотивами балади «Русалка» написав музику до балету.)

V. Закріплення вивченого

(Слайд 42). «Незакінчене речення»

- «Я поглибив поняття ...» (про ліричного героя, образи символи, біографію письменника...)
- «Я вмію ...» (виразно читати і аналізувати поезію...)
- «Я можу в поезії визначити ...» (художні засоби, образи – символи...)

VI. Підсумок уроку

(Слайд 43). Заключне слово вчителя

«Двадцять вісім – це дуже мало.

Двадцять вісім – це наче й не жив.

І покляли поета в хмари –

І до хмари немає стежин»

Так про Василя Симоненка сказав український поет Анатолій Кравченко.

І за ці 28 років – поезії, казки, новели, статті. Досконалість, ніжність, краса, вишуканість мови – це риси його письменницького стилю, які роблять Симоненка близьким і зрозумілим кожному з нас.

VI. Оголошення результатів навчальної діяльності

VII. (Слайд 44). Домашнє завдання

Вивчити напам'ять вірш В.Симоненка «Лебеді материнства».

Усний твір «Моє знайомство з Василем Симоненком».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко О. М. Українська література : підручник для 7 класу. Київ : Грамота, 2007. 296 с.
2. Василь Симоненко. URL: <https://soundcloud.com/vasylysimonenko>
3. Василь Симоненко. Вшанування пам'яті. Нагороди. URL: <https://goo.su/vVoOx8F>
4. <https://goo.su/ZUuB>
5. Василь Симоненко. Фото. URL: <https://goo.su/ZUuB>
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпін, 2004. 1440 с.

7. Відлуння десятиліть : українська література другої половини XX ст. : навч. посіб. / упоряд. М. О. Сорока. Київ : Грамота, 2001. 463 с.

8. Вірш у виконанні В. Симоненка. URL:

9. <https://drive.google.com/file/d/1CYniSNT4AUBhbTzAtPuh8LvfG3Vp4fo/view?usp=sharing>

10. Диск «Зажинок».

11. Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, В. В. Куйбіди. 5-ге вид. Корсунь-Шевченківський: ФОП Гавришенко В. М., 2015. 912 с. URL:

12. https://shron1.chtyvo.org.ua/Kotsur_Viktor/Entsyklopedychnyi_slovnnyk_symvoliv_kultury_Ukrainy.pdf

13. Живий голос Василя Симоненка 1962-63 рр. / Репортер Про. URL:

14. https://www.youtube.com/watch?v=0Chru3ccqll&ab_channel=%D0%A0%D0%B5%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%9F%D1%80%D0%BE

15. Життя і творчість Василя Симоненка. Фільм / Телеканал Рада. URL:

16. https://www.youtube.com/watch?v=V9tlKI0EmVg&ab_channel=%D0%A2%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%A0%D0%B0%D0%B4%D0%B0

17. Життя, мов спалах блискавки : спогади рідних, друзів і колег про Василя Симоненка. 2-ге вид. доповн. Черкаси : ІНЛЕС, 1999. 140 с.

18. Іванко Дерда. Виростеш ти, сину. URL:

19. <https://drive.google.com/file/d/1AySOPC17WkYGH15E-9o9a5mkn4WRWnoB/view?usp=sharing>

20. Ірина Стиць. Лебеді материнства. URL:

21. <https://drive.google.com/file/d/1X9K01O1SUw27BnEbrSQxmqd3jsCAvKt/view?usp=sharing>

22. Ірина Стиць-Виростеш ти, сину (Лебеді материнства). URL:

23. <https://www.youtube.com/watch?v=DWNwaboQY3Q>

24. Кришталь Д. Василь Симоненко : увіковічнення пам'яті видатного поета : наукові конференції. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2227>

25. Лебеді. URL: <https://goo.su/yLv4>

26. Презентація. URL:

27. <https://docs.google.com/presentation/d/16Uqebnlc5y27DcWDO5dmMpl6p9AMdajs/edit?usp=sharing&oid=118422293899586907629&rtpof=true&sd=true>

28. Розповідь Симоненка про себе. URL:

29. https://drive.google.com/file/d/1nz1TclpwBtudEqGEaMrN2OH_0KExA4bj/view?usp=sharing

30. Симоненко В. А. Твори : у 2 т. Черкаси : Брама-Україна, 2004. Т. 1 : Поезії. Проза / упоряд. Г. П. Білоус, О. К. Лищенко. 424 с.

31. Українська література. Книжка для вчителя 7 класу / авторка, упоряд. наук. редакція Р. В. Мовчан. Київ : Генеза, 2007. 286 с.

32. Українська минувшина : ілюстрований етнографічний довідник / А. П. Пономарьов та ін. 2-ге вид. Київ : Либідь, 1994. 256 с.

33. Холодний яр. Часопис Черкаської обласної організації Національної Спілки письменників України. Черкаси : Відлуння-Плюс, 2004. № 4. 320 с.

СЛОВНИК-КЛЮЧ ДО ПОЕЗІЇ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА

1. **Верба.** Символ космічного океану, прадерев життя; надзвичайної працездатності; запліднюючої, родючої сили; пробудження природи, весни; засмученої жінки; вдівства; України, батьківщини. У буддизмі уособлює скромність. У китайців – символ весни, жіночності, зачарування, артистичних здібностей, розлуки. В Японії символізує терпіння й наполегливість. За народними уявленнями, гілочки верби, посвячені в церкві в останню неділю перед Великоднем – вербну неділю, набували магічних властивостей.

Освячену вербу приносили в дім і вдаряли нею членів сім'ї, найчастіше дітей, примовляючи: «Будь великий, як верба, а здоровий, як вода, а багатий, як земля». Освячена верба зберігалася в хаті й широко застосовувалася як лікувальний засіб чи як оберіг. На Херсонщині її клали у воду, в якій купали хвору дитину. В українському фольклорі верба – це поетичний символ дівчини або заміжньої жінки. (Українська минувшина: Ілюстрований етнографічний довідник. – 2-е вид. / А.П.Пономарьов, Л.Ф. Артюх та ін. – К.: Либідь, 1994. – 256 с.)

2. **Дорога** (стежина). Символ шляху, людської долі. У кожного своя дорога, долі різних людей то перехрещуються, то розходяться.

3. **Душа**. Зазвичай, зображується у вигляді птаха, що злітає.

4. **Зірка (зорі, сузір'я)**. Означає присутність божества, вище досягнення, ангела-посланця Бога, надію. Зірки — атрибути Небесних Цариць, у яких корони часто складаються із зірок. У християнстві зірка уособлює божественне блага ставлення.

5. **Кольори**. Чорний і білий символізують негативне й позитивне і всі протилежності. Золотий. Це сонце, божественна сила, просвітлення, безсмертя, Бог, як світло нерукотворне, найвища цінність, те, що життя наповнює, вогонь, сяяння, слава, чоловічий принцип. Золотий колір Сонця символізує всіх сонячних богів. Зелений. Неоднозначний за смыслом. Юність, надія і радість, але разом із тим мінливість, нестійкість, ревності. Білий. Досконалість, простота, світло, чистота, невинність, святість, порятунок, духовна влада. Рожевий. Символізує мрії; існує вислів «рожеві окуляри», так говорять, коли людина в усьому вбачає тільки гарне, не бачить реального стану подій або не хоче бачити.

6. **Крила**. Мають сонячну символіку і означають божество, духовну природу, рухому, всеохоплюючу силу божества, здатність вийти за межі земного світу, не відчувати втоми, миттєвий початок руху, політ у часі, політ думки, силу волі, розум, свободу, перемогу, швидкість.

7. **Лебідь**. Є птахом життя. Символізує також самотність і прихисток і є також птахом поетів. У кельтів лебедині божества сонячні і є добродійниками людей; вони мають здатність лікувати; асоціюються з сонячною колісницею і символізують щедрість, любов, чистоту, а їх музика має магичні властивості. У китайців лебідь – сонячний птах. У християнстві білий лебідь – це чистота, милосердя і символ Діви Марії.

8. **Лиман**. Затока з морською водою в гирлі річки або озеро поблизу моря, іноді багате на грязі з лікувальними властивостями. (Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1440с.)

9. **Вода**. Будь-яка вода є символом Великої Матері і асоціюється з народженням, жіночим началом, водами родючості і свіжості, джерелом життя. Вода по вертає до життя, дає силу. У вигляді дощу вода несе родючу силу небесного бога. Як роса, вона уособлює благословення, духовне оновлення і світло світанку. Пірнути у воду – означає шукати секрет життя, його кінцеву таємницю. Вода, що тече, – це жива вода.

10. **Марево**. 1. Зорове явище в атмосфері, за якого на горизонті з'являються уявні зображення наземних предметів або ділянок неба; міраж. 2. Витвір уяви; видіння, примара. (Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.)

11. **Мати**. Природа, всезагальна Мати, цариця усіх духовних речей.

12. **Мріти 1**. Ледве виднітися, бовваніти. Мерехтіти. (Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.)

13. **Мріти 2**. Те саме, що мріяти. Створювати в уяві образ когось, чогось; поринати у мрії. Думати про здійснення чого-небудь бажаного; прагнути в думках до чогось. (Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.)

14. **Ніч (смеркання)**. Означає докосмічну темряву. Згідно з Гесіодом, ніч – це Мати Богів.

15. **Очі**. Символізує всезнання, здатність до інтуїтивного бачення. Око серця – знак духовного осяяння, інтелектуальної інтуїції. У буддистів символізує мудрість і світло.

16. **Перо (пір'я)**. У християнстві означає учіння; у Єгипті символізує пробудження душі.

17. **Півень**. Символ сонця, світла, вогню, войовничості; пильності; воскресіння; смерті та зла; сили чоловічої плоти; домовитості; господарності; каяття (у християнстві); передвісника біди, нещастя; жертви; відкривача скарбів; також він є оберегом від пожежі. У праукраїнців півень вважався передвісником зорі, сходу Сонця, а отже, пробудження життя. Спів півня віщував в Україні прихід гостей, а спів біля вікна – нещастя, смерть.

18. **Подорожі (мандри)**. Герой, подорожуючи, стикається з випробуваннями й небезпеками в пошуках досконалості, переходить від пітьми до світла, знаходячи духовний центр. Символізм мандрів також пов'язаний із символікою вибору шляху.

19. **Поле**. Мати-Земля, велика годувальниця.

20. **Птахи**. Символ душі, духу, божественного вияву, сходження на небо, можливості спілкуватися з богами чи входити у вищі стани свідомості, думки, уяви.

21. **Син** (діти). Двійник, живий образ. Символізує втілення втрачених можливостей, простоту і невинність. Жінка, яка годує дитину, – християнський символ милосердя.

22. **Сльози**. Символ невігойного горя, біди, мук, каяття, духовного очищення, радості, чистоти, дощу. У християнстві сльози – це символ очищення та каяття. У населення Сандвічевих островів сльози вважалися ознакою щастя.

23. **Сургучевий**. Прикм. до слова сургуч.

24. **Сургуч**. Забарвлена тверда смола, віск, що легко плавиться й застигає; уживається для опечатування пакетів, посилок, приміщень.

25. **Танець**. Космічна творча енергія, трансформація простору в часі, ритм всесвіту, імітація божественної гри творення, підтримки сили, емоцій, активності.

26. **Темрява**. Символ нерозвинутих можливостей; відсталості; неосвіченості; аморальності; з іншого боку – символ захисту від лихих сил. У позитивному плані темрява символізує порятунок від небезпеки, від очікуваного лиха.

27. **Тополя**. Символ дерева життя, символ добра і зла, символ України, сумної дівчини, матері; краси, струнності, весни. У сучасній поезії символіка тополі пов'язується з Україною, її трагічною історією, сивиною матері, батьківщини.

28. **Туман**. Це стан, через який повинна пройти душа: через сум'яття до ясності й просвітлення.

29. **Хата**. Символ Всесвіту; батьківщини, рідної землі; безперервності роду; тепла, затишку; святості; добра і надії; материнської любові; захисту і допомоги. Символіка хати багата і різноманітна. У давнину практично всі її елементи, окрім побутово-прагматичного, мали символічне значення. У свідомості праслов'ян хата була моделлю Космосу. Усі обряди, пов'язані з будівництвом хати, мали глибоку символіку. Наприклад, категорично заборонялося зводити нову оселю меншу за розміром від старої (тоді могла, за віруваннями, зменшитися сім'я). Не будували дім і там, де колись жили злодії, де були сварки, пошесть, церква, перехрестя, згоріла хата і т. ін. У фольклорі, літературі хата – символ батьківщини, рідної землі, чистоти, тепла, затишку.

В. П. Швидка,

учитель математики та фізики Балаклеївської філії № 1 опорного закладу освіти «Балаклеївський лицей імені Євгенії Гуглі» Балаклеївської сільської ради Черкаської області

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УРОКУ ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ІЗ ДОСВІДУ РОБОТИ УЧИТЕЛЯ-ПРЕДМЕТНИКА

Урок – це дзеркало загальної і педагогічної культури вчителя, мірило його інтелектуального багатства, показник його кругозору, ерудиції.

В.О. Сухомлинський

Нині в Україні відбувається становлення нової системи освіти. Необхідність змін у системі шкільної освіти у нашій країні була зумовлена тим, що згідно із найповнішим рейтингом систем середньої освіти, Україна посідала лише 38 позицію з-поміж 76 країн світу. Це дослідження проводила всесвітня Організація економічної співпраці і розвитку. (1). Але проблем, з якими стикається вчитель у сучасній школі, ще досить багато, і основна із них – зниження навчальної мотивації та низький рівень пізнавальної активності учнів. Діти часто не розуміють, для чого їм потрібні знання, звідси падає інтерес до процесу навчання, який здається важким і нудним. **Завдання сучасної школи** – не тільки зробити навчання цікавим, а і творчим, виховати таку особистість, яка була б здатна діяти в нових, часто непередбачуваних умовах і втілювати набуті навички у життя.

Вчитель Нової школи має всі можливості, щоб розбудити в дитині ті приховані «скарби», якими вона володіє. Це і є моїм основним завданням наразі. Тому у своїй педагогічній діяльності я щось змінюю, вивчаю нові методи, шукаю нові підходи до проведення уроку, іноді повертаюся до минулого, тому що в історії викладання математики та фізики чимало цікавого. Сьогодні на часі компетентнісна спрямованість шкільної математичної освіти, що викликає підвищення ефективності сучасного уроку, відповідну переорієнтацію методичної системи навчання предмета, впровадження в освітній процес **сучасних технологій**. Вони мають стати невід'ємною частиною цілісного освітнього процесу, що значно підвищує його ефективність. Неабияке значення для підвищення ефективності уроків математики та фізики є комплексне планування занять, раціональне використання часу, поліпшення матеріальної бази фізичних та математичних кабінетів, застосування технологій розвивального, проблемного, проектного навчання. Велике значення має міжпредметна інтеграція змісту навчання.

На кожному уроці має панувати **особистісно-орієнтований підхід**, тобто визнання самобутності та унікальності кожного учня, створення умов для розвитку та реалізації здібностей дитини, її нахилів, інтересів, особливостей психофізичного розвитку.

Всі ці завдання в свою чергу зумовлюють першочергове завдання для вчителя – підвищення свого професійного рівня, відшукування нових **методів і форм організації уроку**. Свого часу Василь Сухомлинський назвав сучасний урок витвором мистецтва, «де педагог уміло використовує всі можливості для розвитку особистості учня». З тих пір минув не один рік, але вислів залишився актуальним і сьогодні. Лише методи, прийоми і засоби навчання змінилися, розроблено нові технології інтерактивного навчання, новаторські форми занять:

- Урок – лекція.
- Семінарське заняття.
- Урок – конференція.
- Урок-диспут.
- Урок-залік.

• Інтегрований урок, урок-ділова гра, тощо
Предмет математики у шкільному курсі є досить складним для учнів, але із оволодінням новаторських форм роботи, використанням інформаційно-комунікаційних технологій на уроках математики розпочинається нове педагогічне мислення вчителя (чіткість, структурність, ясність), а в учнів з'являється жага до знань. Досить важливим і ефективним є **планування уроків математики так, щоб охопити учнів із різними навчальними можливостями**. Для реалізації різнорівневого навчання варто:

- переконатися, що кожне заняття або тема містить додаткові завдання для тих, хто раніше виконають основну роботу чи готові перейти до складніших завдань;
- запланувати час, який вам (або найбільш підготовленим учням) треба відвести для щотижневої роботи з учнями, яким навчання дається важче;
- пропонувати дослідницькі задачі або проекти, які дають можливість використовувати різні типи завдань, а також різні ролі для учнів із різними здібностями й інтересами.

Дані PISA свідчать, що учні мають вищий середній бал із математики, якщо їхні вчителі використовують стратегії **когнітивної активації**. Її можна втілювати з допомогою самостійного підбору учнями методів для розв'язування складних задач. Вчитель може пропонувати учням задачі, над якими доводиться довго думати і розв'язувати їх кількома способами. А потім просити учнів пояснити, як вони розв'язали їх. Можна пропонувати застосовувати вивчений матеріал у нових контекстах.

Застосовуючи інформаційні комп'ютерні технології на уроках математики та фізики, я побачила, що процес навчання можна розглядати з нової точки зору та освоювати психологічні механізми формування особистості, домагаючись якісніших результатів. Технології дозволяють значно розширити інформаційне поле уроку, стимулюють інтерес та допитливість дитини. Застосування ІКТ у викладанні фізики допомагає:

- проводити діагностичне тестування якості засвоєння матеріалу;
- у тренувальному режимі відпрацьовувати елементарні уміння та навички після вивчення конкретної теми;
- у навчальному режимі, під час роботи з відстаючими учнями, котрим застосування комп'ютера зазвичай значно підвищує інтерес до процесу навчання;
- проводити графічну ілюстрацію матеріалу, що вивчається.

На уроках фізико-математичних дисциплін у основній школі раджу практикувати використання мультимедійних презентацій. Це дозволяє зробити заняття емоційно забарвленими, привабливими, викликає в учнів живий інтерес, є прекрасним наочним посібником і демонстраційним матеріалом. Можна використовувати презентації, створені самостійно засобами Microsoft PowerPoint або вдалі, знайдені

в Інтернеті, але додатково перероблені під контингент учнів своїх класів. Саме застосування такої технології дозволяє:

- демонструвати учням акуратні, чіткі зразки оформлення математичних рішень, абсолютно абстрактні поняття та об'єкти;
- підвищувати рівень наочності під час навчання;
- показати красу геометричних креслень;
- підвищити пізнавальний інтерес;
- внести елементи цікавості, поживити навчальний процес;
- вести рівневу диференціацію навчання з математики.

Шляхом активного діалогу з персональним комп'ютером проводиться засвоєння більшого обсягу цифрової та іншої конкретної інформації. Цей вид засвоєння знань ефективніше та цікавіше для учнів, ніж студіювання підручника.

Застосування на уроці **інтерактивних завдань** дозволяє за короткий час отримати об'єктивну картину рівня засвоєння навчального матеріалу та вчасно скоригувати помилки. Перевірка завдань під час комп'ютерного навчання відбувається автоматично, що заощаджує час уроку.

Продумуючи хід уроку з використанням ІКТ, не забуваємо про здоров'язбереження учнів. При доборі методів та форм викладання враховуємо психологічні, вікові особливості учнів.

Інформаційно – комунікаційні технології у позаурочній час та у виховній роботі дозволяють нам реалізувати особистісно-орієнтоване навчання, розвивати дослідницькі, інформаційні та комунікативні здібності, мислення учнів.

Творчий учитель Нової української школи завжди у пошуку шляхів вдосконалення уроку. Одним із ефективних шляхів підвищення якості уроку є вдале поєднання позаурочної самостійної діяльності учнів і урочної системи. Поділюсь досвідом із цього виду роботи.

Практичні поради учителю: як працювати з допомогою методу проєктів

Використання проєктних технологій – це так званий «місток» між теорією і практикою в процесі навчання, виховання і розвитку особистості учня. Це є найважливішим педагогічним завданням Нової української школи – добувати знання, планувати свої дії, ретельно зважувати прийняті рішення, користуватися набутими знаннями для вирішення пізнавальних і практичних завдань. Саме введення в освітній процес методів та технологій проєктної діяльності допомагають учням набути вище перерахованих навичок.

Довідка на замітку.

Метод проєктів виник у 2-й половині XIX ст. у сільськогосподарських школах США і був потім перенесений до загальноосвітньої школи.

Основоположником вважається американський філософ-прагматик, психолог та педагог Джон Дьюї (1859-1952), хоча у своїх роботах він не використав слова «проєкт». У книзі «Школа і суспільство» він пише: «З погляду дитини найбільший недолік школи походить від неможливості йому вільно, повною мірою використовувати досвід, набутий поза школою, у самій школі. І, навапачи, з іншого боку він виявляється нездатним застосувати у повсякденному житті те, чого навчився у школі». (7).

Таким чином, в основу методу проєктів було покладено ідею про спрямованість освітньої діяльності на результат. Зовнішній результат можна буде побачити, осмислити, застосувати практично. Внутрішній результат – досвід діяльності – стане безцінним надбанням, що поєднує знання та вміння, компетенції та цінності.

Під час організації проєктної діяльності учитель:

- сам вибирає, чи працюватиме він з допомогою методу проєктів чи ні;
- повністю відповідає за дітей, що беруть участь у проєкті, за їх успіх та безпеку;
- довіряє учням, вважає їх рівноправними учасниками спільної творчої роботи та постійно підкреслює своєю поведінкою цю довіру;
- надає можливості дітям для самостійної роботи;

- виробляє нову позицію. Він переходить від позиції лектора та «контролера» до позиції помічника, наставника;
- стежить за своєю промовою (не "Ти зробив це неправильно!", але "Чому ти це зробив так?");
- втручається у самостійну роботу дітей лише тоді, коли цього вимагають обставини чи самі учні про це просять.
- Учитель повинен переконатися, що:
- тема проєкту цікава для всіх у класі, досить гнучка, щоб її можна було розглядати з різних точок зору, з тих позицій, які відображають особистий досвід учня та психологічні властивості його особистості;
- вирішення проблеми передбачає різні види діяльності.

Проєкт може призначатися для вивчення однієї, або декількох взаємопов'язаних тем або цілого тематичного блоку. Його зміст виростає з певної загальної проблеми, яку потрібно дослідити, розв'язати і представити на підсумковому уроці. Замислюючи проєкт, учитель перш за все подумки уявляє собі цю проблему, завдання, пов'язані з нею, можливі шляхи їх розв'язання, конкретні результати. Для того, щоб зацікавити учнів цим видом самостійної і урочної роботи бажано не залякувати учнів своїм проєктом. Пропонувати проєкти, на виконання яких треба не менше тижня. Нехай зроблять менше, але краще. Переконайтеся, що в них залишався час на інші предмети. Завжди будьте поруч із учнями, щоб протягнути їм руку допомоги, надихайте, намагайтеся залучити та інших вчителів до роботи над проєктом.

Теми навчальних проєктів можуть бути різними. До прикладу для 7 класу орієнтовні теми можуть бути такими:

- Видатні вчені-фізики.
- Фізика в побуті, техніці, виробництві.
- Спостереження фізичних явищ довкілля.
- Дифузія в побуті.
- Обертальний рух в природі – основа відліку часу.
- Коливальні процеси в техніці та живій природі.
- Спостереження за зміною атмосферного тиску.

Після представлення проєкту на уроці прокоментуйте чи оцініть роботу учня. Нічого так не пригнічує, як ігнорування роботи її відкладення як найменш важливу.

Самостійна проєктна діяльність учнів зумовлює умови для реалізації інтегрованого підходу та набуття учнями ключових компетентностей та наскрізних умінь. Це у свою чергу сприяє підвищенню ефективності уроку у світлі сучасних реформ.

Підсумовуючи, зазначимо: «Кожен учитель із великим досвідом роботи дає тисячі уроків. Він готує їх на тому рівні, який відповідає його професійній кваліфікації, кругозору, ерудиції, і основній меті заняття: сприяння розвитку учнів, виховання потреби і здатність до навчання упродовж всього життя. Але у той же час кожен урок, підготовлений із великим старанням, повинен дарувати учителю радість і задоволення своєю професією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с. ISBN 978-966-178-985-1
2. Методичний путівник Нової української школи: математична освітня галузь : збірник методичних матеріалів / І. Волошина, С. Воробйова, Т. Гаденко, В. Гаврилюк, Л. Каріх, О. Кітова; за заг. ред. О. Кітової. Краматорськ: Відділ інформаційно-видавничої діяльності, 2021. 37 с.
3. Хименець В.В., Кірик М.Ю. Інновації в початковій школі. Ужгород 2008. 344 с.
4. Ігнатенко М. Сучасні освітні технології. Математика в школі. 2003. №4. С. 2-6.
5. Як провести найкращий урок математики. 5 порад учителям.
6. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-provesty-najkrashhyj-urok-matematyky-5-porad-uchytelyam-chastyna-1/>
7. Психолого-педагогічна спадщина Джона Дьюї. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/000xas-79b1.doc.html>

Л. В. Курінна,

учитель фізики Шполянського ліцею №5 Шполянської міської ради об'єднаної територіальної громади Черкаської області;

С. В. Сотник,

учитель фізики та математики Шполянського ліцею №5 Шполянської міської ради об'єднаної територіальної громади Черкаської області;

С.І. Кошова,

учитель хімії Шполянського ліцею №5 Шполянської міської ради об'єднаної територіальної громади Черкаської області

АТОМНА ЕНЕРГЕТИКА УКРАЇНИ

РОЗРОБКА ІНТЕГРОВАНОГО УРОКУ З ФІЗИКИ ТА ХІМІЇ. 9 КЛАС

Тема уроку. Атомна енергетика України. Проблеми атомної енергетики.

Мета:

формування предметних компетентностей:

- сформувати в учнів поняття про радіоактивність;
- поглибити знання про будову атома, ізотопи, нукліди;
- ознайомити учнів із ядерним паливним циклом, захистом від опромінення;
- сприяти розвитку вміння поєднувати теорію з практикою, логічно мислити, робити висновки;
- виховувати розуміння того, що результативність роботи залежить від зусиль, вкладених у неї, набутих знань та вмінь;
- формувати інтерес до вивчення проблем енергетики, бережливого ставлення у використанні електроенергії

формування ключових компетентностей:

спілкування державною мовою, математична грамотність, основні компетентності у природничих науках і технологіях, інформаційно-цифрова, ініціативність і підприємливість, екологічна грамотність і здорове життя.

Очікувані результати:

Знаннєвий компонент: учень/учениця *знає* сучасні моделі атома та ядра; *описує* досліди йонізаційної дії радіоактивного випромінювання; *знає поняття* радіоактивності, ізотопу, періоду піврозпаду й активності радіонукліда, ядерної реакції; *розуміє* механізм ланцюгових ядерних реакцій; принцип дії ядерного реактора; *знає* про вплив радіоактивного випромінювання на живі організми.

Діяльнісний компонент: учень/учениця *характеризує* склад атомних ядер (кількість протонів і нейтронів); *аналізує* інформацію, закладену в ПС, та використовує її для характеристики хімічних елементів *пояснює* йонізаційну дію радіоактивного випромінювання; *використовує* набуті знання для безпечної життєдіяльності.

Ціннісний компонент: учень/учениця *усвідомлює* переваги, недоліки і перспективи розвитку атомної енергетики, можливість використання термоядерного синтезу; *оцінює* доцільність використання атомної енергетики та її вплив на екологію, ефективність методів захисту від впливу радіоактивного випромінювання.

Форми роботи: бесіда, розповідь, робота в групах, самостійна робота, індивідуальна робота, демонстрації.

Методи та прийоми: словесні: бесіда, розповідь; наочні: демонстрація.

Обладнання: комп'ютери з підключенням до мережі Інтернет, навчальна презентація, мультимедійний проектор.

Тип уроку: інтегрований фізика та хімія

Хід уроку

I. Організаційний етап (створення атмосфери психологічного комфорту)

- привітання
- перевірка присутніх
- перевірка готовності учнів до уроку

Учитель хімії. Добрий день, шановні учні. У цей складний для України час ми продовжуємо навчатися та здобувати нові знання. Адже саме зараз нашої державі, як ніколи, потрібні люди, які вміють творчо мислити, приймати нестандартні рішення, здатні активно діяти, щоб знаходити своє місце в соціумі. Сьогодні на уроці ми зібралися разом, тримаємося разом і починаємо працювати. Я розраховую на вашу підтримку та допомогу. Все буде Україна!!!

Епіграф уроку: «Розум є здатність використовувати сили навколишнього світу без руйнування цього світу». Письменники-фантасти брати Стругацькі.

II. Мотивація навчальної діяльності учнів.

Учитель фізики. Проблемне питання.

Давайте з'ясуємо: чим, на вашу думку, є для нас ядерна енергія – страшною небезпекою, чи могутньою силою, яку людина може використовувати на всі 100 відсотків?

Весь світ активно використовує ядерну енергію, зокрема й Україна. Атомна енергетика в Україні розвивається з 1977 року, коли було введено в експлуатацію перший блок Чорнобильської АЕС. Проблема ядерної енергетики для України особливо актуальна сьогодні під час війни.

III. Актуалізація опорних знань.

Учителі фізики та хімії (фронтальна бесіда з класом).

1. Нестача якого хімічного елемента призводить до ураження щитоподібної залози та порушення виконання життєво важливих функцій. (Йод)

2. Який радіоактивний хімічний елемент серед продуктів розпаду урану самий небезпечний? (Стронцій)

3. Які гризуни відчувають радіацію? (Пацюки)

4. Яка комаха бачить радіацію? (Чорний тарган)

5. Скільки протонів, нейтронів та електронів у атомі Літію? Що має більшу масу: атом Літію чи позитивний іон Літію? (3,4,3, атом)

6. Атом складається з 25 протонів, 30 нейтронів та 25 електронів. Який це елемент? (Манган)

7. Чому ізотопи розташовані в одній клітинці періодичної системи елементів? (У них однаковий заряд ядра)

8. Ядро Бісмуту $^{214}_{83}\text{Bi}$ після радіоактивного розпаду перетворилося на ядро Плюмбуму $^{210}_{82}\text{Pb}$. Які види розпаду відбулися? (Один бета- і один альфа розпади)

9. Який вид радіоактивного випромінювання найнебезпечніший для людини? (Гамма випромінювання)

10. Під час опромінення людина масою 50 кг отримала 5 мкДж енергії іонізуючого опромінення. Якою була поглинута доза іонізуючого опромінення? (10 мкГр)

Учитель хімії. Як ви вже знаєте, ядра атомів складаються з протонів та нейтронів. Ядра різних атомів можуть містити різне або однакове число протонів та нейтронів. Кожний такий різновид атомів називають нуклідом і характеризується певними числами: протонним, нейтронним та масовим (нуклонним). Усі нукліди поділяють на стабільні та нестабільні. Стабільні нукліди існують протягом нескінченно тривалого часу. Більшість атомів, що нас оточують, належать саме до стабільних нуклідів. Хімічні елементи можуть мати як стабільні, так і нестабільні нукліди. Хімічні елементи, що не мають стабільних нуклідів, називають радіоактивними. До них належать усі елементи, що розміщені в Періодичній системі за Бісмутом, а також Технецій і Прометій. Більшість радіоактивних елементів добути штучно й у природі не трапляються. Ядро елемента Урану з порядковим номером 92 містить 92 протони і 146 нейтронів. Ядро атома урану містить велику кількість нейтронів, що дуже важко утримати в ядрі, і тому вони самовільно руйнуються з виділенням великої кількості енергії і перетворенням в ядра менш складних хімічних елементів.

Учитель фізики. Для того, щоб відвідати станцію «Історична», дайте відповідь на запитання: «Де і за яких обставин з'являється на світ ядерна енергія?».

Станція «Історична»

Учні. Під час поділу ядра урану виділяється кілька «зайвих» нейтронів. Кожен з цих нейтронів має енергію, достатню, щоб розділити інше ядро урану. Тож вивільнені нейтрони, в свою чергу, спричиняють поділ наступних ядер. Так відбувається все більше поділів, під час кожного з яких виділяється енергія. Виникає ланцюгова реакція. Якщо ланцюгова реакція триватиме необмежено довго і буде некерованою, то енергії виділиться стільки, що відбудеться величезний вибух. Такі некеровані реакції використовуються лише з військовою метою під час вибуху атомної бомби. Керовані ядерні реакції використовуються людством для вироблення електроенергії. Такі реакції відбуваються в ядерних реакторах, встановлених на атомних електростанціях.

Станція «Наукова»

Учитель фізики. Запитання 1. Яка будова ядерного реактора?

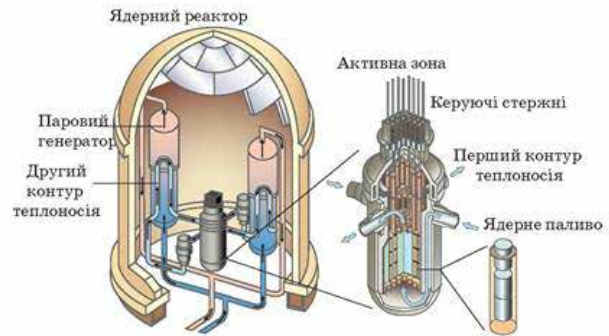
Виникнення ядерної енергії пов'язано з ядерним паливним циклом, який передбачає видобуток уранової руди, збагачення природного урану, виготовлення тепловидільних зборок, виробництво енергії й закінчується утилізацією ядерних відходів.

Перший ядерний реактор був побудований у 1942 р. в США під керівництвом Енріко Фермі. Основними частинами ядерного реактора є активна зона (містить ядерне паливо, є місцем здійснення ланцюгової реакції ядерного поділу та виділення енергії), відбивач нейтронів (повертає нейтрони в

активну зону), система регулювання ланцюгової реакції, радіаційний захист і контури теплоносіїв.

Залежно від типу теплоносія розрізняють кілька видів ядерних реакторів. Найпоширенішими є ядерні реактори з киплячою водою та реактори з водою під тиском. У цих реакторах вода використовується як теплоносій, і як сповільнювач нейтронів.

Головне призначення ядерного реактора полягає в передачі теплоносію енергії, яка виділяється в активній зоні під час поділу ядер урану.

Мал.1. Схема будови ядерного реактора

Ядерна реакція протікає в активній зоні реактора. Ядерне паливо (суміш ізоотопів урану з підвищеним до 3 % вмістом урану-235) завантажують у реактор у спеціальних контейнерах, що вміщені в паливних стержнях. В активну зону вводяться також регулювальні стержні, що дозволяють керувати швидкістю ланцюгової реакції

В активній зоні міститься перший контур теплоносія, у якому циркулює вода під високим тиском. Вода в першому контурі нагрівається за рахунок енергії, що виділяється під час реакції поділу ядер урану в паливних стержнях (її температура сягає 300 °С), і проходить по трубах через паровий генератор. Вода другого контура теплоносія циркулює через паровий генератор і конденсатор. У паровому генераторі вона перетворюється у водяну пару високого тиску. Далі, як і в теплових електростанціях, водяна пара спрямовується на лопаті турбіни, що з'єднана з електрогенератором.

Задача. Унаслідок поділу одного ядра $^{235}_{92}\text{U}$ на два уламки виділяється близько 200 MeV енергії (1 MeV = $1,6 \cdot 10^{-19}$ Дж). Яка кількість енергії вивільняється під час повного поділу всіх атомів, що містяться в 1 г цього ізотопу (приблизно $2,6 \cdot 10^{21}$ атомів)? Яку кількість кам'яного вугілля треба спалити, щоб дістати таку саму кількість енергії?

Запитання 2. В яких установках використовують ядерні реактори?

Відповіді учнів. 1) Атомні електростанції. Розглянутий ядерний реактор є частиною атомної електростанції (АЕС) — комплексу технічних споруд, що призначені для вироблення електричної енергії. В атомній електростанції ядерний реактор відіграє функцію постачальника тепла для нагрівання води й перетворення її на водяну пару. Пара під високим тиском спрямовується в турбіну, сполучену з електрогенератором. Щоб уникнути витоку радіації, контури першого і другого теплоносія замкнуті.

Для охолодження й конденсації пари в конденсаторі застосовується третій контур теплоносія. Зазвичай це вода із природних водойм.

Турбіна атомної електростанції є тепловою машиною, що визначає загальну ефективність станції. У сучасних атомних електростанціях коефіцієнт корисної дії становить близько 30 %. Отже, для виробництва 1000 МВт електричної потужності теплової потужність реактора має сягати 3000 МВт. При цьому 2000 МВт забирає вода

третього контура, що охолоджує конденсатор. Це призводить до локального перегрівання природних водойм і виникнення екологічних проблем.

Відповіді учнів. 2) Ядерно-енергетичні установки. Ядерні реактори використовують не лише на атомних електростанціях. На морському й космічному транспорті також використовують ядерно-енергетичні установки.

Енергія, що виробляється ядерно-енергетичною установкою, йде на живлення системи управління рухом, автоматики, двигунів, систем радіозв'язку, телеметричної системи, системи, що підтримує постійну температуру в житлових і приладових відсіках, систем життєдіяльності тощо.

Станція «Екологічна»

Учитель фізики. Атомні електростанції викидають радіонукліди, які мають канцерогенний ефект (викликають рак), включаючи тритій, стронцій-90, цезій-137, плутоній-239 та десятки інших. Для цього не потрібно, щоб відбулась аварія – атомні станції викидають ці речовини у процесі щоденної роботи.

Радіація може здаватися «чистою» тільки тому, що ми її не бачимо, не можемо відчути ні на дотик, ні на запах. Але це не означає, що вона не виділяється із атомних станцій та інших об'єктів атомної промисловості й не має негативного ефекту на здоров'я людей.

З самого початку «атомної ери» велися дослідження впливу радіації на людину, щоб визначити прийнятні безпечні дози опромінення для персоналу станцій та для населення. З роками оцінка ризику від дії опромінення лише підвищувалась. Так, звіт Національної Академії Наук США від 2005 р. (U.S. National Academy of Sciences) підтвердив, що **немає безпечної дози опромінення – кожна дія радіоактивного опромінення підвищує ризик раку, дефектів при народженні дитини та інших хвороб.**

У 2007 році German Childhood Cancer Registry опублікував результати епідеміологічного дослідження випадків дитячого раку у прив'язці до атомних станцій. Це дослідження, як і багато інших, виявило підвищений ризик лейкемії у дітей віком до 5 років, які проживають в межах 5-ти км зони від АЕС.

Учитель хімії. Запитання 1. Як часто трапляються аварії на АЕС?

Відповіді учнів. Серйозні аварії на ядерних об'єктах стаються із частотою раз на 11 років – набагато частіше, ніж передбачали та обіцяли представники атомної індустрії. До 2011 року відбулося 11 серйозних аварій атомних реакторів (із розплавом ядерного палива та/або руйнацією реактора): АЕС «Енріко Фермі» (США, 1969), АЕС «Люцерн» (Швейцарія, 1969), АЕС «Сен-Лоран» (Франція, 1969), Белоярська АЕС (СРСР, 1977), АЕС «Богуніце» (Чехословаччина, 1977), Ленінградська АЕС (СРСР, 1975), АЕС «Три Майл Айленд» (США, 1979 р.), Чорнобильська АЕС (СРСР, 1986), Фукусіма-1,2,3 на АЕС Фукусіма-Дайчі (Японія, 2011). Ще 5 масштабних аварій (із викидами радіоактивності за межі підприємств) сталися на об'єктах ядерно-промислового комплексу, найвідомішою з яких є аварія на комплексі «Маяк» (СРСР) у 1957 р.

Аварії на АЕС – це не лише Чорнобиль і не лише радянський союз. Це високотехнологічні США та Японія, Франція та Швейцарія.

За оцінками різних досліджень, в результаті Чорнобильської катастрофи загинуло від 4000 до 1 000 000 людей. Це була найбільш руйнівна індустріальна аварія у історії людства. 36 років потому ми навіть не наблизилися до вирішення проблем, створених цією катастрофою.

Запитання 2. Чи безпечним є відпрацьоване паливо на АЕС?

Відповіді учнів. Після того, як паливо відпрацює свій термін у реакторі, воно перетворюється на 20-30 тон високорадіоактивного відпрацьованого ядерного палива, що містить плутоній, радіоактивний цезій, стронцій та йод. Ці та інші радіонукліди роблять відпрацьоване паливо в тисячі разів більш небезпечним, ніж свіже паливо до його загрузки у реактор. Для відпрацьованого ядерного палива ще не винайдено постійного безпечного сховища (ізоляції) від навколишнього середовища на весь час, поки воно залишатиметься небезпечним. Існуючі сховища забезпечують лише тимчасове його зберігання, зокрема заплановане централізоване сховище для відпрацьованого палива для українських АЕС, спроектоване на зберігання у ньому палива протягом лише 100 років.

Запитання 3. Який вплив атомної енергетики на довкілля?

Відповіді учнів. Негативний вплив на довкілля від атомної енергетики не зводиться лише до викидів у навколишнє середовище радіоактивних матеріалів. Атомна енергетика призводить до суттєвого негативного впливу на екосистеми розташованих поряд водних об'єктів та використовує величезну кількість води, дефіцит якої зростає у світі та Україні.

Ядерні реактори потребують великих кількостей води для охолодження і генерації електроенергії. Ті станції, що мають градирні, відбирають в середньому 75 тис. літрів води на хвилину із річок, озер чи океанів. Реактори без градирень відбирають до 1,9 мільйонів літрів на хвилину і потім викидають її знову у природне середовище. Після проходження через систему охолодження реакторів АЕС вона повертається на 5-10 градусів теплішою, що негативно впливає на екосистему річок.

Станція «Захист від радіації»

Учитель фізики.

Запитання 1. Які ваші дії у випадку радіаційної аварії?

Запитання 2. Яким має бути харчування в зоні підвищеної радіоактивності.

Відповіді учнів. Харчування в зоні підвищеної радіоактивності:

- необхідно повноцінне та систематичне харчування;
- приймати відвари насіння льону, чорносливу, кропиви, соків із фарбуючи ми пігментами (виноградний, томатний), сік буряка, моркви, червоне вино (3 столові ложки кожен день), ягоди чорноплідної горобини, гранати, родзинки, 4-5 волоських горіхів, кожного дня терту редьку, хрін, часник, хлібний квас, гречану та вівсяну каші;
- корисно багато пити і часто потіти;
- приймати 3 рази на день аскорбінову кислоту з глюкозою, активоване вугілля – 1-2 таблетки перед їжею.

Із молочних продуктів краще всього їсти свинину та птицю. М'ясні бульйони їсти не можна. Яйця треба їсти смаженими, необхідно зменшити вживання цукру та кондитерських виробів.

Не варто вживати: каву, холодець, кістки, кістковий відвар, жир, вишні, абрикоси, сливи, лісові ягоди та гриби, бо вони мають найбільшу кількість радіонуклідів.

Пам'ятка для кожного

«ЩО РОБИТИ У ВИПАДКУ РАДІАЦІЙНОЇ АВАРІЇ?»

Якщо у вашій місцевості трапиться радіаційна надзвичайна ситуація, вам необхідно залишатися в приміщенні або негайно зйти до нього, якщо ви перебуваєте на вулиці. Це найбезпечніша дія, яку ви можете зробити.

- Зайдіть в укриття, підвал або в середину будівлі. Радіоактивний матеріал осідає на зовнішній стороні будівель, тому найкраще триматися якомога далі від стін і даху будівлі.

- Заберіть всередину домашніх тварин.
- Закрийте та заблокуйте всі вікна та двері в приміщенні.

- Слідкуйте за повідомленнями від рятувальників ДСНС, поліції, місцевої влади.

Знезараження себе

1. Зніміть верхній шар одягу. Так ви позбудетеся до 90% радіоактивного матеріалу. Робіть це обережно, аби не розтрусити радіоактивний пил. Помістіть одяг у пластиковий пакет або герметичний контейнер і тримайте його подалі від людей і домашніх тварин.

2. Помийтесь. Якщо така можливість є, прийміть душ, використовуючи мило, голову помийте шампунем. Не використовуйте кондиціонери для волосся, оскільки вони можуть закріпити радіоактивний матеріал на вашому волоссі. Не тріть і не подряпайте шкіру, аби радіоактивний матеріал не потрапив у відкриті рани. Якщо можливості прийняти душ немає, вимийте милом під проточною водою руки, обличчя та відкриті частини вашого тіла. Якщо доступу до води немає, скористайтеся вологими серветками, вологою тканиною. Зверніть особливу увагу на ваші руки й обличчя протріть повіки, вії, вуха.

3. Одягніть чистий одяг.

Допомагайте вашим рідним і близьким зробити всі вищеперераховані пункти. За можливості робіть це в рукавичках і масці чи респираторі.

Станція «Енергетика майбутнього»

Учитель хімії. Україна має технічний та економічний потенціал для переходу на відновлювані джерела енергії (ВДЕ). 91% зеленої енергетики до 2050 року можна отримати при використанні вже існуючих технологій та зменшенні споживання енергоресурсів на 42% у порівнянні з базовим сценарієм у 2050 році.

Запитання. Які ефекти від переходу на "зелену" енергію для суспільства та економіки? Для суспільства:

Нова енергетична інфраструктура.

- Нові робочі місця в галузі ВДЕ та енергоефективності.

- Нові можливості для розвитку на місцях: локальне виробництво енергії, використання місцевих ресурсів.

- Зменшення кількості працівників у видобувній галузі.

- Скорочення викидів парникових газів на 90% від рівня 1990 р.

- Зниження негативного впливу від енергетики на здоров'я людей.

В економіці:

- Скорочення потреб в енергоресурсах на 42%.

- Економія до 75% енергоресурсів для опалення завдяки повній реконструкції будинків.

- Економія 30% коштів завдяки енергоефективності та енергозбереженню.

- Енергоемність ВВП України знизиться у 3 рази.

- Не потрібно імпортувати газ, вугілля, ядерне паливо.

Впровадження заходів з енергоефективності скоротить сукупне споживання енергоресурсів на 42% в 2050 році. Здійснивши енергетичний перехід ми будемо отримувати 91% енергії з відновлюваних джерел.

IV. Узагальнення знань учнів.

Висловіть власну думку з цього приводу. У процесі обговорення заповнюємо таблицю

та з'ясуємо, чи не змінилася думка учнів про використання ядерної енергії?

«ЗА» використання ядерної енергії	«ПРОТИ» використання ядерної енергії

Дайте відповіді на запитання:

1. У чому суть явища радіоактивності? Чому вивчення явища радіоактивності допомогло вченим у дослідженні будови атомів?

2. Назвіть основні переваги й недоліки атомної енергетики в порівнянні з іншими галузями енергетики України.

3. Які перспективи розвитку атомної енергетики?

4. Що розуміють під екологічними проблемами атомної енергетики?

V. Підбиття підсумків уроку

Довгий час ядерна енергія була прихована від людини. Але людина цікавиться! Їй завжди потрібно знати те, що поки невідомо. Завжди потрібно більше, ніж у неї є. І вона невпинно шукає нове, шукає всюди! Якщо використовувати ядерну енергію розумно і обережно, то з її допомогою можна вирішити енергетичні проблеми Землі: замінити 10 традиційне паливо принципово новим – компактним, бездимним і, що особливо важливо, практично невичерпним. На жаль, сили, укладені в ядрі, спочатку були звернені у зло, а лише потім – на благо. Це навчило людей стримано ставитися до можливостей ядерної енергії. Після трагедії Хіросіми і Нагасакі мільйони людей усвідомили жакливу силу атомного випромінювання, і настав свого роду шок. А коли весь світ потрясла катастрофа на Чорнобильській АЕС, байдужих вже не було, атомна енергетика набула лютих супротивників. Все це і зараз заважає бачити в атомній енергії, яка освоєна і служить нам багато років, добродійну силу.

А. Ейнштейн сказав: «Виявлена сила урану загрожує цивілізації і людям не більше, ніж копи ми запалюємо сірник. Подальший розвиток людства залежить не від рівня технічних досягнень, а від його моральних принципів».

VI. Домашнє завдання. Написати коротке есе: «Власне бачення щодо ситуації навколо Запорізької АЕС»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фізика: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. / [В. Г. Бар'яхтар, С. О. Довгий, Ф. Я. Божинова, О. О. Кірюхіна]; за ред. В. Г. Бар'яхтара, С. О. Довгого. Харків: Вид-во «Ранок», 2017. 272 с. : іл., фот.

2. Хімія: підруч. для 8 класу загальноосвіт. навч. закл. / О. В. Григорович. Харків: Вид-во «Ранок», 2017. 256 с.: іл.

3. Уроки Чорнобиля: забути не можна. Методичний посібник/ укл. Бугайчук Н. В., Даниленко Л. І., Северинова А. М. Черкаси: ЧОІПОПП, 2021. 119с.

4. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%AF%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D1%80%D0%B3%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0>

5. Фізика (поглиблений рівень). 9 клас. Засєкіна Т. М. § 39. Ядерний реактор. Атомні електростанції. URL: <https://uahistory.co/pidruchniki/zasekina-physics-9-class-2017-deep-level/67.php>

6. Стан ядерної галузі у світі. URL: <https://ecoaction.org.ua/atom-ne-eko.html>.

7. Що робити у разі радіаційної аварії. URL: <https://www.phc.org.ua/news/scho-robiti-u-razi-radiacynoi-avarii>

В. В. Майстер,

учитель початкових класів Черкаського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа I-III ступенів – лицей спортивного профілю 34» Черкаської міської ради Черкаської області

ПІДВИЩЕННЯ МОВЛЕННЕВОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ШЛЯХОМ АКТИВІЗАЦІЇ КОМПЕНСАТОРНИХ УМОВ РОЗВИТКУ ДИТИНИ

Ви навчаєте дитину якими-небудь невідомими їй п'ятьма словами - вона буде довго і марно мучитися, але зв'яжіть двадцять таких слів з картинками, і вона засвоїть усе на льоту.

К. Ушинський

Якою має бути сучасна школа, щоб сформувати необхідні для життя компетентності молодших школярів, як зробити навчання цікавим, пізнавальним, розвивальним та практично спрямованим?

Коли вчитель створює комфортні умови, за яких кожен учень відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність, коли учитель і учень є рівноправними суб'єктами освітнього процесу, то від цього реалізація поставлених цілей здійснюється стовідсотково.

Зупинимось на деяких проблемах формування мовленнєвої функції молодших школярів, що негативно впливають на розвиток комунікативної компетентності і шляхах їх вирішення. Серед основних недоліків мовленнєвої функції **виділимо такі:**

- недостатній словниковий запас учнів;
- порушення звуковимови;
- недостатній розвиток діалогічного та монологічного мовлення; складність сприймання інформації на слух, недостатність розвитку пам'яті.

Тому основне завдання вчителя полягає у тому, щоб усіляко сприяти мовленнєвому розвитку дитини найбільш ефективними шляхами його активізації.

Протягом багатьох років роботи з даної проблеми накопичився певний досвід і створений навігатор інструментів для підвищення мовленнєвої активності молодших школярів, який я і пропоную до уваги. Навігатор – це певна система діяльності з таких напрямків:

- 1. Мнемотехніка**
- 2. Ігровий освітній процес з LEGO**
- 3. Творчі смаколики**

Навігатор результативності інструментів для школярів – це забезпечення:

- упевненості учасників освітнього процесу у власних силах;
- розвинене діалогічне і монологічне мовлення;
- збагачений активний мовний словник;
- прогрес у розвитку пам'яті;
- економія часу від запам'ятовування для творчої роботи;
- навчальна мотивація учнів, а з нею успіхи - «Я успішний/на!»

Для того, щоб оптимізувати запам'ятовування учнями віршів, казок, пізнавальних текстів, таблиць, правил, що потребують тривалого зберігання та подальшого відтворення варто використовувати у роботі з дітьми *прийоми мнемотехніки* - мистецтва запам'ятовування. Відомо, що процесом запам'ятовування можна управляти свідомо, якщо слово «перевести» в образ або з чимось

асоціювати. Мнемотехніка вдало справляється із такими завданнями: удосконалення зорового і слухового сприймання, навичок запам'ятовування будь-якої потрібної інформації, стимулювання інтелектуального розвитку дитини.

Наведемо декілька прийомів мнемотехніки – створення мнемотаблиць, карти твору, малюнкового плану.

1 прийом – створення мнемотаблиць. При вивченні віршів добираються відповідні за змістом картинки (на кожне слово або словосполучення), і тоді увесь вірш представлено схематично у вигляді мнемотаблиці. Після цього дитина по пам'яті, використовуючи зображення, здатна відтворити вірш повністю. На початковому етапі школярам пропонується готова мнемотаблиця, а по мірі навчання дитина також включається у процес: спочатку створює схему із запропонованих картинок, а далі сама обирає або малює відповідне зображення.

Алгоритм вивчення вірша за мнемотаблицею такий:

Крок 1. Учитель виразно читає вірш.

Крок 2. Учитель разом з учнем «зашифрують» вірш.

Крок 3. Учитель задає питання за змістом вірша, дитина розглядає таблицю, повторює назви картинок.

Крок 4. Учень читає вірш з опорою на мнемотаблицю.

Крок 5. Кількаразове повторення з пришивидшенням з опорою на мнемотаблицю.

Крок 6. Дитина розповідає вірш без опори на мнемотаблицю, пригадуючи послідовність картинок.

2 прийом мнемотехніки – створення карти твору. Цей прийом доречно використовувати, коли необхідно переказати текст, у якому багато героїв або подій, коли він великий за обсягом.

3 прийом – складання малюнкового плану. Учень/ця передає у власних малюнках частини твору та переказує його. Можна запропонувати школярам інші види робіт з малюнковим планом: один учень/ця показує декілька малюнків, а інші учні мають прочитати відповідні частини твору, або запропоновані малюнки слід розмістити в порядку, що відповідає сюжету твору.

Ігровий освітній процес з LEGO

Робота з конструктором LEGO дає можливість молодшим школярам розвивати дрібну моторику рук, пам'ять, зосереджувати увагу, критично і творчо мислити, співпрацювати в парах, групах.

Кольоровий комплімент

Завдання:

1. Учні обирають цеглинку певного кольору.

2. Добирають слова-компліменти, які розпочинаються із першої літери, назви кольору цеглинки.
3. Запам'ятовують компліменти.
4. Дитина обирає певний колір цеглинки і висловлює компліменти іншим дітям відповідно до обраного кольору.

червоний	Чарівна, чудова, чесна, чаруюча.
зелений	Загадкова, заворожуюча.
голубий	Гарна, грайлива.
синій	Смілива, скромна, струнка, слухняна, симпатична.
помаранчевий	Життєрадісна.
червоний	Прекрасна, приваблива, прегарна, пречудова.

Алфавітне асорти

Завдання:

1. Розставити слова за алфавітом.
2. Запам'ятати та записати власні назви.
3. Добери до кожного рядка узагальнювальне слово.

річки	держави	міста
-------	---------	-------

- Дністер, Рось, Дніпро, Ворскла, Буг – річки.
- Польща, Україна, Чехія, Франція, Німеччина – держави.
- Умань, Львів, Черкаси, Кропивницький, Вінниця – міста.

Мовні лабіринти

Завдання:

1. Учні об'єднуються у групи за кольорами цеглинок, відповідають по черзі.
2. Діти з першої команди називають іменники, що розпочинаються із першої літери назви кольору цеглинки та дають характеристику (істота/ неістота, рід, число, власна/загальна назва).
3. Вводять слова у речення.

Я – ти – ми – усі разом

Завдання:

1. Діти об'єднуються у групи за кольором цеглинок.
2. Називають предмети, які асоціюються із відповідним кольором.

помаранчевий	Апельсин, морква, футболка, обліпіха...
жовтий	Сонце, лимон, лілія, курча, светр...
голубий	Річка, море, океан, зошит, плаття...
синій	Потяг, волошка, парасолька, небо ...
зелений	Ківи, огірок, трава, листя, крокодил...
червоний	Яблуко, вишня, троянда, спідниця...

3. Кожна група обирає одне слово, з яким складають невеличку розповідь.
4. Поєднують міні розповіді в одну розповідь, опираючись на план.

голубий, зелений, червоний, синій, помаранчевий, жовтий

LEGO діаграма

Завдання:

1. Діти об'єднуються у команди.
2. Вчитель читає вірш (повільно).
3. Учні будують із цеглинок LEGO діаграму складів слів, звертаючи увагу, що односкладові – синя цеглинка, двоскладові – червона, трискладові – зелена, чотирискладові – голуба, п'ятискладові – помаранчева, шестискладові – жовта.

Від слова – до речення

Завдання:

1. Діти об'єднуються у групи.
2. Кожна група витягує цеглинку, на якій написано слово.
3. На кожну літеру поданого слова необхідно скласти нові слова і ввести їх у речення.

МОРЕ	ВОНА	КІНО
------	------	------

- Марина, Олена роблять емблеми.
- Вітя, Оля, Ніна – акробати.
- Кирило і Настуня – однокласники.

Творчі смаколики

Творчі вправи пробуджують активність школярів, розвивають мовлення та виявляють резерви обдарованості, закладені у кожній дитині.

Слова вставляй – акровірш здобувай

Завдання:

1. Учні отримують частину вірша, у кожному рядку якого відсутні декілька слів.
2. Діти мають дібрати початки рядків, обравши їх із запропонованих цеглинок LEGO, щоб утворився акровірш.

...хатку маю,	Біля гаю...
... я вилітаю.	День у день...
...праця влітку.	Жде на мене...
...кожну квітку.	Оглядаю...
... над лузком,	Легко плину...
...всіх медком	А частую...

Кольоровий салат

Завдання:

1. Діти об'єднуються у групи за кольором цеглинок.
2. Учні добирають слова, що є назвами предметів і асоціюються із відповідним кольором:
 - *Жовтий* – лимон, Сонце, яблуко, кабачок, парасолька...
 - *Зелений* – огірок, ківі, яблуко, груша, рюкзак ...
 - *Червоний* – помідор, буряк, яблуко, вишня, лінійка ...
 - *Помаранчевий* – апельсин, мандарин, обліпіха, бант ...
 - *Синій* – слива, баклажан, море, грім, струмок ...
 - *Голубий* – крапелька, вода, волошка, джерельце ...
3. Учні обирають назви тих слів, з яких можна приготувати кольоровий салат. Складають речення.
4. Варіанти: приготувати «Веселковий компот», «Фантастичний салат», «Цікавий борщ».

Весела руханка

Завдання:

1. Діти стають у коло, щоб познайомити і запам'ятати імена однолітків.
2. Школярі по черзі називають свої імена та об'єднуються у 2 команди за першим звуком імені.
3. Ті, в кого ім'я розпочинається на приголосний звук, беруть у праву руку цеглинку зеленого кольору і стрибують на лівій нозі.
4. Ті, в кого ім'я розпочинається на голосний звук, беруть у ліву руку голубу цеглинку і стрибують на правій нозі.
5. Школярі утворюють велике коло та за годинниковою стрілкою називають імена учасників, даруючи кожному комплімент.

Творчий портрет літери

Завдання:

1. При вивченні певної букви учитель пропонує учням назвати слова, що містять відповідний звук.
2. Школярі малюють свій портрет літери, прикрашаючи його всередині друкованими або писаними буквами.

Незвичайний звір

Завдання:

1. Учні працюють у групах.
 2. Називають диких і свійських тварин, описують їх.
 3. Придумують і малюють тваринку, яку ніхто ніколи не бачив. Дають їй ім'я, описують характер, звички.
 4. Складають пригодницьку історію про неї.
- Як підсумок зазначимо, що виконуючи подібні завдання, школярі навчаються формулювати і висловлювати власні думки і почуття, самостійно відшукувати мовні засоби для передачі їх відтінків,

висловлювати думки яскраво та виразно. Цей вид роботи є дієвим засобом компенсації мовних умінь і навичок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. LEGO-технологія – чарівні цеглинки успіху. URL: <http://osnova.com.ua/news/>
2. Шість цеглинок в освітньому просторі школи: методичний посібник/ упорядник Оксана Рома. The LEGO

Foundation. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska-shkola/LEGO/tseglinok-kviten-2018-web.pdf>

3. Навчальні та дидактичні ігри з LEGO. URL: <https://vseosvita.ua/libraru/navcalni-ta-didakticni-igri-iz-lego-dla-ditej-doskilnogo-viku-12106.html>

4. Юрченко О.11 ігор в парах з набором LEGO «6 цеглинок» для 1 класу. URL: <https://osvitoria.media/experience/23081/>

В. Ю. Носова,

вихователь групи подовженого дня, учитель української мови та літератури, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, вихователь-методист Червонослобідського закладу загальної середньої освіти I-III ступенів №2 Червонослобідської сільської ради Черкаської області;

Н. Г. Бережна,

учитель початкових класів, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, вчитель-методист Червонослобідського закладу загальної середньої освіти I-III ступенів №2 Червонослобідської сільської ради Черкаської області

ОРФОГРАФІЧНИЙ ПРАКТИКУМ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (ЗГІДНО З ПРАВОПИСОМ – 2019)

Орфографічна система будь-якої мови ґрунтується на певних принципах, обумовлених особливостями її звукового складу та граматичної будови. «Орфографічний практикум з української мови» (згідно з Правописом – 2019) може стати в нагоді кожному, хто бажає опанувати нові правописні норми. Важливим фактором у оволодінні мовою є знання орфографії.

Вироблення правописних навичок – довготривалий та кропіткий процес, який передбачає застосування системи орфографічних вправ, до складу якої обов'язково повинні входити словникові диктанти та тренувальні вправи на повторення й удосконалення вивченого.

Розроблені вправи допоможуть зрозуміти отриману інформацію, сприятимуть застосуванню набутих знань на практиці, суттєво покращать мовленнєву практику школярів.

ФЕМІНІТИВИ

Скануй QR-код та переглянь відеопрезентацію.

Завдання 1. Спишіть слова, позначте суфікси, з допомогою яких утворено фемінітиви:

Авторка, дизайнерка, директорка, редакторка, співачка, студентка, фігуристка, верстальниця, набірниця, порадниця, учениця, кравчиня, продавчиня, майстриня, філологиня, бойкиня, лемкиня, дяконеса, поетеса, пані посол, мер повідомила, математик Сосновська, академік презентувала, працівниця, агітаторка, принцеса, патронеса, плавчиня, контролерка, розлучниця, перукарка, акторка, очільниця, біологиня, баронеса, лікарка, вокалістка, графиня, модниця, авантюристка, інспекторка, рятівниця, ізолювальниця, апаратниця, натуралістка, журналістка.

Завдання 2. Скануйте QR-код та виконайте тест:

ПІБ: _____

Клас: _____

Дата: _____

1. Неможливо утворити назву особи жіночої статі від іменника...

а) нотаріус б) автор

в) студент

2. З допомогою суфікса -к- можна утворити назву особи жіночої статі від іменника...

а) майстер б) директор в) працівник

3. З допомогою суфікса -ин- (я) можна утворити назву особи жіночої статі від іменника...

а) верстальник б) студент в) плавець

4. З допомогою суфікса -ин- (я) можна утворити назву особи жіночої статі від іменника...

а) філолог б) продавець в) дякон

5. З допомогою суфікса -ес- можна утворити назву особи жіночої статі від іменника...

а) поет б) лемко в) дизайнер

6. Неможливо утворити назву особи жіночої статі від іменника...

а) порадник б) математик в) набірник

7. Знайти фемінітив, який неправильно утворений:

а) журналістка б) апаратниця в) директорша

8. При творенні фемінітива від іменника КРАВЕЦЬ необхідно використати суфікс...

а) -ин- б) -к- в) -иц-

9. При творенні фемінітива від іменника ОЧІЛЬНИК необхідно використати суфікс...

а) -ес- б) -иц- (я) в) -к-

10. При творенні фемінітива від іменника БАРОН необхідно використати суфікс...

а) -иц- б) -ин- в) -ес-

11. При творенні фемінітива від іменника ЛІКАР необхідно використати суфікс...

а) -иц- б) -ин- (я) в) -к-

12. При творенні фемінітива від іменника БІОЛОГ необхідно використати суфікс...

а) - к - б) - их - в) - ин - (я)

Ключ до тесту

1. а (1 бал); 2. б (1 бал); 3. в (1 бал); 4. а (1 бал);
5. а (1 бал); 6. б (1 бал); 7. в (1 бал); 8. а (1 бал);
9. б (1 бал); 10. в (1 бал); 11. в (1 бал); 12. в (1 бал).

ПРАВИЛА ПЕРЕНОСУ

Скануй QR-код та переглянь відеопрезентацію:

Завдання 1. Поділіть слова для переносу:

Наприклад: *прось-ба*.

Просьба, боротьба, молотьба, донька, безжально, ходьба, рельєф, жменьці, письмо, киньте, різьбяр, доньці, мільярд, рибальство.

Намальований, дьогтю, працюючий, мальовничий, бадьорий, ларьок, тінювий, синього, видзьобати, польовий, мужнього.

Район, знайомий, майор, гайок, серйозний, дійовий, районний, Андрійович, крайовий, Соловйов, підйом, мільйон, бульйон, батальйон, медальйон.

Підземелля, підживити, відзнака, надзвичайний, підземний, підзвітний, підземелля, відзначитися, відзвучати, надзвучковий.

Каміння, знаярдя, взуття, гілля, читання, завдання, колосся, стаття, знання, багаття, чуття, затишся, обличчя, галуззя, суддя, стаття, рілля, життя.

Віддати, спорттовари, військкомат, туманний, віконний, козащина, сінний, беззаконня, воз'єднання, спинний, безсонний, лимонний, осінний, віддзеркалювати, беззвучний, годинник, розрісся, піднісся, денний, баштанник, кінний.

Завдання 2. Скануйте QR-код та виконайте тест.

ПІБ: _____

Клас: _____

Дата: _____

1. Коли корінь починається на голосний, то ...

а) перенос здійснюється доволіно

б) від кореня його не відриваємо

в) всі варіанти правильні

2. При збігу однакових приголосних ...

а) перенос здійснюється доволіно

б) одну літеру залишаємо, а другу переносимо в наступний рядок

в) можливий подвійний перенос

3. В іменниках з подовженим приголосним ...

а) можливий подвійний перенос

б) одну літеру залишаємо, а другу переносимо в наступний рядок

в) всі варіанти правильні

4. При переносі слів односкладові префікси перед приголосними ...

а) не розриваємо

б) можна розривати

в) всі варіанти правильні

5. Кількаскладові префікси при переносі слів ...

а) можна розривати

б) не можна розривати

в) всі варіанти правильні

6. Оберіть рядок, у якому всі слова правильно поділено для переносу ...

а) розо - рати, зако - нний, бе - з'язикий

б) осі - нний, вип - равдання, ход - жу

в) ро - зорати, закон - ний, без' - язикий

Ключ до тесту: 1. в (2 бали); 2. б (2 бали); 3. в (2 бали); 4. а (2 бали);

5. а (2 бали); 6. в (2 бали).

УЖИВАННЯ І, И НА ПОЧАТКУ СЛОВА

Скануй QR-код та переглянь відеопрезентацію:

Завдання 1. На місці пропусків вставте необхідну літеру (І або И):

..м'я, ..талієць, ..кати (вимовляти И замість І), ..грашка, ..ван, ..рій, ..рій, ..ндик, ..спанці, ..кати (вимовляти І замість И), ..ноді, ..ч, ..ндіанець, ..снувати, ..йбен, ..нший, ..дол, ..нженер, ..менник, ..ндус, ..ч-оба, ..мла, ..род, ..род, ..ржа, ..стина, ..ти, ..дея, Кім Чен ..н, ..сторія, ..кона, ..кра, ..ній, ..менувати, ..ндія, ..спанія, ..талія, ..нгаляція, ..подром, ..кла, ..нститут

Завдання 2. Скануйте QR-код та виконайте тест.

ПІБ: _____

Клас: _____

Дата: _____

1. Букву И потрібно писати на місці пропуску в слові:

а) ..ндик б) ..нший

в) ..йбен г) ..ван

2. Букву И потрібно писати на місці пропуску в слові:

а) ..кати (вимовляти И замість І) б) ..нший

в) ..кона г) ..р

3. Оберіть рядок, в якому обидва слова мають паралельне написання з І та И:

а) ..рій, ..род б) ..нший, ..нколи

в) ..род, ..ндик г) ..род, ..йбен

4. Букву І потрібно писати на місці пропуску в слові:

а) ..кання (вимовляння И замість І) б) Кім Чен ..н

в) ..ч - оба

г) ..ндик

5. Букву І потрібно писати на місці пропуску в слові:

а) ..кати (вимовляти И замість І) б) ..йбен

в) ..кати (вимовляти І замість И) г) ..р

6. Оберіть слова, що починаються з літери И:

а) ..йбен

б) ..ван

в) ..дол

г) ..ч - оба

7. Оберіть слова, що починаються з літери І:

а) ..ч

б) ..р

в) ..ндустрія г) ..дея д) ..йбен

8. Оберіть рядок, в якому допущено помилку в написанні слів:

а) ірод, ійбен, ич б) ирій, индиченя, Ич - оба

в) ідея, Кім Чен Ин, ім'я г) ірод, ирод, ирій

9. Продовжте речення.

Ийбен - це...

а) група курганів біля Керчі.

б) загальне найменування пісень у ряду тюркських народів.

в) північнокорейський державний діяч.

г) збройні загони у давній Кореї.

10. Продовжте речення.

Ич - оба - це...

а) загальне найменування пісень у ряду тюркських народів.

б) збройні загони у давній Кореї.

в) група курганів біля Керчі.

г) північнокорейський державний діяч.

Ключ до тесту

1. в (1 бал); 2. а г (1 бал); 3. а (1 бал); 4. г (1 бал);

5. в (1 бал); 6. а г (2 бал); 7. в (2 бал); 8. б (1 бал);

9. г (1 бал); 10. в (1 бал).

УЖИВАННЯ БУКВИ Г

Скануй QR-код та переглянь відеопрезентацію:

Завдання 1. На місці пропусків вставте необхідну літеру (Г або Ґ):

Дзи..а, ..азета, дзи..лик, ..уси, ..онта, ..гринджоли, о..ірок, ..ойдалка, а..рус, ..рамота, ..ава, ..айдамака, ..азда, ..рім, ..ер..іт, ..андж, ..анок, ..рбуз, ..атунок, ..етьман, ..валт, ..усак, ..е..ати, ..о..ель-мо..ель, ..ер..елі, ..олова, ..рунт, ..олубка, ..рати (іменник), ..рати (дієслово), ..ер..отати, ..руша, ..ер..отіти, сні.., ..ел..отіти, ..губи, ..аздувати, ..лей, ..ирлига, ..ніт (у лампі), ..ніт (феодальний), ..удзик, реми..ати, ..одина, ..уля, ..речний, ..речаний, ..речка, реми..ати, ..одинник, дри..ати, ..олос, про..авити, ..оробець, ..ай, ор..ани, ..енерал, ..улька, У..ля, ..оронда, ..ор..ани, ..ідність, лома..а, ..удзиковий, джи..ун, ..уральня, ..расувати, ..ітара, ..адюка.

Завдання 2. Скануйте QR-код та виконайте тест.

ПІБ: _____
Клас: _____
Дата: _____

1. Букву Ґ потрібно писати на місці пропуску в слові

- а) ..усак б) ..ава
в) ..руша г) ..орошина

2. Букву Ґ потрібно писати на місці пропуску в слові

- а) ..онта б) ..ер..елі
в) ..едзь г) ..роші

3. Букву Ґ потрібно писати на місці пропуску в слові

- а) ..рати на вікнах б) ..рати у баскетбол
в) ..ніт у лампі г) рабовласницький ..ніт

4. Букву Ґ потрібно писати на місці пропуску в слові

- а) ..рати на фортепіано б) встановили ..рати
в) феодальний ..ніт г) ..ніт у свічці

5. Виберіть слова, в яких допущено помилку.

- а) гава б) горобина
в) гетьманський г) ґрунт

6. Виберіть слова, в яких допущено помилку.

- а) ґорох б) оґірок
в) ґудзик г) дриґати

7. Оберіть рядок, у якому всі слова записано правильно.

- а) дзиґа, глей, ґанок
б) ґонта, ґазета, ґуральня
в) Уґля, Горґани, Ґудзь
г) гість, ремиґати, дзиґа

Ключ до тесту

1. б (1 бал); 2. г (1 бал); 3. а в (2 бали); 4. а в (2 бали);
5. а г (2 бали); 6. а б (2 бали); 7. в г (2 бали).

УЖИВАННЯ ВЕЛИКОЇ БУКВИ

Скануй QR-код та переглянь відеопрезентацію:

Завдання 1. Запишіть слова під диктовку:

Конституційний Суд України, Велика французька революція, День учителя, Коліївщина, День Незалежності України, Паризька комуна, Ренесанс, епоха Бароко, Семирічна війна, Львівське збройне повстання 1848 року, епоха Відродження, День Соборності України, Новий рік, День пам'яті та примирення, Версальський мирний договір, Декларація незалежності США, Хмельниччина, Кривава неділя, Полтавська битва, День Конституції України, Льодове побоїще, Верховна Рада України, Верховний Суд України, Кабінет Міністрів України.

Завдання 2. Скануйте QR-код та виконайте тест.

ПІБ: _____
Клас: _____

Дата: _____

1. Продовж речення:

У назвах історичних подій, епох ...

а) з великої букви пишемо всі слова

б) з великої букви лише перше слово

в) всі слова пишемо з малої букви

2. Продовж речення:

У назвах свят і календарних періодів ...

а) з великої букви пишемо всі слова

б) з великої букви пишемо лише перше слово

в) всі слова пишемо з малої букви

3. Обери рядок, в якому всі слова написано правильно.

а) День незалежності України, День соборності України, День конституції

України

б) День Незалежності України, День Соборності України, День конституції України

в) День Незалежності України, День Соборності України, День Конституції України

4. Продовж речення:

У назвах найвищих державних установ України ...

а) з великої букви пишемо всі слова

б) з великої букви пишемо лише перше слово

в) всі слова пишемо з малої букви

5. Продовж речення:

Слова БОГ, ГОСПОДЬ в усталених словосполученнях, які передають емоційну оцінку та використовують у розмовному спілкуванні або емоційними вигуками...

а) пишемо з великої букви

б) з великої букви пишемо лише перше слово

в) пишемо з малої букви

6. Продовж речення:

Коли слова БОЖЕ, ГОСПОДИ є звертаннями до БОГА, то їх будемо писати ...

а) з великої букви

б) з малої букви

Ключ до тесту

1. б (2 бали); 2. б (2 бали); 3. в (2 бали); 4. а (2 бали); 5. в (2 бали); 6. а (2 бали).

НАПИСАННЯ ІМЕННИКІВ З ПІВ, НАПІВ-, ПОЛУ-

Скануй QR-код та переглянь відеопрезентацію:

1. Спишіть, знімаючи дужки:

Пів(години), пів(огірка), пів(острів), пів(лимона), полу(мисок), напів(людина), пів(години), напів(фабрикат), пів(місяця), пів(села), пів(Європи), напів(автомат), пів(кімнати), пів(ніч), пів(острова), пів(Черкас), пів(оберт), напів(імла), пів(ящика), пів(місяць), пів(коло), полу(кіпок), пів(хвилини), пів(куля), напів(правда), пів(міста), пів(класу), пів(захист), пів(зошита), пів(аркуш), напів(мавпа), пів(будинку), полу(драпок), пів(країни), пів(секунди), пів(Києва), пів(Америки), пів(порції), пів(день), пів(ночі), полу(день), пів(книги), пів(України), пів(року), пів(річчя), пів(овал), пів(садка).

Завдання 2. Скануйте QR-код та виконайте тест.

ПІБ: _____
Клас: _____
Дата: _____

1. Іменник ЯБЛУКО в родовому відмінку з пів- треба писати ...

а) разом

б) окремо

в) через дефіс

2. Іменник Європа в родовому відмінку з пів- треба писати ...

- а) разом б) окремо в) через дефіс

3. НЕвідмінюваний числівник пів з іменником ОСТРІВ у формі родового відмінка однини пишемо...

- а) через дефіс б) разом в) окремо

4. Пів- з іменником КУЛЯ у формі називного відмінка (єдине поняття) пишемо...

- а) окремо б) разом в) через дефіс

5. Складні іменники з першою частиною напів-, полу-, пишемо ...

- а) окремо б) через дефіс в) разом

6. Якщо пів з наступним іменником у формі називного відмінка однини становить єдине поняття і не виражає значення половини, то їх пишемо...

- а) окремо б) разом в) через дефіс

7. Пів зі значенням "половина" з іменниками - загальною чи власною назвою у формі родового відмінка однини пишемо...

- а) через дефіс б) разом в) окремо

8. Знайди рядок, у якому допущено помилку:

- а) напівлюдина, полумисок, пів Києва
б) пів острова, пів відра, напівфабрикат
в) пів оберт, пів місяць, пів-Європи

9. Усі слова написано правильно у рядку:

- а) пів-ями, пів-Черкас, пів огірка
б) південь, полукіпок, пів години
в) пів коло, пів ящика, пів острів

10. Усі слова потрібно писати окремо в рядку:

- а) пів(помідора), пів(села), пів(Америки)
б) пів(місяць), пів(кімнати), пів(книжки)
в) пів(куля), пів(місяця), пів(коробки)

11. Усі слова потрібно писати разом в рядку:

- а) напів(автомат), пів(груші), пів(класу)
б) напів(правда), полу(мисок), пів(ніч)
в) напів(п'ятьма), полу(драпок), пів(зошита)

12. Пів(день) як єдине поняття у формі називного відмінка однини треба писати...

- а) разом б) окремо в) через дефіс

Ключ до тесту

1. б (1 бал); 2. б (1 бал); 3. в (1 бал); 4. б (1 бал);
5. в (1 бал); 6. б (1 бал); 7. в (1 бал); 8. в (1 бал);
9. б (1 бал); 10. а (1 бал); 11. б (1 бал); 12. а (1 бал).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Український правопис -2019. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/ukrayinskij-pravopis-2019>.
2. Панченков А., Терещенко В. Український правопис у новій редакції. Методика реалізації. Харків: Соняшник, 2019.
3. Олександр Авраменко О. Було – стало (зміни в правописі). Київ: Даринка, 2020.
4. Зображення «Українського правопису - 2019», URL: https://pravo-izdat.com.ua/image/cache/catalog/old/image/data/books_PRAVO/ukrayinskij-pravopis-974x1280-product_popup.jpg
5. Зображення сови URL: <http://teg.com.ua/kartinki-sovi-dlia-srisovki-35-foto/>

І.П. Яценко,

учитель фізики, вчитель-методист Звенигородського опорного закладу загальної середньої освіти імені Тараса Шевченка Звенигородської міської ради Звенигородського району, автор ідеї навчальних карт

НАВЧАЛЬНІ КАРТИ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ МЕТОД ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

Сьогодення кидає виклики педагогу у вигляді нескінченного потоку нової інформації, зміни форм викладання в екстремальних умовах пандемії та воєнного стану. Багато факторів ускладнює навчальний процес у будь-якому його вигляді, і якщо з цим нічого не робити, ризикуємо дати наступним поколінням недостатній фундамент для їх сучасного світосприйняття та їх майбутньої професійної діяльності. Тому проблема компетентісного та якісного навчання в природничій галузі зараз є особливо гострим питанням. Матеріали для навчання мають бути не лише актуальними, а й подаватись у цікавій формі учням, зважаючи на все більший у дітей дефіцит уваги щодо засвоєння ними навчального матеріалу та застосування набутих навичок на практиці.

В сукупності з потребою максимального забезпечення життя та здоров'я учасників освітнього процесу під час пандемії чи війни, цифрові технології приймають роль не просто допоміжних інструментів для класичного освітнього процесу, а стають незамінними засобами освітньої комунікації між

вчителями та учнями. У такому разі цифрові технології не просто полегшують навчання, а й дають учасникам освітнього процесу неймовірну можливість використати віртуальний простір та потужності сучасних електронних девайсів не лише для допомоги у викладанні – а як основу освітнього процесу.

Навчальні карти забезпечують саме такий освітній процес, основними рисами якого є: **якість, зрозумілість, доступність, стислість**. Учні можуть відразу побачити весь об'єм матеріалу «одним аркушем», що дає краще візуальне запам'ятовування та розуміння об'єму засвоєння матеріалу.

Навчальні карти – це чудовий приклад викладу навчального матеріалу через сильні сторони візуального подання у вигляді смислових блоків тексту із супроводжуючими ілюстраціями.

Така структура об'єднує сильні сторони таких вже звичних розташувань текстових блоків разом з мультимедійними вставками – як мінімум схеми й картинки, як максимум – гіпертекст та відео.

Навчальна карта має велику роздільну здатність, тому на одній сторінці можна розмістити багато ілюстративного та відповідного текстового матеріалу. Може демонструватись на клас.

Навчальна карта сприяє логічному та креативному мисленню учнів, дозволяє використовувати активні методи навчання на уроці. Карта містить деякі не підписані ілюстративні матеріали, оскільки самі учні мають озвучити явище чи процес, зображений на них (спираючись на раніше отримані знання або ж логіку процесу). Також навчальна карта має ілюстративні короткі завдання, що дозволяє перевірити засвоєння вивченого матеріалу.

Спеціально для навчальних карт введено поняття «смыслових блоків» – графічно означених ділянок карти, які містять інформацію про конкретний аспект чи компонент теми. Усі пояснення супроводжуються ілюстративним матеріалом, який потрібен не лише для візуального підкріплення текстових даних, а й для полегшення навігації по всій карті – коли лише відкриваєш навчальну карту, гарно видно в першу чергу саме окремі зображення, а в поєднанні з заголовками та візуальними рамками пошук потрібної інформативної області на навчальній карті стає інтуїтивно зрозумілим. Також застосоване кольорове маркування смыслових блоків (блоки, різні за змістом, мають різний колір). Розміщення блоків на полотні – це окремий процес. Весь підготовлений матеріал розміщується не лише з точки зору дизайну всієї карти, а на основі досвіду педагогічного викладання.

Навчальна карта не перевантажена текстовим матеріалом, має багато змістовних ілюстрацій та фото, що сприяє засвоєнню навчального матеріалу сучасним учнем (ученицею). Крім того, початкові карти стануть в нагоді не лише учням, а й вчителю, якому потрібно затратити певний час не тільки на підбір відповідного матеріалу з теми уроку, а й на вибір форми його компактної, але якісної подачі. Завдяки тому, що навчальні карти містять впорядковані смыслові блоки з формулами та завданнями для самоперевірки, одна така карта може замінити більшість складових для проведення уроків, включаючи зазвичай занадто довгі по хронометражу освітні відео чи презентації (перегляд коротких відео чи фрагментів, звісно, не виключається).

Навчальна карта буде в нагоді і для випереджувального навчання. Кожен учень (учениця), маючи навчальну карту, може засвоювати нову тему відповідно своїх можливостей – як у швидкості засвоєння матеріалу (кожна дитина індивідуальна), а також відповідно можливостей, що залежать від зовнішніх факторів.

Ще одною з багатьох переваг навчальних карт є те, що для їх використання нема суворих рекомендацій. Навчання – це творчий процес, як і викладання. Кожен вчитель, ознайомившись із матеріалом навчальної карти з конкретної теми, вибирає свій стиль ведення уроків по ній. Це може бути урок-бесіда, урок-консультація, урок-парадокс, чи звичайний класичний урок тощо. Матеріал у навчальній карті поданий блоками, але тільки вчитель вибирає кількість та порядок подачі матеріалу, який вивчається на даному уроці.

Навчальна карта стане в нагоді також під час повторення та узагальнення вивченого матеріалу, під час підготовки до тематичного оцінювання. Проводячи аналогію з географічними картами, навчальні карти дають будь-якому користувачеві, від початківця до профі, оглянути весь простір для творчої діяльності. Ви ніби бачите весь навчальний матеріал теми (протяжністю, наприклад, 18 уроків), як птах з висоти свого польоту, вибираючи індивідуальні

шляхи проходження (засвоєння) теми від початку до її завершення.

Навчальна карта була створена насамперед для кращого засвоєння учнями навчального матеріалу враховуючи всі вимоги НУШ (не тільки в умовах дистанційного навчання). Застосовуючи мультимедійні технології з чітко впорядкованим навчальним матеріалом можна досягти гарних показників під час викладання. Такий підхід можна реалізувати при застосуванні саме навчальних карт.

Навчальна карта стає ще ефективніша в інтерактивному варіанті.

Для того, щоб розвантажити інтернет-трафік, можна показувати вже заготовлені в пам'яті пристрою відео, gif, тощо. Це дозволяє зберігати більшість даних для проведення уроків на стороні пристрою викладача, що розвантажує мережу і дозволяє користуватися ними навіть за відсутності Інтернету. При такому підході можливо достатньо підвищити зручність користування цифровими матеріалами для проведення уроків у вигляді інтерактивних навчальних карт. Таким чином, користувачеві даного цифрового ресурсу потрібно лише один раз налаштувати доступ до відео, gif, картинок, та навіть документів аби в подальшому відкривати їх не вручну по папках, витрачаючи на це час та увагу, а клікаючи на інтерактивні зони навчальної карти. В такому разі відкривання та доступ до потрібних цифрових навчальних матеріалів буде здійснюватися автоматично.

Якщо говорити про схожі за функціоналом з інтерактивними навчальними картами сервіси чи програми, то можна згадати про PowerPoint, ThinkLink та Book Creator. Кожний з них має змогу створювати навчальний матеріал з активними інтерактивними зонами. Так PowerPoint має широкий інструментарій, можливість налаштувань сценаріїв роботи презентацій, офіційну активну підтримку розробників та велику кількість інструкцій з використання. Хоча він не потребує підключення до Інтернету, його недолік – відносно погана сумісність проєктів з різними версіями PowerPoint, що робить використання одного проєкту на різних системах непередбачуваними. ThinkLink же це сервіс, спрямований саме на онлайн-користування та хмарне збереження даних. Основний плюс: дані зберігаються не на стороні користувача, що економить йому місце на власному пристрої, до того ж створення проєктів максимально спрощені. Але в умовах нестабільного інтернет-зв'язку онлайн-основа користування сервісом може з переваги перетворитися в недолік. Book Creator теж орієнтований на онлайн-користування, має обмежену кількість шаблонів-сторінок та кількість створення безкоштовних книг, потребує реєстрації. Навчальна карта навіть в інтерактивному виконанні не потребує підключення до Інтернету та є простою в користуванні.

Останніми роками діджиталізація все більше проникає у різні куточки професійної діяльності вчителя – електронні журнали, цифрові ресурси, викладання через GMeet або Zoom, тощо. Все це вимагає від викладача додаткових зусиль та нових знань для сучасних методик викладання. До освоєння базових навичок користування персональним комп'ютером додалися використання апаратних засобів для інтернет-спілкування, таких як мікрофон чи веб-камера, або користування програмними засобами у вигляді створення електронних конспектів (Word, Paint, PowerPoint). Багато інформації для підготовки уроків вчителю треба шукати й оформлювати самотужки. Та в пригоді стають як спеціалізовані освітні платформи, так і сайти з більш загальним призначенням, наприклад YouTube. Отже, ще на етапі підготовки виникає проблема з відбором, сортуванням та оформленням необхідної інформації.

Виклад навчального матеріалу, та процес засвоєння також має відповідати цифровим реаліям. На думку спадає таке супроводження навчального контенту, як аудіо-зорові образи, які учні сприймуть не лише як сухий навчальний матеріал, а як корисну розвагу освітнього спрямування. Тоді постає питання: а яким чином скомпонувати й подати навчальний матеріал найефективніше? Хтось користується тільки електронними підручниками чи презентаціями, хтось залучає відео, а ще дехто поєднує це все разом зі своїми авторськими конспектами. Та от як не крути, але для того, щоб подати аудиторії матеріал, треба багато разів перемикатися між вікнами системи чи вкладками браузера, якщо хочеться показати побільше джерел та напрацювань. В такому разі зазвичай складають певну послідовність, сценарій проведення уроку разом з матеріалами, розсортованими по окремих папках. **Хоча є й простіше рішення. Підійти до**

зручного «об'єднаного» викладу різних матеріалів з боку цифрових ресурсів – створити окремий проєкт, який буде над зручний в користуванні – навчальні карти.

Загальний вигляд навчальної карти. Посилання на документ: https://drive.google.com/file/d/15rwrPiEeRsQKL-flBBQ_L_7dr70eVQIk/view
Навчальна карта має інтерактивний варіант.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Методи навчання та їх класифікація. Прийом навчання. URL: <https://vseosvita.ua/library/metodi-navcanna-ta-ih-klasifikacia-prijom-navcanna-504178.html> (Дата звернення: 15.03.2023).
2. Що таке концепція Нової української школи? URL: <https://osvita.ua/school/52304/> (Дата звернення: 15.03.2023).

Д.С. ГАМЛІЙ,

викладач географії Кропивницького вищого професійного училища Кіровоградської області

АВСТРАЛІЙСЬКИЙ СОЮЗ

РОЗРОБКА ДИСТАНЦІЙНОГО УРОКУ З ГЕОГРАФІЇ ДЛЯ УЧНІВ 1 КУРСУ

Професія: офісний службовець (бухгалтерія); контролер у банку.

Тема уроку. Австралійський союз: особливості розвитку господарства, зовнішньоекономічні зв'язки.

Навчальна мета: сформувати знання учнів про основні чинники, які визначають місце країни в міжнародному поділі праці; розміщення основних центрів виробництва, роль фінансово-банківського сектору в сучасній ринковій економіці; навчити складати комплексну економіко-географічну характеристику Австралії, характеризувати структуру імпорту товарів і послуг країни.

Розвиваюча мета: розвивати просторову уяву, вміння пояснювати особливості зональної спеціалізації с/г та розміщення основних осередків добувної та обробної промисловості в країні; аналізувати та формувати висновки, оцінювати місце Австралії

на світовому ринку продукції первинного сектору економіки.

Виховна мета: виховувати інтерес до вивчення географії, потяг до наукової творчості професійного спрямування.

Методична мета: активізувати навчально-пізнавальну та самостійну діяльність учнів, розвивати їх критичне мислення шляхом використання Internet-ресурсів в умовах дистанційного (синхронного) навчання.

Тип уроку. Урок формування та удосконалення знань та вмінь.

Методи проведення уроку: словесний, наочний, робота з електронною інтерактивною книгою, виконання вправ за допомогою онлайн-платформ (Zoom, GoogleForms, LearningApps.org), сканування QR-кодів, перегляд відеоекскурсії, метод накопичення

балів, прийом «Картинна галерея», проблемне питання, метод «Ситуація успіху», аналіз діаграми, прийом «Асоціація», метод «Диалог Сократа», прийом «Геокодер», робота з картою.

Дидактичне забезпечення:

1. QR-код опорного конспекту для учнів, у вигляді електронної інтерактивної книги «Австралійський союз: особливості розвитку господарства, зовнішньоекономічні зв'язки».

2. Вправа «Місце Австралії у світі та регіоні. Природно-ресурсний потенціал. Населення», з використанням сервісу LearningApps.

3. Вправа «Чинники розвитку господарства країни», за допомогою програмного забезпечення GoogleForms.

4. Вправа «Вторинний сектор економіки» за допомогою програмного забезпечення GoogleForms.

5. Вправа «Третинний сектор економіки» з використанням сервісу LearningApps.

6. Вправа «Первинний сектор економіки» з використанням сервісу LearningApps.

7. Вправа «Зовнішньоекономічні зв'язки» за допомогою програмного забезпечення GoogleForms.

8. Вправа «Сектори економіки Австралійського Союзу» за допомогою програмного забезпечення GoogleForms.

9. Діаграма «Структура ВВП Австралії».

10. Картки самооцінки роботи учнів на уроці, за допомогою програмного забезпечення GoogleForms.

11. Презентація «Австралійський союз: особливості розвитку господарства, зовнішньоекономічні зв'язки» за допомогою програмного забезпечення Microsoft PowerPoint.

Матеріально-технічне забезпечення: комп'ютер, телефони або планшети учнів, доступ до мережі Інтернет.

Міжпредметні зв'язки: математика (Співвідношення і пропорції, Діаграми), хімія (Пластмаси), громадянська освіта (Роль грошей у світовій економіці).

Навчальні цілі:

формування ключових компетентностей:

- спілкування державною мовою;
- математична компетентність (уміння застосовувати математичні методи для розв'язання географічних завдань, зокрема для аналізу структури ВВП країни);

- інформаційно – цифрова компетентність (уміння використовувати сучасні пристрої для пошуку географічної інформації, її оброблення, збереження і передавання);

- уміння вчитися впродовж життя (уміння організувати самоосвіту з географії, визначити мету, планування, добирати необхідні засоби);

- формування предметних компетентностей:
- вивчити розміщення основних центрів виробництва Австралійського союзу, роль банківського сектору в економіці країни, структуру експорту та імпорту країни;

- розвивати вміння працювати з картографічним матеріалом;

- розвивати вміння використовувати сучасні пристрої для пошуку географічної інформації, її оброблення, оцінювати географічну інформацію з різних інформаційних ресурсів;

- виховувати інтерес до вивчення географії.

Очікувальні результати:

Знаннєвий компонент:

- оперує поняттями і термінами: економічний розвиток країни, ВВП; ВНП; сектор економіки; зовнішньоекономічні зв'язки;

- пояснює: взаємозв'язок природно ресурсного-потенціалу з економічним розвитком країни.

Діяльнісний компонент:

- дотримується правил безпеки життєдіяльності під час роботи з комп'ютерною технікою та гаджетами.

Ціннісний компонент:

- оцінює перспективи економічного розвитку Австралійського Союзу, аналізує структуру експорту та імпорту країни.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний частина.

1. Привітання, перевірка готовності учнів до уроку.

2. Прийняття рапорту чергового. Виконання запису в журналі.

3. Налаштування на урок. Здобувачі освіти додатково зчитують QR-код, з допомогою якого відкривають на власних гаджетах електронну інтерактивну книгу: «Австралія: господарство».

4. Оголошення про критерії оцінювання (використання методу накопичення балів). Протягом уроку здобувачі освіти заповнюють картку самооцінки, в якій виставляють бали за кожен вид діяльності на уроці. Викладач наголошує на роботі з карткою самооцінювання учнів, аналізує критерії нарахування балів та переведення набраних балів в оцінку.

Методичний прийом «Ситуація успіху».

Викладач. Роздивіться уважно три картинки:

1. Який має бути учень, щоб читати книгу? (*уважним*)

2. Яка риса характеру, важлива для вашої майбутньої професії? (*працьовитість*)

3. Яке має бути робоче місце в будь-якого працівника? (*організованим*)

Щоб добитися плідного результату і мати успіхи в роботі, ми маємо бути уважними, працьовитими та організованими.

II. Актуалізація знань.

Розповідь викладача.

Сьогодні у нас надзвичайно цікава тема, але спочатку пропоную пригадати деякі питання, виконавши вправу з використанням сервісу LearningApps, а саме: скласти пазл «Місце Австралії у світі та регіоні, природно-ресурсний потенціал та населення».

<https://learningapps.org/display?v=pkmmo5z7221>.

Посилання викладаємо в чат відео-конференції.

Отже, склавши пазл, що Ви бачите на екрані? (*економічна карта Австралії*)

- Яку країну ми продовжуємо вивчати? (*Австралійський Союз*)

Так, правильно! Економічна карта Австралії сьогодні допоможе нам у вивченні нової теми.

III. Мотивація навчальної діяльності

Прийом «Картинна галерея»

На екрані дається зображення ландшафту тропічної країни і типового українського степу.

Проблемне запитання:

Викладач:

- Дивлячись на картинки, поясніть які асоціації у вас виникають? (*на рис. 1 зображено типовий український ландшафт, на рис. 2 – ландшафт тропічної країни.*)

- Чи впливають природні умови на спеціалізацію країни на світовому ринку товарів та послуг? (*Природні умови, відіграють важливу роль в спеціалізації країни на світовому ринку товарів та послуг. Якщо в країні переважають степові ландшафти, вона спеціалізуватися на вирощуванні зернових культур. Країна з пустельними ландшафтами дану спеціалізацію не може мати, так як кліматичні особливості для цього не підходять.*)

Розповідь викладача. Очевидно, ви можете задати собі питання: чому країна з такими складними кліматичними умовами відноситься до високорозвинених країн світу. Цьому є пояснення.

Тому мета сьогоднішнього уроку є:

- вивчити особливості сучасного розвитку економіки Австралійського союзу;

- розглянути центри виробництва галузей економіки;

- навчитись складати комплексну економіко-географічну характеристику Австралії;

- отримати уявлення про роль банківсько-фінансового сектору в розвитку економіки Австралійського Союзу;

- характеризувати структуру експорту та імпорту товарів та послуг країни.

IV. Сприйняття і усвідомлення учнями нового навчального матеріалу.

1. Особливості сучасного розвитку господарства країни.

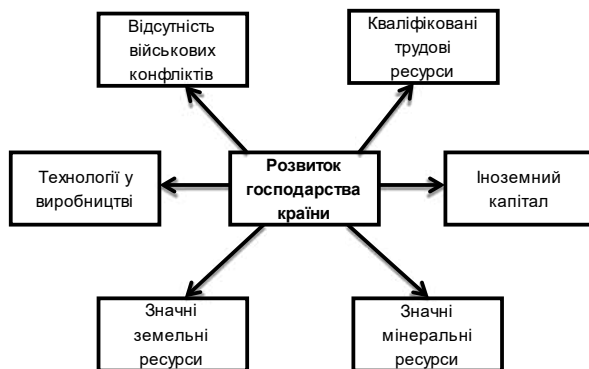
Під час сприйняття та усвідомлення нового матеріалу учні аналізують графічний та картографічний матеріал презентації до уроку, додатково використовують опорний конспект у вигляді інтерактивної книги Ourboox.

Розповідь викладача. Розвиток господарства будь-якої країни залежить від багатьох факторів. Тут переплітаються як і природні фактори, так і соціально-економічні.

Приєм «Асоціація»

Вправа «Розвиток господарства країни» за допомогою програмного забезпечення Google Forms: https://docs.google.com/forms/d/1EO678igtQgiHoYjoFGBIspp5X5Pi3gKELzJ_BrsHFS0/edit

Посилання викладач надсилає в чат відео-конференції. Здобувачі освіти акцентують свою увагу на чинниках розвитку господарства країни на прикладі Австралійського Союзу. Після виконання учнями вправи викладач миттєво оцінює правильність відповідей.

Оберіть чинники, які, на вашу думку, сприяють розвитку господарства Австралійського Союзу.

Викладач. Так дійсно, кваліфіковані трудові ресурси, значні мінеральні ресурси та відсутність військових конфліктів сприяють економічному розвитку Австралії.

Австралія є економічно високорозвинутою країною. Країна має аграрно-сировину спеціалізацію на світовому ринку товарів та послуг. Позитивне значення в економічному розвитку набуває також відносна близькість Австралії до країн Південно-Східної і Східної Азії та Океанії. Структура господарства Австралії цілком сучасна і відповідає критеріям високорозвинутих країн.
Робота з графічним матеріалом

Рис. 3. Структура ВВП Австралії

Проаналізуйте діаграму. Який сектор економіки переважає в структурі ВВП країни? Чим це можна пояснити? Здобувачі освіти аналізують діаграму та надсилають свої відповіді в чат відео-конференції, або відповідають усно. Після виконання учнями вправи, викладач має змогу миттєво їх оцінити.

Викладач. Так, правильно! У структурі ВВП Австралії переважає саме третинний сектор (70,3 %). У розвинених країнах третинний сектор економіки, найбільший за кількістю працівників і зростає найшвидшими темпами.

2. Сектори економіки Австралійського союзу.

Первинний сектор економіки

Розповідь викладача. Австралія входить до п'ятірки найбільших виробників мінеральної сировини у світі. Північно-Західна Австралія (гори Хамерслі) — район одних з найбільших у світі залізрудних басейнів. На південно-західну частину Австралії припадає 70 % видобутку золота в країні. Австралія визначається також видобутком бокситів (1-ше місце в світі), марганцю (2-ге місце в світі), нікелю (2-ге місце в світі).

Сільське господарство – галузь міжнародної спеціалізації Австралії, 60 % виробленої продукції якого йде на експорт. Первинна продукція для експорту і внутрішнього споживання – це велика рогата худоба, пшениця, молоко, фрукти, горіхи, овочі, вовна, ячмінь, м'ясо птиці, баранина, цукор із цукрової тростини. У сільському господарстві переважає тваринництво. Австралія є світовим лідером за поголів'ям овець та настригом вовни. На півночі країни поширене розведення великої рогатої худоби, яке має м'ясний і молочний напрями.

Приєм «Робота з картою».

Проаналізуйте карту «Сільське господарство Австралії». У якій частині країни найбільша частка необроблюваних земель? Яке цьому є пояснення? (слайд10).

Здобувачі освіти аналізують картографічний матеріал та надсилають свої відповіді в чат відео-конференції або відповідають усно. Після виконання учнями вправи, викладач миттєво оцінює правильність відповідей.

(Найбільше необроблювальних земель зосереджено в Західній та Центральній частині країни. Пояснюється це тим, що тут знаходяться пустелі та випадає дуже мало опадів).

Вторинний сектор економіки

Розповідь викладача. Провідними виробництвами обробної промисловості Австралії є чорна металургія, машинобудування, хімічна, виробництво продуктів харчування, тканин, одягу, взуття. Промисловість Австралії розміщена вкрай нерівномірно: більша її частина, як і населення, зосереджена на сході країни. Основу електроенергетики становлять ТЕС, які працюють на власному вугіллі й виробляють 85 % всієї електроенергії.

Машинобудування країни спеціалізується на виробництві обладнання, електротехніки, суден, катамаранів, потягів (найбільші центри – Брисбен, Мельбурн). Хімічна промисловість орієнтована на використання продуктів нафтопереробки. Ще донедавна Австралія мала розвинені виробництва тканин, одягу, взуття. Але нині більшість виробів австралійських компаній виготовляють в Азії. Австралійська текстильна промисловість відома виробництвом високоякісної мериносової вовни, яке орієнтоване на експорт.

Приєм «Робота з картою»

Вправа «Вторинний сектор економіки» за допомогою програмного забезпечення Google Forms. https://docs.google.com/forms/d/1EO678igtQgiHoYjoFGBIspp5X5Pi3gKELzJ_BrsHFS0/edit. Посилання викладач надсилає в чат відео-конференції. За

допомогою даної вправи, здобувачі освіти засвоюють територіальне розміщення центрів виробництва країни, та результат своєї роботи бачать на екрані. Після виконання учнями вправи, викладач миттєво оцінює правильність відповідей.

Визначте за економічною картою Австралії найбільші центри виробництва вторинного сектору економіки.

Відповідь: найбільші центри виробництва вторинного сектору економіки – Мельбурн, Брісбен, Перт, Сідней та Аделаїда.

Психологічна розминка «Австралійський дощ».

Чи знаєте ви, що таке австралійський дощ? Ні? Тоді давайте разом послухаємо, який він. Будьте уважні, коли я буду вам передавати послання-запитання:

- У Австралії здійнявся вітер (викладач тре долоні).
- Починає капати дощ (клацання пальцями).
- Дощ посилюється (почергове плескання в долоні).
- А ось град – справжня буря (тупіт ногами).
- Але що це? Буря стихає (плескання по стегнах).
- ош стихає (плескання долонями).
- Поодинокі краплі падають на землю (клацання пальцями).
- Тихий шелест вітру (потирання долонь).
- Сонце. (Руки догори. Усмішка.)

Третинний сектор економіки

Розповідь викладача. Третинний сектор домінує в австралійській економіці: на нього випадає 70 % ВВП країни і 79 % зайнятих. Австралія є батьківщиною компаній, що розробляють програмне забезпечення з геологічними базами даних для планування видобування і гірничих розробок корисних копалин. Наукові центри – Канберра, Сідней, Брісбен. Розвиненою є фінансова сфера: чотири найбільші австралійські банки належать до 50 найбільш безпечних банків світу.

Туризм – важливий складник економіки Австралії. Щороку ця сфера поповнює її на десятки мільярдів доларів США. Австралія має добре розвинену транспортну систему. Країна сильно залежить від розвитку, автомобільного транспорту внаслідок великої площі території та низької щільності населення.

Викладач. Діти, пропоную Вам зануритися у віртуальну екскурсію «Цікаві факти про господарство Австралії».

Посилання: <https://www.youtube.com/watch?v=kZ2SKmIvwo>

(перегляд відеоекскурсії)

Приєм «Вірю, не вірю»

Оберіть твердження, які, на вашу думку, є правдивими і стосуються третинного сектору Австралійського Союзу (використання сервісу LearningApps).

<https://learningapps.org/display?v=paeus85z221>.

Посилання викладач надсилає в чат відео-конференції. Після виконання учнями вправи, викладач миттєво оцінює правильність відповідей.

Проблемна ситуація з професійним спрямуванням

Ви переглянули відео-екскурсію «Цікаві факти про господарство Австралії». Як професіонали своєї справи, майбутні касири в банку, допоможіть мені відповісти на одне питання стосовно банківської системи Австралійського Союзу. *Здобувачі освіти надсилають свої відповіді в чат відео-конференції, або відповідають усно.*

1. З якого матеріалу виготовлена наша гривня? (з паперу)

2. Чи можуть виготовлятися банкноти з іншого матеріалу? Назвіть (з паперу, пластику, електронна валюта – біткоїн).

3. Як Ви вважаєте, з якого матеріалу виготовляють австралійський долар? (Австралійський долар виготовлений з пластику)

3. Зовнішньоекономічні зв'язки.

Приєм «Діалог Сократа»

- Що ми називаємо експортом? (вивіз із території країни за кордон товарів і послуг)

- Що ми називаємо імпортом? (везення на територію країни товарів, послуг)

Розповідь викладача.

Роль зовнішньої торгівлі в економіці Австралії особливо значна. Експортуються вовна, м'ясо, масло і сир, шкіри, пшениця, тростинний цукор, фрукти. Особливу роль відіграє Австралія як постачальник на світовий ринок вовни, м'яса і цукру.

V. Узагальнення і систематизація знань .

Виконуючі дані вправи, здобувачі освіти узагальнюють власні знання про фактори розвитку первинного сектору економіки Австралії, структуру експорту та імпорту країни та географічну номенклатуру. Викладач має змогу миттєво оцінити рівень засвоєння знань та вмінь учнями.

Вправа «Класифікація»

Оберіть позитивні та негативні фактори природних умов Австралії, котрі впливають на розвиток первинного сектору економіки (використанням сервіру learningapps).

<https://learningapps.org/display?v=p3ar1rra321>.

Посилання викладач надсилає в чат відео-конференції.

Приєм «Асоціація»

Проаналізуйте картосхему. Оберіть товари які Австралія експортує на світовий ринок товарів і послуг, та які імпортує.

(за допомогою програмного забезпечення Google Forms)

https://docs.google.com/forms/d/1P6Wa50xhsH62I42biG8g9rBXmPWukDTyIVKpiD7JbIw/viewform?edit_requested=true.

Посилання викладач надсилає в чат відео-конференції

Приєм «Геокодер». Встановіть, до якого сектору економіки Австралійського Союзу належить географічний об'єкт.

https://docs.google.com/forms/d/1RnG6xv6U-7BxX1MOpjxsmwipxyMBw-tdTRjvaL8msXk/viewform?edit_requested=true.

Посилання викладаємо в чат відео конференції(за допомогою програмного забезпечення Google Forms).

Завдання 1.

Одна з найвідоміших будівель світу, що є символом міста і однією з найбільш визначних пам'яток архітектури Австралії (Сіднейська опера).

Завдання 2.

Унікальна антропогенна форма рельєфу, в якій видобувалося близько 90% рожевих діамантів у світі. (Алмазний кар'єр у Західній Австралії компанії RioTinto Group).

Відповідає за здійснення грошово-кредитної політики Австралійського Союзу. (Резервний банк Австралії).

Завдання 4.

Працює на бурому вугіллі, лідер з виробництва електроенергії в країні. (ТЕС Яллуне).

V. Підбиття підсумків.

1. Зосередження уваги учнів на вивченому матеріалі. Повідомлення про досягнення мети уроку. З'ясування, які труднощі виникали у учнів на уроці.

2. Метою уроку було з'ясування особливостей сучасного розвитку економіки Австралійського союзу; розміщення центрів виробництва галузей економіки, навчитись пояснювати про роль банківсько-фінансового

сектору в розвитку економіки, характеризувати структуру експорту та імпорту товарів та послуг країни.

3. Обґрунтування та повідомлення оцінок.

4. Викладач підводить підсумки: в картці кожного учня, враховуючи набрані бали з кожного завдання.

5. Повідомлення домашнього завдання

I рівень. Опрацювати в підручнику § 30 [1], завершити заповнення опорного конспекту

I рівень. Скласти опорний конспект на тему «Зовнішньоекономічні зв'язки Австралійського Союзу».

III рівень. На контурну карту Австралії нанесіть об'єкти, які, на Ваш погляд, мають вагомe значення для економічного розвитку Австралії.

IV рівень. Створити ментальну карту «Туристична галузь Австралії» (за допомогою онлайн програми Mindomo)

Повідомлення теми наступного уроку: *Економіко-географічне положення, природно-ресурсний потенціал, населення та господарство країн Океанії.*

Рефлексія. Вправа «Рівень задоволення»

На мою думку, нам вдалося....

На мою думку потрібно.....

Особливо цікавим було....

Більш за все мене здивувало....

Мені не сподобалося, що....

Потрібно змінити, поліпшити.....

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція нової української школи. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova_ukrainska-shkola-compressed.pdf

2. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: науково-методичний

посібник / за ред. Пометун О.І. Київ: Видавництво «А.С.К.», 2004. 192 с.

3. Влах М., Котик Л. Теорія і методологія географічної науки : навч. посібник для самостійної роботи студентів. Ч. 2. : Допоміжні навчальні матеріали. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019.138 с.

4. Коструб О.П. Сучасні методи навчання в освіті. Київ, 2004.

5. Бойко В. М., Брайчевський Ю. С., Яценко Б. П. «Географія (рівень стандарту)» підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Ірпінь: ТОВ «Видавництво «Перун», 2018. 256 с.

6. Кобернік С.Г. Географія: опорні схеми, таблиці, картосхеми. Київ: Абетка, 2020. 376 с.

7. Кобернік С.Г. Географія. Комплексне видання ЗНО. Київ: Літера ЛТД, 2021. 480 с.

8. Платформа для проведення онлайн – занять та відео конференцій: Zoom

9. URL: <https://us04web.zoom.us/j/8238995030?pwd=YTNxcDJIR2xvWHllQnhhTXJ5OERHQQT09#success>

10. Відеоекскурсія «Цікаві факти про господарство Австралії»

11. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=kZ2SKKmlVwo>

12. Інтернет-сервіс мультимедійних дидактичних вправ LearningApps

13. URL: <https://learningapps.org/index.php?overview&s=&category=0&tool=>

14. Платформа для створення електронних книг Ourboox

Н.М. Кецкало,

вихователь закладу дошкільної освіти «Ластівка» села Хутори Червонослобідської сільської ради Черкаської області

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНИКІВ ЧЕРЕЗ ТУРИСТИЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Відомо, що туризм включає різноманітні форми і зміст рухової дії. Характеризуючи туризм як засіб сталого розвитку, варто підкреслити, що досягнути цілей можна лише у сукупності з іншими засобами – іграми, спортивними вправами, гімнастикою. Виходячи із змісту всіх видів туристської підготовки, до основних засобів туризму в роботі з дошкільнятами належать:

1. **Фізичні вправи** з максимальним використанням природного та соціального оточення, спрямовані на розвиток сталого розвитку, координаційних здібностей, раціональне подолання природних перешкод та оволодіння технікою руху у пішоходних та лижних прогулянках.

2. **Спеціальні рухові завдання** для розвитку просторових орієнтувань.

3. **Рухливі ігри з пошуковими ситуаціями** у приміщенні та на місцевості.

4. Доступні для дошкільнят **туристські вправи** прикладного багатоборства (в'язка вузлів, укладання рюкзака тощо).

5. Через туристичну діяльність формуються моральні якості дитини і пізнається навколишній світ.

Для сталого розвитку дошкільника через туризм необхідно враховувати індивідуальні особливості

дітей, їхнє бажання, стан здоров'я та інші можливі фактори. Виконання вправ у сюжетній формі полегшує розуміння дітьми вимог до правильного виконання. Через образ діти наслідують звів, людей різних професій тощо.

Прогулянки-походи є одним із найважливіших організованих видів туризму рухової діяльності, у ході якої вирішуються не тільки оздоровчі завдання, удосконалюються рухові навички та фізичні якості дітей, але й виховується любов та естетичне ставлення до природи, задовольняються їхні пізнавальні потреби, формуються елементи сталого ставлення до навколишнього середовища.

Туристична прогулянка передбачає короточасне перебування дітей у природних умовах та оволодіння деякими елементарними туристичними навичками. Проводяться туристичні прогулянки з дітьми дошкільного віку.

Туристичний похід передбачає виконання досить високих фізичних навантажень, пов'язаних із тривалим пересуванням маршрутом. Як правило, він організовується із дітьми старшого дошкільного віку.

Як відомо, діти старшого дошкільного віку відрізняються високим ступенем самостійності та організованості, що є важливою умовою для

проведення прогулянок-походів за територію дошкільного закладу.

Організація прогулянок-походів передбачає планомірну їх підготовку, регулярне (щомісячне чи щотижневе) проведення та оволодіння дітьми певним обсягом знань та умінь.

Походи можуть бути різними; залежно від сезонних та погодних умов визначаються цілі та завдання. **Піші прогулянки можуть включати такі складові:**

- спостереження в природі та збирання природного матеріалу;
- читання природничої літератури та бесіда за змістом;
- виконання імітаційних рухів;
- рухливі та дидактичні ігри;
- фізкультурне заняття або комплекс ігор та фізичних вправ;
- ігри з елементами змагань та спорту;
- комплексне заняття;
- фізкультурна розвага;
- вправи на дихання, ігри на увагу;
- самостійні ігри дітей (на привалі);

Похід із дітьми на природу потребує ретельної підготовки та дотримання техніки безпеки.

Насамперед розробляється та перевіряється маршрут руху. У ньому передбачаються місця відпочинку дітей у дорозі, природні умови щодо вправ. Маршрут затверджується керівників дошкільного закладу.

Під час проведення прогулянок-походів потрібно дотримуватися певних правил безпеки:

- маршрут повинен бути ретельно вивчений;
- у проведенні прогулянок-походу повинні брати участь не менше двох дорослих;
- щоб уникнути перегріву та переохолодження, одяг повинен відповідати сезону року та стану погоди;
- кожен дорослий повинен добре знати вміст аптечки та вміти нею користуватися;
- у межах міста і при переході вулиць, великих доріг діти йдуть у парах, суворо дотримуючись правил дорожнього руху; на лузі та лісовій дорозі – йдуть вільно, групуючись за своїм бажанням;
- діти повинні знати, що у поході необхідно виконувати вимоги дорослих, не можна без дозволу виходити за обмежувальні орієнтири, зривати рослини, гриби, ягоди.

Для походу вибирається оптимальний час у порядку дня, продумується поєднання різних видів діяльності із змістом прогулянки. Оскільки вся діяльність у саду регламентується розпорядком дня, то скоєння прогулянок-походів використовується час ранкових і вечірніх прогулянок. Для створення інтересу напередодні походу з дітьми проводиться бесіда про маршрут, повідомляється про мету походу. Як емоційний фактор потрібно враховувати спеціальне екіпірування, відповідне взуття та одяг, рюкзак. Старші дошкільнята можуть брати участь при зборі в похід, самостійно зібрати рюкзак.

Важливим у підготовці до походу є підбір взуття та одягу для дитини та дорослих членів сім'ї. Основний принцип, якого необхідно дотримуватись у цьому питанні, — одяг має бути не за сезоном, а за погодою. Проте необхідно врахувати як стан погоди (силу вітру, температуру, вологість повітря) на час початку походу, а й можливість її зміни, особливо у разі багатоденного походу. Взуття дитини повинно бути розношеним (на 1 розмір більше), зручним, що дозволяє надіти дві шкарпетки – бавовняне і вовняне, що сприяє теплообміну. Це можуть бути кросівки, кеди. Найкращим варіантом є шкіряні туристичні черевики, особливо якщо планується похід у сиру прохолодну погоду. У холодну пору це можуть бути шкіряні зимові чоботи або черевики.

У теплий період у багатоденний похід обов'язково беруться легкі спортивні капці, щоб забезпечити відпочинок ногами та просушування «ходового» взуття.

Одяг повинен бути зручним для виконання активних рухів. Але навіть влітку, якщо заплановано похід у ліс, не слід одягати короткі шорти, щоб уберегти ноги малюка від укусів кліщів, порізів, подряпин та інших неприємностей. У прохолодну погоду рекомендується мати вітрову куртку-анорак (що надягає через голову, з короткою застібною – блискавкою, що переходить у капюшон). Може бути використана звичайна куртка-вітровка від спортивного костюма та аналогічні штани. У зимовий період – це комбінезон для хлопчиків, куртка з капюшоном та штани на подвійному синтепоні для дівчаток. Такий одяг захистить дитину від вітру та вологи, що потрапляє на нього під час потрапляння, а також під час відпочинку. Кількість та товщина нижніх шарів одягу залежить від погоди та способу пересування групи. Оптимально, якщо передбачити можливість варіювати одяг під час активного руху та пасивного відпочинку (зняття-одягання додаткових верхніх жилетів, ущільнювачів, капюшонів, шарфів, накидок тощо).

Слід передбачити для кожного члена групи накидку – плащ, що дозволяє закрити від дощу як туриста, а й його рюкзак. Накидка-плащ займає мало місця, легка і просто незамінна у разі різкої зміни погоди. Необхідно також продумати головний убір. У теплий період можна рекомендувати кепку – безйсьболку чи спортивну панаму. Захищає від сонячних променів і створює певний стиль одягу туриста. У холодну пору року – спортивну шапочку (з додатковим шаром – утеплювачем для вітряних та морозних днів). У кожного туриста (дорослого та дитини) повинні бути запасні рукавиці та шкарпетки незалежно від того, збираються в одноденний похід або на трьох – чотиригодинну прогулянку.

У прогулянках-походах важливо передбачити оптимальні фізичні навантаження, які мають поступово збільшуватися з урахуванням здоров'я та рухової підготовленості дітей. Важливо, щоб походи були насичені різноманітним рухом. Таким чином, у кожному поході передбачаються певні рухи для розучування, закріплення та вдосконалення, а також надається можливість для вільної рухової діяльності дітей.

Піші прогулянки-походи з дітьми старшого дошкільного віку можуть проводитися на відстані від 1,5 до 4 км, тривалістю 1-3 години. Прогулянка-похід складається з наступних основних, рівнозначних, взаємопов'язаних між собою частин:

- збір та рух до першого привалу – 30 хвилин;
- зупинка, привал – 10-15 хвилин;
- рух за розробленим маршрутом, комплекс ігор та фізичних вправ – 25-30 хвилин;
- самостійна діяльність дітей – 15-20 хвилин;
- збір дітей та повернення до дошкільного закладу – 20-25 хвилин.

Фізичну підготовку майбутніх туристів варто проводити на таких фізкультурних заняттях як «Хлопці-туристи крокують з рюкзаком», «Спритний турист», до яких би включалися ігри-естафети, рухливі ігри туристської спрямованості. Велика увага приділялася розвитку таких важливих якостей, як витривалість, сила, спритність. Можна включити в ранкові та вечірні прогулянки не менше двох разів на тиждень та представлені рухливими іграми з включенням пошукових ситуацій «Шукачі», «Розвідники», «Сховай предмет та опиши дорогу до нього» тощо, ігор-естафет з туристичною спрямованістю «Збери рюкзак», «Пора в похід», «Важка перешкода», «Болото», «Шукаємо скарб».

Добре налагоджений контакт з батьками, їхня зацікавленість та активна участь – запорука успіху всієї роботи. Тому значну увагу варто приділяти роботі з батьками.

Спілкування з природою та ігрова діяльність у природних умовах завжди викликає у дітей позитивні почуття та емоції, а також прагнення та бажання дитини намалювати те, про що вона почув і побачив. Тому ця робота повинна тривати і на заняттях з образотворчої діяльності. Можна організувати виставку «Як ми ходили в похід».

З метою підвищення професійної компетентності педагогів у питаннях ознайомлення з природою рідного краю можна провести консультацію «Туризм у дитячому садку».

Напрочуд цікавий досвід формування у дошкільників навичок, орієнтованих на сталий розвиток має **Німеччина**. Німецькі педагоги впевнені, що діти в дошкільному віці здатні зрозуміти й усвідомити основні аспекти сталого розвитку. Тому важливо не витратити дорогоцінний час і поступово змалку занурювати їх у актуальні для суспільства питання.

Уявіть собі картину: ранок, дитячий садок, діти сидять на стільцях і «читають» газети. Або так: час на прогулянку в дитячому садку – діти з сумками гуляють по місцевому ринку і вибирають продукти на обід. У наших реаліях це поки що важко уявити. Але в німецьких дитячих садках це звичайна практика.

Актуальними у **Франції** є проблеми сталого розвитку. Так, французькі сім'ї в першу чергу приділяють велику увагу власному життю. Що економніше – купувати готову їжу чи готувати вдома, готувати щодня невеликими порціями чи раз на два-три дні? Що робити з непотрібними речами і як правильно сортувати сміття? Ці питання хвилюють дорослих, але діти тут не пасивні спостерігачі, а активні учасники! Їх дорослі змалку залучаються до домашніх справ. Підтримують у цьому батьків і навчальні заклади.

У багатьох групах французьких дитячих садків встановлено невеликі різнокольорові контейнери для сміття. На території закладів стоять великі контейнери однакових кольорів і з однаковим маркуванням. Вони призначені для загального користування. Перед тим, як викинути сміття з групової кімнати у великий контейнер, діти уважно перевіряють, чи правильно воно відсортовано. Для цього вони перевіряють інформацію в спеціальних буклетах, іноді обговорюють у пошуках правильного рішення.

Щоб навчити дітей правильно сортувати сміття, французькі педагоги проводять різноманітні майстер-класи, щоб пояснити учням, чому важливо сортувати сміття та підтримувати його в чистоті вдома та в громадських місцях. Вчителі поєднують бесіди та дискусії з переглядом інтерактивних фільмів, мультфільмів та відео презентацій. Важливу роль тут відіграють практичні дії, такі як естафети, досліді тощо.

Час від часу вихователі залучають дошкільнят до різноманітних занять. Наприклад, вихователь пропонує дітям розсортувати іграшки – вдома наодинці чи з батьками та в груповій кімнаті з усіма. Діти повинні вибрати іграшки, якими вони давно не грали або які стали їм нецікавими. Потім ці іграшки, якщо вони в хорошому стані, діти складають у спеціальні контейнери або пакети, які роздають волонтерам.

Важливо навчити дітей прощатися з непотрібними речами. Нам, дорослим, часом важко віддати те, що, здається, не використовуємо, але з невідомих причин ми зберігаємо. Для нас немає практичної чи емоційної цінності, але дарування не завжди є вирішальним.

Дітей треба вчити: поруч завжди є хтось, кому це дуже потрібно.

Акції, спрямовані на сортування власних речей, дозволяють дітям показати, що речі в хорошому стані або відремонтовані, краще віддати їх тим, хто їх потребує, ніж надовго прибрати і викинути на смітник. Адже одним походом на смітник ви навряд чи обмежитесь. Згодом ця шкідлива звичка може стати систематичною.

У французьких дитячих садках особлива увага приділяється залишкам їжі та відходам, що утворюються при її приготуванні. Дошкільні заклади активно співпрацюють з громадськістю в цьому напрямку. Почалося все з невеликих компостних урн із звичайних дощок. Кілька з них встановили на території дитсадка. Там вчителі та діти складали зібране листя, шматочки кори, нарізані гілочки. Згодом виникла нова ідея. Сім'ям вихованців запропонували встановити у під'їздах маленькі контейнери, в які кожен міг покласти шкурку від овочів і фруктів. Ідея прижилася. Коли відро наповниться, родина приносить його в садок. І тут вся відповідальність лягає на плечі п'яти- і шестирічних дітей. Адже саме діти, звісно, разом із педагогами уважно оглядають вміст біоковша. Вони перевіряють, чи потрапила туди неочищена ячна шкаралупа, чи є цілі фрукти та овочі, чи є залишки соусу, макаронів чи рису. Якщо діти знаходять щось, що за інструкцією не підходить для компостування, вони спільно вирішують, що робити зі знахідкою. Його можна, наприклад, помістити в зелене відро, де зберігаються відходи, що не підлягають компосту. Цілі овочі та фрукти бажано нарізати невеликими шматочками, оскільки це прискорить процес розкладання, а шкаралупу яєць бажано розбити на дрібні шматочки. Коли «огляд» закінчиться, діти виносять біовідро на вулицю і виливають вміст у компостер.

Через тиждень-два діти знову приходять до компостера, щоб перевірити, наскільки компост «дозрів». Через кілька місяців все це перетвориться на родючий гумус! Його діти збирають у свої відра і переносять на клумби та сади.

Діти та дорослі у французьких дитячих садках дбають не лише про переробку, а й про зменшення харчових відходів. Такий маленький компостер встановлюють і в їдальнях. Протягом кількох тижнів наприкінці кожного прийому їжі діти зважують відходи й кладуть їх у компостер. Така акція, з досвіду вчителів французької мови, допомагає зменшити кількість харчових відходів.

Французькі педагоги впевнені, що для того, щоб навчити дітей берегти природу, потрібно насамперед навчити її відчувати й любити. У місті це зробити досить важко. Адже по-справжньому відчутти природне середовище можна лише серед природи. Тому щотижня у чітко визначений день група дітей та дорослих переодягається в одяг, який не боїться забруднитися, взувається зручне та виходить на прогулянку до найближчої екосистеми – лісу, гаю, саду, парку, тощо

Зазвичай на таких прогулянках дітей супроводжують вчителі або батьки. Групи формуються з розрахунку: один дорослий на вісім дітей.

Перше завдання вихователя – наблизити дітей до природи, навчити спостерігати за деревами і тим, як вони змінюються протягом року, слухати звуки лісу тощо. Велику увагу вихователі приділяють формуванню уявлень дошкільнят про те, що мокро, що залишає сліди на одязі та шкірі, що легко змивається, а що ні! Усе це діти засвоюють на основі практичного досвіду, тобто через «побачили, помацали, понюхали». Поступово вони вчаться помічати те, що їх оточує в лісі. За словами французьких педагогів, діти вступають у стадію усвідомлення свого природного середовища.

На етапі «занурення в природу» важливо подбати про емоційну складову. Для цього дорослі грають з дітьми в веселі ігри, дозволяють їм лазити по стовбурах зламаних дерев, бігати, співати тощо. Головне, щоб ігри та рухова активність приносили дітям задоволення, а прогулянки «на природі» були систематичними. Тоді дошкільнята втраять страх перед екосистемою та ймовірність забруднення.

Поява у дітей стійкого інтересу до ходьби дозволяє вчителям планувати інші види туристичної діяльності в екосистемі. Природне середовище стає «лабораторією» для досліджень! Тут діти дивляться на опале листя, гладять кору і вчаться розпізнавати дерева на дотик, відкривають будову і ніжність моху, милуються красою перших квітів, слухають спів птахів, шукають «скарби» в траві. Комах вистежують за допомогою лупи тощо. Дорослі в цей час знаходяться поруч, але лише для того, щоб відповісти на запитання чи підказати, де діти можуть знайти відповіді.

Вихователі одного з паризьких дитячих садків побудували на даху великий сад. Там діти систематично і з великим задоволенням доглядають за різноманітними овочами. Завдяки їхній роботі кожен може скуштувати соковити та екологічно чисто полуницю, огірки та помідори. Маленькі садівники мають лопати і граблі і не бояться забруднитися, перемішуючи ґрунт у величезному ящику посеред даху.

Отже, досвід іноземних освітян у освіті для сталого розвитку базується на таких простих, але важливих і, головне, ефективних речах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Національна доповідь «Цілі сталого розвитку України», яка визначає базові показники для досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР) 2017р. URL: <http://www.un.org.ua/ua/publikatsii-ta-zvityi/un-in-ukraine-publications/4203-2017-natsionalna-dopovid-tsili-staloho-rozvytku-ukraina-i-aka-vyznachaie-bazovi-pokaznyky-dlia-dosiahnennia-tsilei-staloho-rozvytku-tssr>
2. Національна стратегія реформування системи охорони здоров'я в Україні на період 2015 – 2020 років. URL: http://healthsag.org.ua/wp-content/uploads/2014/11/Strategiya_UKR.pdf
3. Хрестоматія з освіти для сталого розвитку (для формування екологічно-, економічно- й соціально-доцільної поведінки дітей дошкільного віку): навчально-практичний посібник для закладів дошкільної освіти / укладачі к.п.н. Сабіна Айдинівна Іванчук, Софія Сергіївна Кочнева. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна, 2020. 185 с.
4. Гавриш Н., Саприкіна О. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку : навч.-метод. посіб. для дошк. навч. закладів / за заг. ред. О. Пометун. Дніпропетровськ : Ліра, 2014. 120 с
5. Миськова Н. М. Проблема впровадження ідей сталого розвитку в 33 професійному дискурсі дошкільної освіти. *Наукова скарбниця освіти Донеччини*. 2017. № 1. С. 66–68.
6. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. URL: http://www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf

В.О.Фоміна,

учитель інформатики Смілянської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №1 Смілянської міської ради

ВИДИ СУЧАСНИХ ПЕРСОНАЛЬНИХ КОМП'ЮТЕРІВ

РОЗРОБКА УРОКУ ІНФОРМАТИКИ. 5 КЛАС

Мета:

навчальна: ознайомити учнів з видами сучасних персональних комп'ютерів, учити розрізняти їх, з'ясувати переваги та недоліки кожного виду;

розвивальна: розвивати логічне мислення, пам'ять; формувати вміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати і систематизувати інформацію;

виховна: виховувати інформаційну культуру, відповідальне ставлення до навчання, пізнавальну активність.

Тип уроку: засвоєння нових знань, формування вмінь та навичок.

Обладнання: комп'ютери, інструкції з техніки безпеки в кабінеті інформатики, картки із завданнями, картки для гри «Інфолото», підручник «Інформатика 5 клас» Н.В.Морзе, О.В.Барна, В.П.Вембер, О.Г.Кузьмінська, Н.А.Саражинська.

Програмне забезпечення: тренажер миші WMouse.

ХІД УРОКУ

І. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ ЕТАП

Повторення правил поведінки в кабінеті інформатики.

Гра «Так чи ні?» (Учитель зачитує твердження, якщо учні згодні, то плескають в долоні, якщо ні, то не плескають)

Запитання до гри:

Потрібно швидко забігти в кабінет інформатики, щоб вистачило місця за комп'ютером. (Ні)

Якщо тобі холодно, можна приходити до кабінету у верхньому одязі. (Ні)

Вмикати і вимикати комп'ютер тільки з дозволу вчителя. (Так)

Якщо щось незрозуміло, можна показати на екрані пальцем. (Ні)

Працювати на клавіатурі чистими, сухими руками. (Так)

Клавіші на клавіатурі натискати легко та не допускати різких ударів. (Так)

Самостійно усувати неполадки в роботі апаратури, не обов'язково повідомляти про це вчителя. (Ні)

У разі погіршення самопочуття слід попередити про це вчителя. (Так)

ІІ. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

1. В анаграмах зашифровані назви пристроїв. Віднови слова (підручник: ст. 47, вправа 2)

ШИМА, НІМОТОР, ЕРПРИНТ, СТИКДЖОЙ, ЛОНКОКИ, ВІЛАКАТУРА, КАСНЕР, НОФОРКІМ

2. Уяви себе пристроєм комп'ютера і поясни, чому без тебе комп'ютер не може працювати (пристрої: монітор, системний блок, клавіатура, мишка, колонки, мікрофон, принтер, сканер).

Учні отримують зображення пристрою, потім по черзі виступають з розповіддю, починаючи словами «Привіт! Я ..., без мене не можливо...»

3. Інформаційна хвилинка (повідомлення учня про пам'ятник клавіатурі).

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. ОГОЛОШЕННЯ ТЕМИ І МЕТИ УРОКУ

Учитель. Розгляньте комп'ютери нашого комп'ютерного кабінету. Як ви вважаєте, чи бувають ще якісь види комп'ютерів? Якщо так — то які саме?

Отже, тема нашого уроку «Види сучасних комп'ютерів». Сьогодні на уроці ми дізнаємося, чому слід дотримуватися правил безпечної роботи з комп'ютером, якими бувають персональні комп'ютери та чим відрізняються портативні та кишенькові комп'ютери від стаціонарних.

IV. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

Пояснення вчителя з елементами демонстрування.

Слово комп'ютер є похідним від англійського слова computer, яке перекладається як «обчислювач». Сучасні комп'ютери виконують безліч завдань, не пов'язаних безпосередньо з математикою.

Персональний комп'ютер, або ПК, — це комп'ютер, призначений для одночасного використання однією людиною.

Є надзвичайно багато сучасних комп'ютерів. Існують також і різні класифікації комп'ютерів.

— То які види комп'ютерів ви знаєте?

Заслухавши відповіді учнів, учитель моделює схему, що відображає, які бувають комп'ютери.

Найчастіше використовують стаціонарні та портативні комп'ютери.

Стаціонарний комп'ютер — це звичайний комп'ютер, який має такі складові: системний блок, монітор, миша, клавіатура, звукові колонки. Цей вид комп'ютерів ми вивчали на попередньому уроці. Стаціонарний — означає непереносний, який стоїть на одному місці. Зазвичай такі комп'ютери більші та потужніші за інші типи персональних комп'ютерів.

- Що означає слово «портативний»? Знайдіть в підручнику на сторінці 49 значення слова «портативний». (Слово «портативни» походить від французького *portative* та від латинського *porto* – ношу й означає: невеликий за розмірами, зручний для носіння із собою предмет, який легко переміщати з одного місця в інше).

Портативні — означає переносні. Портативні комп'ютери — це легкі мобільні ПК з тонким екраном.

Портативні комп'ютери можуть працювати від батарей, тож їх можна взяти з собою куди завгодно. На відміну від стаціонарних ПК, портативні комп'ютери поєднують центральний процесор, екран і клавіатуру в одному корпусі.

Стаціонарні комп'ютери

- Офісні
- Домашні
- Ігрові

Офісні персональні комп'ютери призначені для опрацювання та зберігання в першу чергу текстових і числових даних.

Домашні комп'ютери використовуються не тільки для розв'язування задач, а й для відтворення музики, відеофільмів, створення комп'ютерних фотоальбомів тощо.

Ігрові персональні комп'ютери для комп'ютерних ігор. можуть мати додаткові ігрові пристрої введення та виведення даних: джойстик, руль і педалі для комп'ютерних автоперегонів.

Портативні комп'ютери

- Ноутбук
- Нетбук
- Планшетний комп'ютер
- Кишеньковий комп'ютер

Ноутбук (від англ. *notebook* – блокнот, блокнотний персональний комп'ютер) – портативний персональний комп'ютер, корпус якого згортається у вигляді книжки. Звідси і пішла назва такого виду комп'ютерів. Ноутбуки мають невеликі розміри та вагу, деякий час можуть працювати на акумуляторних батареях.

Нетбук – портативний персональний комп'ютер, основне призначення котрого полягає в забезпеченні доступу до Інтернету. Нетбуки мають ще менші за ноутбук розміри та вагу, низький рівень споживання електроенергії. Вони широко використовуються користувачами, діяльність яких пов'язана з постійною зміною місця (рекламні та торговельні працівники, працівники транспорту, студенти тощо).

В планшетних комп'ютерах для введення даних використовується чутлива до дотиків поверхня екрана. Планшети здебільшого використовуються для перегляду відеофільмів, прослуховування аудіозаписів, читання електронних книжок, а також для роботи в Інтернеті. Введення даних відбувається без застосування клавіатури і миші. Вводити дані можна за допомогою спеціального пера – стилуса, або пальцем руки.

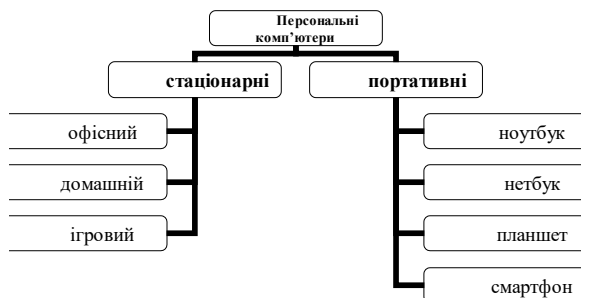
Хто і коли вперше довів до досконалості фантастичні ідеї щодо існування планшета. Знайдіть інформацію про це в підручнику на сторінці 50.

(У 1972 р. Алан Кей вперше довів до досконалості фантастичні ідеї щодо існування планшета. Цей геніальний інженер розробив зручний в управлінні комп'ютер для дітей та назвав його Dynabook. Алан Кей всім розповідав про «комп'ютер розміром із блокнот, з плоским сенсорним екраном і можливістю підключатися до мереж без дротів». Але десятки років планшетні комп'ютери не були популярними.

Кишенькові комп'ютери найменші з усіх інших за розмірами, оскільки можуть поміститися навіть у кишені. Вони також мають сенсорний екран. Кишенькові комп'ютери, що мають ще й функції мобільного телефону, називають *смартфонами*, або *комунікаторами*.

Що означає слово «смартон»? Знайдіть відомості про це на сторінці 50 підручника.

Комунікатори та смартфони призначені для забезпечення мобільного зв'язку, а також для виконання операцій опрацювання, передавання і зберігання даних: введення та пересилання текстів, робота в Інтернеті, опрацювання фотографій, ведення ділового щоденника, перегляд відео, читання електронних книжок тощо.

Отже, перевіримо, яка схема в результаті отримана. **Фізкультхвилинка** (сидячи)

1. Вихідне положення – руки на голову, пальці зчеплені; 1 – підняти руки вгору (долоні зчеплені)

прогнувшись, подивитися на руки; 2 – вихідне положення; 3-4 – те ж саме, 2-3 рази.

2. Вихідне положення – долони зчеплені за голову, лікті на парті; 1-2 – повільно випрямляючись, лікті відвести в бік.

3. Вихідне положення – ноги витягнути вперед, руки на задньому кінці сидіння; 1 – підняти ноги, плечі відвести назад; 2 – вихідне положення; 3-4 – те ж саме, 3-4 рази.

V. ПЕРВИННЕ ЗАСВОЄННЯ ЗНАТЬ.

Робота за підручником §6

«Обговорюємо» (ст.51) – запитання 2, 4, 5

2) Які персональні комп'ютери використовують твої рідні, знайомі?

4) Чим корисні мобільні пристрої людям різних професій. Обґрунтуйте свою думку.

5) Наведи приклади з життя, коли тобі доводилося спостерігати за роботою людей, які використовували різні види персональних комп'ютерів у своїй професійній діяльності.

«Працюємо в парах» ст.51 (завдання 1, 2)

1. Визначити найзручніше положення рук для роботи з клавіатурою.

2. Наведіть аргументи для доведення зручності вказаного на малюнку положення для ніг під час роботи за персональним комп'ютером для попередження втоми м'язів. Обговоріть, що можна зробити, якщо ступні ніг не мають опори.

Додаткове завдання

Завдання «Ти — мені, я — тобі»

Учитель починає фразу і показує на одного з учнів, який повинен закінчити фразу. Варіанти завдань: Материнська ... (плата). Системний ... (блок). Компакт ... (диск). Жорсткий ... (диск). Лазерний... (принтер). Ручний ... (сканер). Оптична ... (миша). Графічний ... (планшет). Техніка ... безпеки). Ергономічна ... (клавіатура).

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Читати §6, виконати усно вправи 3, 4, 5, 6, 7 (ст. 52-54), розв'язати головоломки на ст. 54 (на вибір), оцінити свої знання та вміння за допомогою тверджень на ст. 55.

Додаткове завдання: дізнатися, що таке палпмоп.

VII. РОБОТА З КОМП'ЮТЕРОМ

Дивлячись на плакат, нагадайте яких правил слід дотримуватись при роботі з комп'ютером.

Діти по черзі називають основні правила: тримай безпечну відстань від очей до екрана монітора – 50 см; не торкайся проводів живлення, розеток, задньої панелі системного блока та монітора; не використовуй сторонні предмети; не принось на робоче місце їжу й напої; руки мають бути сухими та чистими; час безперервної роботи за комп'ютером не має перевищувати 15 хв; при виникненні незвичайної ситуації з комп'ютером негайно повідом вчителя чи лаборанта.

Робота з тренажером миші WMouse

Вправи для зняття зорової втоми

На екрані демонструється відео, діти слідкують очима за героєм, який постійно переміщається.

IX. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

Рефлексія

1. Під час уроку я

дізнався...

зрозумів...

навчився...

2. Найбільше мені сподобалося...

3. На уроках найкраще в мене виходило...

4. Я мав (-ла) труднощі з...

5. Я хотів би ще дізнатися про...

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інформатика: підручник для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Н.В.Морзе, О.В.Барна, В.П.Вебер, О.Г.Кузьмінська, Н.А.Сарацінська. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2013. 256 с.

2. Морзе Н.В. Основи інформаційно-комунікаційних технологій: посібник. – Київ: Видавнича група ВНУ, 2006. 352 с.

3. Вправи для зняття зорової втоми. URL: <http://ua.convdocs.org/docs/index-100772.html>

4. Фізкультхвилинки на уроках (5-11 клас). URL: http://zastupnik.at.ua/publ/preventivna_robota_fizkultkxviliinki_na_urokakh/4-1-0-33

Л.П. Гевці,

учитель початкових класів КЗ «Золотоніська спеціальна школа Черкаської обласної ради»

ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ РОЗРОБКА ІНТЕРАКТИВНОГО УРОКУ З ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ. 3 КЛАС

«Кожним словом, кожним променем думки, кожним болем своїм живе в душі нашого народу людина, що ім'я їй Леся Українка».

Олесь Гончар

Тема. Леся Українка. Вірші «Дощик», «Он ярочки зелененькі».

Мета: формувати ключові компетентності:

- уміння вчитися – викликати інтерес до навчання, формувати почуття відповідальності за виконане завдання, готовність самостійно працювати, мати власну думку, обґрунтовувати її;

- соціальна – формувати навички роботи в парі, колективі;

- загальнокультурна – вчити толерантності, мовленнєвій культурі;

- інформаційно-комунікативна – вдосконалювати вміння аналізувати та використовувати інформацію з різних джерел, здійснювати комунікацію у групі та колективі;

формувати предметні компетентності:

- навчальна - продовжувати знайомити учнів з творчістю Лесі Українки;
- розвивальна – розвивати усне мовлення учнів;

- корекційна – коригувати пам'ять, увагу;
- виховна – виховувати любов до поезії.

Обладнання: портрет Лесі Українки, картки для групової, парної, фронтальної роботи, аудіо-запис віршів, підручник, відеоматеріали до уроку.

Тип уроку: інтерактивний урок з використанням ігрових форм навчання.

Хід уроку

I. Загальнокорекційний етап

1. Організаційна підготовка учнів до праці.

Пролунав уже дзвінок,

Починається урок.

Учитель. Пригадаємо девіз нашого класу:

У нас немає «ти»,

У нас немає «я».

Ми – єдиний клас,

Ми – одна сім'я!

2. Нервово-психологічна підготовка учнів до уроку. Аутотренінг. **Учитель.** Щоб гарно працювати, промовте такі слова:

Я – школяр.

Я – особистість творча.

Я – думаю, замислююсь.

Я – аналізую, висловлюю свої судження!

Я – хочу знати!

II. Підготовка артикуляційного апарату до читання

1. Дихальна гімнастика.

- Вправа «Свічка» (повільний вдих носом, швидкий видих ротом).

- Вправа «Іжачок» (як сопе: швидкий короткий вдих носом, швидкий короткий видих ротом).

- Вправа «Вітер» («легенький вітерець» - легенько дмухають, «сильний» - сильніше дмухати, «ураган» - дихають ще сильніше).

2. Гра «Скоромовець». Прочитай скоромовку

повільно, швидко, дуже швидко:

У діброві – дуби,

Під дубами – гриби,

Трава – між грибами,

Хмари над дубами.

3. Фонетична зарядка

Як шумить вітер? (*Шу-у-у*).

Як співає зозуля? (*Ку-ку*).

Як шелестить листячко? (*Ш-ш-ш*).

Як розмовляють бджоли? (*Ж-ж-ж*).

Як пищить комар? (*З-з-з*).

4. Чистомовка. Прочитайте чистомовку,

поступово прискорюючи темп.

Не-не-не-

успіху той досягне,

міє-міє-міє-

хто трудиться уміє

і зусиль не пожаліє.

III. Перевірка домашнього завдання

Леонід Глібов вірш «Літо». Декламування вірша напам'ять.

Конкурс «Кращий читець». Оцінювання.

IV. Актуалізація опорних знань

Інтерактивна вправа «Асоціативний куц».

На дошці фіксуються відповіді дітей.

Леся Українка

(Поетеса, перекладач, драматург, українка...)

V. Повідомлення теми, мети та очікуваних результатів

Учитель. Як ви вважаєте, про кого піде мова далі?

Так, сьогодні ми коротко розглянемо життєвий і творчий шлях Лариси Петрівни Косач, нашої європейської інтелектуалки та сильної жінки. Ми опрацюємо вірші «Дощик», «Он ярочки зелененькі».

Очікування:

- Чого ви очікуєте від уроку?

- Чи сподіваєтесь дізнатися щось нове про Лесю Українку?

VI. Сприймання і усвідомлення нового матеріалу

Слово вчителя. Свою розповідь я хочу розпочати з висловлювання Олесь Гончара «Кожним словом, кожним променем думки, кожним болем своїм живе в душі нашого народу людина, що ім'я їй Леся Українка».

З не такої вже й далекої минувшини, проте вже мовби крізь серпанок легендарності, проступає до нас образ поетеси, образ ніжний і чистий.

Лесине дитинство пройшло у тому мальовничому куточку України де «Волинь оточувала ... з усіх боків» – Звягель, Луцьк, Колодяжне. Це – земля, велична в розкоші первісної природи, край, виповнений споконвічним духом українства, залитий українською піснею де навіть вітер на одному подиху при нагоді виповість народну казку, прошепоче повір'я.

Леся Українка (Лариса Петрівна Косач) жодного дня не сиділа за шкільною партою, не відповідала біля дошки, не бігала з ровесниками гучними коридорами... Вчителями її були мати – письменниця Олена Пчілка, батько – юрист Петро Антонович, книги і життя.

З перших днів свого життя Леся найповніше відчувала безмежну батьківську турботу, мама, народивши дівчинку, захворіла. Тяжка післяпологова анемія змусила Ольгу Косач вдатися до серйозного лікування. Доглядати за новонародженою донькою і півторарічним Михайликом вона не змогла.

Михайлик рано навчився читати, а разом із ним, звісно, й Леся. Тож у чотири роки вона вже зовсім справно читала. А першою самостійно прочитаною книжкою була «Розмова про земні сили» Михайла Комарова.

У п'ять років дівчинка вже вміла й писати. Й відразу в її голівці окреслилася мета – написати дядькові й дядині Драгомановим.

Довідкове бюро «Чи знаєш ти?» (*Розповідь юних літераторів. Учні презентують свої повідомлення*).

1-й учень. У сім'ї Косачів панувало художнє слово. Перекладали, писали твори, переказували історії, записували народні пісні і звичаї, декламували, дуже часто вголос читали. Постійно чулися німецька і французька мови. Батько дуже любив літературу, пишався з того, що в Чернігові, його вчителем був Леонід Глібов. Знав його байки і розучував їх з дітьми. Мати навчала дітей шанувати рідну мову, пісню.

2-й учень. Улюбленими її книгами були фольклорні праці П.Чубинського, «Кобзар» Тараса Шевченка, твори Жульє Верна, Данієля Дефо. На роковини Т.Г. Шевченка вдома влаштовували літературні вечори.

3-й учень. Сім'я Косачів жила на Волині. Дівчинку вражали бідність селян, селянських дітей, з якими вона дружила. Були вони неписьменні. Це дивувало малу Лесю, і вона вчила їх грамоти.

4-й учень. Леся була милосердною до всього і до всіх. Їй хотілося захистити зайченя від вовка, білинку від негоди, подружку від хвороби, людину

від зла. А зло зустрічалось не тільки в казках, книжках. Несправедливість, неправда її гнітили, обурювали. Їй хотілося протестувати. Коли Лесі було 9 років, несподівано для неї за революційну діяльність заарештовують її улюблену тьотю Елю. Страшенно тяжко вона пережила цю звістку і написала вірш «Надія».

Ні долі, ні волі у мене нема,
Зосталася тільки надія одна.
Це перший вірш Лесі.

5-й учень. Леся була музично обдарованою. Це помітив композитор М.В. Лисенко, з сім'єю якого дружили Косачі. Леся швидко переймала народні пісні, співала, записувала їх. З захопленням вишивала, малювала. А в домашніх театральних виставах вона і виконавець, і режисер, і декоратор.

6-й учень. Їй легко давалися німецька й французька мови. Пізніше Леся вивчить грецьку і латинську, зможе спілкуватися англійською та італійською, глибоко зацікавиться європейською літературою, стародавньою і новою історією, перекладатиме українською мовою твори Г. Гейне, В. Гюго, писатиме наукові статті.

7-й учень. У Лесі було двоє братів – Михайло і Микола і три сестри – Ольга, Оксана, Ізидора. Діти жили дружно. На розвиток Лесі особливо впливали стосунки із старшим братом – Михайлом. Спільні інтереси, ігри, розваги, захоплення їх єднали. Всюди і завжди вони були разом. Для менших Леся була і вихователькою і наставником, і вчителькою.

8-й учень. Дівчинка росла наполегливою. До всього їй хотілося дійти самій. Відчуті чари нічного лісу – і вона крадькома йшла у ліс. Проникнути у таємницю Луцького замку, поблизу якого жили, – і вона збирає про нього перекази. Замок відразу став місцем розваг дітей.

9-й учень. Дуже любила Леся бувати на ярмарках, спостерігати народні свята і весілля. Взимку 1881 року на святі Водохреща Леся застудилася. З цього часу й починається її тяжка, виснажлива боротьба з хворобою.

10-й учень. З початком 90-х років письменниця зав'язує тісний контакт з Іваном Франком, які потім переросли в міцну дружбу. Вона бачила в ньому вчителя і однодумця. Іван Франко дуже високо цінував творчість Лесі Українки.

1. Літературна довідка

Коли Лесі було 13 років, у неї назбиралося вже кілька віршів, і мати, порадившись з дочкою, добирала їй псевдонім Українка і публікує в журналі вірш «Конвалія». Відтоді і пішли по всьому світі прекрасні поезії, підписані цим гордим, ніжним і красивим ім'ям – Леся Українка.

Чому Українка? Та тому, що в сім'ї панували українські звичаї. Леся вже знала, що українському слову доводиться боротися за виживання. За таких умов навчати дитину читати й писати рідною мовою було складним: для українця навчання перетворилося на щоденний державний злочин. Однак діти в сім'ї Косачів навчалися саме українською.

Родини Лисенків, Косачів, а ще Старицьких стали тими інтелегентними українськими родинами з Наддніпрянщини, в яких батьки докладали значних зусиль до того, щоб діти виростили свідомими українцями.

Псевдонім Українка був своєрідним викликом існуючим порядкам, утвердженням права на функціонування рідної мови в рідному краї.

2. Читання віршів вчителем (як варіант прослухати аудіо-запис).

Слайд 1. Пригадай! Вірш – короткий поетичний твір поділений на рядки, що римуються. Рима – співзвучне закінчення слів у віршованих рядках.

3. Словникова робота.

Серпанок – легка, схожа на дим поволока, яка скрадає обриси предметів; пелена.

4. Самостійне читання віршів учнями (мовчки). Пригадайте поради щодо виразного читання віршів.

Слайд 2. Щоб красиво продекламувати вірш треба зрозуміти настрої поетичного твору і почуття мовця та намагатися передати їх під час декламування.

Індивідуальна робота із учнями. Читання букваря.

Бесіда-обговорення прочитаного.

Які почуття у вас виникали прочитані вірші?

VII. Фізкультхвилинка

Релаксація під музику.

VIII. Корекція набутих знань

1. Гра «Безперервний ланцюжок» (Учні читають по одному реченню).

2. Технологія «У майстерні художника».

Робота в парах.

Створіть свій словесний малюнок за змістом вірша «Он ярочки зелененькі».

3. Вибіркове списування. Робота в групах.

• Перша група: виписати із вірша «Дощик» іменники.

• Друга група: виписати із вірша «Он ярочки зелененькі» дієслова.

Літературна вікторина «Хто найуважніший»

• Коли народилася Леся Українка? (25 лютого 1871 року)

• Яке справжнє ім'я Лесі Українки? (Лариса Петрівна Косач)

• Скільки днів сиділа Лариса за шкільною партою? (жодного)

• Перші вчителі Лесі ... (мати й батько)

• У скільки років поетеса написала перший вірш? (в 9 років)

• Як називався перший вірш поетеси? (вірш «Надія»)

• Хто дібрав поетесі псевдонім Леся Українка? (мати Ольга Косач)

• Назвіть перший друкований вірш Лесі Українки (вірш «Конвалія»)

• На якому музичному інструменті грала Леся Українка (фортепіано)

• Яка хороша традиція була у сім'ї Косачів? (влаштовувати літературні свята)

• Скільки мов знала Леся Українка? (11 мов)

Віртуальна подорож. Музеї Лесі Українки

Я раджу вам здійснити мандрівку по літературним місцям, де жила й працювала поетеса.

Музей у Києві

Тривалий час Леся Українка жила і працювала в Києві. На колишній Маріїнсько-Благовіщенській вулиці (тепер – вул. Саксаганського, 97) – музей Лесі Українки. Тут вона мешкала з 1899 по 1910 рік. Це місце пам'ятне ще й тим, що поряд з Косачами жили родини М.В. Лисенка і М.П. Старицького (нині створюються музеї). Ці три родини єднала не тільки любов до української культури. На сестричанинських зібраннях вони мріяли про побудову нової України. Дружина М.В. Лисенка вчила малу Лесю музики. Тут вона чула поетичне слово патріарха української літератури М.П. Старицького. Пізніше звідси вона ходила на засідання літературного гуртка «Плеяда».

У затишній цій оселі панувало художнє слово. Тут формувалися Лесині поетичні книжки «На крилах пісень» і «Думи і мрії». Ці кімнати зустрічали Лесю після операцій і лікування.

В експозиції музею – документи, вишивання, малюнки, книги, а також особисті речі: одяг,

фортепіано, на якому грала поетеса, фонограф на якому записувала народну творчість.

Світ родини, широкі зв'язки, все, що формувало геній Лесі Українки, допоможе вам зрозуміти музей.

Музей у Новоград-Волинському

Леся Українка народилася у Звягелі (у 1795 – 2022 роках – м. Новоград-Волинський Житомирської області), куди після весілля в Києві одразу переїхали батьки. Жили вони в гарному будинку, що стояв посеред великого саду, в якому, крім фруктових дерев, було багато тополь, лип, бузку, жасмину. Для дитячих розваг, ігор місця було досить. Крім того, батьки, як правило, їздили з дітьми до лісу, на луки, на обрядові свята у навколишні села. Вони вважали, що саме серед простого люду й закладатимуться в дітей і розуміння народу, і бажання йому служити.

Музей відтворює умови життя Косачів початку 70-х років.

Музей у селі Колодяжному

Одинадцятирічною Леся оселяється у с. Колодяжне. Батько мав працювати поблизу, у м. Ковелі. Леся вже була хвора і часто мусила виїздити на лікування й операції до Києва, але неодмінно і захоплено чекала повернення до села. Розкішна природа Волині чарувала дівчинку. Адже там – таємничі мандрівки до лісу, зустрічі з селянами, там життя, якого майже не торкнулася цивілізація.

У Колодяжному почала вона писати вірші, малювати, вишивати, перекладати. Тут Леся стала вихователькою і вчителькою молодших своїх сестричок і брата.

Батько, Петро Антонович, найбільше опікувався Лесею, створював їй усі умови для творчості, навіть збудував їй окремий білий будиночок.

Садиба Косачів – зараз музей.

Село Колодяжне Ковельського району Волинської області.

Музей у Сурамі

У Сурамі Леся Українка померла. Грузинський народ, який так любила поетеса, створив тут музей.

Леся Українка познайомилася з Грузією, її мовою, історією ще в юності. А сталося це так. Косачі до себе на квартиру в Києві прийняли студента університету Нестора Гамбарашвілі. Він був освічений, вихований і скоро заприятелював з усією родиною. Особливо зацікавлені розмови відбувалися між Нестором і Лесею, в основному про спільність долі грузинського і українського народів. Прочитавши «Витязя у тигровій шкурі», горда юна Леся вигукнула: «Коли б я не була україночку, я б хотіла бути грузинкою».

Леся вчила Нестора французької мови, а він її грузинської. На згадку вона подарувала том поезій французького поета Альфреда де Мюссе і свою фотокартку з теплим написом. Якось Нестор, збираючись на канікули додому, запитав Лесю, що привезти їй.

Гострий кинджал, - не вагаючись, відповіла вона.

Нестор виконав прохання. Леся була в захопленні. Меч, кинджал у її віршах перетворився в поетичний образ.

Починаючи з 1903 р., Леся часто бувала в Грузії. Місяцями жила у Тбілісі, Телаві, Хоні, Кутаїсі. Знання її про Грузію поглиблювалися. Вона далі вивчає грузинську мову, знайомиться з письменниками. Грузія теж відповідала їй великою любов'ю.

Коли Леся Українка померла, газети вийшли з некрологами, в яких високо оцінювався талант «однієї з краших дочок» України.

Об'єднаний історико-літературний музей у м. Ялта

Теплий сухий клімат Криму часто рятував Лесю Українку. Лікувалася вона в Саках, Євпаторії, Ялті. На лікування заробляла приватними уроками. Природа Криму, море надихали поетесу, вона багато писала. Зокрема тут були створені цикли віршів «Кримські спогади» і «Кримські відгуки».

Експозиція, присвячена Лесі Українці, розміщена в кількох кімнатах Об'єднаного історико-літературного музею.

Творча робота. Робота в четвірках.

Завдання: до кожної букви доберіть найкращі слова, які можна сказати про поетесу.

Л	лагідна	У	уважна
Е	ерудована	К	красива
С	смілива	Р	розумна
Я	яскрава	А	артистична
		І	ініціативна
		Н	наполеглива
		К	кмітлива
		А	активна

ІХ. Підсумок уроку. Рефлексія

Учитель. Наш урок наближається до кінця. Скажіть, що вас вразило найбільше?

- Чи справдились ваші очікування від уроку?
- Чи цікаво було вчитися на сьогоднішньому уроці?

Пам'ятайте, любі діти! Леся Українка – письменниця, перекладач, фольклорист, громадська і культурна діячка.

Леся – неповторна. Вона справжня дочка мужнього і сильного народу – українського. Вона безсмертна, як безсмертний народ.

Вогонь від Прометея, відданий нею народові – то надія сподівання та визволення, на волю.

Технологія «Незакінчене речення»

Закінчіть речення:

Я думаю, що ...

Я переконаний у тому, що ...

Я не сумніваюся в тому, що ...

Закінчити наш урок я хочу висловом Лесі Українки «Я в серці маю те, що не вмирає...»

Х. Домашнє завдання

Перша група: с. 127 вірш «Дощик» напам'ять.

Друга група: с. 127 виразне декламування віршів.

Третя група: опрацювати сторінку букваря.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Карамзіна М. Леся Українка. Київ: Видавничий дім «Альтернативи», 2003. 416с.; іл.
2. Краці конспекти уроків із читання: 1-4 класи / Упоряд. Т.А. Дубіч. Тернопіль-Харків: Ранок, 2011. 144с. (Серія «Відкритий урок»)
3. Українка Л. Мрії зламане крило: Збірник творів, документів і спогадів: Для серед. шк. віку / Упоряд., есе та довід. матеріал В.А. Костюченка; Худож. А.Б.Негода. Київ: Веселка, 1993. 222с.; іл.
4. Стребна О.В., Соценко А.О. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи. Харків: Основа, 2006. 176с.
5. Музей-садиба Лесі Українки у Колодяжному URL: <https://www.youtube.com/watch?v=w5b7rd2zowE>.
6. Пісня Богдани Фільц на слова Лесі Українки "Он ярочки зелененькі" у виконанні хору "Соняшник" URL: https://www.youtube.com/watch?v=M1mUV_akywv

А.М. Головня,

учитель початкових класів Чорнобаївської загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів №1 Чорнобаївської районної ради Черкаської області

ПТАХИ - ПЕРНАТІ ДРУЗІ ЛЮДИНИ

РОЗРОБКА ІНТЕГРОВАНОГО УРОКУ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ПРЕДМЕТА «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ». 2 КЛАС (ЗА ПРОГРАМОЮ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ПІД РЕДАКЦІЄЮ Р. Б. ШИЯНА)

Тема. Звуки. Букви. Склад, наголос.

Мета:

- удосконалювати знання учнів поділу слів на склади, розміщення слів в абетковій послідовності, визначення наголошеного і ненаголошеного складу, поділ звуків на тверді й м'які, дзвінкі й глухі; закріплювати вміння групувати предмети, аналізувати та узагальнювати;
- розвивати зв'язне мовлення, пізнавальні здібності, екологічну грамотність, емоційний інтелект;
- сприяти розвитку соціальної, громадянської, здоров'язбережувальної, інформаційно-комунікаційної компетентностей;
- виховувати любов до природи, турботливість у ставленні до птахів.

Очікувані результати:

Учень / учениця аналізує звуковий склад слова (кількість складів, наголошений та ненаголошений склади, голосні та приголосні звуки) [2 МОВ 5-4.1-1]; порівнює власне мовлення з мовленням інших (швидкість, вимова звуків і наголошування слів) [2 МОВ 5-4.1-2]; знаходить у художніх текстах виразальні засоби мови і пояснює їхню роль [2 МОВ 5-4.1-5]; знаходить у тексті речення різних видів (питальні, розповідні, спонукальні; окличні й неокличні) і доводить доцільність їх використання для досягнення мети спілкування [2 МОВ 5-4.1-6]; утворює відповідні граматичні форми слів для поширення або ускладнення речення [2 МОВ 5-4.1-7]; розрізняє різні види текстів (розповідь, опис) і пояснює їх призначення [2 МОВ 5-4.1-9]; творить нові слова на основі запропонованих (замінює звуки, міняє послідовність складів, замінює або об'єднує частини слова) [2 МОВ 5-4.2-1];

Обладнання: мультимедійна презентація, предметні малюнки (птахи), картинки до малюнка диктанта, картки для перевірки вибіркового списування, снігова кулька, картки для творчої роботи, вправи «Карусель», екологічне панно.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

1. Організація класу

Учні.

Доброго дня тобі, небо блакитне!
Доброго дня тобі, сонечко світле!
Доброго дня вам, сніжинки тендітні!
Доброго дня вам, гості привітні!

Вчитель.

Дзвінок пролунав веселий
Дружно всіх вас кличе в клас.
Станьте діти всі рівненько,
Посміхніться всі гарненько.
Настрій на урок взяли,
Працювати почали.
Спочатку сідає – краса,
А потім – сила

Вправа «Криголам»

Учитель. Сьогодні на уроці присутні гості – вчителі. Тож подолаємо кригу відчуженості.

В - вимогливі, виховані, ввічливі, важливі, веселі, вмілі, витончені, вправні, відчайдушні.

Ч - чемні, чесні, чарівні, чуйні, чудові, чутливі.

Т - творчі, тактовні, толерантні, трудолюбиві, товариські, терплячі.

Е - енергійні, елегантні, ерудовані.

Л - люблячі, ласкаві, лагідні, люб'язні.

І - ініціативні, імппульсивні, інструктивні.

Який розділ ми закінчили вивчати? Звуки. Букви.

Склад. Наголос.

2. Оголошення завдань уроку.

Учитель. Сьогодні ми на уроці повторимо і узагальнимо вивчене про звуки і букви, склад, наголос.

Читання з дошки теми уроку.

3. Повторення і узагальнення вивченого.

Мікрофон.

Учитель. Повторимо вивчене про звуки і букви:

- Сукупність літер розміщених в певній послідовності... (алфавіт).
- Звуки бувають... (голосні і приголосні).
- Голосних звуків в укр. мові... (6).
- Голосні звуки бувають... (наголошені і ненаголошені).
- Приголосні звуки бувають... (тверді й м'які, дзвінкі й глухі).
- Голосний звук, який вимовляється з більшою силою голосу, називається... (наголошений), решта... (ненаголошений).
- Слова переносяться з рядка в рядок... (по складах).
- М'якість попередніх приголосних позначають такі букви... (і, я, ю, є, ь).
- М'який подовжений звук на письмі позначається... (двома однаковими буквами).
- Буква «щ» завжди позначає... (2 звуки).
- При переносі буквосполучення «дж, дз»... (не можна розривати).

1) Орфоепічна (звукова) розминка

Учитель. Наші вушкачують... звуки. Тож перевіримо чи гарно ви чуєте звуки і чи розрізняєте їх:

а) Заміни у слові перший приголосний звук на інший приголосний звук, щоб утворилося нове слово.

Рік, сік, вік, тік, бік, лік, Дік, пік...

Мак, бак, гак, жак, лак, рак, сак, так...

б) Заміни у слові голосний звук, щоб утворилося нове слово.

Лис - ліс, сом - сам - сім - сум, соло - сало, рис - ріс, сак - сік - сук, лук - лак, рік - рак, кіт - кат, бік - бак...

в) Заміни дзвінкий звук на парний глухий звук, щоб утворилося нове слово.

Злива - слива, жити - шити, гуля - куля, гори - хори, бити - пити, дітки - тітки, джин - чин, гава - кава, зуб - суп, жив - шив...

г) Додай один звук: або приголосний або голосний. Утвори нове слово.

Лід - плід, мак - смак, рак - грак, їжа - їжак, кіт - кріт, коса - косар, коза - козак, кава — Клава, лін-млин...

2) Словникова розминка. За ознакою підібрати назву предмета:

- Голосисті, дзвінкоголосі, співочі, корисні, стрімкі, кочуючі, перелітні, осілі... (птахи)

- Надійний, щирий, добрий, співчутливий, порядний, милосердний, відданий... (друг).

Учитель. Зверніть увагу на ці два слова Друг, птахи. Чи можна якимось чином пов'язати між собою ці слова?

Так.

- Птахи - наші друзі.

- Чому птахів називають друзями людини?

(лікують дерева від шкідників, звеселяють своїм співом, довіряють людині)

Читання з дошки.

Отже, темою нашої розмови є «Птахи - пернаті друзі людини»

Інформація на замітку! Пернаті - покриті оперенням.

1). Каліграфічна хвилинка

Загадка

Одягли собі пташки
Червоненькі фартушки.
Значить, сніг і холоди
Наближаються сюди.
Подивіться у дворі
В чорних шапках... (снігурі)

2). Хвилинка ерудита(походження слова снігур)

а) Ім'я своє снігур дістав від слова «сніг». Адже ці пташки за народним повір'ям перші вісники зими і снігу.

б) Вірш «Снігурі» Дмитро Білоус

В лісі, в скверах, на алейках,
Птиці в чорних тюбетейках.
-Прилетіли снігурі!
-Це зима на порі...
Ой, які вони цікаві:

По-смішному величаві.
Кажуть, якщо їх нема,
То не скоро ще зима...
Сірі та червоногруді
-Дю-дю-дю,-гукають,-дю-ді...
А самі аж із тайги
Принесли до нас сніги...

От за це ми їх із вами

Й називаєм снігурами.

3). Хвилинка каліграфії

С н н і і г г у у р - снігур.

- З'єднання - середнє
- Письмо в повітрі
- Письмо в зошитах

4. Творча диференційована робота.

- (На партах учнів лежать малюнки снігурів з різнорівневими завданнями).

- В - 1 Звуко-буквений аналіз (снігур)

- Букв - б(ес, єн, і, ге, у, ер.)
- Звуків - б(С - приголосний, твердий, глухий)
- (Н - приголосний, м'який, дзвінкий)
- (І - голосний, ненаголошений)
- (Г - приголосний, твердий, дзвінкий)
- (У - голосний, наголошений)
- (Р - приголосний, твердий, дзвінкий)

- Складів - 2

- В - 2 Слова – родичі (снігур)

- Снігур, сніг, сніговики, Снігурка, сніжинка, снігова, сніговиця, підсніжник, сніговий.

- В - 3 Назви – ознак (снігур)

- Снігур(який?)невеликий, гарненький, яскравий, осілий, солідний,

- величавий, зимуючий, пишний, червоногрудий.

- В - 4 Назви дій (снігур)

- Снігурі(що роблять?)прилітають. Оживляють.

Перегукуються.

- Збираються. Ховаються, метушаться.

Живляться. Поступаються.

- Тримаються. Оселяються. Звивають. Виводять.

Прикрашають

- В - 5 Речення. Зв'язок слів у реченні

- Червоногруді снігурі ласують ягодами горобини.
- Снігурі(що роблять?)ласують
- Снігурі(які?)червоногруді
- Ласують(чим?)ягодами
- Ягодами(чого?)горобини.
- Дод. зав.
- Розповідне речення переробити у запитальне:
- Чим ласують снігурі?
- Хто ласує ягодами горобини?
- Розповідне речення переробити у спонукальне

- Снігурі, ласуйте ягодами горобини.

Снігурі, прилітайте до нас взимку.

В - 6 Сенкан

Снігурі.

Червоногруді, зимуючі.

Метушаться. Оселяються. Оживляють.

Зграйка снігурів сидить на горобині.

Снігурі - супутники зими.

Снігурі.

Яскраві, величаві.

Прилітають, оселяються, прикрашають.

На дереві палають як вогні.

Вісники снігу й зими.

Порівняння снігурів:

- Яскраві плями посеред зими.
- Немов червоні яблука.
- Палаючі вогниці.
- Як ліхтарики.
- Як зоря.
- Наче жар.
- Живі зимові квіти на голих гілках.

5). Творчий диктант - записати назву птаха, про якого йде мова:

- 1) Який птах вигодує пташенят взимку? (шишкар)
- 2) Який птах є символом любові і вірності? (лебідь)
- 3) Який птах є символом миру? (голуб)
- 4) Який птах є символом України? (лелека)
- 5) Який птах є санітаром лісу?(дятел)
- 6) Який птах на своїх крилах приносить весну?(шпак)

(Діти записують назви птахів у зошитах)

Запитання:

- 1) У назві якого птаха букв більше ніж звуків?(лебідь)
- 2) У назві якого птаха голосних і приголосних звуків однакова кількість?(лелека)
- 3) У назві якого птаха є лише дзвінкі приголосні звуки?(голуб, лебідь)
- 4) У назві якого птаха є лише глухі приголосні звуки?(шпак)

6). Гра «Зміни слово» за методикою «Навчання в русі».

7). Гра « Пограємо в сніжки».

Учитель. Я кидаю вам снігову кульку і називаю один предмет , а ви повертаєте мені кульку і називаєте слово. Що означає багато предметів.

- Ластівка, шпак, журавель, стриж, лелека, курка, соловей, дрізд, одуд.

Назвіть зайвого птаха, (курка) Чому?

Свійський птах.

Що об'єднує усіх птахів? Перелітні.

8). Фразеологічна хвилинка

Учитель. Які крилаті вислови ви знаєте з словом курка?

Мокрий як курка, розуму як у курки, кури не клюють, курям на сміх, пише як курка лапою.

9). Гра «Розшифруй». Робота в парах.

Завдання: розшифрувати слова - назви птахів слова – анаграми.

І варіант. Сигу, билуго, ліравжу, бцірого.

(Гуси, голуби, журавлі, горобці)

Хвилинка ерудита.

Учитель. Цим птахам поставлені пам'ятники.

Гуси врятували Рим від ворогів. Голуби в роки Великої Вітчизняної війни були зв'язковими, врятували багато людей від смерті. Горобці врятували людей Америки від голоду, адже саме горобці поїли і гусінь, яка напала на урожай. Журавлі увіковічують пам'ять воїнів - солдатів, що загинули в роки Великої Вітчизняної війни.

ІІ варіант Завдання. Вставити пропущені букви, що позначають голосні звуки.

Б*рк*т, ж*р*в*ль с*р*й, др*ф*, л*л*к* ч*рн*й (беркут, журавель сірий, дрофа, лелека чорний).

Хвилинка ерудита

Учитель. Що об'єднує слова дрофа, беркут, журавель сірий, лелека чорний. (Ці птахи занесені до Червоної книги)

10). Вправа «Карусель». Розмістити слова назви птахів за абетковою послідовністю. Рухатимуться учні другого варіанту. Одночасно буде в русі 3 каруселі:

• **1 ряд:** птахи водойм(лебідь, чайка, крижень, гуска,) (гуска, крижень, лебідь, чайка).

• **2 ряд:** птахи лісів(соловей, зозуля, дрізд, одуд) (дрізд, зозуля, одуд, соловей)

• **3 ряд:** птахи степів(куріпка, перепілка, дрофа, жайворонки)

• (дрофа, жайворонки, куріпка, перепілка)

Запитання: Як можна об'єднати птахів за місцем їх проживання?(птахи водойм, лісів, степів)

11). Робота з підручником (вправа 179)

Вибіркове списування:

1 варіант - випише слова де потрібно вставити апостроф (солов'ї, ластів'ята, в'ють, м'якої)

2 варіант - випише слова де пропущена буква що позначає знак м'якшення(співають, носять, дзьобах, вивелись, маленькі)

Запитання:

- Коли ставиться апостроф у слова?

12). Гра «Розсели птахів до своїх годівничок»

Перелік птахів: чиж, сич, шпак, грак, щиглик, сойка, одуд, ремез, ворона, горобець, сорока, синиця, жайворонки.

1 годівниця - назви птахів, що складаються з одного складу(односкладові) (чиж, сич, шпак, грак)

2 годівниця - назви птахів, що складаються з двох складів(двоскладові) (щиглик, сойка, одуд, ремез)

3 годівниця - назви птахів, що складаються з трьох складів(трискладові) (ворона, горобець, сорока, синиця)

Запитання:

• До якої годівнички насправді зможуть прилетіти птахи?(до 3)

• Чому?(бо ці птахи осілі(зимуючі))

• Яку пташку ви не поселили до жодної з годівниць?(жайворонки)

• Чому?(це чотирискладове слово)

Хвилинка цікавинка

- Якої пташки гніздо нагадує рукавичку?(ремез)

Рекорди птахів:

Учитель. Діти, а ви чули, щось про книгу «Рекорди Гіннеса»?

(В цю книгу записують тих, хто виконує щось найкраще від усіх на світі) Ось уявіть, що ми зараз читаємо сторінки з цієї книги про птахів:

1. Хто найвище літає?(Гриф)

Найвище всіх літає - гриф. (Висота польоту сягає до 11тисяч км.)

2. Хто найшвидше літає?(Сапсан)

Найшвидший птах у світі -сапсан.(Розвиває швидкість до 200 км/год)

3. Який птах найважчий?(Страус)

Найважчий птах у світі - страус.(Маса тіла може сягнути до 500кг)

4. Яка пташка найменша?(Колібрі)

Найменша в світі пташка-колібрі.9(Вага - 1,6гр. Ріст 5,7см.)

Завдання:

У назвах птахів визначити наголошений склад, та поставити наголос. Гриф, Сапсан, Страус, Колібрі, Назвіть наголошений 1 2 3 склади

13). Творча робота за екологічним панно.

Гра «Підзорна труба».

Назвати всі предмети.

Що ви бачите?(дерево, дупло, трава, замети, стовбур, гілля)

Кого ви бачите?(снігура)

Гра «Об'єднайко».

Розгадати таємницю: як предмети пов'язані між собою, (снігові замети, веселий снігур, трава під снігом, білка в дуплі)

Ігри з чарівниками: «Я нюхаю», «Я слухаю», «Я відчуваю на дотик», «Я відчуваю на смак».

• Що на малюнку можна понюхати? (Тут пахне морозна свіжість, чисте повітря, суха трава)

• Які звуки можна почути ?(Я чую, як...співає снігур, рипить сніг, завиває хурделиця, падають сніжинки, шелестять трави, листя, тріпоче крильцями снігур...)

• Що можна відчути на дотик? (Коли я торкаюся руками...холодний сніг, шорстке листя, гладенька кора., м'якеньке пір'ячко...)

• Що можна відчути на смак? (Я відчуваю на смак...)

Ігри з чарівниками часу.

• Що було в минулому?(Осінь. Різнобарвне листя, суха трава, росли гриби, білка готувала запаси, снігура не було,)

• Що буде в майбутньому?(Весна. Зелена трава, листя, квітнуть квіти, пурхають метелики, повзають жучки, світить сонечко, птахи висиджують пташенят)

14). Робота з підручником(вправа 180)

1. Учень читає виразно вірш Павла Глазового «Шпак»

2. Запитання:

- Що корисного робив шпак у саду?(щебетав, співав, черв'яків хапав)

- Якої шкоди завдав шпак саду?(з десяток ягід поклював)

- Що сталося з садом, коли рука людини вбила шпака?(гусинь знищила плоди і листя)

- Яка головна думка цього вірша? Зачитайте її.

Хто друга покарає, собі самому зробить зло.

Завдання: спишіть головну думку вірша в зошит.

1 варіант - підібрати до слова «друг» слова близькі за значенням(товариш, побратим, приятель).

2 варіант - підібрати до слова «зло» слово протилежне за значенням (добро)

Слова вчителя. Птахи - це окраса природи. Кожен полюбляє милуватися ними та слухати їхні мелодійні співи. Іноколи пташки шкодять тим, що поїдають вишні, виноград та інші ягоди. Проте, їх треба берегти, бо це також добрі помічники людини у збереженні врожаю. У природі в кожній живій істоті є важлива роль, а людина повинна дбати про них.

1-й учень

Коли потраплю на пташиний збір,

То інтереси їх я буду захищати.

Права їм дам найкращі на землі,

Щоб високо вони могли літати.

2-й учень

Від соловейка виступлю і я.

Ми знаєм, як чудово він співає.

Пора йому присвоїти звання,

Нехай чарує нас й ніколи не зникає.

3-й учень

Ще слово я за лебедів скажу,

Вони цінують вірність і кохання.

Нехай у парі проживуть життя,

Щоб браконьєр не вбив їх на світанні.

Ці птахи ніжні, наче білий цвіт,

Милують око щирою красою.

Нехай живуть, не знаючи журби,

Людей дивуючи всіх вірністю й любов'ю.

4-й учень

А я лелеку буду захищати,

Що в'є гніздо біля моєї хати.

Нехай ніхто ніколи у житті

В них не посміє хоча б раз стріляти.

Ці птахи милі спокій беруть,

Дарують мир і злагоду в родині.

Всі учні разом:

Не смійте, люди, їх сполохати хоч раз,

Щоб не наклепати журби в свою країну.

Підсумок

1 Вправа «Пташечка звеселяє співом»

(Вчитель озвучує фрази. Учні підводяться, коли на них «падає сніжок»)

- Пташка звеселить співом тих, хто був уважний на уроці.
- Пташка звеселить співом тих, хто гарно працював на уроці.
- Пташка звеселить співом тих, хто дізнався про щось нове на уроці.
- Пташка звеселить співом тих, кому є що розповісти про сьогоднішній урок.
- Пташка звеселить співом тих, хто буде берегти й охороняти природу.
- Пташка звеселить співом тих, кому сподобався урок.

Рефлексія

- Який настрій?
 - Що сподобалося на уроці?
 - Про що хотіли б дізнатися більше?
- Домашнє завдання

Учитель. За вашу чудову працю дарую вам на згадку снігурів із написаними на них (диференційованими) домашніми завданнями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/87-2018-%D0%BF>
2. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р.Б. 1-2 клас. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Shyyan.pdf>
3. Одинцова Г., Кодлюк Я. Цікавинки на уроках рідної мови. Тернопіль: Підручники і посібники. 2003. 127с.
4. Дівакова І. Інтерактивні технології навчання у початкових класах. Тернопіль :Мандрівець, 2012. 180 с.

Н.М. Корж,

учитель початкових класів, вчитель-методист Медведівського ліцею імені Максима Залізняка Медведівської сільської ради Черкаської області

ЗАДАЧІ ЗА СЮЖЕТАМИ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ КАЗОК

МЕТОДИЧНИЙ МАТЕРІАЛ ДЛЯ УЧНІВ 1 КЛАСУ

Народна творчість – невичерпне джерело духовності, християнської моралі, дієвий засіб впливу на свідомість дитини. І особливе місце у становленні особистості посідають казки. Казкові персонажі захоплюють, дитина ними пишається або засуджує їхні вчинки, радіє і хвилюється разом з героями. Як би там не було, а байдужим не залишається ніхто. Казки стають для дитини найкращими друзями і порадиниками, очищають душу і пробивають джерельця доброти і любові до світу, в якому так багато жорстокості, ненависті, зла. Через все життя людина проносить щемливий спогад про ті далекі дитячі почуття. Тому вчителів варто заповнити світ дитинства барвистими враженнями, дбати, щоб процес навчання не обтяжував, а захоплював учнів сповна. І допоможуть у цьому казки.

У 1 класі діти ознайомлюються з поняттям «задача», її будовою, навчаються встановлювати взаємозв'язки між даними і невідомими величинами, шукати розв'язання. Задачі на сюжети відомих казок – найдоступніший і найцікавіший для дітей матеріал. Якщо казка невідома, то це спонукає дитину до її прочитання. Так, крім математичних компетентностей формується інтерес до читання, здійснюються міжпредметні зв'язки. Навчання наповнюється цікавим змістом. Дитині варто донести мораль казки, бо вона і навчає, і розвиває, і виховує.

Можна запропонувати :

- скласти аналогічну задачу;
- скласти обернену задачу;
- скласти задачу за розв'язком;
- поставити питання до задачі;
- скласти задачу за малюнком, схемою, коротким записом.

Пам'ятаймо, що успішне оволодіння вмінням розв'язувати задачі допоможе дитині в майбутньому долати життєві труднощі.

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА КАЗКА «КУРОЧКА РЯБА»

Жили-були дід і баба. Була у них курочка Ряба. Знесла курочка яєчко, та не просте, а золоте.

ЗАДАЧІ

1. Знесла курочка 3 золотих яєць, а простих – на 4 більше. Скільки простих яєць знесла курочка?
2. Знесла курочка 3 золотих яєць і 7 простих. Скільки всього яєць знесла курочка?
3. Знесла курочка 10 яєць. Серед них 3 золотих. Скільки простих яєць знесла курочка? Яке ваше ставлення до курочки? Складіть свої задачі про курочку?

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА КАЗКА «ЛИСИЧКА-СЕСТРИЧКА ТА ВОVK-ПАНІБРАТ»

Здорові були, бабусю! З неділею...Позичте мені вогню, я вам відслужу.

- Добре, Лисичко-сестричко. Сідай, погрійся трохи, поки я пірижечки вийму з печі.

ЗАДАЧІ

Спекла бабуся 8 пірижків із маком, а з сиром – на 3 менше. Скільки спекла бабуся із сиром пірижків?

Бабуся спекла 6 пірижків із маком і 4 із сиром. Скільки всього пірижків?

Бабуся спекла 10 пірижків. 1 пірижок дала Лисичці. Скільки пірижків залишилось?

Увійшов Вовк у ліс та й каже:

- Рубайся, дерево, криве й криве. Рубайся, дерево, криве й криве.

Нарубав, тягне до Лисички.

Вовк нарубав 7 кривих колодок, а Лисичка 9 прямих. Хто працював старанніше? На скільки більше колодок нарубала Лисичка?

От прибігає Вовчик до ополонки, устроїв в ополонку хвіст.

- Ловись, – каже, – рибко, велика та все велика! Ловись, рибко, велика та все велика.

1. А Лисичка тільки глузує з Вовчика та рибкою ласує. Бо скинула з дідового воза 5 великих рибин і 4 маленькі. Скільки всього рибин у Лисички?

2. Лисичка скинула із воза 9 рибин. 2 рибини вона з'їла. Скільки рибин залишилося?

3. У Лисички булоб великих рибин, а маленьких на 4 менше. Скільки у Лисички малих рибин?

Чи правильно вчинила Лисичка? Що б ви їй порадили?

Складіть свої задачі.

УКРАЇНЬСЬКА НАРОДНА КАЗКА «РУКАВИЧКА»

Ішов дід лісом і загубив рукавичку.

ЗАДАЧІ

З якої казки ці рядки? Хто побачив рукавичку першим? Хто другим?...Хто останнім?

У рукавичці було 5 звірят. Прибігло ще 2. Скільки звірят стало у рукавичці?

У рукавичці було 7 звірят. Коли песик загавкав - 3 звірят втекло. Скільки звірят залишилося у рукавичці?

Складіть подібні задачі.

Що б ви порадили звірятам? Дідусеві?

УКРАЇНЬСЬКА НАРОДНА КАЗКА «КОЛОБОК»

Жили собі дід та баба, та такі убогі, що нічого в них нема. От раз дожились вже до того, що не стало у них і хліба – ї їсти нічого. Дід і каже:

- Бабусю, піди у хижку, назмітай у засіці борошнця та спечи мені колобок.

От баба так і зробила: витопила в печі, замісила яйцями борошно, що назмітала, спекла колобок і поклала на вікні, щоб простиг.

- Чи впізнали ви казку? Як ви оцінюєте вчинок колобка? Що б ви йому порадили?

ЗАДАЧІ

1. Бабусі в тісто треба вбити 10 яєць. Вона розбила 6 яєць. Скільки ще яєць треба покласти в тісто?

2. У тісто бабуся поклала 7 яєць і залишилося ще 3. Скільки було яєць?

УКРАЇНЬСЬКА НАРОДНА КАЗКА «ЛИСИЧКА-СЕСТРИЧКА»

Просить Лисичка в крайню хату переночувати. Пустив господар її. А Лисичка питає:

- Де ж мені свою гусочку покласти?

- А он під ослоном, – кажуть господарі.

Вночі Лисичка встала, з'їла гусочку. А вранці зчинила галас, що гусочка десь ділась. Нічого робити господарям, віддали баранця.

ЗАДАЧІ

1. Маса гуски 4кг, а баранець на 5кг важчий. Яка маса баранця?

2. Баранець важить 10кг, а гуска на 5кг легша. Яка маса гуски?

- Як ви оцінюєте вчинок Лисички?

УКРАЇНЬСЬКА НАРОДНА КАЗКА «ДІДОВА ДОЧКА Й БАБИНА ДОЧКА»

От живуть усі вкупі – дідова дочка й бабина. Дуже не любила баба дідової дочки.

ЗАДАЧІ

1. Бабиній дочці 10 років. Вона на 3 роки старша за дідову дочку. Скільки років дідовій дочці?

2. Дідовій дочці 7 років, а бабина – на 3 роки старша. Скільки років бабиній дочці?

- На чію дочку ви хотіли б бути схожими?

УКРАЇНЬСЬКА НАРОДНА КАЗКА «КОЛОСОК»

От замісив Півник тісто, приніс дров та й розтопив у печі. А як у печі нагоріло, посадив пиріжки.

Мишенята й собі діло мають: пісень співають, танцюють. Аж ось і спеклися пиріжки, повиймав їх півник, виклав на столі.

ЗАДАЧІ

1. Спик Півник 10 пиріжків: 6 із капустою, а решту – із сиром. Скільки було із сиром пиріжків?

2. Зліпив Півник 6 пиріжків із капустою і 4 з сиром. Скільки всього пиріжків?

Що вчить нас ця казка?

УКРАЇНЬСЬКА НАРОДНА КАЗКА «ЛИСИЧКА І ЖУРАВЕЛЬ»

От уже Лисичка йде до Журавля на гостину. А Журавель наварив такої-то смачної страви: узяв і м'яса, й картопельки, й бурячків – усього-усього, покришив дрібненько, склав у глечик з вузькою шийкою та й каже:

- Призволяйся, любя приятелько, не соромся!

ЗАДАЧІ

1. Вкинув Журавель у глечик 7 картоплин, 2 бурячки і 5 шматочків м'яса. Скільки овочів у глечик?

2. Зварив Журавель 2 бурячки, а картоплин на 5 більше. Скільки картоплин зварив Журавель?

- Чію поведінку ви б засудили? Чи добре бути хитрим?

УКРАЇНЬСЬКА НАРОДНА КАЗКА «ІВАСИК-ТЕЛЕСИК»

Цілий день Телесик плаває в човні, ловить рибку, годує діда й бабу. Наловить, віддасть – і знову попливе. А мати йому їсти носить.

За день Телесик зловив 8 рибин: 6 зранку, а решту – після обіду. Скільки рибин зловив Телесик після обіду?

ЗАДАЧІ

1. Матуся приготувала Телесикові на обід 3 карасі, а окунців на 2 більше. Скільки окунів принесла матуся? Скільки всіх рибин?

2. Телесик зловив 9 карасів і 5 линків. У юшку мати вкинула 6 рибин. Скільки рибин залишилося?

УКРАЇНЬСЬКА НАРОДНА КАЗКА «ЛИСИЧКА - КУМА»

Так Лисичці меду хочеться.

- Піди та й піди, старий, на пасіку, принеси меду! Нема чого робити, – приніс Ведмідь і меду, аж два вулики припер.

ЗАДАЧІ

1. На зиму Ведмідь заготовив два вулики меду. У першому вулику було 11кг меду, а в другому – 9кг. Які бджоли працюватіші? На скільки більше меду в першому вулику? Скільки всього кілограм меду у Ведмеда?

2. Ведмідь заготовив на зиму 20кг меду. За перший тиждень Лисичка з'їла 4кг меду, а за другий – на 3 кг більше. Скільки меду з'їла Лисичка за другий тиждень? На скільки кілограм спорожніли ведмедеві запаси? Скільки в нього ще залишилось меду?

- Складіть задачі про інші ведмедеві запаси.

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА КАЗКА « СІРКО »

1. Никає Сірко по полю, і так йому гірко: «Скільки років я хазяїнові вірно служив, а тепер на старості літ він мені шмат хліба жаліє і з двору прогнав». Коли це приходиться до нього вовк .

2. Сіркові 15 років, а вовкові – 9 . На скільки років Сірко старший?

Сірко пішов у поле, знайшов там вовка та й каже:

- Прийди в неділю ввечері до нашого городу, а я тебе введу в хату та віддячу за те, що ти мені добро зробив.

Сірко вийшов до вовка, увів у хату й посадив під столом.

Потім Сірко взяв на столі м'яса доволі і поніс під стіл.

Приніс Сірко вовкові під стіл 6 кусків смаженої баранини і 8 кусків телятини. На скільки кусків м'яса поменшало на столі господарів?

- Чи справедливо спочатку повівся хазяїн із Сірком? Чи можна назвати Сірка вдячним?

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА КАЗКА «СОЛОМ'ЯНИЙ БИЧОК »

От баба й напалась на діда:

- Зроби та й зроби мені, діду, солом'яного бичка і осмоли його смолою.

ЗАДАЧІ

1. На виготовлення бичка пішло 10кг соломи і 4кг смоли. На скільки більше взяли соломи, ніж смоли? Скільки всього кілограм використано матеріалів?

Вовк його й питає:

- Діду, навіщо ти ножа гостриш?

- Щоб із тебе шкуру зняти та на зиму теплу шапку пошити.

- *Ой, не риж мене, дідусю. Я тобі цілу отару овечок прижену.*

2. У отарі було 7 овечок і кілька баранців. Всього 15 голів. Скільки баранців у отарі?

- Складіть обернену задачу.

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА КАЗКА «ЇЖАК ТА ЗАЄЦЬ»

- Ти, каже їжак, – мене береш на сміх? А хочеш зі мною наввипередки? Побачимо, хто кого пережене!

Заєць як зарегоче:

- Ти? Наввипередки? Зі мною?!

А їжак спокійно:

- А так, із тобою.

- Ну, добре, – засміявся Заєць. – Давай бігти.

ЗАДАЧІ

1. За однаковий час заєць пробіг 18м, а їжак – на 9м менше. Хто швидший?

2. Їжак пробіг 9м, а їжачиха – на 2м менше. Скільки метрів пробігла їжачиха? Яку відстань подолали їжаки?

Що сказав їжак зайцеві на прощання? (Ніколи не треба сміятися з слабшого.) Чи може це бути для нас повчанням?

Складіть за аналогією задачі про героїв казки.

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА КАЗКА «КИРИЛО КОЖУМ'ЯКА»

Пішов Кирило до князя та й каже:

- Давайте мені 12 бочок смоли та 12 возів конопель.

ЗАДАЧІ

1. Для підготовки до першого бою із змієм Кирило використав 4 вози конопель і 3 бочки смоли. Скільки у нього залишилося матеріалів?

А змій йому й каже:

- *Що ж ти, Кирило? Битися прийшов чи миритися?*

- *Де вже миритися! Битися з тобою, з душоубом клятим!*

2. Як ударить Кирило здоровенною булавою перший раз, так 3 голови й відлетіло. Скільки ще треба відтяти дев'ятиголовому змієві голів?

3. У знак подяки за визволення князівна поцілувала Кирила 7 раз, а її батько князь 15 раз потиснув йому руку. Скільки проявів вдячності отримав Кирило?

- Складіть обернену задачу.

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА КАЗКА «ЦАРІВНА-ЖАБА»

Де –не десь, у якомсь царстві, жив собі цар та цариця, а в них – три сини, як соколи. От дійшли вже ті сини літ, – час женитися.

ЗАДАЧІ

Середульшому було 18 літ, старшому – на 2 роки більше, а найменший – на 4 роки молодший за старшого. Якого віку царевичі?

Жаба вилізла проти нього, квакає:

- Іване – царенку, чого ти плачеш?

- Та як же мені не плакати: загадав наш батько гречаники пекти, а ти не вмієш!

1. Спекла жаба 9 гречаників із сиром, а з капустою – на 2 більше. Скільки гречаників з капустою? Скільки всього гречаників ?

2. Всього невістки спекли 38 гречаників: жаба – 20, а решту – царівна з князівною. Скільки гречаників приготували старші невістки? Хто працював краще?

- Який висновок зробимо з казки?

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА КАЗКА «ОХ»

Батько бідкається. Що робити?

- Поведу, – каже, – вражого сина, ледащо у інше царство, може, де найму, він відтіля не втече. – Взяв його та й повів.

Йдуть та йдуть, чи довго, чи недовго, аж увійшли в такий темний ліс, що тільки небо та земля.

ЗАДАЧІ

До обіду батько з сином пройшли 6км, а решту – після обіду. Вся відстань становила – 17км. Яку відстань подолали подорожні після обіду?

Випустив Ох 7 білих голубів, 5 сизих, а сірих – на 6 менше, ніж білих і сизих разом. Скільки було сірих голубів? Скільки всіх голубів у Оха?

Який висновок зробимо? Чи добре бути ледарем?

Складіть аналогічні задачі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1-4 класи. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2011. 392 с.

2. Рівкінд Ф.М., Оляницька Л.В. Математика: підручник для 1 класу. Київ: Освіта, 2012. 144 с.

3. Семиліточка: українські народні казки / [упоряд. Л.Ф.Дунаєвська]. Київ : Веселка, 1990. 319с.

4. Українські народні казки / [упоряд. О.С.Яремійчук]. Київ : Веселка, 1989. 412 с.

І.О. Фурса,

завідувач дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №72
«Струмочок» Черкаської міської ради

«РОЛЬ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ»

Сьогодні, у період агресії РФ проти України та у період реформування вітчизняної освітньої системи, проблема формування громадянської світи особистості не підлягає сумніву. Це обумовлено тим, що саме соціально-громадянська компетентність є ціннісною основою будь-якого суспільства і виступає не лише чинником інтеграції нашої нації, а й істотним мотивом саморозвитку і розкриття всіх потенційних можливостей кожної людини в духовній, соціально-економічній і суспільно-політичній галузях [4].

Сучасні вимоги до розвитку громадянської освіти зростаючої особистості знайшли відображення у Законах України «Про освіту» та «Про дошкільну освіту», Концепції громадянської освіти (виховання) особистості в умовах розвитку української державності, Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства. Базовому компоненті дошкільної освіти та ін. [3].

Державним стандартом дошкільної освіти є Базовий компонент дошкільної освіти. Його мета – забезпечення життєвої компетенції дитини, до змісту якої входить і поняття «бути громадянином своєї країни, патріотом свого народу» [2].

Оскільки саме період дошкільного дитинства є етапом первинного становлення особистості, сьогодні, у період оновлення нашої держави, у часи, коли рашистські окупанти намагаються денационалізувати Українців, питання громадянської освіти як ніколи раніше набуває

особливої значущості, починаючи з дошкільного віку.

Реалізація оновленого Базового компоненту дошкільної освіти, оптимізація підходів до організації освітньої діяльності з дошкільниками, масштабне запровадження компетентнісного підходу в дошкільній педагогіці, формування основ розвитку особистісної культури дитини через відкриття їй світу в його цілісності та різноманітності зумовили застосування в діяльності сучасного закладу дошкільної освіти інноваційного напрямку – *музейної педагогіки*.

Так, у Базовому компоненті, як основному державному стандарті, в освітньому напрямі «Дитина в соціумі» в інваріантній складовій визначено соціально-громадянську компетентність дитини, яка спрямована на формування ціннісного ставлення дитини до себе, своїх прав та прав інших людей, культурних надбань українського народу, інших національностей і культур; здатності до прояву особистісних якостей та почуттів; готовності до взаємодії та участі в родинних та суспільних процесах [5].

У різних словниках зміст поняття «громадянська освіта» тлумачиться як діяльність та/або як навчання чи інтегративна якість.

Орієнтовну структуру та зміст громадянської освіти старших дошкільників наводимо у таблиці 1.

Таблиця 1

Орієнтовна структура та зміст громадянської освіти старших дошкільників

Компонент громадянської освіти	Знання	Зміст
Правосвідомість	Знання прав та обов'язків людини	Розрізняють та розуміють власні права, права інших можуть їх назвати, дотримуються правил поведінки у групі в ігрових та реальних ситуаціях. Можуть назвати основні закони держави
Власне громадянський	Знання символів держави – гімн, прапор, герб. Засвоєння понять «державна», «патріот». Діти мають певне відношення до історії держави, яка виявляється у повазі до культурних традицій	Впізнають прапор, герб своєї держави серед символів інших держав
Історико-краєзнавчий	Знання національних святинь, традицій своєї країни, визначних діячів історії та культури	Знайомляться із різними історичними подіями, вчать будувати хронологічну послідовність, ідентифікують визначні історичні та культурні постаті

Толерантність	Знають, що люди бувають різної національності та мають різний рівень життя, розуміють, що всі люди мають однакові права та певні обов'язки, засвоюють поняття «національність», «національні відносини», «терпимість»	Знайомляться з іншими національностями
Культура	Знають систему звичаїв свого та інших народів. Засвоєння понять «національний костюм», «звичаї», «традиції»	Знайомляться зі звичаями, святами, культурними традиціями інших національностей, знайомляться із народними інструментами різних національностей, можуть назвати ігри різних народів
Приналежність до спільноти/ суспільства	Володіють основними поняттями про спільноти (родина, друзі, сусіди, група), у яких діють різні правила та закони. Засвоєння понять «суспільство», «обов'язки», «почуття»	Навчаються прийнятним способам взаємодії: договір, компроміс, переконання. Ухвалюють правило як загальну домовленість. Знайомляться з правилами у різних галузях життя: правила дорожнього руху, безпеки, поведінки та ін.
Ідентичність та емпатія	Діти розуміють та приймають, що у людей є спільне та різне. Засвоєння понять: унікальність, взаємодопомога, сім'я	Святкують спільні свята, поважають традиції інших, мову, культуру.
Вибір	розуміють наслідки власної поведінки та поведінки інших; засвоюють поняття: вибір, наслідки, відповідальність, вчинок	Вчаться виділяти ситуацію, в якій існує кілька можливостей для ухвалення рішення, та обирають одну з них. Навчаються прогнозувати можливі наслідки своїх дій для себе та іншим

Сьогодні, у період війни, коли Україна ціною життя Героїв відстоює свободу і територіальну цілісність, проблема громадянського виховання дітей дошкільного віку набуває особливої значущості.

Дане положення знаходить своє відображення у законі України «Про дошкільну освіту», де провідним освітнім напрямом визначено виховання у дітей любові до батьківщини, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій та звичаїв, державної мови, національних цінностей українського народу, а також цінностей інших націй і народів, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля. Базовий компонент дошкільної освіти як Державний стандарт дошкільної ланки має за мету – забезпечення життєвої компетенції дитини, до змісту якої входить і поняття «бути громадянином своєї країни, патріотом свого народу» [6].

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає змогу визначити, що поняття «музейна педагогіка» походить із Німеччини, де воно зародилося на межі XIX–XX століття. Гамбурзький художній музей став колицею музейної педагогіки, а її «батьком» – директор музею, шкільний вчитель А. Ліхтварк (1852-1914рр.). Вперше, ввівши поняття «музейні діалоги», А. Ліхтварк став основоположником музейно-педагогічної методики, мета якої –

розвивати вміння творчо сприймати твори мистецтва через розуміння задуму митця [9].

Вітчизняна освітня система кінця XX століття, розглядаючи музей як модель багатовимірного світу, у якій раціональний досвід пізнання тісно взаємодіє з чуттєвим, виокремлює необхідність існування музейної педагогіки. Саме поняття «музейна педагогіка» почало застосовуватись на початку 80-х років XX століття і міцно увійшло в педагогічну практику, демонструючи музей як просвітницький заклад, однією з головних функцій якого є саме освітньо-виховна.

В аспекті означених положень виникає необхідність виокремити основні напрями музейної педагогіки, що сприяють формуванню громадянської освіти старших дошкільників, а саме:

1. Інформування – перша сходинка музейної науки (початкові відомості про музей, музейні предмети, експонати).

2. Навчання – якісно новий рівень, який включає в себе передачу і засвоєння набутих умінь і навичок.

3. Розвиток творчих здібностей – музей створює особливий умови для розвитку творчих здібностей завдяки спільній прикладній діяльності вихователів та вихованців.

4. Спілкування – встановлення взаємних ділових або дружніх стосунків на основі спільних інтересів.

5. Відпочинок – організація вільного часу в музеї [8].

Поняття «музей» (від грец. *ponasiov*-Будинок Муз – установа, що займається збором, вивченням, зберіганням та експонуванням предметів – пам'яток природної історії, матеріальної та духовної культури, а також просвітницької та популяризаторської діяльністю) [10] у даній технології розглядається як фактор розвитку дитини – її естетичного смаку, уяви, фантазії, пізнавального та творчого потенціалу. Провідна роль в організації громадянського виховання із застосуванням музейної педагогіки належить вихователю, який покликаний посягти у свідомості дітей зерна історичної пам'яті та музейної культури з метою розвитку особистості громадянина.

Провідні дослідники сучасності серед основних завдань, які стоять перед вихователем, як організатором музейно-педагогічної технології, виокремлюють наступні:

1. Навчити старшого дошкільника бачити історико-культурний контекст оточуючих його речей, тобто оцінювати їх з погляду розвитку культури.

2. Формувати ціннісне ставлення до історико-культурної спадщини шляхом організації процесу спілкування з предметним світом культури, заснованого на реалізації емоційної сфери особистості (переживання та проживання ціннісних відносин становлять зміст виховання).

3. Формувати розуміння взаємозв'язку історичних епох та своєї причетності до іншого часу, ідентичності сучасній культурі за допомогою спілкування з пам'ятками історії та культури.

4. Формувати стійку художню потребу та навички спілкування із культурно-історичними пам'ятками.

5. Розвивати здатність до естетичного споглядання, співпереживання та насолоди.

6. Формувати толерантність, повагу до інших культур, їх розуміння, прийняття.

7. Розвивати потребу у самостійному освоєнні оточуючого світу шляхом вивчення культурної спадщини різних епох та народів.

8. Зберігати та примножувати культурну спадщину.

На сьогодні інформаційно-комунікаційні технології, дійсно, стають потужним засобом навчання, виховання та розвитку, використання якого дає змогу педагогам вирішувати методичні завдання на якісно вищому рівні. Це положення повною мірою стосується і дошкільної освіти, метою якої є забезпечення цілісного розвитку дитини, її фізичних, інтелектуальних і творчих здібностей шляхом виховання, навчання, соціалізації та формування необхідних життєвих навичок [2].

Наголосимо, що зазначені вище вимоги у повній мірі стосуються і ланки дошкільної освіти, а застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі ЗДО покликане сприяти ефективності громадянської освіти старших дошкільників.

Одним з ефективних способів застосування інформаційно-комунікаційних технологій в умовах ЗДО з метою громадянського виховання є відвідування віртуальних музеїв.

Віртуальні музеї є одним із численних ресурсів мережі «Інтернет». Це сучасний феномен культури та освіти, що динамічно розвивається.

У мережі Інтернет віртуальний музей визначається як колекція цифрових зображень, звукових файлів, текстових документів та інших даних історичної, наукової чи культурної цінності, які є доступними через електронні медіа.

У ході віртуальних екскурсій дошкільникам надається можливість пережити світ по-новому, побачити і навчитися створювати красу навколишнього світу, зрозуміти і навчитися цінувати патріотичні та духовно-моральні цінності, пережити дух культурної спадщини та світових мистецьких здобутків, адже сучасні віртуальні музеї представляють цінність не лише музейними експозиціями та наявністю експонатів, а й змістом виховної роботи, громадянської освіти зокрема.

Сучасна віртуальна музейна педагогіка розвивається у руслі проблем музейної комунікації.

Наголосимо, що у контексті сучасних інтеграційних процесів, реформування системи освіти нашої країни та розвитку громадянської освіти, музейна комунікація, яка є процесом спілкування відвідувача з музейними експонатами, належить до однієї з пріоритетних особливостей розвитку особистості.

Стрімкий розвиток ІТ-галузі, нанотехнологій змінює пріоритети в системі освіти і народжує нові її моделі. Базисом побудови цих моделей стають такі інноваційні процеси як цифровізація освіти, персоналізація навчання, проєктне навчання, інтеграція формального і неформального підходів в освіті, створення просторів для розвитку і становлення особистості.

З огляду на це, особливої актуальності набуває STEAM-освіта, яка забезпечує міждисциплінарний і прикладний підхід в освітній діяльності, створюючи умови для повноцінного та дієвого пізнання дітьми світу.

У відповідності до даних положень актуальності у формуванні громадянської освіти дітей старшого дошкільного віку набуває технологія «Стенд-музею».

Стенди, розміщені на стінах, і є частиною інформаційно-освітнього простору закладу дошкільної освіти. Експонати занурюють малят у спеціально організоване предметно-просторове середовище музею і дають педагогу змогу надавати інформацію, необхідну для їхнього всебічного розвитку, створювати ситуації для спілкування, обміну думками з питань громадянської освіти [7].

«Стенд-музей» складається з стендів однакового розміру об'єднаних загальною тематикою відповідно до кількості груп у закладі дошкільної освіти, на кожному з яких розміщені експонати певної підтеми з питань громадянського виховання:

- стенд-музей державних символів;
- стенд-музей «Мої права»;
- стенд-музей «Українська вишиванка»;
- стенд-музей «Традиції мого народу»;

- стенд-музей «Моя батьківщина – Україна!»;
- стенд-музей «Подорож Україною»;
- стенд-музей «Я і моя родина – частина держави!»;
- стенд-музей «Людина пізнається в праці»;
- стенд-музей «Хай добро живе на світі!»;
- стенд-музей «Герої мого міста!» та ін.

Отже, саме в дошкільному віці діти отримують перші відомості про різні явища життя, вбирають повагу до свого міста, до Батьківщини, дізнаються багато нового про минуле і сьогодення, традицій та культуру свого народу. Тому надзвичайно важливо у цей період сформувати навколо дитини відповідне середовище засобами музейної педагогіки, яка покликана розвинути в неї естетичне сприймання, сформувати соціально значущі цінності, основи громадянськості та патріотизму, емоційно-позитивне ставлення до тих чи інших історичних та культурних явищ.

Пропонуємо до уваги питальник для діалогу-міркування з дітьми старшої групи та перелік онлайн посилань віртуальних музеїв з громадянського виховання дітей старшого дошкільного віку.

Питальник для діалогу-міркування

1. Діти, що таке Україна?
2. Що таке державні символи України?
3. Де можна побачити державний прапор?
4. Якого кольору прапор України?
5. Хто є діючим Президентом нашої держави?
6. Патріот – це....?
7. Що означає слово «Батьківщина»?
8. Як називається місто в якому ти живеш?
9. Як називається столиця нашої Батьківщини?

Перелік онлайн посилань віртуальних музеїв з громадянського виховання дітей старшого дошкільного віку

1. Будинок-музей Тараса Шевченка на Майдані Незалежності
2. URL: <https://museum-portal.com/ua/museum/taras-shevchenko-house-museum-at-maydan-nezalezhnosti>
3. Віртуальна подорож Україною. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=o1kRNXRINTY>
4. Дендропарк – Софіївка. URL: <https://museum-portal.com/ua/museum/natsionalniy-dendrologichniy-park-sofiyivka>
6. Державні символи України. Мультимедійний для дітей. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ZegU1xdY65c>
8. Дітям про ПАСХУ і Великодні традиції (пізнавальне відео). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WgdkXg3ZMtc>
9. Край, у якому ти живеш. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=20eJACUAoYm>
10. Край, у якому ти живеш. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=20eJACUAoYm>
11. Культура України. URL: <https://youtu.be/NLIgYc1kkOA>
12. Музей грошей Національного банку України. URL: <https://museum.bank.gov.ua/museum/>

13. Похід до музею може бути захоплюючим! URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-F-bMZhak-M>

14. <https://www.youtube.com/watch?v=-F-bMZhak-M>

15. Символи України. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=UTpSQvivMnM>

16. Символи України для дітей. Підготовка до школи. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=C-wKA8nJeoc>

17. <https://www.youtube.com/watch?v=C-wKA8nJeoc>

18. Черкащина. Тут починається Україна. URL: <https://youtu.be/LF3nX40AJNE>

19. 7 автентичних музеїв просто неба. URL: <https://museums.authenticukraine.com.ua/ua/>

20. 12 патріотичних мультфільмів, які розкажуть дітям цікаві факти про Україну

21. <https://lviv1256.com/lists/12-patriotychnykh-mul-tfil-miv-iaki-rozkazhut-ditiam-tsikavi-fakty-pro-ukrainu/>

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова Є. В. Віртуальна екскурсія як одна з ефективних форм організації навчального процесу. *Історія України*. 2010. № 10. С. 22-24.
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція) URL: <http://osvita.kr-admin.gov.ua>. Назва з екрану. *Формування громадянської компетентності учнівської молоді*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (8-9 лют. 2005 р.). Х.: ХОІМБО, 2005. С. 8-19.
3. Завалевський Ю. І. Громадянська освіта і громадянське виховання в закладах освіти: наук.-метод. рекомендації. Чернівці: Букрек, 2004. 47 с.
4. Новий стандарт дошкільної освіти. Відповіді на головні запитання. URL: <https://nus.org.ua/questions/novyj-standart-doshkilnoyi-osvity-vidpovid-na-golovni-zapytannya/>
5. Нормативний путівник на 2021/2022 навчальний рік. URL: <https://ezavdnz.mcfra.ua/832691>
6. Передерій І.Г. Віртуальна екскурсія як сучасна форма презентації музейних колекцій. Тези наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету. Том 3. Полтава: ПолтНТУ, 2017. С. 196-199.
7. СТЕНД-МУЗЕЙ як інноваційний освітній засіб. URL: file:///C:/Users/IREX/Downloads/dv2020-3_p27.pdf Лілія КОБА, вихователька-методистка; Людмила ШКІЛЬ, вихователька, ЗДО № 17 "Радість", м. Суми
8. Сухомлинська О. *Ідеї громадянськості й школа в Україні. Шлях освіти*, 1999.
9. Химич Н. Виховання духовної культури у дітей старшого дошкільного віку засобом створення музейного простору в дошкільному навчальному закладі. «Молодий вчений». № 9 (36), 2016 р. С. 299-303.

П.В.Теслюк,

доцент кафедри педагогіки, психології та освітнього менеджменту комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», кандидат психологічних наук, доцент

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ ЕМОЦІЙНИХ РОЗЛАДІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Оголошення воєнного стану, бойові дії в Україні суттєвим чином змінили звичні умови професійної діяльності педагогічних працівників, створили численні додаткові навантаження на емоційну сферу педагогів, що обумовлюють їх емоційну напруженість.

Американський вчений М. Вейтц описав **вісім основних ситуацій**, що викликають емоційну напруженість: 1) необхідність прискореної переробки інформації; 2) шкідливе оточення; 3) усвідомлена загроза; 4) порушення фізіологічних функцій; 5) ізоляція; 6) ув'язнення; 7) остракізм (вигнання і переслідування); 8) груповий тиск. До них можна додати безсилля, неможливість змінити ситуацію, відсутність контролю за подіями, необхідність прийняття особливо відповідальних рішень, швидкої зміни стратегії поведінки та ін. [4].

Емоційна напруженість може обумовлювати такі небажані емоційні стани педагогічних працівників, як туга, пригнічення, роздратованість, поглиблення похмурого настрою при радісних подіях навколо, неприязне ставлення до колег і вихованців, байдуже ставлення до себе, тривога, страх та ін.

Для здорових людей характерні емоційні коливання. Це свідчить про здатність реагувати на враження та переживання. Коливання настрою, афект стають патологічними, коли вони виражені такою мірою, що порушують цілеспрямованість психічної діяльності, призводять до втрати працездатності педагога.

Патологічні явища в емоційній сфері людини згруповані наступним чином: патологія емоційних реакцій, патологія експресивних актів, патологія настрою [1].

Розлади емоційних реакцій виявляються у реакціях, неадекватних за знаком, силою і тривалістю тим стимулам, що їх викликають. Патологія емоційних реакцій нерідко має в основі зміни загальної афективної установки педагога (дисфорія, пригніченість та інше). Спостерігаються наступні порушення: експлозивність, емоційна в'язкість, емоційна лабільність, емоційна монотонність, емоційне огрубіння, емоційна тупість, втрата емоційного резонансу, паратимія, емоційна парадоксальність, емоційна подвійність.

Експлозивність (вибуховість) – надмірна емоційна збудливість з бурхливими спалахами афектів, особливо люті, гніву. Емоційні розряди можуть супроводжуватися агресією, спрямованою на самого себе чи зовні. При цьому знижується контроль за поведінкою, характерною є імпульсивність. Експлозивність можна розглядати як готовність педагога до афективних станів, включаючи патологічний.

Емоційна в'язкість – застрявання, стійка фіксація афективної реакції й уваги на будь-якій події, педагогічній ситуації, об'єкті. Виявляється у злопам'ятності, прихильності до раз і назавжди заведеного розпорядку життя, консерватизмі в поглядах і звичках, відсталості й опозиційному

ставленні до нового, тривалій зосередженості на психотравмуючих ситуаціях, невдачах і образах.

Емоційна слабкість або лабільність – легка й примхлива мінливість настрою з різних, часто щохвилинних причин, іноді невідомих і самому педагогу. Стабільного душевного стану при цьому може не бути взагалі. Підвищення настрою найчастіше здобуває відтінок сентиментальності, розчулення, зниження – сльозливості, легкодухості. Крайня ступінь емоційної слабкості визначається терміном «емоційне нетримання» – це повна нездатність стримувати зовнішні прояви емоцій у сполученні з різкими коливаннями настрою з будь-якого приводу. Іноді спостерігається надзвичайно витончена емоційна чутливість, коли непримітні і зовсім випадкові деталі подій, що відбуваються, залишають дуже глибоке враження – емоційна гіперестезія.

Емоційна монотонність – відсутність природних коливань настрою, тобто нерухомий, одноманітний, без добової динаміки і не мінливий в залежності від зовнішніх стимулів настроїв. Хвилюючі, сумні чи тривожні повідомлення не знаходять щиросердного відгуку у педагога, його настрої залишається попереднім. Немає емоційного відголосу під час сприйняття емоцій інших учасників освітнього процесу. Мова такого працівника суха, позбавлена мелодійності, образності. Міміка збідніла, жестикуляція однотипна, тональність голосу приглушена.

Емоційне огрубіння – втрата тонкого емоційного диференціювання, що найбільш яскраво виявляється в сфері вищих почуттів і у відносинах з оточуючими. Такі педагогічні працівники втрачають властиві їм раніше стриманість, делікатність, чемність, такт, почуття поваги до інших, можуть ставати розгальмованими, настирливими, цинічними, хвалькуватими, безцеремонними, зарозумілими.

Емоційна тупість – душевна холодність, спустошення, черствість, безсердечність. Такий стан пов'язаний з втратою вищих емоцій й іноді позначається як олотимія.

Втрата емоційного резонансу – хворобливе почуття випадіння емоційного відгуку на різноманітні події. Описується як дуже важке відчуття втрати єднання з тим що відбувається, роз'єднання з зовнішнім світом. Втрата емоційного резонансу – один з проявів хворобливої психічної анестезії, стан «болісної нечутливості», що виникає унаслідок втрати здатності усвідомлювати різні почуття (радості, суму, страху, любові).

Паратимія – інверсія емоцій, коли афективні реакції протилежні адекватним у даній ситуації.

Емоційна парадоксальність – ослаблення адекватних емоційних відповідей на важливі події, при одночасному пожвавленні реакцій на незначні супутні обставини.

Емоційна подвійність (амбівалентність) – співіснування різних почуттів стосовно того ж самого об'єкта. Характеризує ціннісний конфлікт і є типовою для невротичної особистості. Крайні варіанти амбівалентності, що виявляються нездатністю усвідомлювати факт антагонізму полярних емоцій, що виникають одночасно, свідчать про глибоку ступінь розщеплення особистості.

Патологія експресивних актів проявляється у відсутності або ослабленні міміки, жестикуляції, збідненні виразних засобів мови, монотонності інтонацій педагога.

Порушення настрою характеризуються відносно стійкими до зовнішніх впливів афективними установками працівника і супроводжуються загальною зміною нервово-психічного тону. Зміни настрою також можуть бути пов'язані з зовнішніми причинами (психічний стрес, інтоксикації, травми), соматичними порушеннями. У дану групу розладів включені: апатія, гіпотимія, гіпертимія, ейфорія, дисфорія, розгубленість, тривога.

Апатія – стан байдужості і повної індиферентності до того, що відбувається, зокрема, у професійній діяльності, до оточуючих, свого становища, минулого життя, перспектив майбутнього. Це стійке або минуще тотальне випадіння як вищих соціальних почуттів, так і органічних емоцій. Глибокий ступінь апатії звичайно не усвідомлюється, не розцінюється педагогом у якості патологічного явища, не обтяжує його, не відбивається у скаргах на самопочуття. У відносно неглибоких випадках може бути розуміння змін, які відбулися у почуттях. Градації апатії наступні: емоційне спрощення – емоційна монотонність – байдужість.

Гіпотимія (зниження настрою) – афективна пригніченість у вигляді зачуреності, тужливості з переживанням втрати, безпорадності, розчарування, приреченості, ослаблення прихильності до життя. Позитивні емоції при цьому поверхневі, можуть бути цілком відсутніми. Шкала подавленого настрою виглядає наступним чином: безрадісний настрій – сум – туга з переживанням душевного болю і втрати сенсу – розпач – депресивний ступор.

Гіпертимія (безпідставне підвищення настрою) – піднесеність, веселий, святковий, життєрадісний настрій з припливом бадьорості, ініціативи, оптимізму, нічим не затьмареного переживання щастя. Негативні емоції відсутні або нестійкі і скороминуші. Шкала піднятого настрою може бути представлена наступним чином: безтурботний настрій (ейфорія) – веселий настрій з підвищеною смішливістю – радість – захват – екстаз з хаотичним збудженням.

Ейфорія – безтурботний настрій, у якому домінує благодушність, пасивне переживання повного благополуччя і відсутності турбот, поверхнєве ставлення до серйозних сторін життя.

Дисфорія – похмурість, озлоблення, ворожість, невдоволення, неприязне ставлення до оточуючих, спалахи роздратування, гніву, люті з агресією і руйнівними діями.

Розгубленість – гостре почуття здивування, безпорадності, безглуздості, нерозуміння найпростіших ситуацій і змін свого психічного стану. Типовими є мінливість уваги (гіперметаморфоз), питальний вираз обличчя, пози і жести здивованої і вкрай невпевненої людини.

Тривога – неясне, недиференційоване почуття зростаючої небезпеки, передчуття катастрофи, напружене очікування трагічного результату. Супроводжується своєрідними фізичними відчуттями, метушливістю, непосидючістю, занепокоєнням, руховими порушеннями, ажитацією виразних актів. Тривожність як риса особистості педагога – це підвищена схильність відчувати тривогу з приводу реальних чи уявних небезпек, зокрема, пов'язаних з

професійною діяльністю. Шкала тривоги виглядає так: внутрішнє хвилювання – напруга, неясне передчуття неприємностей – виражене занепокоєння, передчуття катастрофи – сум'яття, розгубленість [1].

Проявом негативної дії професії на особистість педагога є **феномен емоційного вигорання**.

Актуальність проблематики професійного емоційного вигорання педагога засвідчується, зокрема, різноманітністю сучасних вітчизняних наукових досліджень зазначеного феномену (Т. М. Чебикіна, Ю. П. Жогно, Л. В. Сіроха, Н. М. Фалько, О. М. Микитюк, А. М. Зачепа та ін.)

Так, вплив емоційного вигорання на професійну компетентність вчителя розкривається в дослідженні Т. М. Чебикіної і Ю. П. Жогно [4]. Висновіданого емпіричного дослідження лежить формуючий експеримент в системі перепідготовки вчителів. Методологічно даний експеримент ґрунтується на концепції критичної ситуації, якою і є синдром емоційного вигорання. Вчені показали, що у процесі формування експерименту його учасники оптимізували рівень професійної компетентності, а саме, виріс емоційний інтелект, знизився рівень емоційного вигорання та ступінь критичності переживання стану емоційного вигорання. Було доведено наявність зворотно пропорційного взаємозв'язку емоційної компетенції і професійної компетентності загалом та емоційного вигорання.

У дослідженнях Л. В. Сірохи визначено психологічні особливості емоційного вигорання в педагогів початкової школи та виявлено специфіку емоційного вигорання у вчителів початкових класів [2].

У роботі Н.М. Фалько уточнено психологічну симптоматику синдрому емоційного вигорання вчителів. Автором було проведене емпіричне дослідження, в ході якого вивчалися рівень, прояви, динамічний процес професійного емоційного вигорання педагогів та соціально-психологічні фактори його виникнення. За допомогою методик «Дослідження синдрому «вигорання»» Дж. Грінберга та «Діагностика емоційного вигорання» В.В.Бойко були розкриті динаміка, прояви і провідні симптоми емоційного вигорання у педагогів у процесі виконання професійної діяльності. Досліднику вдалося виділити три групи випробуваних: з відсутністю емоційного вигорання; з емоційним вигоранням, що формується; з емоційним вигоранням, що сформувалося, а також зробити висновок про те, що існує прямий зв'язок між синдромом емоційного вигорання й емоційним благополуччям, психічною стійкістю і професійним довголіттям педагогів. Також було проаналізовано, яким чином проявляється синдром емоційного вигорання у різних груп педагогів з різним стажем професійної діяльності. Автором зроблено висновок що найбільш стійкою до синдрому емоційного вигорання виявляється група педагогів зі стажем 15-20 років. І в максимальній мірі синдром проявляється у молодих педагогів (до 5 років), а також у педагогів зі стажем більше 20 років [3].

Поняття «вигорання» із моменту своєї появи зазнало значних змін, які пов'язані як із розширенням сфери його застосування, так, головним чином, і з фундаментальним вивченням різноманітних аспектів цієї проблеми, а саме: причинності, регуляції, детермінації, прояву, подолання цього стану.

На сьогодні синдром «вигорання» педагогів розглядається психологічно наукою в контексті однієї з трьох існуючих моделей:

«Вигорання» – це стан фізичного і психічного (насамперед, емоційного) виснаження педагога, викликаного тривалим перебуванням в емоційно перевантажених ситуаціях спілкування. Дане трактування близьке до розуміння «вигорання» як синдрому «хронічної втоми» (Х.Фрейденбергер).

«Вигорання» – це двомірний конструкт, що складається з емоційного виснаження і деперсоналізації

педагога. При цьому деперсоналізація виявляється в погіршенні відношення до інших (учнів, батьків, колег), іноді і до себе особисто (К. Кондо).

«Вигорання» – це трикомпонентна структура, що складається із синдрому емоційного виснаження, деперсоналізації і редукції особистих досягнень педагога. Відповідно до даної моделі емоційне виснаження педагога розглядається як основна складова «професійного вигорання» і виявляється в зниженому емоційному фоні, байдужості або емоційному перенасиченні. Другий компонент – деперсоналізація – виявляється в деформації відносин з іншими учасниками освітнього процесу. Третя складова синдрому «вигорання» – редукція особистих досягнень – може виявлятися або в тенденції до негативного оцінювання себе, своїх професійних досягнень і успіхів, негативізмі щодо службових гідності, можливостей, або в приниженні власної гідності, обмеженні своїх можливостей, обов'язків (К. Маслач).

Незважаючи на наявність різноманітних підходів до опису та дослідження феномена «вигорання», у сучасній психологічній науці на сьогодні відсутній аналіз загальних і відмінних рис ключових понять, що використовуються для характеристики несприятливих станів педагога. На основі проведеного семантичного та феноменологічного аналізу таких ключових понять, як «психічне вигорання», «стрес», «емоційні стани», «втома» та «професійна деформація», відзначено, що «вигорання» являє собою самостійний феномен, який не зводиться до інших негативних психічних станів, що зустрічаються у професійній діяльності педагога.

Можна виділити зовнішні (хронічно напружена психоемоційна діяльність; дестабілізуюча організація діяльності; підвищена відповідальність за виконувані функції; несприятлива психологічна атмосфера професійної діяльності; психологічно складний контингент, з яким фахівець має стосунки у сфері спілкування) та внутрішні (емоційна ригідність; інтенсивна інтеріоризація умов професійної діяльності; моральна дезорієнтація особистості) фактори, що впливають на виникнення синдрому «вигорання» серед педагогів.

На відміну від професійної деформації емоційне вигорання, на нашу думку, можна більшою мірою віднести до випадку повного регресу професійного розвитку педагога, оскільки воно зачіпає особистість у цілому, руйнуючи її і справляючи негативний вплив на ефективність трудової діяльності.

Симптоми, що становлять синдром емоційного вигорання педагога, умовно можна розділити на три основні групи: психофізичні, соціально-психологічні і поведінкові [3].

До психофізичних симптомів емоційного вигорання педагога варто віднести:

- відчуття втоми не тільки вечорами, але й вранці, відразу після сну (хронічна втома);
- відчуття емоційного і фізичного виснаження;
- зниження сприйнятливості і реактивності до змін зовнішнього середовища (відсутність реакції зацікавленості на чинник новизни або реакції страху на небезпечну ситуацію);
- загальна астенизація (слабкість, зниження активності і енергії);
- часті безпричинні головні болі, постійні розлади шлунково-кишкового тракту;
- різка втрата або різке збільшення ваги;
- повне або часткове безсоння (швидко засипання і відсутність сну вранці, починаючи з 4 години, або, навпаки, нездатність заснути увечері до 2-3 годин ночі і важке пробудження вранці, коли потрібно вставати на роботу);
- постійний загальмований стан і бажання спати протягом всього дня;

- порушення дихання при фізичному або емоційному навантаженні;
- помітне зниження зовнішньої і внутрішньої сенсорної чутливості: погіршення зору, слуху, нюху і дотику, втрата внутрішніх, тілесних відчуттів.

До соціально-психологічних симптомів емоційного вигорання педагога відносяться такі неприємні відчуття і реакції, як:

- байдужість, нудьга, пасивність, знижений емоційний тонус, відчуття пригніченості;
- відчуття, що робота стає все складнішою, а виконувати її – все важче;
- підвищена дратівливість на незначні, дрібні події;
- часті нервові «зриви» (спалахи невмотивованого гніву або відмова від спілкування, «занурення в себе»);
- постійне переживання негативних емоцій, для яких у зовнішній ситуації немає причин (відчуття вини, образи, підозрливості, сорому, скутості);
- відчуття підвищеної тривожності;
- відчуття гіпервідповідальності і постійне відчуття страху, що «не вийде» або що «я не впоратусь»;
- загальна негативна установка на життєві і професійні перспективи.

До поведінкових симптомів емоційного вигорання педагога відносяться наступні його вчинки і форми поведінки:

- помітна зміна робочого режиму дня (рано приходиться на роботу і пізно йде або, навпаки, пізно приходиться на роботу і рано йде);
- незалежно від об'єктивної необхідності педагог постійно бере роботу додому, але там її не робить;
- зниження ентузіазму по відношенню до роботи, байдужість до результатів;
- невиконання важливих, пріоритетних завдань і «застрягання» на дрібних деталях;
- дистанційованість від учнів та колег, підвищення неадекватної критичності;
- зловживання алкоголем, активізація паління.

На сьогоднішній день розрізняють три дослідницькі підходи до створення пояснювальних моделей виникнення емоційного вигорання педагога:

- індивідуально-психологічний. В ньому наголошується характерна для деяких педагогів невідповідність між високими очікуваннями від роботи і дійсністю, з якою їм доводиться стикатися щодня;
- соціально-психологічний. За такого підходу причиною феномена вигорання педагога вважається специфіка самої роботи, що характеризується великою кількістю обтяжливих для психіки неглибоких контактів з різними учасниками освітнього процесу;
- організаційно-психологічний. Причина емоційного вигорання педагога пов'язується з типовими проблемами особистості в організаційній структурі: недоліками автономії і підтримки, рольовими конфліктами, неадекватним або недостатнім зворотним зв'язком від керівництва до окремого педагога і т. ін.

На нашу думку, основна причина синдрому вигорання – це невідповідність між особистісними властивостями працівника і вимогами відповідної професійної діяльності. Спостерігаються декілька варіантів невідповідності, які приводять до виникнення синдрому вигорання.

Перш за все, це невідповідність між вимогами, що ставляться до педагога особливостями професійної діяльності, і його реальними можливостями, обумовленими індивідуально-неповторними психологічними властивостями, зокрема деякими особистісними характеристиками. Якщо для працівника виконувати розпорядження керівника є справою честі,

але він об'єктивно не в змозі це зробити, то виникає стрес, відбувається погіршення якості роботи, може відбутися розрив стосунків з колегами.

Недостатність грошової винагороди за роботу також часто переживається педагогом як невизнання його праці, що теж може привести до емоційної апатії, зниження емоційної залученості в справі педагогічного колективу, виникнення відчуття несправедливості і, відповідно, до емоційного вигорання.

Часто синдром вигорання викликається невідповідністю між прагненням педагога мати великий ступінь самостійності в своїй роботі, визначати способи і методи досягнення тих результатів, за які він несе відповідальність, і жорсткою, нераціональною політикою адміністрації в організації робочої активності і контролю за нею. Результат такого тотального контролю – виникнення відчуття даремності своєї діяльності і відсутність відповідальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Макаревич О.П. Психологічна підготовка особистості до поведінки у складних ситуаціях: навчально-методичний посібник. Київ: ВГІ НАОУ, 2000. 198 с.
2. Сіроха Л.В. Психологічні особливості емоційного вигорання у вчителів початкової школи. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. С. 201-205.
3. Фалько Н.М. Психологічна симптоматика синдрому емоційного вигорання вчителів. *Український психолого-педагогічний науковий збірник*. 2015. №5. С. 119-124.
4. Чебикіна Т.М., Жогно Ю.П. До питання емоційної компетентності вчителя в контексті особистісно-орієнтованих технологій перепідготовки. *Наша школа*. № 2. 2008. С. 39-42.

А. П. Дон,

практичний психолог, учитель основ здоров'я Бабанського ліцею Бабанської селищної ради

ЯК ДОПОМОГТИ ДИТИНІ ПОДОЛАТИ СТРЕС В ТРИВОЖНИЙ ЧАС

Війна триває... Всі українці свідомо відчувають кожного дня занепокоєння за долю своєї держави і тому мають страх, боязнь, тривогу - все це реакція нашого організму та психіки на ситуацію, яка складається кожного дня.

Стрес – захисна реакція організму на зовнішні подразники, яка проявляється психічно, фізично, емоційно та дає змогу адаптуватися до змін. Стрес – емоційний стан організму людини, який виникає у напружених обставинах і виявляється у порушенні перебігу психічних процесів, координації рухів, у дезорганізації та гальмуванні всієї діяльності. Стрес виникає у людини при взаємодії із соціумом. Ми живемо в часі, коли рівень стресу в людей по всьому світі підвищений. В даний час на стрес страждає також багато дітей і дорослих.

Переживаємо багато різних змін, факторів, які призводять до стресу в дітей – несприятливі обставини вдома, домашнє насильство, жорстокість, розлучення батьків, смерть близької людини, фінансові проблеми сім'ї, проживання в чужому небезпечному будинку. Школа є також джерелом стресу. Більшість дітей проходить у своєму психічному розвитку ряд вікових періодів підвищеної чутливості до страхів: поява нових друзів, адаптація до нового колективу, складання іспитів викликають в дітей надмірні емоції. Шкільні страхи не тільки позбавляють дитину психологічного комфорту, радощів навчання, але і сприяють розвитку дитячих неврозів. Так, першокласники, які з різних причин не можуть впоратися з навчальним навантаженням, з часом потрапляють до розряду неуспішних, що призводить як до неврозів, так і до проявів страху.

Те, що дитячий організм піддається більше стресу, ніж дорослий, пов'язано з високою

пластичністю біологічних систем до різних змін. Дослідниками доведено, що у дітей від 5 місяців до 8 років різко може підвищуватися рівень кортизолу при різних несприятливих соціальних факторах (проживання в поганих житлових умовах, сімейні проблеми, неякісне харчування). Все це суттєво підтверджує розвиток хронічного стресу у дітей різного віку навіть і малюків.

Кортизол – «гормон стресу», який виробляється під час стресових ситуацій та допомогу вирішенню виниклих проблем. Організм людини здатний адекватно реагувати на стресові ситуації. Кортизол здійснює регулювання артеріального тиску, розщеплення жирів, нормалізацію вуглеводного обміну, а під час тривалих фізичних навантажень в м'язи постачається енергія. При постійному підвищенні «гормону стресу» порушується пам'ять, виникає втома, підвищується артеріальний тиск. Медики відзначили, що мале підвищення рівня кортизолу в стресових ситуаціях може швидше допомогти вирішити проблему. Але підвищений рівень кортизолу має негативний вплив на організм людини.

Стрес який дитина відчуває довгий час має негативну дію на організм та призводить до нервового виснаження. Виснаження характеризується фізичним, душевним, розумовим синдромом, який заважає, пригнічує дитину, втрачається поставлена мета та ідеал до виконання певного завдання.

У дітей стрес можна спостерігати за такими ознаками:

- головний біль, головокружіння;
- замкнутість, тривожність, дратівливість, несамостійність;
- самотність;

- різкі перепади настрою;
- нічні кошмари, порушення сну;
- втрата апетиту; відмова від їжі;
- тримання пальців рук в роті, обгризання нігтів;
- відмова від своїх обов'язків;
- порушення пам'яті та проблеми з концентрацією уваги.

Щоб допомогти дитині в таких випадках, як правило, потрібно приділяти їй більше уваги, уважно слухати її розповіді, про те, що вона відчуває в душі на даний час, проводити більше часу з дитиною, розібратися як можна допомогти усунути причину розвитку стресу та намагатися відволікти її, переглядаючи фільм разом, обговорюючи та аналізуючи події побаченого.

Щоб зменшити вплив стресу на організм дитини потрібно:

- виконувати ранкову зарядку (фізичні навантаження);
- займатися улюбленою справою (малювання, танці, вишивати, слухати музику);
- більше часу проводити з рідними;
- хвалити своїх дітей навіть за незначні досягнення;
- більше спілкуватися з однокласниками, друзями та підтримувати їх в будь-якій ситуації;
- намагатися створювати позитивну атмосферу навколо дитини, щоб вона могла відчувати вашу любов та підтримку.

Поради батькам щодо допомоги дітям під час стресу

Чим дорослі відрізняються від дітей? Вони несуть відповідальність за свій стан.

Подумайте про те, що відчувають ваші діти, коли ви в паніці та не можете дати собі ради. Що б відчували ви самі, якби поряд була така людина?

Дитина і батьки пов'язані між собою. І дитина (особливо маленька) відчуває батьків. Коли недобре вам — погано і дітям. Хочете ви чи ні, але в емоційну прірву ви тягнете із собою й тих, кого любите. Тих, хто вас любить і до вас "підключений".

Тому турбота про себе — це перший крок до стабільності й хорошого стану дитини, — стверджують психологи. На те, як людина справляється зі стресом, впливають чотири фактори: скільки у людини ресурсу, чи є підтримка, які дії робить людина, сила стресової ситуації. Ви не можете вплинути на стресову ситуацію. Але поповнення власного ресурсу, ваші стосунки та ваші дії — у полі вашої відповідальності.

1. Ставтеся до дитини тільки позитивно, а ні в якому разі негативно.
2. Під час спілкування з дитиною про вимогу чи заборону, голос має бути лагідним, дружнім, пояснювальним, а не примушуючим.
3. Щодня приділяйте 5 хвилин на те, щоб дитина могла поговорити з вами, поділитися своїми секретами, попросити поради та допомоги.
4. Не допускайте насилля над дитиною під час навчання, не відволікайте, не змушуйте, не підганяйте, не нав'язуйте.
5. Успішне подолання стресу - позитивний приклад батьків.
6. Якомога частіше хваліть свою дитину, підбадьоруйте, радійте за її успіхи та позитивно сприймайте зроблену нею роботу.

7. Відшукайте у своїй дитині позитивні якості, які обов'язково є у кожній дитині, вони приховані від неухважності батьків.

8. Під час спілкування з дитиною зменшіть суворість, не тривожте її і себе.

Поради вчителям при виявленні стресу в учнів

1. Намагатися як сильніше прагнути до життєвої мети.
2. Як побільше відпочивати на свіжому повітрі, ще до того як маєте встигнути стомитися.
3. Свою енергію стресу використовуйте в інтересах особистого зростання.
4. Постійно створюйте у своїй уяві зону психічної безпеки, комфорту і відпочинку.
5. Пам'ятайте, дуже важливу рекомендацію П. Брегга що, продовжити своє життя – єдиний спосіб не укорочувати його.
6. Спілкуватися з дітьми і нагадувати їм, що школа дбає про їхню безпеку розроблені заходи для зменшення ризиків, тому тут можна відчувати себе захищеним.
7. Дотримуватися правил, плану роботи в класі при цьому дитина знатиме, що повертається до звичного шкільного життя і це допоможе їй відчувати впевненість в собі.
8. Підтримувати, зосереджувати увагу дитини тільки на сильних сторонах, допомогти учням відчувати на що вони здатні – це додає їм сили та впевненості.

9. Якщо ознаки стресу проявляються часто поговоріть з батьками дитини. Порекомендуйте звернутися до фахівців психологічної служби.

10. Бережіть, дбайте про себе не забувайтеся звертатися за психологічною підтримкою якщо відчуваєте в цьому потребу.

Психологи переконують, щоб допомогти дитині пережити стресові події можна одним способом – «залишатись впевненим в собі та бути спокійним».

В умовах війни вчителям радять звертатися до психологічних та психотерапевтичних вправ. Під час уроку застосовувати дихальні та тілесні вправи, які допомагають заспокоїти та зняти напругу.

Діти є найвразливіші до ситуації, яка відбувається в даний час в нашій Україні, вони найбільше потребують батьківської допомоги, підтримки, захисту та любові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Як допомогти дитині пережити стрес через війну. URL: <https://www.nta.ua/yak-dopomogty-dytni-perezhyty-stres-cherez-vijnu-porady>
2. Як заспокоїти дитину під час війни: поради Львівської психологині. URL: <https://suspilne.media/213199-ak-zaspokoiti-ditinu-pid-cas-vijni-poradi>
3. Як допомогти дитині справитися із стресом. URL: <https://apteka-ds.com.ua/blog-item/yak-dopomohy-dytni-spravytysia-iz->
4. 10 способів допомогти дитині впоратися зі стресом. URL: <https://www.4mamas-club.com/porady/10-sposobiv-dopomogti-ditini-vporatysya-zi-63>.
5. Карпенко Н.В. Корекція та профілактика дитячих страхів. Психологічна Газета. 2006. № 7. С.4.
6. Врятуй себе. URL: <https://rubryka.com/article/afraid-for-child/>

О. П. СІДЕЛЬНИКОВА,

заступник директора з навчально-виховної роботи комунального закладу
«Золотоніська санаторна школа Черкаської обласної ради»

СТОЇТЬ ВКРАЇНА ЧОРНА, ЯК ВДОВА, АБО ВІЙНА ЗАБРАЛА ЩАСТЯ... СЦЕНАРІЙ ВИСТАВИ ДЛЯ ШКІЛЬНОГО ТЕАТРУ

Мета заходу: формувати відчуття приналежності до України, усвідомлення себе українцем, почуття особистої відповідальності за долю держави та українського народу; формувати почуття патріотизму та національної свідомості; збагачувати словниковий запас; розвивати пам'ять, мислення; виховувати любов до Батьківщини, до рідного краю.

Перебіг вистави

Звучить грім

Дівчата-вдови у чорних хустках сидять навшпиньки на задньому плані сцени, опустивши голови

Дівчина-читець.

Все починалося з грому небесного,
Такого жорстокого, такого нечесного.
Із ненависного, злісного грому,
Який на світанку вигнав із дому...
А небо світле закрили чорні хрести!
Господи! Боже! Якщо ти є, захисти!..
Крізь руки у двір гусенята малі...
І кров на травиці... І кров на землі...
І шипить уставку гаряче залізо,
І полум'я дике шугає над лісом...
І мама мовчазно- бліді, мов стіна...
І тато поволеньки кажуть: «Війна...»

Дівчата встають. Звучить пісня «Степом, степом»

Перша дівчина (встає, переходить на передній план сцени). 22 червня 1941 року зранку на все наше село грали музики. Молодий Антон, мій коханий, ішов до мене, щоб одружитися. Та раптом у церкві тривожно забили у дзвони.

– Війна... – тривожно прокотилося селом.

Враз ніби світ зів'яв. Заголосили жінки, посуворішали чоловіки, притихли навіть діти. Вже було не до весілля... Разом з усіма односельчанами я проводжала чоловіка до війська. Плакала так за коханим, що аж небо, здавалося, здригалося.

Пізньої осені, коли знеможено сповідався дощ біля шибки, хтось тихо постукав у вікно. Серце забилося сильно-сильно. Стрімголов кинулася до дверей, а коли побачила Антона, закричала від несподіванки. Припала до грудей, не відірвати. Голова в нього перев'язана, рука перебіта. Ранений, але живий, і ось уже вдома. Гладила скалічену руку, пригортала до себе.

Враз загавкали собаки, почувся гуркіт мотоциклів, чужа мова. В селі почалася облога. Тут, на своєму обійсті, й знайшов він смерть, дивом вирвавшись із полону, з трудом добравшись додому.

А осінь плакала, аж заходилася, сірим холодним дощем... «Він таки повернувся до мене, тут, на подвір'ї, і спочиватиме, – просила рідних дозволити похоронити в саду.

– Я завжди буду поруч біля нього, а він біля мене». Так і провікувала біля могили чоловіка, прикрашаючи її найкращими квітами. Сваталися до мене чоловіки. Здивовано відповідала: «Чоловік

на подвір'ї, а я – заміж? Хіба ж можна так? Хіба ж то по-людськи?» (*Дівчина відступає назад*)

Друга дівчина (переходить на передній план, тримає білу сукню). 15 червня по дорозі з церкви разом з подругами забігла в крамницю. На очі потрапила дивовижна біла шовкова сукня. Вирішила купити негайно. Та і привід був чудовий: мій Іван, моє перше кохання, зробив мені пропозицію одружитися. Весілля вирішили зіграти восени, коли закінчатся польові роботи, адже Іванко мій був трактористом... Не судилося. Страшне слово війна за мить зруйнувало наші плани. Не довелося подружкам кричати «Гірко!» на нашому весіллі. Так і не одягла я свою весільну сукню. Мій Іванко пішов на війну, щоб ніколи більше не повернутися... А я чекала, виглядала в кожне вікно. Бувало, розгорну свою сукню і прошу Бога: «Поверни мені мого судженого». Не випросила... Лишилася сама... Ото дістану із шафи свою білу сукню, сяду біля вікна, і дивлячись у зоряне небо, згадаю колишнє щастя...

Третя дівчина.

Періщить дощ. Марудить сонна стріха
Скрутився у калачик жовтий кіт
У мене він давно – єдина вітха
На горизонті посивілих літ.

Пожовкле фото. Рама. Чорна стрічка.
Примружив очі воїн-чоловік...
Вдова... вдова. Життя – безсонна річка
Сама живу-горюю цілий вік.

Він не прийшов з війни у 45-тім
Для мене травень – жовтий падолист...
Скупі рядки на папірці зім'ятим –
Його останній... обгорілий лист.

З тих пір життя залякло між світами:
Мене кохали, але я – його...
Так й не пізнала щастя-долі мами –
Усе чекала милого свого.

Притихне дощ. Засне у стрісі гілка...
Потягне лапи ситий жовтий кіт.
Біда жіноча – безкінечна мірка –
Вдовою доживати старість літ.

Четверта дівчина. (Тримає коромисло)

Це найдорожче, що в мене є... Коли в 44-у призвали на фронт чоловіка, цілу ніч майстрував коромисло, щоб встигнути рано у військкомат. Просила: відпочинь перед далекою й важкою, невідомою дорогою. Та де там! Ото, казав, нестимеш воду із Панської криниці, то ніби мої руки підтримуватимуть коромисло, щоб легше було. Та й згадуватимеш щодня, чекаючи на мене. А я повернуся.

Не судилося... Загинув 9 травня...

П'ята дівчина. Я і дев'ять моїх сестер у війну залишилися вдовами. На мені зроду ніхто нічого ні червоного, ані квітчастого не бачив, тому що така моя доля... Війна забрала щастя...

Дівчина-читець.

Ой, літали в небі в парі журавлі,
Та звили гніздечко рано по весні.
Двоє журавляток вивели вони,
Захищав їх батько дужими крильми.

Дівчата-вдови по черзі виходять зі сцени

Разом все літали, в небі, в висоті,
Доглядали діток ніч і день при дні
Та одного разу журавель пропав,
Зосталась журавка й двоє журавлят.

Плаче журавлиха, все літа, літа
Журавля шукає в полі, де жита
Виглядає милого, щастя – долі жде,
Вірить, що вернеться, вірить – що прийде.

*Гримає грим. На задньому плані сцени
піднімається полотно із зображенням подій Майдану.
Звучить «Пливе кача», на екрані – відео з Майдану.
На сцену по черзі виходять хлопці з жовто-
блакитними прапорами на плечах.*

1 хлопець. Чи чуєш, брате, [Україна плаче?](#)
Увесь [Майдан](#) співає: "Пливе кача"...

2 хлопець. Та так, Устиме, вони нас не бачать,
Тому-то [плачуть](#), от тому-то й плачуть.

Музика «Пливе кача» звучить голосніше.

1 хлопець. Скажіть нам, Юро, Ви вже тут
давненько,

Чому і тут, і тут [щемить серденько?](#)

3 хлопець. Тому, Назарцю, що воно безсмертне,
Тому-то й терпне, от тому-то й терпне.

1 хлопець. Георгію, Михайле і Сергію,
Не [українці](#) за українську мрію?

2 хлопець. Ми українцями давно по духу стали.
Тому повстали, от тому повстали.

1 хлопець. А ти, Андрію, що служив театру,
Мабуть, сумуєш за вогнями рампи?

3 хлопець. Та так, сумую... Їх [народ](#) вмикає –
Дивись палає, он Майдан палає!

1 хлопець. Скажіть, Миколо, Ви ж вчителювали?
Ви ще багато дітям не сказали...

2 хлопець. Я так [любив](#) їх!.. Та вони зуміють...
Все зрозуміють, швидко зрозуміють.

1 хлопець. Сусіде, брате, і синочку, й тату,
Чому на [небо](#) вас пішло багато?

3 хлопець. Тепер небесна сотня ми крилата,
Щоб зберігати, вас оберігати!..

Дівчина-читець на фоні «Пливе кача»

А сотню вже зустріли небеса...

Летіли легко, хоч Майдан ридав.

Із кров'ю перемішана сльоза...

А батько сина ще не відпускав.

Й заплакав Бог, побачивши загіг

– Спереду – сотник, молодий, вродливий,

І юний хлопчик в касці голубій,

І вчитель літній, сивий-сивий.

І рани їхні вже не їм болять.

Жовто-блакитний стяг покрив їм тіло.

Як крила ангела, злітаючи назад, Небесна сотня
в вирій полетіла...

*Звучить пісня «Мамо, ти не плач». (На екрані
відео – «Список загиблих»*

Хлопець і дівчина тримають український стяг.

Хлопець. 24 лютого. Вибухи на світанку. Чобіт
російського загарбника плюндрує українську землю,
ракети нівечать міста і села, школи, дитсадки,
вбивають мирних жителів, дітей... Скільки ще
страждатиме наша земля. Але ми вистоїмо!

Дівчина.

Немає слів
для туги
невимовної.
У гіркоті
невипланих
сліз
навиліт душу
вкотре
біль
прохромлює...
Скипає світ
і скрапує,
як віск...
За смертю –
смерть...
Йдуть мужні,
юні,
віддані –
крізь вічність Крут,
Майданів
і Голгоф...
Вони ідуть –
і
дивляться
просвітлено
із висоти,
де тільки небо
й Бог.

...Вони ідуть –
незломлені,
нескорені,
російських
«Градів»
спалені вогнем...
І з кожним з них
шляхом небесно-зоряним,
мов сивий ангел,
Україна
йде.
(Тетяна Бондар, м. Полтава)

Хлопець.

...Народ мій є! Народ мій завжди буде!
Ніхто не перекреслить мій народ!
Пощезнуть всі перевертні й прибуду,
І орди завойовників-заброд!
Ви, байстрюки катів осатанілих,
Не забувайте, виродки, ніде:
Народ мій є! В його гарячих жилах
Козацька кров пульсує і гуде!
(В. Симоненко. «Де зараз ви,
кати мого народу?..»)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Листопад А. Солоний Хрещатик. Небесна сотня. Київ: Світ Успіху, 2014. 94с.
2. Материнська молитва. Українки – героям Майдану: Поезії/ автори передмови – Т. Череп-Пероганич, Ю. Пероганич. Київ: Видавництво «Наш формат», 2014, 72с.
3. Клименко П. Від Майдану... до Майдану. Вірші. Київ: Основа, 2014. 144с.
4. 2014. 144с.
5. Клименко О.П. Крізь вогонь і сльози. Альбом. Київ: Прес-КІТ, 2009.—320с.: іл. укр, англ.
6. Федоренко М. День жалоби. На Донбасі знову загинув наш земляк [Текст]. Козацька вежа. 2015. № 35. 28 серпня. С. 2.
7. Логвиненко В. «Кіборг» з нашого міста [Текст]. Миські новини. 2015. № 1. 15 травня. С. 4.
8. Федоренко М. Твої люди, Орджонікідзе! [Текст]. Козацька вежа. 2015. № 29. 17 липня. С. 3.
9. Сізова О. Місто попрощалося з солдатом [Текст]. Козацька вежа. 2015. № 11. 13 березня. С. 2.

О.М. Макарова,

учитель початкових класів, учитель-методист навчально-виховного комплексу «Ліцей – загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів «Лідер» Смілянської міської ради Черкаської області

ФОРМУВАННЯ ДОВІРИ

МЕТОДИЧНІ РОЗРОБКИ ВИХОВНИХ ГОДИН

Виховання учнів в сучасній школі здійснюється в контексті національної і загальнолюдської культури, охоплює весь освітній процес, ґрунтується на свободі вибору мети життєдіяльності та поєднує інтереси особистості, суспільства, держави і нації.

Довіра є важливою частиною повсякденного життя, і люди повинні довіряти один одному у багатьох питаннях. Для проведення уроків довіри необхідною умовою є створення відкритого діалогового середовища та простору. Варто відзначити можливість для класного керівника перетворення класної кімнати із звичайного приміщення, де вчителі встановлюють правила й очікують від класу їх виконання, на місце, де учні й учитель спільно створюють умови для спілкування, взаєморозуміння, усвідомлення причетності до колективної діяльності, місця, де кожен спроможний давати обіцянку, брати на себе відповідальність, аналізувати власні вчинки та вчинки своїх ровесників. Такі умови сприяють процесу спілкування, що однаковою мірою забезпечує всім членам колективу можливість формувати довірчу взаємодію та перехід від монологу до діалогу.

Сподіваюсь, що запропоновані розробки виховних годин стануть у нагоді учителям початкових класів і вихователям.

ЗАНЯТТЯ 1

Тема. Моя родина.

Мета: збагачувати уявлення дітей про сім'ю як спільноту рідних людей, сприяти усвідомленню обов'язків кожного члена родини, розвивати комунікативні навички, виховувати повагу до членів родини та бажання піклуватися про них.

Обладнання: робочі зошити, картки з опорними словами, атрибути для рольових ігор, скринька із запитаннями,

Перебіг заняття

І. Організація класу.

1. Повторення правила ДОВІРИ за схемою. (Це правило розташоване на стіні в класі).

Д	думка	Перш ніж щось робити – думай про наслідки
О	обіцянка	Обіцянка дана тобою – обов'язкова до виконання
В	віра	Вір у те, що кожна людина унікальна і має свої особливості
І	істина	Істина народжується в обговореннях; говори відверто і чесно, по одному
Р	робота в команді	Кожен повинен працювати як команда, разом команда може зробити більше, ніж кожен її член окремо
А	активність	Активна життєва позиція допоможе зробити світ кращим

2. **Вправа «Гронування».** Учні добирають слова-асоціації до поняття «**родина**» та пов'язують їх в єдине висловлювання:

РОДИНА – мама, тато, діти, будинок, турбота, дідусь, бабуся, довіра, свята, затишок.....

Родина – це мама, тато, бабуся, дідусь, діти. Вони можуть жити разом в одному затишному будинку, турбуються один про одного, допомагають, довіряють один одному, разом відзначають свята тощо).

ІІ. Мотивація виховної діяльності.

Слухання та обговорення вірша І.Калинця «Сімейка»

Був собі хлопчик — Наколініпопчик,
на коліні — на коні — ма-ми-нім.

Був у нього братик — Нароверігнатик.

Сам жене, сам жене — а мене?

Була у нього бабуся – Похатіпокручуся.

Треба нашій бабці роликів до капців.

Був у нього дідусь – Пішкиобідусь.

Ходить собі сам – такий з нього пан.

Чому люди мають такі дивні прізвиська?

З якою діяльністю це пов'язано?

ІІІ. Оголошення теми заняття.

Класний керівник. Сьогодні на занятті ми повинні усвідомити важливість ролі кожного і зрозуміти, що всі члени сім'ї повинні робити свій внесок у формування довіри.

Озвучення дітьми очікуваних результатів.

VI. Основна частина.

1. Робота в групах. Гра «Показуха»

Учні отримують картки зі словами, які характеризують роботу у сім'ї (кухар, медсестра, прибиральниця, вихователь, той, хто приносить основний прибуток, садівник, організатор свят, консультант, довірена особа. (Члени групи повинні показати значення цього слова, а решта – здогадатися).

Після того, як клас вгадує слово, відбувається обговорення, хто в родині буде відповідати за дану роботу.

2. Робота в парах. Вправа «Запитання із скриньки»

Що буде якщо...

Мама не приготує сніданок?

Тато піде замість роботи в комп'ютерний клуб?

Донька не вивчить уроки?

Дідусь забуде погодувати кота?

Діти приходять до висновку, що у кожного члена сім'ї є особисті обов'язки, а є обов'язки, за які відповідають всі разом. Всі члени родини покладаються один на одного.

3. Робота в зошитах.

Самостійно діти виконують завдання на стор.5 (Яку роботу люди виконують вдома).

4. Опрацювання оповідання В. Сухомлинського «Навіть квіти з сорому почервоніли». (Дивоцвіт дитинства, Київ «Плеяди» 2005. С.84-85)

Мама йшла вранці на роботу. Наказувала доні: «Я буду цілий день у полі. А ти приберись в хаті, випери свою білизну, звари вечерю і полий квіти».

Донька прибрала в хаті, попрала білизну, приготувала вечерю, а квітів не полила. Не раз проходила вона вдень повз білі хризантеми, думала: «Треба ж полити квіти». Та ледве згадувала про це, як чула, ніби чийсь голос їй каже: «Нічого з ними не станеться, як один день не полити». Це був голос брехні – маленької істоти, що хтосьна-де взялася й поселилася в темному куточку душі дівчинки.

Увечері мама прийшла з поля. Бачить – у хаті прибрано, білизну випрано і висушено, вечерю зварено. Питає мама:

– А квіти полила?

– Полила, – тихо відповіла дівчинка й опустила очі. Маленька істота, що поселилась у темному куточку дитячої душі, застрибала на радіощах.

– Полила, – ще раз тихо-тихо повторила дівчинка й поглянула на хризантеми. Глянула і здивувалася: на білих квітах лежав багрець. Вони з сорому почервоніли.

– Мамо, дорогенька, пробачте мені, – заплакала дівчинка. – Я обманула вас. Я не полила квітів. Я ніколи більше не буду обманювати.

Багрець на квітах розтанув, вони знову стали білі. А маленька істота, що ховалась у темному куточку душі дівчинки, зникла і темний куточок став світлим.

Мама зітхнула, пригорнула доню до грудей і поцілувала.

Заповнення «стіни» зошита.

Потреби: любов, довіра мами.

Очікування: підтримка рідних, спокій на душі, радість від сприйняття світу.

Обіцянки: завжди говорити правду, виконувати всі завдання.

VII. Рефлексія.

1. Вправа «Робимо разом»

Діти перелічують пишуть різні справи, які в їхніх родинях виконуються спільно. Наприклад: члени родини всі разом проводять канікули, готують святковий обід, купують речі тощо.

Потім діти називають різні справи, які в їхніх родинях не виконуються спільно, наприклад: кожен сам прибирає свою кімнату, усі лягають спати в різний час, усі по-різному проводять вихідні тощо.

Прошу дітей подумати й написати, чи хотілося б їм, щоб батьки проводили разом з ними час, виконували певну роботу:

• завжди робили разом з ними домашні завдання;

- завжди грали й гуляли разом з ними;
- ходили разом з ними до школи;
- читали з ними ті самі книги тощо.

2. Вправа «Наодинці із собою»

Діти заповнюють рядочки зошита «Цього тижня я обіцяю бути...»

Заняття 2

Тема. Яким мене бачать мої друзі.

Мета: вчити цінувати індивідуальність свого фізичного та соціального розвитку, сприяти удосконаленню комунікативних навичок, розвивати вміння аналізувати життєві ситуації, виховувати потребу у побудові позитивних взаємовідносин.

Обладнання: робочі зошити, хрестоматії, картки з завданнями, іграшка.

Перебіг заняття

I. Організаційна частина.

1. Повторення правила ДОВІРИ за схемою

2. Вправа «Знайомство». Діти сидять на килимку і кожен повинен сказати про себе 1 правду і 1 неправду, яку присутні мають відгадати.

II. Оголошення теми заняття.

Класний керівник. Сьогодні ми будемо вчитися висловлювати свою оцінку та похвалу оточуючим.

III. Основна частина.

1. Опрацювання тексту В. Сухомлинського «Не хочу бути найслабшим» (Дивоцвіт дитинства, Київ «Плеяди», 2005. С.18-19)

Петрик вчиться у першому класі. А сестричка його Марійка ще не вчиться в школі, їй шість років.

У Петрика велика біда: лінощі. Щоб навчитися добре читати, треба взяти книгу, відкрити її і читати вголос. Читати півгодини, читати щодня.

А Петрикові не хочеться читати, гуляти ж веселіше. Прийде Петрик додому, покладе книги, пообідає й біжить гуляти. А книги лежать.

Минуло півроку. Всі діти вже добре читають, а Петрик ледве слово з складів складає. Прийшла одного разу вчителька до матері Петрикової та й говорить:

— Якщо Петрик щодня не читатиме, залишиться на другий рік у першому класі.

Сидить Петрик біля столу. Соромно йому. А Марійка говорить:

— От добре, залишайте Петрика на другий рік, я з ним разом ходитиму до школи. Я вже добре вмю читати.

Взяла Марійка зі стола книгу й стала читати. — Ти читаєш, як найкращі мої учні, – похвалила вчителька.

Пішла додому вчителька. Петрик сидить біля столу й думає: «Не хочу бути слабшим від Марійки! Заставлю сам себе...» Розкрив книгу, почав читати. Надворі сніг блищить, ковзани під лавою лежать. Так хочеться гуляти! Але як подумає Петрик, що в одному класі з Марійкою доведеться вчитися, страшно йому стає... І він читає, читає...

- Читання в особах;
- визначення рольових тверджень, їх тону та мети.

2. Вправа «Вірю – не вірю»

Вчитель читає твердження (зошит, с.11), а учні мають оцінити коли їх бентежать саркастичні коментарі або стимулюють щирі.

3. Вправа – руханка «Кому і за що»

Діти розміщені по класу та по черзі передають іграшку і говорять, кому і за що дарують її. Наприклад: «Я хочу передати цю іграшку Тетянці за те, що вона першою відгадала загадку на уроці» тощо.

4. Робота в зошиті (С..12)

Учні записують у зошити декілька щирих фраз, які вони зможуть використати наступного тижня у спілкуванні зі своїми товаришами.

VI. Рефлексія.

1. Вправа «Чи знаю я себе»

Імена і прізвища кожної дитини записано на окремих аркушах які згорніть так, щоб напис не можна було прочитати. Згорнуті аркуші лежать у коробці, кожна дитина має витягти один з них. Діти не повинні розповідати одне одному, чие ім'я та прізвище вони прочитали. Якщо хтось витягнув своє власне ім'я, він витягає інший аркуш.

Потім кожен повинен написати свою думку про людину, прізвище якої йому дісталось, і обов'язково підписати на аркушу прізвище цієї людини. Потім кожна дитина має написати, що вона думають про саму себе. Коли діти виконають це завдання, роздаю їм аркуші, написані іншими. Отже, у кожного на руках має бути по два аркуші. Попрошу дітей порівняти своє власне уявлення про себе з уявленням інших людини.

2. Вправа «Наодинці із собою»

Протягом тижня я обіцяю бути.....

ЗАНЯТТЯ 3

Тема. Добре ім'я – найкраще багатство.

Мета: удосконалювати уявлення про внутрішній світ людини, розвивати творчу уяву, образне мислення, комунікативні навички, виховувати толерантне ставлення до оточуючих.

Обладнання: робочі зошити, аудіо записи, кольоровий папір, ножиці.

Перебіг заняття

I. Організаційна частина.

1. Повторення правила ДОВІРИ за схемою.

2. Вправа «Вігадай, хто який»

Роздаю дітям аркуші та прошу написати імена дітей із класу, який (якому):

- Ніколи не спізнюється .
- Ніколи не галасує .
- Завжди дуже ввічливий з іншими .
- Найкрасивіший голос у .
- Блакитні очі у .
- Найбільш веселий і жартівливий .
- Найбільш серйозний :_.
- Найчесніший .
- Найдобріший .
- Я довіряю .

II. Повідомлення теми заняття.

Класний керівник. Сьогодні ми будемо вчитися продумувати способи заохочування та стимулювання один одного.

III. Основна частина.

1. Вправа «Мої переваги». Учні складають список того, за що їм хотілося б мати визнання у класі (спортивні досягнення, акуратний почерк, міцна дружба, турбота про інших тощо).

2. Вправа «Партнери».

Діти об'єднуються я в пари та домовляються допомагати один одному. Вони мають спостерігати за партнером і повідомити, коли по мітять у ньому необхідну якість чи уміння. Коли один з учнів робить те, що він хотів би, щоб це помітили, вони дають йому невелику картку – фішку із заохочувальним щирим відгуком.

3. Робота з текстом хрестоматії.

Жив собі чоловік

Жив собі один чоловік. У нього була дружина і четверо дітей. Він дуже-любив подорожувати й часто брав із собою дітей. З дитьми він сам ставав дитиною і забував про все у світі. Найчастіше вони подорожували старим автомобілем або лішки. І хоча дорогою їм доводилося нелегко, іноді навіть не було хліба, для дітей ці подорожі були найдивовижнішими та сповненими пригод. Дружина зазвичай залишалася вдома, тому що вона не любила подорожувати, і, крім того, у неї була важлива робота. Вона працювала в банку, і на її зарплату жила вся родина. Її чоловік був художником, але заробляв не дуже багато, тому що йому бракувало часу для роботи або не було сил закінчити почату картину. Його картини вирізнялися особливою своєрідністю, але все-таки іноді їх купували. Він часто позичав гроші, але подовгу не повертав борги. Він був чуйним і добродушним, але іноді забував про свої слова й обіцянки».

Діти об'єднуються у шість груп і висловлюють свої думки про цього чоловіка з погляду:

- його дружини;
- його дітей;
- людини, якій він не повернув борг;
- людини, яку він підтримав у важкий момент;
- тонкого цінителя живопису;
- людини, якій він дав обіцянку, але не виконав її.

Школярі знайомлять присутніх зі своїми записами, відбувається обговорення.

1. Що відбувається з довірою, коли ми не дотримуємося обіцянки?

2. Як почуває себе людина, яка порушує обіцянки?

3. Які почуття виникають при цьому у інших людей?

IV. Рефлексія.

1. Вправа «Сонечко з долонечок»

З кольорового паперу (діти самостійно обирають той, який їм найбільше до вподоби), обводять та вирізають власну долоньку. На ній пишуть слова підтримки, заохочення, стимулювання для своїх однокласників. Потім прикріплюють долоньки до сонечка, яке є на дошці і сумує без проміння.

2. Робота в зошиті (С.17).

3. Вправа «Наодинці із собою»

Протягом цього тижня я обіцяю бути...

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2-хкн. Київ: Либідь, 2003.
2. Дивоцвіт дитинства. Хрестоматія з етики для учнів початкової школи. /За редакцією В.М.Хайруліної. Київ: «Плеяди», 2005.
3. Коробко С.Л., Коробко О.І. Робота психолога з молодшими школярами: методичний посібник. Київ: Літера ЛТД, 2006.
4. Лопатіна О.О., Скребцова М.В. 600 творчих ігор для дошкільнят і школярів. Харків: Основа, 2010.
5. Мерзлякова О. Інтерактивні заняття психолога з батьками. Київ: Шк. світ, 2008.
6. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти. Київ: Фенікс, 2009.

ТАЛАНОВИТИЙ МИТЕЦЬ ЧЕРКАЩИНИ

Мистецтво в житті Петра Пилиповича Волощука завжди займало чільне місце: учитель образотворчого мистецтва, художник монументальних робіт, різьбяр по дереву. Божа іскорка – хист до малювання, вчасно помічений і розвинутий, відкрив йому двері у світ прекрасного. Живопис допомагав самовиразитись, ділитися думками, позитивною енергією з людьми, вижити у тяжкі хвилини.

Останнім часом майстер працює в галузі декоративно-прикладного мистецтва і ділиться своїми творчими надбаннями із черкащанами. Художні виставки картин Петра Волощука часто проходять у комунальному закладі «Обласна бібліотека для юнацтва імені Василя Симоненка» Черкаської обласної ради. А декоративне панно «Трель» митця, створене у далекому 1987 році, і досі є окрасою відділу мистецтв бібліотеки.

У 2023 році майстер вкотре представив відвідувачам бібліотеки нові твори: на стінах закладу розквітли полотна, написані маслом, – «Дари природи», «Околиця міста Черкаси», «Соснівський парк». Зачаровують зимові пейзажі, натюрморти. Створив Петро Пилипович і копію «Сікстинської Мадонни» Рафаеля.

Побажаємо майстру здоров'я, творчої наснаги на довгі роки і мирного неба над головою.

КНЗ «ЧЕРКАСЬКИЙ
ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»

вул. Бидгощська, 38/1
м. Черкаси
Україна 18003

тел. +380 (472) 64-21-78

e-mail: oiropp@ukr.net

сайт: <http://oiropp.ed-sp.net/>